

83

Abdurrahman Hibrî

ENÎSÜ'L-MÜSÂMİRÎN

EDİRNE TARİHİ
1360-1650

Çeviren

Yrd. Doç. Dr. Ratip Kazancıgil

Abdurrahman Hibrî

Enîsü'l-Müsâmirîn

EDİRNE TARİHİ

1360-1650

Çeviren

Yrd. Doç. Dr. Ratip Kazancıgil

EDİRNE İL HALK
KÜTÜPHANESİ

801008

YAZAR NO: 53583

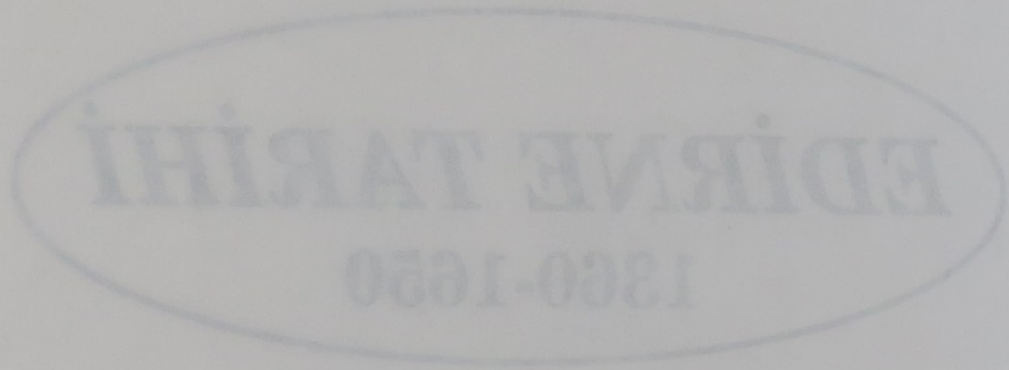
TARİH No: 956.21

1999 - İSTANBUL

Edirne Valiliği Yayınları No: 9

İl Kültür Müdürlüğü Yayınları No: 6

Edirne Valiliği Yayınları No: 9
İl Kültür Müdürlüğü Yayınları No: 6

© EDİRNE VALİLİĞİ

İSTANBUL

HAZİRAN 1999

ISBN 975-585-069-4

Ofset Hazırlık, Dizgi, Baskı, Cilt

Acar Matbaacılık A.Ş. (0212) 422 18 34

İÇİNDEKİLER

KONULAR	SAYFA
- İçindekiler	3
- Sunuş	5
- Teşekkür	6
- Önsöz	7
- Başlangıç	9
BİRİNCİ BÖLÜM	12
- Edirne şehrinin fethi ve fâtihi	
İKİNCİ BÖLÜM	15
- Büyük Şehir Edirne'nin hisarı, bazı alışveriş yerleri, çarşı ve pazarları ve Padişah Sarayının anlatılışı	
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	20
- Edirne şehrindeki camiler, imaretler, musallalar	
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	33
- Edirne şehrinde bulunan medreseler ve Dârü'l-Kurrâ ve hangâh ve zâviyeler	
BEŞİNCİ BÖLÜM	43
- Edirne şehrinde olan hanlar ve Rıbatlar	
ALTINCI BÖLÜM	45
- Edirne şehrinde olan gönül açıcı hamamlar	
YEDİNCİ BÖLÜM	48
- Edirne şehrinin üç nehri, köprüleri, çeşmeleri ve bahçeleri	
SEKİZİNCİ BÖLÜM	53
- Edirne şehrinin çevresinde olan kasabalar	
DOKUZUNCU BÖLÜM	56
- Edirne şehrinde gömülü olan kutlu Şeyhler ve bilgînler	
ONUNCU BÖLÜM	63
- Edirne'ye sahip olan büyük Osmanlı Sultanları ve mutlu hayatlarının anlatılışı	
ONBİRİNCİ BÖLÜM	84
- Edirne şehrinde kadı olan efendiler	
ON İKİNCİ BÖLÜM	120
- Edirne'de yetişen şairler	
ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	153
- Edirne şehrinde meydana gelen acaip haller ve garip olaylar	
ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	162
- Edirne hakkında söylenmiş şiirler	
- Abdurrahman Hibri'nin yaşam öyküsü, öldüğü yer ve mezarı	172
- Kaynakça	175
- Lugatçe	176
- Fotoğraflar	180

انيسوساويين تاريخ اورده

محابدها منها اول بسط الارض رافع السماء وركابته لالوح ويزاد في روي
 زجبن بحد وقرى يله سمور و ابادان يبيوب زمره انسا نه منزل و مكان
 ايله اول منظر و لقد كرمنا بن آدم اولان مخلوق كلزى مذكى بالطبع
 يبيوب من بلدنا ابيهم ادم عليه السلام كذرا ان ايدن قرون و اعصاره
 بتمن اعصار و اجراى اخبار اعمالنا اقدم تام ايله قيام اوزرينه محبوب نملقله
 وجه الارض بالطول و العرض عظيمه و آثار حيره ايله محلو و مشهور اولوب
 اصحاب اعصاره موجب اعتبار اولوش در خصوصنا كزيتك فرق انسان اولان
 اولان ايمان بيشنن نيمه اصحاب خيرات و عبرت لابعده و لاجبصى معابه
 و مساجد و مدارس و رباطات بنا ابيبيوب بهر نيمه اصحاب طاعات
 بخلق عباداته منتقل اولوب اله يوم القيمة جناب خالق همچون و قادر
 منطبق حضرت تبارك ذكرنه تكار و كمال قدرت و حكمته مر فاضله و انكار
 ايدر له حمده جهانده و اوله صلواتك و اتم عبادات خدايه اولسه قائم
 كمال قدرشندن حق و تعالى آيد و تبارك و طرا اهلان ناطق
 كذا ايدر و سبب كفتن نطقك و اتم قدر تينف
 كورده هر شين خلق خلق حقنى هر
 كدامن كوش ايدرسن ناكم بهر كاه

انيسوساويين

Fot-1 Enisü'l-Müsâmirin çevirisine esas olarak alınmış bulunan nüshanın ilk sayfası

S U N U Ş

Cumhuriyetimizin 75. ve Osmanlı Devleti'nin 700. Kuruluş Yıldönümü Kutlamaları, Edirne için daha özel bir anlam taşımaktadır.

Edirne, 92 yıl Osmanlı Cihan Devleti'ne başkentlik yapmış ve 18. yüzyıl başlarına kadar da ikinci başkent niteliğini korumuş olmakla, imparatorluk dönemi tarihimizde, yeri doldurulamaz özelliklere sahip bir kentimizdir.

Cumhuriyet dönemimizde ise, yurdumuzun batıya açılan en büyük kapısı ve Türkiye'nin vitrin kenti olma özelliğini taşımaktadır. Bu nedenledir ki, kutlama törenleri, bu kentte âdeta kutsallaşmaktadır.

Bu mutlu yıldönümlerinde yapılan etkinlikler arasında, kalıcı türden olanlarına özellikle yer verilmiş olup, Edirne'nin dününü ve bugününü gelecek kuşaklara aktaran, kitapların bastırılıp yayınlanması'da kararlaştırılmıştır.

Bunların herbiri değişik yönlerden Edirne'nin tarihi ve kültürel özelliklerini yansıtmakta olup, bu özellikleri günümüz insanına tanıtan Trakya Üniversitemizin değerli öğretim görevlilerinden Yrd. Doç. Dr. Ratip KAZANCIGİL'e ve emeği geçenlere teşekkürlerimi sunuyorum.

Mehmet CANSEVEN
Vali

T E Ş E K K Ü R

Cumhuriyetimizin 75. ve Osmanlı Devleti'nin 700. Kuruluş Yıldönümleri'nin Edirne'deki kutlama programına, Sayın Valimiz Mehmet CANSEVEN tarafından, kalıcı olması amacıyla bir de, konu ile ilgili yayınlar yapılması alınmıştır.

Bunlar arasına, benim de daha önceleri yayınlanmış olup, mevcudu tükenmiş bulunan bazı kitaplarımla, yeniden hazırlamakta olduğum bir albüm ve yine, Edirne Tarihi ile ilgili iki kitap ta alınmış bulunmaktadır.

Tarihsever ve kadirbilir Valimize, bu ilgilerinden dolayı teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

Yrd. Doç. Dr. Ratip KAZANCIGİL

ÖNSÖZ

Osmanlıca el yazması aslından günümüz Türçesine çevirerek sunduğumuz bu eser, yazarının da giriş bölümünde belirttiği gibi, Osmanlı İmparatorluğu ülkesinde yazılmış olan kent tarihlerinin ilkidir.

Bizde şehir tarihlerini konu olarak ele alan eserlerin yazılması Cumhuriyet döneminden sonra önem kazanmıştır.

Daha önceleri, ancak 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren önemli şehirlerimiz için salnâmeler (il yıllıkları) yazılmaya başlanılmıştır.

Yayınladığımız bu eserin tamamlanış tarihi M:1635 yılı olmakla beraber, daha sonraki 20-30 yıllık süre içinde eklemeler de yapılmıştır.

Bu hesaba göre, eserde, günümüzden 340-350 yıl öncesinin Edirne'si anlatılmış demektir. Bu, bir şehir için çok değerli bir olaydır.

Hem de, öyle bir anlatış ki, şehrin feth'inden başlayıp, tüm özelliklerini ondört ana başlık altında toplayarak ayrıntıları ile anlatan bir kaynak.

Eserin yazarının doğma büyüme Edirne'li olup, yine bu şehirde hizmet vermiş oluşu da, esere ayrı bir değer kazandırmaktadır.

Bu nedenledir ki, o tarihten bu yana gelen tüm Edirne araştırmacıları ve tarih yazarları, sözlerine hep Enis-ül Müsâmirin'den başlama zorunluluğunu duymuşlardır.

Bu değerli eserin el yazısı ile çoğaltılmış nüshaları İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde, Fatih Millet Kütüphanesinde ve Süleymaniye Kütüphanesinde bulunduğu gibi, yurt dışında da Berlin, Viyana, Kahire gibi büyük merkezlerde ve bazı özel koleksiyonlarda da bulunmaktadır.

Bunlardan, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Reşit Efendi kısmında eski kayıt 616 daki nüshanın fotoğrafla alınmış bir kopyası da bende bulunmaktadır ki, çeviriye esas olarak bu nüsha alındı.

Ancak, bu nūshada XIV.bölüm eksik olduğundan bu bölümü sayın Sevim ÜNGÜN'ün büyük bir titizlik ve özveriyle hazırlamış olduğu Enis-ül Mūsāmirin üzerindeki doktora tezinden aldım. Bu nedenle kendilerine burada şükranlarımı sunarım.

-Eserin sadeleştirilmesinde yazarın anlatış şekli esas olarak alınmış olup zorunlu olmadıkça değiştirilmemeye özen gösterilmiştir.

-Ay ve yıl Tarihleri, dönemin kurallarına uygun olarak metinde rakamların arapça adlarının düz yazı ile yanyana getirilmesi şeklindedir. Bunları hicri ve miladi tarih olarak rakamlara çevirdik.

-Metinde bazı cümleler düşük olarak yazılmış, fiillerin zamanları karıştırılmıştır ki, bunlar mümkün olduğunca düzeltildi, bazılarında olduğu gibi bırakılmak zorunda kalındı.

-Metindeki, bazı terim ve deyimler olduğu gibi alınmıştır. Bunların açıklanması için kitaba ayrı bir bölüm eklemek gerekiyordu ki, bunu da kitabın özelliğini bozmamak için yapmadık.

Ancak sayın okurlarımıza kolaylık olsun diye, bu konularda ayrıntılı bilgi almak isteyenler için kitabın sonuna bir kaynakça ekledik. Oradaki eserlere başvurulursa aranılan bulunabilir.

-Gösterilen bütün özene rağmen bu sadeleştirmede yine de noksanlar, hatta kusurlar bulunabilir. Değerli okurlarımızın bunları hoş göreceklarine olan inancımız teselli kaynağımız olacaktır.

Yrd.Doç.Dr.Ratip Kazancıgil
Mayıs 1996

Enîsü'l-Müsâmirîn (Edirne Tarihi)

BAŞLANGIÇ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

Dünyayı açıp yayan ve gökleri yükselten Tanrı'nın yüce katına sonsuz şükürler etmek gerekir ki, yeryüzünü beldeler ve kentler halinde düzenleyip insanlara durak ve oturak yeri yapmıştır.

Yine insanları, Adem peygambere kadar uzanan yıllar boyunca yapıcı bir güçle donatarak büyük kentler kurup, su yolları açarak, suları istediği yere ve yöne akıtıp, anıtsal yapılar ve büyük eserler yaparak yeryüzünü enine ve boyuna donatıp, görüş gücüne sahip olanlar yanında onlara değer vermiştir. Özellikle, insanlar arasında seçkin yerleri olan hayır sahibi birçok kişiler, sayısız ibâdet yerleri, medrese ve konuk evleri ve mescitler yaptırıp, inançlı kimseler kıyamet gününe kadar buralarda türlü ibadetler ederek, Tanrı adını tekrarlayıp, onun yüceliğini ve gücünü görüp düşünürler.

YAZARIN ŞİİRİ

*Cihânda devlet anındır ki dâ'im
'ibâdât-ı Hudâya ola kâ'im
Kemâl-i kudretinden Hayyu Hâlik
Edüpdür zümre-i insânı nâtık
Ki zikr edüp hemîşe hikmetini
Tefekkür ede dâ'im kudretini
Çeşm verdi olup anınla nâzır
Göre her şeyde sun-ı Hakkı zâhir
Dahi gûş eyledi ihsân Allah
Kelâmın gûş edesin tâ ki her gâh
Anınçün cevher-i 'akl etdi ihsân
Ki kârın ola dâ'im ilm ü 'irfân
Sakın bu cevheri itlâf etme
Bilüp kadrin reh-i hüsrâna gitme
Yürü, ol gâh râki' gâhi sâcid
Mekân-u menzilin olsun mesâcid
Dilinde zikr-i Hakk olsun hemîşe
Gönülde fikri olsun sana pişe*

DÜZ YAZI:

Kıyâmet gününde suçluların koruyucusu, Tanrı'nın resûlü, son peygamber, gönül hastalarının derdinin şifâsı, Şânı yüce Hazret-i Muhammet Mustafa'nın nurlu kabirleri üzerine serpilmiş armağan olsun ki, Kıyâmet Günü'ne kadar temiz şeriatları yağmur suyu gibi her beldeye akıp, İslam dini kalelerini Mekke-i Mükkereme gibi, inanç sahiplerinin sığınakları haline getirmiştir.

YAZARIN ŞİİRİ

*Hazret-i Hakk'dan hediye ola yüz bin kez selâm
Rûh-ı pâk ü müstetâbına ilâ yevmi'l-kıyâm
Hem selâm olsun kirâm-ı âline hem sehâbına
Cümle ezvâcına ve etba'ına ve eclâline
Ya Resûlullah bu Hibri-i derdmende ol nasir
Çünkü sensin rûz-ı mahşerde 'usâta destgîr*

Amma bilen kişilerden saklanmaz ki, târih bilimi, geçmiş dönemlerin olaylarını duyurarak, akıllı kimselerin değer kazanmasına neden olduğundan, eski dönem bilginlerinin yetenekli büyükleri, bu kutsal bilimle ilgilenip gerek Arap bilginleri ve gerek Acem erdemlileri, değerli bilgiler dolu bu bilim yolunda sayısız eserler yazmışlardır.

Rahmetli Fatih Sultan Mehmet Han ve Sultan Velî Bayezid Han dönemlerinden beri Rûm bilginleri de bu güzel bilim yolunda çalışarak o kadar benzersiz eserler vermişlerdir ki, her biri, dönemi için değerli bir armağan olmuştur.

Lâkin Arap ve Acem yazarları ülkelerinin ünlü kentleri adına özel tarihler yazıp durumlarını bildirmiş ve o beldenin padişahlarını, komutanlarını, bilginlerini, temiz ve aydın kişilerini belirterek yumuşak dilli ve güzel sözlü olmuşlardır.

*O'dur şimdi 'âlemin Cem-câhı
Mutlaka pâdişâh-ı Cem-câhı
Zübde-i nesil Al-i Osmân'dır
Ced-be-ced pâdişâh-ı devrândır
Ebedî pâdişâh-ı dehr olsun
'Aleme zikr-i hayırla dolsun*

Amma Rûm'da yetişen bilim adamlarından bir kimsenin bugüne kadar bu yolda çalıştığı bilinmiyor. Bu kutsal bilim dalında güzel eserler veren irfan sahiplerinin izleyicisi Edirneli Müderris Hasan oğlu Abdurrahman adı geçen yolda bu özet kitabı yazıp, doğum yeri olan Edirne'nin fethi tarihinden bu kitabın yazılış tarihine gelinceye kadar geçen üçyüz senelik zaman içinde, meydana gelen durum ve olayları kaleme alarak açıklamak istedi.

Çünkü, memleketler arasında bu belde sittin ve seb'a mae (H:760/M:1348) yılına gelinceye kadar İslam olmayanların yerleşim merkezi olduğundan, fetihden önce geçmiş bulunan olaylar, bundan önceki tarih yazarları tarafından bilinmediği için tarih kitaplarında yazılı değildir.

Bu nedenle fetih tarihinden başlandı. Yine Sultan Mehmet Han ve Sultan ikinci Bayezit Han'ın saltanat dönemlerinden önce Rûm'da yetişen bilginler ve yazarlar da tarih bilimi ile uğraşmayı özellikle Edirne şehrinin durumunu bildirmeye yarayan bir kitap yazılmadığından, geçmiş zamanlarda meydana gelen olayları ayrıntılı olarak öğrenmek mümkün değildir.

Elden geldiğince tarih kitapları ve Şekayık ve tezkireler içinde benim görebildiklerimden seçtiğim ve bazı güvenilir değerli kişilerden duyduklarımın sonunda kitabı yazmaya başladım.

Bu kitabı on dört bölüm üzerine düzenleyip, sâdık dostlar elinde, gece sohbetlerinde beğenileceğini umarak Enis-ül Mûsâmîrin adını verdim. Umulur ki aydın kişiler beğeni ile okudukları zaman bu fakîri hayır dua ile anarlar.

YAZARIN ŞİİRİ

*Sa'yu gûşîşlerile 'âlemde eser vaz' etmeden
Hayr ile yâd olmak oldu herkese çünkim murâd
Zâkirîn hayr olsun anın kim hayr ile zikr eyleyüp
Hibrî-i zâr u hazîni ede mesrûrül-fuâd*

BİRİNCİ BÖLÜM EDİRNE ŞEHRİNİN FETHİ VE FATİHİ

Ünlü yazarlar, geçmişteki fetihleri yapan Osmanlı padişahlarını bildirenler, Edirne'nin fethini şöyle anlatırlar ki:

Osmanlı soyunun ikinci temsilcisi olan Sultan Orhan'ın oğlu Gâzi Süleyman Paşa, Balıkesir ili hâkimi iken, hatırına, yücelerden gelen ilham ile Rumeli tarafının fethi geldi.

(H:760/M:1358) yılının mutlu bir gecesinde, gemiye benzer iki sal yaptırıp, birine, kırk adet yürekli yiğit ile hünerli şehzâde, birine de güçlü kırk er ile Hacı İlbey, Ece Bey ve Gazi Fâzıl Evranos Bey adlı komutanlar binip Rumeli kıyısına geçtiler.

Hemen o gece Çimni kal'asını feth ettikten sonra Anadolu sahiline gemiler gönderip, sabaha kadar üç yüz gâzi geçirip, üç gün içinde de üç bin yiğit savaşı o tehlike dolu denizi geçti.

Sonra yürüyüp Gelibolu'yu ve etrafını ve Malkara ve İpsala'yı ve daha birçok kale ve beldeleri fethedip aldılar.

Sonra, (H:761-M:1358) yılı bir ayrılık gününde, şehzade av peşinde koşarken ayağı bir engele takılıp, düşmüş ve ruhu yükseklikler âlemine kanat açmış idi.

Aynı yılda, durağı cennet olan Orhan Han da ahirete göçmüş olduğundan, kutlu oğlu, gâzi Hûdavendigâr adı ile ünlü

BEYİT

*Şir ü düşmengir-i meydân-ı cihâd
Hüsrev-i cem-menzilet Sultan Murâd*

hazretleri Tanrı'nın yardımı ile padişahlık tahtına oturdu.

Rumeli tarafında olan askerın başsız kaldığı bilindiğinden, vakit geçirmeden o tarafa gitmişti. O sırada Anadolu tarafındaki Osmanlı beldelerine komşu olan bazı asker ve sivil önderlerin fitne ve fesat yoluna girip bazı yerleri tahribe cesaret ettikleri padişaha duyurulmuş, bilginlerin uygun görmeleri ve akli başında kişilerin önemli bulmaları üzerine, geri Anadolu'ya dönülüp kötü düşünceli düşman üzerine saldırıp, onları yenilgiye uğratarak Ankara Kalesi'ni de fethedip ele geçirdiler.

Anadolu tarafındaki düşmanları etkisiz hale getirdikten sonra (H:763/M:1361) yılında yeniden Rumeli'ye geçip Bentoz, Çorlu, Misilli ve Burgaz kalesini fethetmeye yöneldiler.

Süleyman Paşa'nın vefatından sonra Hacı İlbey ve Evranos Bey Rumeli tarafında kâfirler ile savaşı sürdürüp, Malkara tarafındaki kaleleri zapt ve yöredeki memleketleri almasını Hacı İlbey'e emrederek, İpsala tarafındaki deniz kıyısında olan kalelerin fethi Evranos Bey'e ısmarlanmış idi.

Onlar da görevleri gereği İslam beldelerini imar ve düşmanı kahretme yolunda ün salmışlardı.

Gazi Şehzade'nin vefatından sonra Sultan Orhan Gazi de vefat edip, Sultan Murat Gazi, Anadolu tarafının korunmasına önem vermiş idi.

Bu nedenle Rumeli tarafı bir seneden fazla başsız kalmış iken, o iki ünlü komutan İslam diyarını düşman şerrinden korudular ve şeriatın cihad kuralını uyguladılar.

Bundan önce (H:762/M:1360) yılında Hacı İlbey'i, Meriç nehri kenarında Burgas adlı kaleyi fethedip orada oturarak etrafa akınlar düzenleyerek hayli ganimetler elde ederdi.

Sultan Gazi Murad Han Çorlu'nun fethi ile uğraşdığı sırada bir gece Dimetoka hâkimi İslam askerini gece baskınına uğratmak için kaleden çıkmış idi.

Hacı İlbeyi de o gece akın edip adı geçen Tekfûrla karşılaştığı zaman büyük bir savaş oldu. O gece geniş boşluk dar gelip, Tekfûrları esir alındı.

MISRA

"Gelince böyle gelse âdemin ayağına devlet"

Hacı İlbey'i zafere kavuşup Tanrı'ya hamd ve şükrettikten sonra, adı geçen Tekfûr'un oğlu babasını yakalanmış görünce, aman dileyip kaleyi mal ve mülkü ile teslim etti.

O güzel kale ki, fethedilmesi sultanların arzuları idi. Kolay yoldan alındı. Sultan Gâzi Murat Han Çorlu ve Misilli'nin fethinde iken Hacı İlbey tarafından müjdeci gelip bu gönül ferahlatıcı fethin haberini verdi. Evranos Bey de o sırada Keşan Kalesi'ni fethedip Sultanın yanına yüklü armağanlarla gitti. Hacı İlbey Dimetoka Kalesi'nin korunması için gerekli önlemleri aldıktan sonra, padişahın yanına gitip, Burgaz üzerine hareket ettiği sırada sultanın ayağını öpme şerefine erdi. Dimetoka'dan gedirdiği ganimetleri sundu ve onun övgülerini kazandı.

Bu iki mücahitler başının biraraya gelmesiyle yeni fikirler üzerinde danışmalar yapıp Edirne'nin fethi kararlaştırıldı.

Beylerbeyi olan Lala Şahin Paşa, kalabalık bir sipahi birliği ile Edirne tarafına gönderildi. Gâzi Sultan da Babaeski'nin fethine gitti.

Edirne tekfûru ile (ki,Andriye denmekle tanınırdı. Bu şehrin Edirne adıyla adlandırılmış olması bundan ileri gelmektedir.) Lala Şahin Paşa'nın gelişini duyup Sazlıdere'de karşılaşma oldu. Savaş uzayıp şiddetlenince fetih ve zafer rüzgârı İslam tarafına esip, düşman bin güçlkle yenilgi vadisinden zorlukla hisara girdi.

Düşmanın çoğu gâzilerin atlarının tekmeleri ile ezilip bir haylisi de tutsak oldu. Komutanlarının kesik başları sultana gönderilip, Edirne tarafına gelmeleri soruldu.

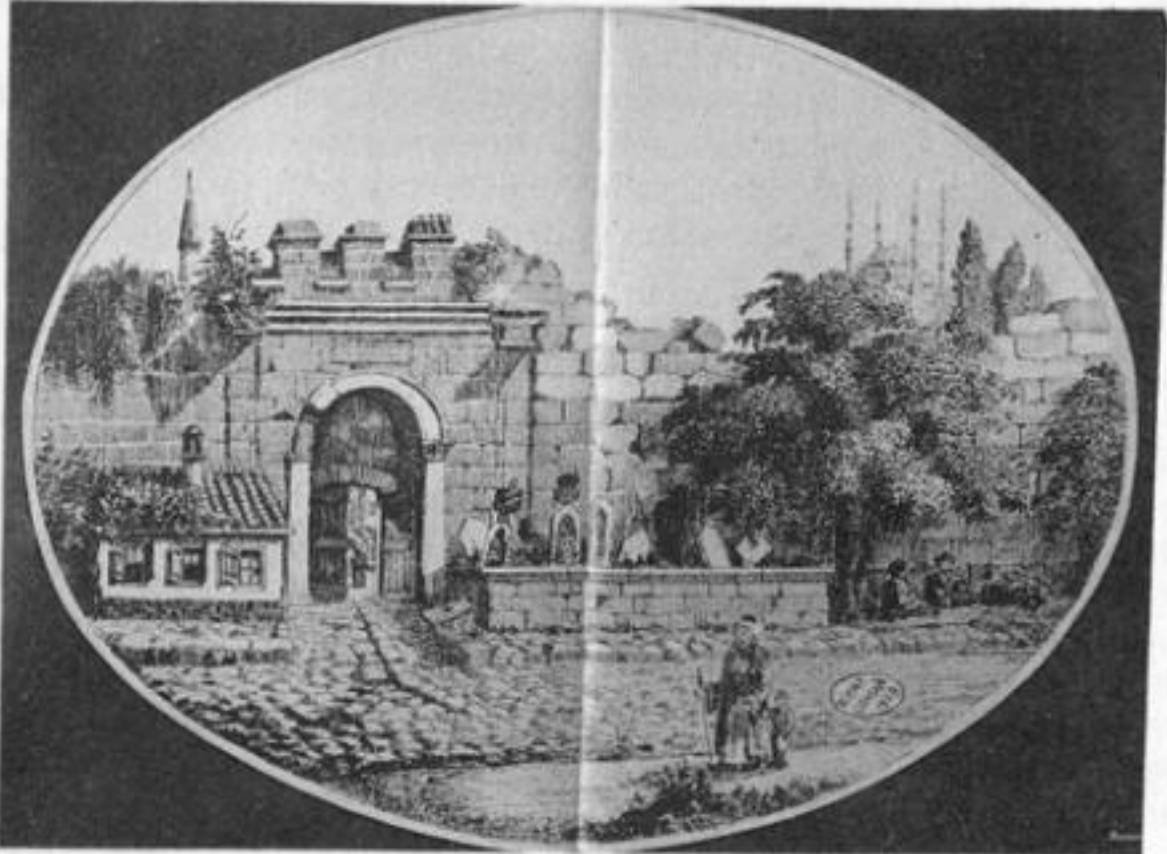
Edirne Tekfûru da kalenin teslimini görüp nehirlerin taşkınlığından faydalanarak,bir gece,ailesi ve değerli eşyası ile gemiye binip Enez'e kaçtı. O güçlü kale, Tanrı'nın yardımı ile kolayca fethedilip iman sahiplerinin durağı olunca, kalenin sultanı sonsuz şükürlerini sunup Lala Şâhin Paşa'yı Edirne'de bırakarak kendileri Dimetoka tarafına hareket ettiler.

Havası ve suyu ve gönüller açıcı ovası, yaratılışlarına uygun olup başkent yaptılar.

O dönemde Edirne şimdiki gibi mâmur olmadığı için Dimetoka'yı tercih etmişlerdi. Edirne gittikçe gelişip imaretler çoğalınca başkent olmaya uygun görüldü. (H:768/M:1366) yılında kale dışında eski sarayı yaptırıp kendisine merkez etti.

Fetih sırasında hisar dışında çoğunlukla bina yok iken, o zamandan beri günbegün hayır sahipleri ve sevap kazanmak isteyenler, medrese ve imaretler, mescit ve camiler yaptırıp eklediler. Bu suretle Edirne, İslam'ın büyük beldeleri arasına girdi.

Zamanın ilerlemesiyle,yine harap olanların dışında hâla yüz altmış mahallesi vardır.

Fot-2 Bizans döneminden kalma Edirne Kalesinde bir kapı

İKİNCİ BÖLÜM

BÜYÜK ŞEHİR EDİRNE'NİN HİSARI, BAZI ALIŞ-VERİŞ YERLERİ, ÇARŞI VE PAZARLARI VE PADİŞAH SARAYININ ANLATILIŞI

Büyük şehir Edirne, yedi iklimin beşincisinde olup en uzun günü on beş saat ve bir derece, en kısa günü sekiz saat on dört derecedir. Ve İstanbul'la arası yaz mevsiminde beş yahut altı, kış mevsiminde sekiz yahut dokuz duraktır. Mil olarak doksan beş mildir.

Bu şehrin hisarı, Tunca nehrine yakın yerde (ki, Bizanslılar döneminde beylerin sarayı olarak söylenir) dört köşe olarak yapılmıştır.

- Her köşesinde birer yuvarlak (üstüvane şeklinde) kulesi vardır ki, biri üç şerefeli cami yanındaki büyük kuledir. (Bizanslılar döneminde beylerinin sarayı olduğu söylenir)

- Biri, Yelliburgaz adlı yerde olan köşedir ki, bu kule eskiden hapisane olarak kullanılır, vezirlerden ve ileri gelenlerden tutuklanması gerekenler burada haps olunurmuş.

- Biri de, Germekapı denilen yerdeki kuledir ki, hisar köşesinden kırk elli adım uzakta olup Tunca nehrinin kenarında hisarın su kulesi olarak yapılmıştır. Bu iki kule arasına bir germe divar çekilip, divara bir de kapı açılmıştır. Bu yüzden buna germe kapı denilmiştir. Aşağıda adı geçecek olan Uğrunkapı, bu kapının yakınındadır.

- Biri de, hâlen zindan olan kuledir. Bunların dışında, hisarın her divarında on ikişer kulesi vardır.

Bu hisarın dokuz kapısı vardır ki, birine üç şerefeli yakınındaki büyük kuleye yakın olduğu için kule kapısı derler. Ali Paşa Çarşısı'nın önünde olan ketenciler çarşısına açılır. Şehrin cephaneliği hisar içinde bu kapı yanındadır.

- Birisi de Tophane yakınında olduğu için Topkapısı derler ki, ağaç pazarına açılır. Nitekim bazı zârif kişiler:

BEYİT

*Edirne'de sorarsan Topkapısın
Ağaç pazarına var da dönüver*

demişlerdir.

Bu kapı eskiden kalmış olmayıp, hayırlar babası Murat Han döneminde yapılmıştır. Bunun nedeni, iç tarafında yaptırdıkları Alaca Hamam adıyla bilinen hamam olmalıdır. Bu kentin tophanesi hisar içinde, bu kapının yakınında bulunmaktadır.

- Biri de kafes kapısıdır ki, Mihal Köprüsü semtine açılır. Bu adın verilmesi, eski dönemde kafes denilen kadınlar hapishanesinin, bu kapının yakınında olmasındandır.

- Biri de keçeciler, öbür adıyla Kazancılar Çarşısı kapısıdır ki, bu adı almasının nedeni, dış kısmında Keçeciler Çarşısı ve iç kısmında Kazancılar Çarşısı olmasıdır.

- Biri de, yukarıda adı geçmiş olup germe kapı yakınına açılan Uğrun Kapısıdır. Böyle ad verilmiş olmasının nedeni, çok küçük olup saklı bir yerde bulunmasıdır.

- Biri de Manyas kapısıdır ki, da'rül-hadis cami'i yanına açılır. Bu adı almasının nedeni bilinmemektedir.

- Biri de Tavuk Kapısıdır ki, Tahta Kale adıyla bilinen İstanbul'un bir çarşısı vardır ki, bunun da taht-el-ka'esi bu kapının dış kısmındadır.

Yalnız, halen çoğu harap olup ancak meyve satan birkaç dükkân kalmıştır. Böyle adlandırılması, galiba, Edirne şehrinin ünlü besili tavuğudur ki, çoğunlukla bu semtte satılır.

- Biri de İğneciler Kapısıdır. Bit pazarı denen yerin yakınına açılır. Eskiden bu kapıya İstanbul Kapısı da derlermiş. Ama, hâlen o ad, tamamen ortadan kalkmıştır.

- Biri de orta kapıdır ki, Ali Paşa Çarşısının ortasına açılır. Bu çarşı, Edirne'nin güzel yerlerindedir. Sultan Süleyman döneminin sonlarında vezir-i âzam olan Semiz Ali Paşa yaptırmıştır. Çatısı, kâgir kaplı kemerlidir. Bir tarafı, yukarıda adı geçen Kule kapısında, öbür tarafı İğneciler Kapısında son bulur. Altı yerde kapısı vardır. Çarşı, (H:967/M:1559) yılında yapılmış olup merhum Tıgî Bey şu tarihi söylemiştir.

TARİH

Asaf-ı â'zâm Ali Paşa-yı hâs

Yapdı bir çarşuy-ı zibâ bî-bedel

Tıgiyâ târîhin eylersen su'âl

Sûk-ı ra'nây-ı Ali Paşa'ya gel

Akılları şaşırtan bu çarşının uzunluğu yürüyüş ile dört yüz adımdır.

Edirne'nin Saraçlar Çarşısı, evvelleri Saraçhane Köprüsü denmekle tanınan köprü'nün saray yönünde olup, köprü başından hamama kadar uzanmış. (H:1003/M:1594) yılından sonra saraçlar, Hacı Alimüddin Camii yakınına taşındıkları için o çarşı yer yer harap olup hâlen boş arsa olarak kalmıştır.

Eski dönemlerde sık sık yangın çıktığından, her bir dükkanın önüne ,taş direkler üzerine kemerler yapılmıştır. Şimdi çoğu yıkılıp toprağa karışmıştır. Bundan başka, Haffaflar Çarşısı da bu şehrin değerli yerlerinden sayılır. O da üstü kemerli kâgir binadır. Selimiye Camii için meyve kapanı ile beraber Sultan Murat (III.Murat)Han döneminde yapılmıştır.

- Edirne şehrinin iki Bedesteni vardır. Biri, şehrin ortasındaki ünlü bedestendir ki, Eski Cami'e vakıf olarak yapılmıştır. Bunun, Çelebi Sultan Mehmet tarafından yaptırılmış olduğu biliniyor.

- Biri de, eski bedesten dir ki, içinde eskilere ait araç-gereç ve giyisiler alınıp satıldığı için eski bedesten derler; yoksa, yapılması bir öncekinden sonradır ki, hayırlar babası II.Murat yaptırıp Dârû'l Hadîs cami'ine vakfetmiştir. Ama; hâlen binası fazlaca eskimiştir.

YENİ EDİRNE SARAYI

Tunca kenarında olan Fatih Sultan Mehmed'in yeni sarayı (H:856/M:1452) Beşir Çelebi adlı hekimin, o yerin havasını övdüğü için orada yapılmıştır. Edirne şâirlerinden Kisbî Efendi, adı geçen hekimin Fatih Sultan Mehmed ile o yerde sohbet ederken âb-ı hayât adlı pınarı bulduğunu, Beşir Çelebi Risalesinde yazıldığı gibi şi'r şekline çevirmiştir ki bazı dizeleri şöyledir:

ŞİİR

Eyledi da'vet anı sâhib-serîr
Kıldı zemîn-bûs oturdu Beşir
Şiddetile germ idi eyyâm-ı harr
Vakit temmuz idi o günler meğer
Tene sovuk geçmiye deyu hemîn
Giydi hekim eğnine bir pöstîn
Üşüyücek ertesi ol nâm-ver
Câme-i semmurını üç kat giyer
Pâdişah oldukda ta'acüb-künân
Gördü ki üç post giyer ol zamân
Hikmetini edicek andan su'âl
Dedi cevâbında o nikû-hisâl
Eğnime üç post giyersem n'ola
Eyledi te'sîr-i bürûdet bana
Cây-ı makarrımda mukarrer inân
Mermer ile ola su dahi yılan
Lağım-zenân etdiler ihzâr o dem
Niçe kulaç kazdılar ol yeri hem
Tişe-i lağm olmayıcak kânger
Taşa irişdüğün ucu bildiler
Aldılar ol çevre-i çukur-ı hemân
Oldu 'ayân âbile seng ü yılan
Niçe yılan ejder-i merdüm-rübâ
Anı gören hayrete varsa n'ola
Kaçmıyalar deyü hekim etdi pend
Kimseye hiç ermedi andan gezend
Bağçeye su gibi akdı o mar
Oldu taş altında pınar âşikâr
Eyledi ol mermeri şâh-ı kerem
Kasr-ı felek-sayîde ferş-i kadem
İçdi sudan vezn edüp üstâd-ı kâr
Gördü ki zezem gibi kâmil 'ayâr
Etdi Ebû'l-Feth ana çok iltifat
Namın o sunun kodu Aynü'l-hayât

Yine bu saraya yakın Tunca nehri kenarında bir saray daha vardır ki, Mamak Sarayı denmekle ünlüdür. Onu, Sultan II.Selim yaptırmıştır. Bu iki saray arasında, birinden öbürüne uzanan divarı, merhum Sultan Ahmet Han (H:1010/M:1601)tarihinde taş olarak yaptırmıştır. Yeni Saray'ın Mescidini de yine aynı tarihte Sultan Ahmet Han yaptırmıştır.

MISRA

"Hân Ahmed'indir secde-gâh"

ŞİİR

*Dâver-i cem-'azamet hazret-i Sultân Ahmed,
Eyledi devlet ile Edrene'yi menzil-gâh.
Emredüp sa'yile üç günde binâ etdirdi,
Bu makâm-ı ferah-efzây-ı güzîni nâ-gâh.
Dedi bu mısra'-ı zibâyı Beyâz'î târih,
Kâh-ı 'îdiyye-i sultân-ı zamân-ı cem-câh.*

Sultan Ahmet Han (H:1014/M:1605) yılı zilkadesinde (Mart) acele olarak Edirne'ye geldiği zaman gönül açıcı saray içindeki yüksek köşkün arkasından bir gürz atıp, köşkün üzerinden aşarak saray ovası ortasına düşmesi üzerine o yere bir sütun diktirmişlerdir ki, hâlâ orada durmaktadır.

O zamanda Hâfız Ahmed Paşa bir övgü şi'ri yazmıştır. Bu şiir ondandır.

ŞİİR

*Dâver-i devr-i zamaân şâh-ı cihân Ahmed Hân
Ki o'dur server-i şâhân-ı Feridûn-efser
Gürz-i zerrin ile ol şâhı temâşâ eyleye
Necm-i dümdâr ile hurşid-kıran etdi meğer
Düşmen-i serkeş alur elini ol demde hemân
Dest-i kahrından eğer ana dokunsa şeş-per
Aşırup gürzini bir tâk-ı felek fersâdan
Aşırı san'at edüp kıldı 'aceb 'arz-ı hüner*

Bu tarih de Hâfız Ahmed Paşanıdır.

TARİH

*Dedim târihini lâfzen bin on dördünde bil Hâfız
Aşırđı şeş-perin atup bu kasrı âh-ı Ahmed Hân*

Bundan başka, şehir etrafında Çömlek Köyü, Bosna Köyü, İsmailçe adlı beldelerde de devlete ait bahçeler vardır.

Merhum Sultan Osman Han, Leh Seferine giderken Edirne'ye geldiği vakit Hoş Elhan adlı, saraydan çıkma bir hanım, Sultan Bayezid Han camii yanında, Tunca Nehri yakınında bir bahçe armağan etmiştir.

Saray ovasına yakın bir yerde, nişan tahtası üstünde görülen köşkü, Padişahımız Sultan Murad Han (H:1043/M:1633) senesinde yaptırmıştır.

Sultan I. MURAT
Edirne Fatih

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM EDİRNE ŞEHRİNDEKİ CAMİLER, İMARETLER, MUSALLALAR

Edirne şehrinin, (H:1046/M:1634) senesinde yazıldığına göre, kırk adet camileri vardır ki, on tanesini büyük sultanlar yaptırmıştır.

Bunların en güzel ve en büyüğü, Sultan II.Selim Hanın yaptırdığı camidir. Abartısız ve tarafsız olarak denilebilir ki, yeryüzünde benzeri yapılmamıştır.

Çünkü, herkesce bilinen ünlü koca Mimar ki; yüzyıldan fazla yaşayıp, sayısız ve eşsiz büyük yapıların mimarı olmuştur.

Bunlar arasında, İstanbul'da şehzâde Sultan Mehmet Han Câmî'ini yaptıktan sonra, o yapılarda elde ettiği san'at ve güzellikler deneyim ve birikimini, bu camî'in binasında kullanılmıştır.

Daha önce yapılmış olan camilerin yapılış tarzında aykırı görünen güzel bir sanat yolu keşfetmiştir ki, dünya mühendislerini hayrette bırakmıştır.

ŞİİR

*Binâi çün cihân-ı sabit esâsı çün felek-i muhkem
Nedîde hiç seyyâhî nazîrin der heme-'âlem*

İç açıcı kapalı kısmının kapladığı alan, diğer sultanların camilerinden küçük olmayıp, belki çoğundan fazladır.

Dört divarının iç yüzünden çıkan sekiz ayağın üzerine dayanmış büyük bir kubbe ile örtülmüştür.

O şekilde ki, ayaklar divarlara yakın olduklarından, cami'e giren kimse, dikkatle bakmadıkça, diğer cami ayakları gibi orta mekânda görünmezler. Bu nedenle, müezzinler mahfeli camî'in orta yerinde olup, gül bahçesinde yapılmış gönül açıcı köşke dönmüştür.

YAZARIN BEYİTİ

*Bir görecek câmî'-i şâhânedir
Şehr-i sadef ol dûrr-i yekdânedir*

Yeryüzünde bunun kubbesinden büyük kubbelerin varlığı bilinmiyor. Zirâ, kubbelerin en ünlüsü olan Ayasofya Kubbesi'nden iki endâze büyük olduğu söylenmektedir.

Dört minaresinin yüksekliği düşünce ölçüsünün dışında iken, yine o kadar uyumlu bir güzelliği vardır ki:

BEYİT

*Temâşâ eylesen her bir minâre
Dönüpdür serv-i kad bir şivekâre*

Yükseklikte bunların benzeri olmadığı bilinmektedir. Dördü de aynı düzlükte birbirinin aynı olup herbirinin üçer şerefesi vardır.

Cami'in iç mekânı yönünde olanların (ki iki minaredir) içinde üçer merdiveni vardır. O şekilde ki, önceki merdiveni ancak alt şerefeye, ikinci merdiven hem alt, hem orta şerefeye üçüncü merdiven ise, şerefelerin üçüne birden çıkar.

Divarında olan iki minareler ki, yolları birer tanedir. Bunlardan, doğu yönündeki minare (H:992/M:1584) yılında yıkılıp yeniden yapılmış idi. (H:1013/M:1607) yılında aynı minare yine yıldırımından yıkılarak bir kere yapıldı.

TARİH

*Sultân Selim menâresinin hedm-i evveli
Târîhi berk-i hâtîf idi bildi hâss u 'âm
Ol lafzı berk-i hâtîfi şimdi bu hedm içün
Duydum el urdum elde hisâb eyledim tamâm*

Batı yönündeki minareye de (H:1015/M:1606) yılında yıldırım düşüp, gerçi o zaman yıkılmadı ama, yapısına fazla zarar verdiği için, yıktırılıp yeniden yapıldı.

Bu cami'in iç ve dış mekânları o kadar iç açıcı ve ferahlatıcıdır ki, bir eşi ancak Cennet-i Me'vadadır.

YAZARIN BEYİTİ

*Revânî şâd eder şâdir Revânî
Gören kevser sanur cennetde âni*

Bu cami'in yapılmasına (H:976/M:1568) yılında başlanıp (H:982/M:1574) yılında tamamlanmıştır.

Adı geçen yıllarda Sultan II.Selim vefat etmiş olduğundan, ona, camide namaz kılmak nasip olmamıştır. Bu cami'in ilk hatibi Edirneli Hacı Ahmed Zâde adlı kişi olmuştur ki, Sultan II.Selim Han İstanbul'da Sultan II.Bayezid Cami'inde hutbesini dinleyip beğendikleri için buraya atanmıştır.

Onun ölümünden sonra yerine Kuşakçı zâde denmekle ünlü bir kişi hatip olmuştur ki, okuma tarzı, güzel sesi ile tecvid ve tertilde döneminin eşi bulunmaz bir bilgini idi. (H:1032/M:1622) yılı sonlarında o da vefat edip yerine, hâlen hatip olan Abdülbâki Efendi adındaki kişi getirilmiştir.

O da (H:1061/M:1650) senesi remazanında vefat ettiği zaman yerine oğlu kâtip olmuştur.

Cami'in tamamlanış yılında, döneminin şair'leri benzersiz tarihler demişlerdir. Bunlar içinde, yaşamları yazılı olanlardan Sofu Zâde ki, mahlası "Dâî" dir. Bu Arapça tarihi demiştir.

TARİH

*Gad bena hâz-el makam - el müçtebâ
El emir-el cud sultan-ul enam
Ağni sultan-üs selâtin şeh Selim
Sâ'r-ı fazl-ullah târih-ul esas
Fazl-ı yezdan kâne târih-ül tamam*

Rûm şairlerinin seçkini Emrî Çelebi de o zaman hayatta olduğundan, tâmiye yoluyla bu tarihi demiştir.

TARİH

*Câmi-i Sultân Selim Hân bin Süleymân Hân mıdır
Yoksa bu mısra'î târih anlarım çok olmasun
Hatmine bu cümlelerin târih mısra'dan çıkar
Hem çıkar târihden gerü esâsı kalmasun
Vakit ister bu mu'ammâ kısmıdır gafil mebaş
Kim hisâb etse bunu yanlı şanup yanılmasun*

Birinci mısra' târih olup, "çok veya çok"lardan amaç, "K veya kalın Hâ-î" mu'cem Harfidir ki, toplanmak gerekir iki "Hâ-i" mücemeler olunca, geri kalan harflerin hesabı dokuzyüz doksan üç kalır ki, tarih yılından on bir fazla olur.

Muamma kuralı gereğince "Hân mıdır" sözcüğü "yâ" değildir demek olup "yâ" sözü ki on birdir. Yazılan sayıdan on bir de çıkınca tamam dokuz yüz seksen iki olur ki, bu da cami'in tamamlanmasının tarihidir.

Temelinin atılışına târih de, dördüncü mısra'daki "Târih" sözündeki hesapda bin ikiyüz on birdir, "Gerü" sözü ki iki yüz otuz altıdır. Çıkartılınca geriye dokuz yüz yetmiş beş sayısı kalır ki, bu da temelinin atılış târihi olur. Merhum Tiğî Bey de bu tarihi demiştir.

TARİH

*Sâhib-i hayrat Şâhinşâh-ı Mahûdü's-sifât
Hüsrev-i rûy-ı zemîn ve zill-ı Râbbül-'âlemin
Hazret-i Sultân Selim bin Süleymân-ı velî
Dâver-i kâ'im-makâm-ı şer'-i fahrû'l-mürselin
Kalb-i mü'min-veş bu beytullahı ma'mûr eyleyüp
Kıldı her tâk-ı bülendi ibret-i 'arş-ı berîn
Na't-ı gülzâr-ı harîmi hazihi cennât-ı 'aden
Vasf-ı tayyib-i enfâsı tabtüm fedhaluhahâlidin
Yazdı Tiğî levh-i bâb-ı cennete târihini
Câmi-i şâh-ı Selimül-kalb imâm-ı cem'-i dîn*

Adı geçen koca mîmar (H:996/M:1587) yılında ahirete göçdüğü zaman, İstanbul'da Sultan Süleyman Han Camii'nin doğusuna gömülmüştür.

Türbesinde yazılı olan tarih, durumunu özetlemekte olduğundan, tüm metnin buraya alınması uygun görüldü.

TARİH

*Ey eden bir iki gün dünyâ sarâyında mekân
Cây-ı âsâyiş değıldir âdeme mülk-i cihân
Hân-ı Süleymâna olup mi'mâr bu merd-i güzîn
Yapdı bir câmi' verir firdevs-i a'lâden nişân
Emr-i şâhile kılup su yollarına ihtimâm
Hızr olup âb-ı hâyâtı 'âleme kıldı 'ayân
Çekmece Cisri'ne bir tâk-ı mu'allâ çekdi kim
'Aynîdir ayîne-i devrânda şekl-i kehkeşân
Kıldı dört yüzden ziyâde mescid-i 'âli binâ
Yapdı seksen yerde câmi' ol 'azîz kârdân
Yüzden artık 'ömür sürdü 'âkıbet kıldı vefât
Yatduğı yeri Hudâ kıl sun anın bağı-ı cinân
Rihletin Sâ'i-i dâ'i dedi târîhini
Geçdi bu demde cihândan pîr Mi'mâr Sinân*

Bu cami'in temeli (H:996/M:1587) senesinde eski saray arsasından ayrılıp alınmıştır.

- SULTAN II.BAYEZİD CAMİİ :

Biri de Sultan II.Bayezid Han'ın Tunca nehri kıyısında saray semtinde yaptırdığı câmidir ki, (H:893/M:1487) yılında tamamlanmıştır. Tamamlanmasına "Hayr-ün cemil" ve "Hurrembina" sözleri tarih olmuştur.

Dört divar üzerine yapılmış, büyük bir kubbe ile orta derecede, benzersiz bir cami ile yanında irem bağının gül bahçesine benzer iç açıcı bir avlusu ve iki tarafında birer şerefeli yüksek ve zarif iki minaresi vardır.

Yine iki yanında tâbhaneleri ve hudutsuz nimetlerle dolu aşevleri ile eşsiz bir de da'rûş-şifâ, medrese, hamam ve Tunca nehri üzerinde altı kemerli bir köprüsü ve buna bitişik değirmeni ve su dolabı vardır.

- ÜÇ ŞEREFELİ CAMİİ :

Merhum hayırlar babası II.Murat Han tarafından şehrin ortasında yaptırılmış olup, üç şerefeli cami'i olarak bilinir. Yapısı bakımından şaşırtıcı bir özelliği taşır. İki ayak üzerine yapılmış büyüklü küçüklü dokuz kubbesi vardır.

O şekilde ki, cami'in ortasını örten büyük kubbe, iki tarafından görülen ikişer kubbeler ile büyük kubbenin yanında çarpık kemerler yapıp, her iki çarpık kemerin ortasında birer küçük kubbe yaparak dört kubbe daha meydana getirmiştir.

Osmanlı Devleti'nde ilk defa yapılan harem bununki dir ki, o zamana kadar böylesine süslü bir ikincisi yapılmamıştır.

Çünkü, bu cami'in iç ve dış süslemelerinde nakış ustası o kadar hünere göstermiş ve çaba harcamıştır ki, yorumlanması mümkün değildir.

Bu câmi, uzunluğuna değil, enine yapılmış olduğundan, öbür câmilere benzemeyen iç mekânına açılan üç kapısı vardır.

Cami'in dört minaresi vardır ki, birinin üç şerefesi ve içinde üç merdiveni bulunmaktadır. Birinin iki şerefesi, öbür ikisinin birer şerefesi vardır.

Bu cami'in yapılmasına (H:841/M:1437) yılında başlanılmış olup (H:851/M:1447) senesinde tamamlanmıştır.

(H:851/M:1447) senesinde hayırlar babası Kratova memleketini bu cami'e vakfedip, Edirne vakıflarının en güçlüsü en zengini olmuş idi.

Sonra Sultan Süleyman Han döneminde vezir-i âzam Rüstem Paşa, vakfını alıp bundan faydalananların giderlerine Sultan Bâyezid-i Veli vakfına aktarmıştır.

- MURADİYE CAMİİ :

Câmilerden biri de hayırlar babası Sultan II.Murat Han'ın yaptığı Murâdiye Câmi'idir ki, yüksekçe bir tepe üzerindedir. İki kubbeli ve bir minareli olup cami'in içi ve minaresi çini ile kaplıdır.

Kendisi bunu Mevlevihane olarak yaptırmış olup, hatta, sema sırasında şerbet akıtılması için musluklar yaptırmış idi. Halen bunlardan bazıları durmaktadır. Bir süre sonra cami'e döndürülünce, yanında, ayrı bir mevlevihane yaptırmışlardır.

Aşevinin lezzetli bol yemekleri mevleviler ve fakir medrese öğrencileri ile hizmetlilerden başka, etraftaki evlere de verirdi.

Câmi, (H:839/M:1435) yılında yaptırılmıştır. Söylenilmektedir ki, Sultan Murat Han, Hazret-i Mevlanayı o yerde görmüş olduğundan, böylesi benzersiz bir mevlevihâne yaptırmıştır.

- DAR-ÛL HADİS CAMİİ :

Bu câmi de, yine hayırlar babası Sultan II.Murat'ın (H:838/M:1434) yılında Tunca nehri kenarında yaptırmış olduğu camidir ki, bir kubbe ve bir minaresi vardır.

Bu da, önce hadis-i şerif okutulması için medrese olarak yaptırılmış olup, sonradan cami'e çevrilmiştir.

Söylenilmektedir ki;

Hazreti Peygamber, rüyâsına girdiği II.Murat'a bu cami'in yerini gösterip ve hududunu belirtip "benim için bu yerde bir dâr-ül-Hadis" yaptırasın" diye buyurduğu için bu binanın yapı gereçlerinin hazırlanmasına başlanılmıştır. Gayetle kutsal bir yerdir. İçinde, duaların kabul olunduğu yerlerden biridir.

Sultan II.Murad'ın Sultan Hasan ve Orhan Çelebi adlı iki şehzadesi bu cami'in mihrabı önünde gömülü olup üzerlerine yüksek bir kubbe yapılmıştır ki,içinde her seher kur'an cüzleri okunur.

- ESKİ CAMİ :

Bu câmi, Edirne'nin orta yerinde olup Yıldırım Han olayından sonra, oğlu Süleyman, Edirne taht kentinde pâdişah olduğu zaman temeli atılıp yapılmasına başlandı.

Ömrü, binanın bitiminden önce sona erdiğinden, kardeşi Mûsa Çelebi de bu yapı için büyük çaba harcadı ise de,o da tamamlamayı başaramadı. Sonra, Çelebi Sultan Mehmet Han (H:816/M:1413) yılında kardeşlerini uzaklaştırıp Rumelinde tek başına pâdişah olduğu zaman, adı geçen yılda cami'i tamamladı.

Dört ayak üzerine oturtulmuş dokuz kubbesi vardır. Dışında da beş kubbesi vardır. İç avlusu yoktur.

İki minaresi olup, birinin şerefesi iki, öbürünün birdir.

İçindeki hünkâr mahfeli (H:1010/M:1601) yılına yakın Filibelî Ramazan Ağa adında bir kişi tarafından yaptırılmıştır.

Herkesçe bilinir ki, her beldenin halkı, camilerden birine eski mâbet olduğundan özel ilgi gösterirler. Bu şehirde de bu câmiden önce yapılmış hayli mescit ve mâbetler var iken, o saygınlığı özellikle buna göstermişlerdir. Hakkını vermek gerekirse, halkın dualarının karşılık bulduğu kutsal bir yerdir.

- YILDIRIM BAYEZİD CAMİ'İ :

Edirne şehir merkezi dışında, Meriç nehri kenarındaki Yıldırım mahallesinde,Yıldırım Bayezit Han tarafından yaptırılmıştır.

Dört kemer üzerine oturtulmuş, bir kubbesi vardır. Garip görüntüdür ki,bu cami'i Yıldırım Hanın kendisi yaptırdığı bilinmekte iken, mîmârî özelliği kiliseden dönme şeklinde ve mihrabı çarpık olmuştur.

O tarihlerde yaptırılmış benzersiz güzellikteki camiler göstermektedir ki, bunları yapan üstâd mîmârlar bulunmakta iken, böyle garip plânlı câmi, Allah bilir, akla hemen gelen şudur ki, o yerde bir kilise temeli bulunup onun üzerine yapılmış olabilir.

Bu cami'in tamamlanması (H:802/M:1399) yılında olmuştur. Yan tarafında aşevi vardır. Taştan birbirine geçme olarak yapılmış iki halkalı bir askı, bu cami'in kubbesinin köşesine asılmıştır. Bu nedenledir ki, bazıları buna küpeli cami derler.

- KİLİSE CAMİ'İ :

Hisar içindedir. Söylenir ki, bu cami'in yerinde fetih sırasında bir kilise varmış. Sonra, Fatih Sultan Mehmet Han döneminde yıktırılıp, yerine bir cami yaptırılmış.

İki ayak üzerine altı kubbe olarak yaptırılmış olup, hatta, yeni sarayda olan mermerlerin çoğunun o binadan alınmış olduğu da söylenmektedir.

Bir minaresi ve dışında beş adet kubbeleri vardır. Bu cami'in ortasında kâfirler döneminden kalma bir pınar vardır ki, "ateşli hastalıklar ve başka hastalıklar için faydalıdır" diye halkın büyük inancı vardır.

-HALEBİ CAMİ'İ :

Hisar içinde olan bu câmi Halebî cami'i demekle ünlüdür ki, hâlen dört kemer üzerinde bir kubbesi vardır.

Görünen odur ki, bu şehirde kılınan ilk cum'a namazı burada kılınmış olup, ondan önce bir mabet yoktur.

Halebî adı verilmesinin nedeni, geçmişte, medresesine Halebî adlı bir kimsenin hoca olmuş olmasıdır.

Minaresi yoktur. Köşesine ahşaptan bir ezan yeri yapılmıştır. Bu cami'in ve daha önce yazılmış olan Kilise Cami'inin fetih sırasında câmi oldukları görünüşlerinden belli olmakta iken, ikisinin de câmi duacıları, çarpıtıp, duaları Edirne fâtihi olan Sultan Murat Han Gazi adına okumayıp, oğlu Yıldırım Han adına okumaları, galiba görev gelirlerinin onun vakfından verildiği için olmalı.

Amma, şu yönü şaşırtıcıdır ki, bunlar Yıldırım Han cami'inden kırk sene kadar önce câmi olmuş iken Sultan Murat Han Gazi niçin bunlara vakıf yapıp sahip olmamış? Bunu ancak Allah bilir.

- ŞEYH ŞÜCA' CAMİ'İ VE ZAVİYESİ :

Tunca nehri kenarında bu ad ile bilinen cami ve zaviye, önce hayırlar babası Sultan Murat Han tarafından zâviye olarak yaptırılmış olup, sonra, Sultan Süleyman Han tarafından cami'e çevrildiği, Şeyh Şüca'ın hayat hikâyesinde yazılıdır.

Bu yazılanlardan başka, otuz adet câmi de hayır severler tarafından yaptırılmıştır ki, onlar da:

- MİHAL BEY CAMİ'İ :

Tunca kenarında (H:815/M:1412) yılında yapılmıştır. Aslında zâviye olup sonradan cami'e döndürülmüştür. İki yanında tabhaneleri ve aynı avlu içinde aşevi vardır. Üstü bir kubbe ile örtülü olup bir minaresi vardır.

- HOCA İLYAS CAMİ'İ :

Bu cami, Yeliburgaz semtinde olup (H:882/M:1477) yılında yapılmıştır. Çatısı ahşap ve kurşun örtülüdür.

- ŞEYH SA'DIK DEDE CAMİ'İ :

Keçeciler çarşısındaki Şeyh Sâdik dedenin zâviyesi (H:1046/M:1636) yılında cami'e dönüştürülmüştür. Çok küçük olup çatısı ahşaptandır. Yapılışı (H:1042/M:1632) yılında olmuştur.

- SÜLEYMANİYE CAMİ'İ :

Tunca Nehri kenarında, yeni köprü semtinde Sultan II.Bayezid Han vezirlerinden Süleyman Paşa tarafından yaptırılmış olup, büyük bir kubbe ile örtülüdür.

- KASIM PAŞA CAMİ'İ :

Tunca Nehri kıyısında, Salhâne semti yakınındadır. Fâtiht Sultan Mehmet Han vezirlerinden Kasım Paşa tarafından (H:883/M:1478) yılında yaptırılmıştır.

Üstü kubbelidir. Kasım Paşa' da, câmii yakınında gömülüdür.

- GÜLŞENİLER ZAVİYESİ :

Önce, Ekmekci Zâde Ahmet Paşa yaptırmıştır. Küçükpazardaki bu zâviye, zamanla harap duruma düşüncü (H:1041/M:1631) yılında İsa Dede adındaki kişi tarafından yenilendi.

İlk ve son çatısı da ahşap idi.

- SÜLE ÇELEBİ CAMİ'İ :

Küçükpazar semtindeki bu cami kubbelidir. Yapılışı (H:973/M:1565) yılında tamamlanmıştır.

- AYŞE KADIN CAMİ'İ :

İstanbul yolu üzerindeki bu cami'in tavanı kubbelidir. (H:873/M:1468) yılında tamamlanmıştır. Kapısının üstünde:

TARİH

Bint-i Ayşe Han bint-i sultân Mehmed bin şehinşeh Bayezid han

Nasarel hatmi fi bed'il muharrem betarih-i

- ŞEYHİ ÇELEBİ CAMİ'İ :

Yine Küçükpazar semtindeki bu cami küçük bir kubbe ile örtülüdür, gönül açıcı güzel bir görünümü vardır.

- İBRAHİM PAŞA CAMİ'İ :

Yaptıran, Fatih Sultan Mehmet Han vezirlerinden İbrahim Paşadır ki, (H:867/M:1462) yılında yapılmıştır.

Üstü ahşap örtülüdür. İbrahim Paşa (H:873/M:1468) yılında vefat edip, cami'i yakınına gömülmüştür.

- ÇOKALCA CAMİ'İ :

Kıyık semtindeki bu cami'in tavanı ahşaptır.

- TAŞLIK CAMİ'İ :

Bu cami' Fatih döneminde sadrazam olan ünlü Mahmut Paşatarafından yaptırılmıştır.Tavanı yüksek ve bir kubbelidir.

- SİTTİ SULTAN CAMİ'İ :

Dulkadiroğulları beylerinden Süleyman Beyin kızı ve Fatih Sultan Mehmet hanın hanımı Sitti Sultana ait bu cami'in tavanı kubbelidir.

Yapılışı (H:883/M:1478) yılında tamamlanmıştır.

- DEFTERDAR CAMİ'İ :

Aynı semtteki bu cami'i Mustafa Efendi adındaki Defterdar yaptırmıştır. Tavanı kubbelidir. Yapısı gayetle gönül açıcı ve güzel görünüşlüdür.

- LARİ CAMİ'İ :

Bu cami, Fâtiḥ Sultan Mehmet ve II.Bayezit Han dönemlerinde Saray Hekimbaşısı olan Hekim Lâri tarafından, Batpazarı denen yerde yaptırılmıştır. Tavanı kubbelidir.Mihrap dışında kalan üç divarı dışdan on bir adet kubbeler ile çevrilidir.

Bu câmi (H:910/M:1504) yılında tamamlanmış olup, bitişine Edirneli şair Yakînî "Beyt-ül ibâde" diye tarih düşmüştür.

- HACI ALEMÜDDİN MESCİDİ :

Yeni Saraçhane yakınındaki bu mescidi, (H:1045/M:1635) yılında mütevellisi olan kişi, medresesinin giderini kaldırtmak için cami'e dönüştürmüştür.

O yer yakınında cami olan mescitten, bu mescidin cami olması daha uygun olmuştur.Tavanı kubbelidir.

- SELÇUK HATUN MESCİDİ :

Tavanı kubbelidir.(H:1045/M:1635) yılında imam olan İbrahim halife vefat edip, sahip olduğu servetini, bu mescidin cami'e çevrilmesi için vakfettiğinden cami olmuştur.

- DİZDAR ZADE AHMET EFENDİ ZAVİYESİ :

Kıyık yolu üzerindeki bu zâviye, Üsküdarlı Mahmut Efendi halifelerinden Dizdarzâde Ahmet Efendi için Tebrizli Asil Çelebi adlı kişi tarafından yaptırılmıştır.

Tavanı ahşaptandır. Adı geçen Ahmet Efendi (H:1032/M:1622) yılında vefat ettiği zaman o zâviye yakınına gömülüp, üzerine, ahşaptan bir türbe yapılmıştır.

Yerine, yine Mahmut Efendi halifelerinden Kastamonu'lu Halil Efendi Şeyh olup, o da (H:1038/M:1628) tarihinde vefat edince, o da zaviyenin kapısı yanına gömülerek, üzerine diğer bir türbe yapılmıştır.

Şimdiki şeyhi, eskiden üç şerefeli cami'inde kırk-elli yıl kadar hatiplik etmiş olan Ahmet Efendidir.

Bu Ahmet Efendi de (H:1043/M:1633) yılı Ramazan Bayramı'nın birinci günü vefat edip, İstanbul yolundaki kabristana gömüldü.

Yerine, yine Mahmut Efendi tarafından Silistre'de halife olan İbrahim Efendi gelmiştir.

- İBRAHİM PAŞA ZAVİYESİ (CAMİ'İ) :

Bu cami, Kıyık yoluna yakın bir yerde, eskiden Uşşâki tahrikatının şeyhi olan Karamanî şeyh demekle ünlü Mustafa Efendi'nin halifesi şeyh İbrahim Efendi için zâviye olmak üzere debbağlar sınıfından Hacı Remazan adlı kimse tarafından (H:1010/M:1601) yılında yaptırılmıştır.

İbrahim Efendi (H:1014/M:1605) yılında vefat ettiği zaman bu cami yakınına gömülüp, üzerine ahşaptan bir türbe yapılmıştır.

Câmi, (H:1040/M:1630) yılında tamamen yok olmuş olup hâlen saray ağası olan Mustafa Ağa tarafından aynı yıl ahşap olarak yeniden yapılmıştır.

- ŞEYH FAZLULLAH EFENDİ ZAVİYESİ (CAMİ'İ) :

Bu, eskiden Edirne Bostancıbaşı olan Süleyman Ağa'nın Şeyh Fazlullah Efendi için yaptırdığı zâviyedir ki (H:1014/M:1605) yılında yapılmıştır. Süleyman Ağa'nın vefatı da aynı yılın başında olmuştur. Ölümünden sonra hanımı, zaviyeyi cami'e çevirtmiştir.

Fazlullah Efendi, Mekke'den gelirken (H:1046/M:1636) muharreminde Ula'da vefat etti. Halen şeyh, nakîb-ül-eşraf Ni'metullah Efendi olup, sonra yerine Halil Efendi olmuştur.

- MEZİT BEY MESCİDİ (CAMİ'İ) :

Üsküdarlı Mahmut Efendi'nin yukarıda adı geçen Dizdarzade Ahmet Efendiden önce Edirne'ye gönderdiği Hasan Efendi adındaki halifesi (ki o mescit yakınında gömüldür) o yerde oturup burayı zâviye ve mescit yapmış idi.

İlk tavanı kubbeli idi. Zamanla binası eskidiğinden (H:1037/M:1628) yılında Edirne'de kadı bulunan Mûsa Efendi'nin teklifi ile kubbesi yıktırılıp ahşap olarak yaptırıldı.

- MURADIYE KÜÇÜK PAZAR MESCİDİ :

(H:955/M:1038) yılında yapılmıştır. Bu yılın sonlarında Habbazlar esnafından Hacı Yusuf adlı kimse câmi'e çevirmiştir. Tavanı ahşaptandır.

- DAYE HATUN CAMİ'İ :

Delikli kayadaki bu cami'in tavanı ahşaptır.

- FİRUZ PAŞA MESCİT CAMİ'İ :

Saray ovası yakınındaki bu mescit, (H:1010/M:1661) yılında Gazi Mustafa adlı Bostancıbaşı tarafından cami'e çevrilmiştir.

- ŞEYH MES'UD EFENDİ ZAVİYESİ :

Bu da yine saray ovası yakınında olup tavanı ahşaptandır. Şeyhi, İsmail Efendidir. (H:1046/M:1636) yılında şeyh olan İsmail Efendi vefat edip, yerine, Çelebi Şeyh tekkesinde şeyh olan Câbi Zâde Mehmet Efendi getirilmiştir.

- BEYLERBEYİ CAMİ'İ :

Tavanı bir kubbe ve yarım kubbe olup, hangi beylerbeyinin olduğu bilinmiyor. Vakfiyesi (H:832/M:1458) yılında yapılmış olup, adı, Yusuf Paşa olarak belirlenmiştir.

- NOKTACI CAMİ'İ :

Bu cami'in tavanı kubbelidir. Eskiden kapısının üstünde de üç kubbesi vardı. (H:1040/M:1630) yılında bir cuma günü selâ ile cum'a ezanı arasında üçü birden yıkıldı ve kimseye zararı dokunmadı. Sonra, yerine, ahşap bir çatı yapıldı.

- KOĞACILAR CAMİ'İ :

Önceleri Fındık Fakih mahallesi mescidi olarak yapılmış olup, sonradan, tüccarlardan Hacı Nasuh adlı kişi cami'e çevirmiştir. Tavanı ahşaptandır.

- TAHT'EL-KAL'E (TAHTAKALE) CAMİ'İ :

Bunu da, önce, Fatma Hatun adında bir hanım mahalle mescidi olarak yaptırmıştır. Sonra, Topal Paşa Cami'e çevirmiş olup tavanı kubbelidir.

- FERRUH AĞA MAHALLESİ MESCİDİ :

Muradiye semtinde olan bu mescidi Tavla Başı Mehmet Ağa adındaki kimse cami'e çevirmiş olup tavanı ahşaptandır.

- TİMURTAŞ CAMİ'İ :

Edirne'nin etrafında olan müslüman köylerinden Timurtaş (Demirtaş da denir) adlı köy (ki, şehrin ünlü ve beğenilen mesire yeridir) eskiden, Edirneli

iken Mısır (Kahire) de ölüp o yörede hudutsuz mal varlığı bırakan Sefer Çelebi adlı kişi, Edirne bostancıbaşısı Süleyman Ağa'ya birkaç bin filori gönderip, "Benim için Edirne'de bir cami yaptırın" diye rica etmiş.

Süleyman Ağa da, adı geçen yeri uygun görerek (H:1000/M:1591) yılı başlarında tek kubbeli, benzersiz, gönül açıcı yeni bir cami yaptırmıştır.

- SEFER ŞAH MESCİDİ :

Edirne'de,Sultan II.Bayezid semti yakınında olup tavanı kubbelidir. Vakfını kötüye kullanan mütevelliler, gelir kaynaklarını şahıslara satıp, bu zamana kadar kimse sormadığından harap olmuştur.

Eğer bir soran olursa, güzel bir cami olacak yerdur.

İmamı Yahya Efendi, hatibi, kapıcılar halifesi eski baltacı Abbas Efendi'dir. Tanrı, ikisine de hayırlı başarılar versin. Bu vakıf dârü's-sa'âde ağası gözetimindedir.

- BALABAN PAŞA MESCİDİ :

Yeni köprüde, Balaban Paşa mescidi ve aşevi vakıfları da böyle olduğundan, uzaklaştırılmak için mütevellisi olan eski baltacı Edirneli Mehmed'in kayırmasıyla padişah fermanı çıkartılıp, Ağa gözetiminde alınarak 15 kuruş gelikle Medine-i münevvereye atanmıştır.

AÇIKLAMA

EDİRNE ŞEHRİNDEKİ İMARETLER (1)

Edirne şehrinin dokuz yerinde imaret vardır.

-1:Hayırlar babası Sultan II.Murat'ın Muradiye semtinde yaptırmış olduğu cami'in yanındaki imaret olup buna,Murâdiye veya Mevlevihane imareti de denmektedir.

-2:Sultan Yıldırım Bayezid Han imareti

-3:Dârü's-siyade adıyla bilinen imaret.

-4:Salhane yakınında Mezit Bey imareti.

Bu yerde yeşil minareli ve iki kubbeli bir mescidi de vardır ki, bunun iki yanında birer küçük kubbeli tabhaneleri bulunmaktadır.

-5:Kasım Paşa cami'i İmareti, Mezit Bey imareti yakınındadır.

-6:İbrahim Paşa İmareti

-7:Mihal Bey İmareti

-8:Balaban Paşa İmareti

-9:Selim II.Bayazid Han İmareti

EDİRNE ŞEHRİNİN MUSALLASI

Bu musallayı hayırlar babası Murat Han kurmuş olup Saray Hasbahçesi yakınında Namazgâh Ovası demekle tanınan geniş alandadır.

AÇIKLAMA

"PROF: Sevim Ergin, Mihal Bey, Balaban Paşa ve II. Bayezid İmaretlerini almamış. Bunları bendeki nüshadan ekledim. Bendeki nüshada dâ II. Bayezid İmareti yazılmamış. Bu da Prof. Sevim Ergin'de yok. Lâkin, her iki nüshada da sayı olarak dokuz imaret yazılı. R.K.

(1) Burada "İmaret" sözcüğü içinde yemek pişirilip bedava dağıtılan aşevleri, mutfaklar karşılığı olarak kullanılmış olup asıl anlamını, daha çok geniş kapsamlıdır. İsteyenler, imaretlerle ilgili kitaplara ve lugatlara bavorabilirler. Dr.R.K.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EDİRNE ŞEHRİNDE BULUNAN MEDRESELER VE DARÜ'L-KURRA VE HANGAH VE ZAVİYELER

Edirne şehrinde toplam yirmidört medrese vardır. Bunlardan onbeşi altmışlı ve dâhil ve hâriç derecesinde dahildir. Dokuzu, aşağı derecede verilip bunlar arasında üçü altmışlıdır ki biri Sultan II. Selim han medresesidir. Bunun hocası, Edirne hocalarının başı olarak kabul edilir. Bu eserin yazıldığı tarihte hocası Rahmethullah Efendi idi. Biri de Sultan Bayezid-i Veli medresesidir ki; halen hocası Emsi Efendidir. Mustafa Efendi (H:1049-1639) cum'a-del ulâsında (Ağustos) Manisa müftülüğine atanıp yerine üç şerefeliden Hocazade , onun yerine Halebiye medresesinden Ramazan Efendi, onun yerine Eminyeden Rodosluzade İbrahim Efendi, onun yerine İbrahim Paşa'dan Halil Efendizade , onun yerine Oruç Paşa'dan bu fakir ⁽²⁾ ve fakirin yerine Bâlizade Çelebi olmuştur.

(2) Yâni, bu kitabın yazarı Abdurrahman Hibri Çelebi kendisi. R.K.

Altı medrese de dâhil derecesindedir ki:

-Biri, üç şerefelinin eski medresesi olup hayırlar babası Sultan II. Murat Hanıdır. Hâlâ hocası Yahya Efendidir. Bu medrese bazen altmışlı sınıfına da alınır.

-Biri de Fatih Sultan Mehmet Han'ın yine üç şerefelideki medresesi olup hâlen hocası, müderris zâde Mehmed Efendidir.

-Üçüncüsü, kale içinde Halebiyye Medresesi olup hâlen hocası Ramazan Efendidir. Geçmişte, Halebî adıyla ün yapmış birisi bu medresede hocalık etmiş olduğundan onun adıyla ünlenmiştir. Rahmetli babam ki Hakbazzâde Hasan Efendi demekle bilinen ve küçük yaşta bilime hevesli olduğu için, önce Hulûsi Efendi adlı bir emekli hocadan Muhtasarat'ı öğrenip sonra o dönemde Selimiye Dârü'l-Kurra'sı şeyhi olan Muslihiddin Efendiden okuma bilimini öğrendikten sonra (H:1000/M:1591) yılı içinde Dâ-rü'l-Hadis medresesinde mevleviyetten emekli Zeyrek zâde Mehmet Efendi'ye yardımcı olup Fıkıh, Hadis ve tefsire fazlasıyla önem vermiş ve uğraşmıştır. Sonra Şeyhülislam Bostan zâde Mehmet Efendiyle bağlantı kurup bir süre fetvâ kâtipliği yapmış (H:1003/M:1594) yılında Edirne Bahçesi hocalığından diploma almıştır. Sonra düşük kadrolarda Şah Melek Amber kadısı ve Yakut Paşa medreselerine hoca olup buradan kırktan ayrılmış iken bir sene kadar Selimiye Dârül kurrasına şeyh oldu. (H:1014/M:1605) yılında Çuhacı Hacı medresesine atanmış idi. Burada beş sene kaldıktan sonra da (H:1019/M:1610) yılında dâhil derecesiyle Taşlık Medresesine, sonra Eski Cami medresesine, sonra Üç Şerefeli medreselerinden yenisine hoca olduktan sonra (H:1039/M:1629) Ramazanın (Nisanın) 10.günü ki (yevm-i selase)(Salı) idi. İstanbul'da bu dünyadan ayrıldı. Edirne kapısı dışında Emir Buhârî Zâviyesi dibinde gömülü olup mezar taşına şu kıt'a yazıldı.

ŞİİR

*Ukbâya Hasan efendi merhum
Etdi bin otuz dokuzda rihlet
Rahmet edip ana hakk te'âlâ
Me'vâsın ede riyâz-ı cennet*

-Biri de Ali Bey Medresesidir ki Taşlık Medresesi demekle ünlüdür. Önceleri hariç derecesi verilirdi. (H:1020/M:1611) tarihinde bu fakir'in (yani Hibri'ni) babasına dâhil derecesiyle verilmiştir. Hâlen hocası Abdurrahman Efendidir.

-Biri de Emینیye Medresesidir.

Bu da önceleri hariç olarak verilirdi. (H:1003/M:1594) yılı içinde Edirneli Abdünnebi Efendiye (ki hâlâ Manisamüftüsüdür) dahil derecesiyle verildi. Şu anda hocası Rodoslu zâde İbrahim Efendidir.

* Edirne bahçesi hocalığı sözü anlaşılmamış olup her iki kaynakda da aynı şekilde yazılmış bulunmaktadır. R.K.

Altı medresede hariç derecesindedir.

-Biri İsmail Ağa Medresesidir ki sarrâciye demekle tanınır.Bu eserin yazıldığı tarihte hocası Debbağ zade demekle tanınan Hüseyin Efendidir. Bu Medrese Hüseyin Efendiye dahil derecesiyle verilmiştir ve bir defa dahil sınıfına alınmıştır.

-Birisi de İbrahim Paşa Medresesidir. Hâlâ hocası Halil Efendi zade Mehmet Efendidir.

-Birisi de Lâri Cami'i yakınında Çuhacı Hacı medresesidir ki yapılış tarihi "Hayr-i kabul" olur. Babam bu medresede onbeş sene hoca olmuştur. Hâlân hocası Gülşen-i Hasan Efendidir.

-Birisi de Beylerbeyi Medresesidir ki kubbesi harab durumdadır. (H:1080-M:1669) yılında medresesi yeniden yapıldı. Hâlâ hocası Yusuf Han zâde dir. Bu, (H:1005/M:1569) yılında Sofya kadılığına atanınca yerine muhasip Mehmet Efendi Zâde gelmiştir. Onun da yerine Arnavut Hüseyin Efendi gelmiştir.

-Birisi de Yakup Paşa medresesidir ki, hâlâ hocası baba Hüseyin Efendidir. Edirneli ünlü Hüseyin Baba Efendi ki, Emniye, Eski cami ve üç şerefeli medreselerine hoca olduktan sonra Bosna, Belgrad ve Sofya'ya kadı olup hayatının sonunda yine Belgrad kadısı olmuş idi.(H:1040/M:1630) yılında görevinden alındı. Edirne'ye gelmek için yola çıktığında Belgrad'tan bir menzil beride,Hasan Paşa Palangasında vefat edip oraya gömülmüştür. Bu Baba Hüseyin Efendi ondan başkadır.

-Birisi de Şeyhî Çelebi Medresesidir ki halen hocası eskiden Edirne'de muhasebeci olan yazar Mehmed Efendidir.

Düşük derece kadrolu olarak da dokuz medrese vardır.

-Birisi Hacı Alemüddin Medresesidir. Bu medreseye bazen hariç kadrosuyla da atama yapılır. Nitekim şimdiki hocası Çuhacı Hacı Medresesi hocası olan Gülşeni Hasan Efendi'ye hâriç kadrosuyla verilmiştir. Aynı kadro ile emekli olduktan sonra yerine saatçı Mehmet Çelebi Hoca olmuştur.

-Birisi Şah Melik Medresesidir ki hocası hâlâ emekli Kasım zâde Ahmet Efendidir.

-Birisi de Emir Kadı Medresesidir.Bu fakir kırklık kadro ile o medreseye hoca olmuş idi. Medrese (H.1047/M:1637) zihhiccesinde (Nisanında) dâhil sınıfına yükseltip, önceleri hâriç olarak Abdülvâsi Efendi Medresesi'nden ayrılan Pirî zâde Mustafa Çelebiye verilmiştir.

-Birisi de :Kadı Fahrüddin Medresesidir.

-Birisi de :Tütünsüz Ahmet Efendi Medresesidir.

-Birisi de : Ambar Kadı Medresesidir.

-Birisi de :Hüsâmiye Medresesidir.

-Birisi de : Ali Kuşçu Medresesidir.

-Birisi de :Mütereddin dir ki hâlâ hariç kadrosundan emekli olan saatçı Mehmet Çelebi'dedir

KONU BAŞI

EDİRNE ŞEHRİNDEKİ DAR'UL - KURRA'LAR

Edirne Şehrinde üç dâr'ul-Kurrâ vardır ki bunların en ũstũn ve en bũyũğũ Selimiye dâr'ul-Kurrâ'sıdır. Hizmete acılıőında Őeyhliđi, kırk sene kadar Ayasofya hatibi olan Mevlanâ HAMDİ'ye verilmiştir. Kendisi değerli bilginlerden olup, Kıraat (Kur'an okuma) bilim dalında bir çok kitap yazmıőtir. Bunlar arasında, "Fũyuz" adlı değerli kitabı (H:1037-M:1627) yi toplar ki onu Hamdi Efendi yazmıőtir. Hamdi Efendi'nin yerine Aziz Efendi adında yaőtli bir kişi geçmiştir. O da vefat edince Hamdullah Efendi'nin ıraklarından Muslihiddin Efendi oldu. O da (H:1013/M:1604)yılında vefat edince yerine rahmetli babam kırktan ayrılmıőt iken Şeyh olmuőt idi. Bir seneden sonra hariç derecesiyle uhacı zâde Hacı medresesine verilip yerine Demirci zâde adıyla ũnlũ Ahmet Efendi Şeyh olmuştur. O da (H:1024-M:1615) yılında vefat edince yerine hâlâ Şeyh olan Bosnalı Mustafa geçmiştir.

-Biri de kũũk dâr'ul-Kurradır ki, bunun da binası olmayıp Şeyhi olan kimse, isteyene ũđretimi eski cami'de sũrdũrmektedir. Hâlâ Şeyhi olan, Arap kũkenli Mısırlı Şeyh Ömer'dir.

-Biri de Hũsrev Ağa dâr'ul-Kurra sıdır. Bunun da binası olmayıp Şeyhi olan kimse, isteyene Sultan Selim camiinde ũđretim yapmaktadır. Hâlâ Şeyhi Ali Paőt zaviyesinde Şeyh olan Şeyh Mehmet'tir. Bu, (H:1005-M:1596)Rebiũl âhirinin (Eylũlũnũn) birinci gũnũ vefat edip, yerine Bekir Halife adlı kişi geçmiştir. O da vefat edince, Şeyh Yunus, bunun da gũrevden alınmasıyla Arapzâde Halil Efendi Şeyh olmuştur.

KONU BAŞI EDİRNE ŞEHRİNDEKİ ZAVİYELER

Edirne şehrinin yirmi-otuz yerinde zaviyeler vardır. Bunlardan sekizi camiye çevrilip içinde cuma namazı kılınmakta olduğundan camilerin yazıldığı bölümde anlatılmıştı. Bu nedenle burada yeniden yazılmayıp geride kalanlar anlatılacaktır.

-Bunlardan biri, İplikçi Hacı Ömer adındaki kimsesiz vâız Mahmud Efendi için (H:1037/M:1627) yılında Kâmi Efendi'nin evinin yerine yaptırdığı zâviyedir.

-Biri de, tüccar sınıfından Hacı Ömer adındaki kimsenin (H:1010/m:1660) tarihinde Rıdvan Efendi adındaki Şeyh için yaptırdığı zâviyedir. Hâlâ şeyhi Mahmud Efendidir.

-Biri de, Uşşâki tarikatından, adı geçmiş olan Şeyh İbrahim Efendi'nin halifesi çizmecî efendi demekle ünlü olan şeyh Muslihiddin Efendinin zaviyesidir ki, eskiden şâir Tıgî Beyin evi idi. Sonra bunlar alıp kendileri için zâviye yaptılar. Muslihiddin Efendi (H:1046/M:1636) Ramazanın (ocak) ilk gününde vefat edip, yerine oğlu Musa dede halife oldu. Muslihiddin Efendinin vefatına, Bostancı zâde âzeri Çelebi bu tarihi demiştir.

TARİH

*Şeyh-i Kâmil pîr-i rûşen-dil melâzû's-sâlihîn
Ah efendim Muslihüddinim cihandan gitdi âh
Sâl-i fevtin bilmeğe tâliplere hâtrf dedi,
"Halvetî"lafzı ana târih olur bî-iştibah
Bu iki târihi de Hulusi bey demiştir.*

TARİH

"Eylediki eyvâh nâgeh kutb-ı âlem irtikâl

TARİH

"Gitdi kutb-ı uşşâkemVe bu târihi Nevâzî demiştir.

TARİH

*Ol azîz -i Mısr kutb-ı hazret-i yezdan ki
Nâmı gibi Muslihiddin idi bî-çün-ü çirâ
Sicin-i mü'min idüğün bildi cihânın âkıbet
Alem-i ukkâya azm etdi bulup kurb-ı Hudâ
Dedi târihini Nevâzî âh-u feryâd eyleyüp
"Ah kim etdim azîzîm azm-i iklim-i beka*

Kabri, hayatta iken zâviyesinin yanına yaptırdığı türbededir.

-Biri de Şeyh Bayezit hazretlerinin zaviyesidir.

-Biri de, zindan yakınındaki Zindânî Mehmet Efendi'nin zâviyesidir ki,kendisi nâkşibendi tarikatından, eğitim görmüş bir aziz kişi idi. Daima yalnız yaşamayı yeğler, cuma namazından başka bir yere çıkmazdı. Vezir-i âzam ve kazaskerler ve şeyhülislam Edirne'ye geldiklerinde ziyaretine giderlerdi. Bu hâl ile (H:1040/M:1630) yılında vefat edip zaviyenin kabristanına gömüldü.

Bu zaviye,önceleri,devlete ait aslanhâne imiş. Sonradan Zindânî efendi zâviye yapmıştı. Hâlâ şeyhi Zindânî Efendinin akrabası Ahmet Efendidir.

-Biri de, köprü başında Şeyh Sinan Zâviyesidir. Bu da şeyhi Zindânî Efendinin kullanımında olup,yakınında eşsiz bir bahçe yapmıştır ki, Zindânî bahçesi demekle ünlüdür.

-Biri de, Halebi Şeyh Zâviyesidir ki, bunun şeyhi eskiden Ümmi Sinan'ın kendi haleflerinden topçu Hasan Efendi adlı iyi eğitim görmüş bir kutsal kişi idi. Yüz yirmi seneden fazla yaşamış, keramet sahibi bir ihtiyardı. (H:1033/M:1623) yılında vefat etti. Şimdiki şeyhi, Câbi zâde Mehmet Efendidir. Bu,sene içinde Mesudiye zaviyesine atandığından yerine oğlu Mehmet Çelebi Şeyh oldu.

-Biri de, Kıyık mezarlığında araplar zaviyesi olup şeyh Bayezid için yaptırılmıştır. Lâkin hâlâ bilinen bir şeyhi yoktur.

-Biri de, Saray Ovası yakınında Kaniye fatihi İbrahim Paşanın Arap soyundan Ali bin esseyid Abdüsselam bin esseyid şihabüddini'l-ensâri adlı kişi için (H:1010/1610) yılında Mısır'dan Edirne'ye geldiği vakit adı geçen Şeyh Ali için yaptırdığı zaviyedir. Hâlâ şeyhi Abdulkadir-i Gilâni tarikatından Veli Dede adındaki kimsedir. Ünlü Veli Dede (H:1056/M:1646) yılı sonunda vefat edip yerine eskiden bu zaviyenin şeyhi olan Abdülislam Efendi'nin oğlu şeyh oldu.

-Biri de, Buçuktepe yakınındaki cami ve medrese sahibi İbrahim Paşa zaviyesidir ki, hâlâ şeyhi Arnavut Yusuf Dededir.

-Biri de, Çelebi Hacı Mehmet adlı kişinin (H:1037/M:1627)yılında Selçuk Hatun mahallesinde kadirilerden Osman Dede için (H:1049/M:1639)da yaptırdığı zaviyedir ki, Hacdan dönerken İstanbul'da ölmüş, yerine,kardeşi şeyh olmuştur.

-Biri de Kale içinde Hacı Alemüddin zaviyesidir ki hâlâ şeyhi,dârül hadis vâizi Mehmet Efendidir.Bu Mehmet Efendi (H:1046-M:1636) Ramazanında (ocak) Mekke'de vefat edip yerine, şeyh Mehmet Efendiden önce şeyh olan Dâvut Efendinin oğlu Musa Çelebi olmuştur.

.-Biri de Sarıca Paşa semtinde,eskiden Şinasi Efendi demekle ünlü şeyhin zaviyesidir ki,hâlâ şeyhi, adı geçen şeyhin küçük oğludur. O zaviyedeki türbelerde gömülü olan,Sivasi Efendi ve kendisinden sonra aynı zâviyede şeyh olan büyük oğludur.

-Bir zaviye de, Arpa Kervansarayı adlı harabe han'ın yakınındaki,hâlâ şeyhi eskiden şeyh olan Ali Dedenin oğlu İbrahim Dededir.

-Biri de,camilerin yazıldığı bölümde adı geçen Mevlevihanedir.Hâlâ şeyhi Tokati Ahmet Efendidir. O da(H:1001/M:1670) cumâde'l ahiresinde (ekiminde) vefat edip yerine Neşatî-i Edirnevi çelevi mesnevi hân oldu. Semâ'dan yasaklanmakla o da (H:1085/M:1657) zilhiccesi (şubat) başında vefat etti.

-Bir zâviye de, şehir dışında yüksek bir tepe üzerinde bulunan Hıdırlık makamıdır ki, ünlü gezinti ve ziyaret yeridir. Beşir Çelebi risalesinde yazıldığı gibi duaların kabul olunduğu kutsal yerlerden biridir.

Anlatılır ki, o yerde, eski emirlerden Şah Melek Bey küçük bir zaviye yapmış.Bir süre sonra,Kanûni dönemi başlarında vezîr-i âzam olan maktûl İbrahim Paşa hâlâ,mevcut olan şekilde yaptırıp vakıflarını belirtmeden katlonulduğundan Sultan Süleyman Han bu işi yapmıştır. Bu zaviyenin şeyhi, eskiden Işık tâifesinden olur idi. Sonra (H:1010/M:1610) yılında Nasuh Paşa buna benzer görevleri Işıklardan alıp diğer şeyhlere verdi. Hâlâ şeyhi, vâ'ız Mehmet Efendidir. Bunlardan başka, bazı tarikat ünlülerinden on kadar yerde mumlar yakılan türbeler vardır ki, Karacaahmet Sultan ve Nakkaş Baba, Çirkince Dede, Toprak Baba, Toplu Baba ve Koyunbaba ki çoğunun yaşadığı dönemlerden çok zaman geçmiş olup, hayat öyküleri yazılmamış olduğundan bunların kimlikleri bilinmiyor. Ama, bazıları yakın geçmiştedir. Koyunbaba ve çirkindedede gibi onları görmüş olanlardan duyduğumuza göre, çoğu, melâmiye ve meczupular sınıfından imiş. Şehir dışındaki bazı köylerde de ziyaret yerleri vardır. Çoklukla yaz mevsiminde Edirne halkı arabalar ile buraları ziyarete giderler. Ece Sultan ve Yünlüce Sultan ve Hacı Baba, Muhyiddin baba ve anabacı gibi. Bunlar da yazılı olmadıklarından kimlikleri bilinmiyor.

KONU BAŞI EDİRNE'NİN ILICA VE KAPLICALARI

Edirne halkı her sene iki yüz kadar araba ile büyük bir kabile oluşturup şehre üç menzil uzaklıktaki Hasköy Kasabası yakınındaki ılıcalara gidip üç gün kaldıktan sonra hareket edip o semtteki dağlık bir yer içinde bulunan nakşibendi tarikatından Buharalı Osman Baba adındaki bir azizin zaviyesine gidip üç gün de orada kalırlar. Bu ılıcaların üzerinde büyük binalar yoktur. Ancak, (H:1010/M:1601) yılı içinde Edirne ileri gelenlerinden Kızılbaş Hasan Ağa ve şerefli kadınlardan Çırpânî Osman Efendi bir kaçının üzerine basitçe çatılar yapmışlardır. Amma, Osman Baba zaviyesinin büyük binaları vardır. Bunlar arasında, o yörede oturan akıncı beylerinden Malkoçoğulları kabri üzerine yüksek bir kubbe ve içinde kalan abdallar için üstü kurşun örtülü eşsiz kışlık konutlar yapılmıştır.

Sultan II. Bayezid de kurşun kaplı yazlık bir konut yaptırmıştır. Bunların da ayrıntıları zamanında yazılmadığı için şimdi bilinmiyor. Amma, o dönemi görenlerden duyduğuma göre, Fatih döneminde gelen Akşemseddin'in müritlerinden bir aziz imiş. Zâten saygın bir kimse olmasa, Sultan Bayezid han gibi bir padişah, böyle ıssız dağlık bir yerde böyle büyük binalar yaptırmaz idi.

Osman Babadan ayrılınca Ali Baba adlı bir zaviyeye de inerler. Bu Ali Baba yakınında ortaya çıkan abdalların hayırlılarından biri imiş. Kendi hayatında o yerde oturup bir zaviye yapmış. Sonra, (H:1010/M:1601) yılı içinde vefat ettiği zaman küçük veya köçek Mehmet Paşa o dönemde o yörede oturduğu için üzerine küçük bir kubbe yaptırmıştır. Edirneli vâiz Vâlik İefendi Osman Baba zaviyesine gittiği zaman bu tecrîi bendi yazmıştır.

ŞİİR

*Ey emin-i genc-i ma'nâ fazl u ihsân mahzeni
Őâhlar kurbân ederler yoluna can u teni
Astânin yeridir odur melekler meskeni
Bülbül-i kudsi bunu der ey hakâyık gülşeni
Es-selâm ey murtazânın sırrı hikmet ma'deni
Ey Hüsâmü'l-Hakk delil-i evliya şâh-ı gani
Ey melâm-ı asfiyâ sâlâr-ı tâc-ı evliya
Yüz sürer dergâhına mihr ile meh subh-u mesâ
Hak-ı pâyin tûtüyây-ı dide-i ehl-i sefa
Mülk-i ma'nâ pâdişahıdır kulun olan gedâ
Es-selam ey murtezânın sırrı, himmet ma'deni
Ey Hüsâmü'l- Hakk delil-i evliyâ şâh-ı gani
Sensin ol nakd-i rasül-i muhterem kutb-ı zamân
Nur-ı çeşm-i murtezâsın hüsni-i hulkile hemân
Cümle-i evzâ'u etvârın hasenedir bî-güman*

*Sırrı şâh-ı Kerbelâsın muktedây-ı ins-û cân
Es-selam ey murtezânın sırrı hikmet ma'deni
Ey Hüsâmü'l-Hakk delîl-i evliyâ şah-ı gani
Ey gûzin-i evliyay-ı çeşme-i ehl-i yakîn
Rehnümây-ı salikân ve al-i fahrû'l-murselin
Devlet anındır kapunda ola abd-i kemterin
Der bu pend-i zâirân-ı kuds-u cibril-i emin
Es-selam ey murtezânın sırrı himmet ma'deni
Ey Hüsâmü'l-Hakk delil-i evliya şah-ı gani
Derdmendin müstemendin Vâlihî bi-pâ yû ser
Yüz sürüyü geldi bu dergâha ey vâlâ-güher
Destgin ol ana kıl 'ayn-i 'inâyetle nazar
Ver murâdın gayre muhtâc etme kılma derbeder
Es-selam ey murtezânın sırrı hikmet ma'deni
Ey Hüsâmü'l-Hakk delil-i evliyâ şâh-ı gani*

-Yine Edirne'ye yakın Havassı Mahmut Paşa adlı kasaba yakınındaki bir köyde kanber baba adlı bir aziz gömülüdür ki, bu nedenle o köy Kanber Ocağı denmekle tanınmıştır. Her cuma gecesi Edirne'den ve etrafındaki kasabalardan ve diğer yerlerden yüz kadar araba toplanıp hâile hastalığına tutulan hastaları götürürler ve üzerine kurbanlar keserler. Allah'ın izniyle inançları karşılığı çoğu hastalar şifa bulur. Bu aziz de tarihlerde yazılmış olmadığından kim olduğu belli değildir. Amma, halk ağzından söylenen budur ki, döneminde iyi huylu, yararlı bir kimse olup, bir gün, adı geçen köy çevresinde gezinirken bir cinni peçeyi bir büyük derede avlarken görüp kurtardığında cinnî peçenin yakınları cinlerin reislerinden oldukları için bu azize, yaptığı işe karşı bir armağan vermek isteyerek ortaya çıkıp gönlünün istediğini sorarlar. Aziz de, derviş adam olduğundan başka birşey istemeyip, her kime ki sizin tarafınızdan bir çarpılma olursa hayatımda ve ölümümde benim ziyaretime geldikleri zaman şifaya kavuşmalarını rica ederim deyince isteyi kabul olur. İşin doğrusunu Allah bilir.

Ve yine iki yüz ve üç yüz kadar araba ile kalabalık bir gurup Akdeniz sahiline yakın yerde Fere ılıcasına giderler ki bunun da Edirne'ye uzaklığı üç menzildir. Bu iki ılıcadır ki üzerlerine kubbelerini Sultan Bayezid Han vezirlerinden Dâvut Paşa yaptırmıştır.

Buraya, çoğunlukla hastalar gelir. Ilıca yakınındaki bu kuyudan ağır kokulu bir su çıkar ki gayetle ishal yapıcıdır. Onu içip barsaklarını yumuşatırlar ve kum içine yatarlar.

Burada bir han vardır ki; Evranos Bey yaptırmıştır. Yüksek bir tepe üzerinde ise ışıklar zaviyesi vardır ki Abdal sınıfının yararlılarından Nefes Baba adlı kişi o yerde oturduğu için Ekmekçizade Ahmet Paşa yaptırmıştır. Nefes Babayı bazı hasımları (H:1000/M:1591) yılı başlarında şehit ettikleri için o yere gömülüp üzerine türbe yaptırmıştır.

Bu fakir, (H:1037/M:1627) yılında adı geçen zaviyeye gittiğimde bu beyti söyledim:

BEYİT

*Bugün isa sıfat eyler nice dil-i mürdesin ihyâ
Mücerred bir safâ himmet ederse nefes baba*

-Eskiden Edirne halkı yine şehirden üç menzil uzaktaki Aydos ve Baraki adlı ılıcalara gitmeyi adet etmişlerdi. Zamanın geçmesiyle bunlar bırakılıp adları geçen ılıcalara gitmeye başladılar. Aydos yakınındaki ılıca'yı Sultan Süleymanhan yaptırmıştır ki benzeri olmayan yüksek bir kubbedir.

- Ve de Baraki dedikleri Yeni Zağra'ya yakın Tunca kıyısındaki bir köydür ki burada dört beş ılıca vardır. Hepsinden iyisi Piri Paşanın yaptığı ılıcadır ki büyük bir kubbedir. Bu fakir (Hibri) (H:1018/M:1609) yılında Baraki ılıcasına gittim.

-Edirne şehrine yarım menzil uzaklıkta Sazlıdere Köyü yakınında Işıklar zaviyesi vardır ki, onu Hacı Bektaş Veli soyundan Murtaza Çelebi adlı kişi o yerde yerleşip zâviyeyi yapmıştır. Murtaza Çelebi, (H:1015/M:1606) yılında vefat ettiği zaman Eski camide namazı kıldıktan sonra dostları tarafından omuzlarında taşınarak akşam üstü adı geçen zaviyesine gömülmüştür. Üzerine Ekmekçizâde Ahmet Paşa bir türbe yaptırmıştır.

Bu köyün yakınında Türbe Ovası denen kırsal bir alan vardır ki o alanın ortasında geçmiş zamanda yapılmış eski bir türbe vardır. Burada, II.Bayezid'in in iç organlarının gömülü olduğu biliniyordu. Lâkin,zaman aşımı ile tamamen yok olmuş idi.

Sekban başılıktan ayrılma Deli Kasım Ağa ki, doğum yeri o semte yakın olduğu için Sazlıdere Köyünde bir çiftliği vardır.(H:1040/M:1630) yılında o yıkık türbeyi yeniden yaptırdı. Dört sütun üstüne bir kubbedir.

-Yine o alanda akan Sazlıdere adlı küçük suyun köprüsü zamanla geçilmez olmuştur. Kasım Ağa (H:1046/M:1636) yılındaiki büyük kenar ile yeni bir köprü yaptırdı ki, gayetle yerinde oldu.

-Ve Edirne'ye bir menzil uzaklıktaki Fibebe adlı köy yakınında olan hımây-ı Sultani içinde Tunca nehri kenarında bir ayazma vardır ki, her yıl Ağustos ayının ortasında Edirne halkından yüz araba kadar insan toplanır ve tüm eklem hastalıklarına, nikrise ,ve diğer üşütme hastalıklarına yakalanmış hastaları götürürler. Ayazma yakınında her hasta için birer çukur kazıp içini bir tam gün ateşle ısıttıktan sonra ateşi boşaltıp, içine çokça ağaç yaprakları ve kuru ot döşeyip üzerine hastayı yatırdıktan sonra kebeler ile örterler. Etrafından Ayazma suyunu hastanın döküp o suyun buharı ile diriltirler. O su, diğer zamanlarda az akar. Ağustos'ta ise ne kadar alsalar yine artar.

Yine şehre bir menzil uzaklıkta Arda Nehri kenarında Sarıyer demekle bilinen yerde de bir ayazma vardır ki, adı yazılan günde yüz araba kadar insan gidip suyundan içerek kuma yatarlar.

BEŞİNCİ BÖLÜM

EDİRNE ŞEHRİNDE OLAN HANLAR VE RİBATLAR

Edirne şehrinin on sekiz yerinde büyük hanlar vardır ki, çoğunda tüccarlar oturup misafirler de iner. Bazılarında ise san'atkârlar sınıfı otururlar.

-Hepsinin büyüğü ve ünlüsü Rüstempaşa Hanıdır ki Sultan Süleyman han döneminde yirmi seneden fazla veîr-i âzam olan Rüstem Paşa yaptırmıştır.

-Biri de onun karşısında Mustafa Paşa hanıdır ki, bu da büyük handır.

-Biri de meyve kapanıdır ki II.Selim'in vakıfları için III.Murat döneminde yapılmıştır.

-Biri de Kurşunlu Han demekle ünlüdür ki, hayırlar babası II.Murat Han yaptırıp Ergene'deki cami'ine vakfetmiştir.

-Biri de Halil Paşa hanıdır ki Fatih'in ilk dönemlerinde katlolunan Halil Paşa yaptırmıştır.

-Biri de, ona bitişik olan ve Çöplüce Han demekle bilinen handır.

-Biri de batpazarı denilen yerde Koyun Mûsa hanıdır.

Koyun Mûsa, galiba Yıldırım Bayezid Han döneminde gelen komutanlardandır.

-Biri de, yine Saraçhane yakınında Hacı Alemüddin Hanıdır.

-Biri de, ona bitişik Mezit Hanıdır.

-Biri, de ünlü büyük Mehmet Paşa'nın sarayına bitişik yaptırdığı handır

-Biri de, yine aynı Paşa'nın hamamına bitişik handır.

-Biri de, Ekmekçizâde Ahmet Paşa'nın yediyol ağzında yaptırdığı handır ki içinde sanatkârlar sınıfından dikiciler oturur.

-Biri de, Lâri Cami'i yakınında Kürkçüler Hanıdır.

-Biri de, ona bitişik Katır Hanı demekle bilinen handır.

-Biri de, Batpazarı'nda iki kapılı demekle ünlü olan handır.

-Biri de Çelebi Cami'ine bitişik esir handır. Eskiden burada esirci sınıfı otururlarmış. Şimdi, san'atkârlar sınıfından muytaplar otururlar.

-Biri de eski kapandır ki hâlâ durmakta olan meyve kapanı yapıldığından boş kalıp hisar içinde bulunduğu için Yahudi yurdu olmuştur.

Bunlardan başka yedi-sekiz yerde misafir inecek rıbatlar vardır ki, bunların en ünlüsü ve büyüğü Ayşekadın denen yerde İstanbul Yolu üzerinde Ekmekçizade Ahmet Paşa'nın yapıp Sultan Ahmet Han'a armağan ettiği kurşun örtülü yeni handır. İki yerde şadırvanı ve tabhanesi olan eşsiz bir çifte handır ki (H:1018/M:1609) yılında tamamlandığı zaman Edirneli Kisbî Efendi bu tarihi demiştir.

TARİH

Yapıldı Han-ı Sultan Ahmed oldu bî - bedel âbâd

-Biri de Ahmet Paşa'nın Kethûdası Kızılbaş Hasan Ağa'nın Zindan yakınında (H:1010/M:1601) yılında yaptığı handır.

-Bunlardan başka beş-altı hurda hanlar daha vardır. (H:1080/M:1669) yılında yıkılıp yeni odalar yapıldı.

Edirne şehrinde birçok yerlerde devvâb-ı Sultânî için devlete ait ahırlar vardır.

-Bunlardan biri, şehir ortasındaki filhânedir. Hâlâ Sultana ait fil orada bulunur.

-Biri de, Mehmed Ağa mahallesinde katır hanı denen devehanıdır.

-Biri de, Yeni Saray karşısında Alaca ahır denen büyük at ahırındır.

-Biri de, onun yakınında olan Sultan IV.Mehmed'in(H:1080/M.1669) yılında Girit Savaşında iken ısmarlayıp döndüğünde tamamlanan Şadırvan Ahır adlı büyük at ahırındır. Bunların dışında devlete ait develer, katırlar, beygirler ve mandaların durak yerleri, şehir dışında ada adıyla bilinen devlet çayırları semtinde olan ahırlardır.

ALTINCI BÖLÜM

EDİRNE ŞEHRİNDE OLAN GÖNÜL AÇICI HAMAMLAR

Eskiden Edirne'de otuz üç hamam varmış. Hâlen yirmi ikisi çalışır, on biri de harap durumdadır.

Çalışır durumda olanlar şunlardır:

-Ahi Çelebi hamamı Soyunma yeri kubbelidir. Sultan II.Bayezid (ve I.Selim hanlar döneminde saray hekimliği yapmış olan Ahi Çelebi tarafından yaptırılmıştır. Bu hamamı, Edirne'de yaptırdığı büyük yapılarına ve muallimhanesine gelir kaynağı olarak vakfetmiştir. Tek hamam yapısında olduğundan haftada bir gün kadınlara, diğer günler erkeklere açıktır.

-Üç şerefeli cami'i yanında Sokullu Mehmet Paşa'nın yaptırdığı benzersiz çifte Hamamdır ki soyunma yeri kubbelidir.

Bundan sonra Edirne'de yeniden hamam yaptırılmamıştır.

-Sultan Selim hamamı:

Eski saraydan kalmış olmasıyla ünlüdür.

-Boyacılar hamamı:

Soyunma yeri kubbelidir.Süleyman Han dönemi başlarında vezir olan Çoban Mustafa Paşa yaptırmıştır. Bu da tek olduğundan haftada iki gün kadınlar girip geri kalan günler erkekleredir.

-Kale içindeki Alaca hamam:

Sultan II.Murat yaptırmıştır. Çiftedir ama, erkekler bölümü soğuk olduğundan kışın rahat olmaz.

-Çukur Hamam:

Bu da kale içindedir.Tek hamam olup Kâfiri dir. Burada bir kurna vardır ki kadınlar arasında şifalı olduğuna dair büyük bir inanç vardır. Uzak yerlerden bu hamama yıkanmaya gelirler

.-Çuhacılar hamamı:

Kale içinde olup tek hamam tipindedir.Fetih sırasında Yahşi Fekih adındaki kişi tarafından yaptırılıp uzun yıllar işlemiştir. Sonunda harap olduğu için Edirne ileri gelenlerinden Kızılbaş Hasan Ağa (H:1013/M:1604) yılında satın alıp tamir ettirmiştir. Hâlâ İsa Redife adlı bir imamın malıdır.

-Mihal Bey Hamamı:

Tunca nehri kenarında çifte hamamdır. Yıldırım Bayezit Cami'i yakınında olan tek hamamdır ki çok küçüktür.

-Kasım Paşa Hamamı:

Bu hamam eskiden çifte imiş. Uzun süre harap olduktan sonra Ekmekçi zâde Ahmet Paşa birimi tamir ettirmiştir. Soyunmalığı kubbelidir.

-Mustafa Paşa Hamamı:

Salhane semtindeki bu hamam tek olup soyunmalığı kubbelidir.

-İbrahim Paşa Hamamı :

Fatih'in vezirlerinden, cami ve medrese sahibi İbrahim Paşanın hanımı tarafından yaptırılmış olup tek hamamdır.

Tahtakale Hamamı :

Çifte hamam olup soyunmalığı kubbelidir.Bu hamamı Sultan II.Murat yaptırıp Dârü'l-Hadis medresesine vakfetmiştir.Gayette aydınlık ve benzersiz bir hamamdır.

-Kazasker Hamamı:

Tek hamam olup hangi kazasker tarafından yaptırıldığı bilinmiyor.

-Mezit Bey Hamamı:

Eski cami yakınında olup tek hamamdır.

-Hıdırağa hamamı:

Yedi yol ağzı yakınında olup tek hamamdır. Yaptıran Maktul İbrahim Paşadır. Neden Hıdırağa diye adlandırıldığı bilinmiyor. Belki de Hıdırağa mahallesinde olduğundandır.

-Yeniçeri Hamamı:

Muradiye yakınlarında olup tek hamamdır. Adı geçen ağahamamı ve yeniçeri hamamı hala harap olmakda olan yeniçeri odaları yakınında olduklarından akla şöyle geliyor ki, biri yeniçeri odalarına, biri de yeniçeri ağasına yakınlıkları nedeniyle, ağa ve yeniçeri adlarının bu hamamları bunların yaptırmış olmadıkları daha uygun bir düşüncedir. Doğruyu allah bilir.

-Beylerbeyi Hamamı:

Soyunmalığı kubbelidir.Bir ikindi vakti kubbe yıkılıp yerine ahşap çatı yapıldı. II.Murat döneminin önde gelen komutanlarından Yusuf Paşa adında bir mîr-i mîran tarafından (H:882/M:1477) senesinde yaptırıldığı bir mîr-i miran vakfiyesinden çıkarılmadır.

Eskiden çifte hamam imiş.Zamanla yıkılmış Ekmekçioğlu Ahmet Paşa birini tamir etmiştir. Bunun da havuzu vardır. Gönül acıçı benzersiz ferah bir hamamdır.

-Sultan II.Bayezit Hamamı:

Benzeri olmayan iç açıcı bir çifte hamamdır. Suyu büyük bir dolap ile Tunca Nehri'nden çekilir. Kadınlar yaz mevsiminde "çarık suyu" diye büyük ilgi gösterirler. Soyunmalığı kubbelidir. Adı geçen dolap, (H:1088/M:1677) yılında tamamen yıkıldı. Hamam kullanılır durumda olup değirmenlere bitişiktir.

-İshak Paşa Hamamı:

Sultan II.Murat döneminde uzun yıllar vezir olan İshak Paşa tarafından kendi sarayı yakınında yaptırmış olduğu tek hamamdır. Bu da, yapısı sağlam olanlardan sayılır ama birkaç senedir boş kalıp harabeler arasına girmiştir. (H:1080/M:1669)yılında yine tamir olundu.

Adı geçen tek hamamlardan,Ahi Çelebi ve Boyacılar hamamları dışında kalanlar,sabaha karşı asker ileri gelenlerine açılıp öğleden sonra kadınlar girerler.

KONU BAŞI TAMAMEN HARAP OLAN HAMAMLAR

-Mahmut Paşa hamamı:

Fetih d6nemi vezir-i azamlarından 6nl6 Mahmut Paşa tarafından tabakhane semtinde yaptırılmış olan ifte hamamdır. "Refi-ullah-ı s6n-ı Mahmud" yapılıŐına tarih olmuştur.

Soyunmalığı y6ksek bir kubbe olup g6n6l açıcı ve ferahtır .i b6l6m6nde her kubbesi o kadar g6zeldir ki, h6l6 çalışır durumda olanlar içinde bunun benzeri yoktur. Hatta içinde bulunan on basamaktan fazla merdivenle çıkılır ardak Şeklinde tek kurnalı y6ksek halvet yeri vardır. San'atk6rlar sınıfından debbağlar ve keçeciler sınıfı için ayrı ayrı yerler vardır. Amma, yazıklar olsun ki, kırk seneden beri boş olarak kendi haline bırakmıştır.

YAZARIN DİZESİ

*"Bir ehl-i hayra olmadı manz6r-i iltifat
Kaldı harabe h6tır-ı erbab-ı dil gibi"*

Rahmetli babam bu hamamda altmış dellak hizmet ederdı derdi.

-Rehan Hamamı:

Kale içindeki bu hamamda Rehan taŐından bir kurna bulunduğu için bu ad verilmiştir. "H6len tamamen yıkılmış olup yapısından iz kalmamıŐtır.

.-Saraçhane Hamamı:

Eski saraçhane başında eşsiz bir ifte hamamdır. Sultan Ahmet'in Edirne'ye geliŐinde çalışır durumda iken o zamandan beri terk edilmiştir.

Bundan gayri viran olan hamamlar:

-Yıldırım mahallesinde b6y6k hamam ki, mezarlık yakınında idi. Binasının izi kaybolmuŐtur.

-Delikli Kaya Hamamı, Dere Hamamı, Kilimli Hamam, Alaca Hamama yakın bir hamam.

-Kilimli Hamamı:

Cami ve medrese sahibi İbrahim Paşa yaptırmıştır.

-SarıcapaŐa Hamamı

-Ağapazarı eŐmesi yakınında bir hamam

-Taşlık Hamamı ki, bunların çoğu h6l6 tamamen yıkılıp harap olmuş çoğunun da yapısından eser kalmamıŐtır.

YEDİNCİ BÖLÜM EDİRNE ŞEHRİNİN ÜÇ NEHRİ, KÖPRÜLERİ ÇEŞMELERİ VE BAHÇELERİ

Edirne şehrinin üç nehri ünlüdür. Her ülke böylesi değerlerle övülmeye lâyıktır.

"Yazarın dizesi"

*Edirne şehri cennet denilse veçhi var imiş.
Mazhar-ı evsâfı "Tecrî tahtehe'l-ehâr" imiş.*

Bu nehirlerin içinde en büyüğü Meriç nehridir ki, fayda bakımından da en yararlısıdır. Aynı zamanda en uzunudur da. Edirne şehri çevresindeki kasabaların iki tarafını Karadeniz ve Akdeniz çevrelediği gibi iki tarafını da Balkan adı verilen dağlar çevirmiştir.

Her üç nehir de, işte bu dağlardan kaynaklanır; Meriç Nehri, Edirne'ye beş menzil uzaklıktadır ki Filibe'den üç menzil ötede Samakov adlı kasabanın yakınındaki bir dağdan çıkıp birçok kanal ve nehirleri alarak dokuz yüz değirmen çeviren büyük bir nehir olur.

Samakov, o yörenin deyimine göre, demir madenlerini işleyecek su ile dönen çarklar ve o çarklar ile kızgın demiri döven büyük çekiçlerin adıdır. Onlara uğrayıp bu işi gördükten sonra Filibe yöresine geldiği vakit çeltik denilen pirinç tarlalarını sular. Filibe içine gelince denk denilen çeltik değirmenlerini de döndürür. Filibe'de her sene bol miktarda pirinç elde edilir. Bu pirinçler Edirne'ye ve çevresinde olan kasabalara, ta Belgrat'a, Varna'ya kadar olan beldelere belki bazen İstanbul'a da yetişip devlete her sene kırk elli yük akçe gelir sağlar. Sonra Filibe şehrinin ortasından geçip Edirne'ye gelinceye kadar birçok yerlerde dokuz göz değirmen döndürüp ve bazı değirmenler yanında keçe değirmenlerini de döndürdükten sonra Edirne'ye geldiği zaman Arda ve Tunca adlı nehirlerle karışıp bahçeler arasından geçerek Dimetoka kaynağına gelince Ergene nehri ile de birleşip oradan Ferecik adlı kasaba hududundan geçerek o yörede bahr-i Rûm'a ⁽¹⁾dökülür.

-Tunca Nehri:

Edirne şehrine dört menzil uzaklıkta, büyük balkan dağlarının bir kolundaki Kızanlık adlı kasabaya yakın bazı dağlardan çıkar. Buna da bazı su kolları eklenince yedi gözdeğirmen çeviren orta büyüklükte bir nehir oluşur. Edirne yakınına geldiği vakit saray bahçesi içinden geçip şehrin birkaç mahallesinin arasından dolaşırdıktan sonra Meriç'e karışır.

(1) Ege Denizi

-Arda Nehri:

Kaynağı Edirne'ye öbürlerinden daha yakındır. Dört göz değirmen çeviren küçük bir nehirdir. Yatağı dağlık ve kayalık olduğundan akışı hızlıdır ve büyük taşkınlar yapar, bu nedenle de üzerindeki değirmenleri tahrip eder. Suyu gayette hafif, hazmı kolaylaştırıcıdır. Bu nedenle büyük sultanlar ve ileri gelenler Edirne'de buldukları vakit bu sudan içerler. Meriç nehrine Edirne'ye yakın Eski Maraş adlı yerde kavuşur. Yaklaşık bir mil gittikten sonra şehrin bahçeleri yanına geldiği zaman yine ayrılıp ada adıyla bilinen devlete ait çayırın (ki yarım merhaleden fazladır) batı yönünden geçip, İlbey Burgazı adlı küçük kale yanına geldiği vakit yine birleşir.

Eski bilginler arda nehrinin yatağı kayalık olduğundan suyunun demevi olduğunu, Meriç yatağının rikzâr olması nedeniyle safravî ve Tunca suyu yatağının safi toprak olması nedeniyle balgamî olduğunu saptamışlardır. Edirne'nin tüm bahçeleri bu üç nehrin kıyılarındadır. Hepsi dört yüz elli adet bahçe olmak üzere bağbanlar kethudası defterinde yazılıdır. Gerçi bu sular o bahçelerin çevresinde olan yüksek ağaçlar yüzünden güzelce akarlar. Ama bahçeler, bunların bir yudum suyundan bile faydalanamaz. Ancak kendi dolaplarının gözü yaşı ile geçinirler.

Bu nehirlerin kış mevsimi sonunda o kadar taşkın olur ki kenarlarındaki mahallelerin her evin sahibinin başına dar gelip birçoğu yıkılarak sular altında kalır. Hatta rahmetli Ali'nin künhü'l-ahbâr adlı kitabında, Sultan II. Selim döneminde Edirne'de sular o derece taşdı ki, dört yüzden fazla evin yıkıldığı yazılıdır. (H:1033/M:1623) yılında da büyük bir taşkın olup sayısız evleri harap etti.

Bu suların etrafındaki bahçelerin (H:1010/M.1601) yılına gelinceye kadar çok kıymetli meyveleri olurmuş. Özellikle kayısısının dört vakiyesi bir akçeden sokaklarda tablolar içinde satılıp, alanların ancak çekirdeği için aldıklarını bilenlerden bazıları hâlen hayattadır. Ama şimdiki halde sözgeleşti hastaya şifa için olsa bulunmamaktadır. Öbür meyvelerde eskisi gibi olmayıp azalmaktadır.

Bu şehrin bağları (H:1000/M:1591) yılı başına gelinceye kadar Hıdırlık zaviyesi etrafında ve eski Mar'aş adlı yerde bulunup o tarihten sonra batı seferleri yüzünden o bağlar bozulup (H:1080/M:1669) yılında yeniden yetiştirildi. Şimdiki halde tüm bağlar kıyık semtinde Top Yolu adlı yerde ve çevresindedir.

Bilinmektedir ki her yörenin ünlü bir ürünü olur. Bunları İstanbul'un ileri gelenlerine ve saygın kişilerine armağan ederler. Edirne yoksul bir şehir olduğu için değerli bir ürünü yoktur. Ancak, yukarıda yazılı bahçelerimizden bahar mevsimi armağanı olarak gülsuyu elde edilir ki, kokusunun güzelliği miske benzer. Sonbahar da meyve mevsiminde de sarı ayvası ünlüdür.

ŞİİR

Edirne gibi bir şehir-i dilârâ
Bulunmaz gerçi âlem içre ammâ
Ahâlisi fakir oldukları için
Hedâyâsı olur elbette ayvâ

EDİRNE ŞEHRİNİN KÖPRÜLERİ

Edirne şehrindeki nehirler üzerinde beş yerde taş köprü vardır.

-Saraçhane Köprüsü:

Yeni Saray yakınında Sultan II - Murat vezirlerinden Şihabeddin Paşa tarafından yapılmıştır. On kemerli olup (H:855/M:1451) yılında tamamlanmıştır.

-Sultan Bayezid Köprüsü:

Sultan II.Bayezit tarafından kendi camii yakınında yapılmış olup altı kemerlidir.

-Yıldırım Köprüsü:

Yıldırım Bayezit Camii yakınında olduğu için onun adıyla söylenmiştir. Yapısı fetihten önceki döneme ait olup altı kemerlidir. Kanuni Sultan Süleyman (H:951/M:1548) yılında tamir ettirdiği zaman Bursa'lı Sunî r

Cisr-i vîrânı eyledi mâmur" diye tarih söylemiştir.

Bu köprüye bitişik Sefer Şah Türbesi yakınında iki kemer daha vardır (H:1010/M:1601) yılı içinde yapılmıştır.

-Yalnızgöz Köprüsü:

Sultan Bayezit Köprüsü yakınında olup tek kemerlidir. Bu nedendir ki Yalnızgöz adı verilmiştir. Sultan II.Selim döneminde yapılmıştır.

-Mihal Köprüsü:

Mihal Bey Camii yakınında olduğu için bu adı almış olup temeli fetihten önceki döneme ait on altı kemerlidir. Yıldırım Köprüsüne bitişik olarak ikisi bir köprü olarak kabul edilir. Köprü'nün ortasındaki tarih yazılı mermerde (H:813/M:1410) yılında Sultan Bayezit oğlu Sultan Mehmet'in yenileyip tamir ettirdiği yazılıdır. Daha sonra (H:1050/M:1640) tarihinde vezir-i âzam Mustafa Paşa bu köprülerin ikisini de tamir ettirmiştir. İkisi arasındaki set, zaman aşımı ve taşkın sularının etkisiyle harap olduğundan yenilenmiş ve üzerine yüksek kemerli bir tarih köşkû de yapılmıştır. Buraya şehülislam Yahya Efendi'nin şu benzersiz tarihi yazılmıştır.

Tarih

*Mustafa Paşa vezir-i âzam ol âli-nijâd,
Kim vücûdun âleme Allah ni'am eyledi
Mûlk'i Osmâniy'i tâmir etmeğe sa'y eyleyüp
Her diyarın nazmına li'l-lah ikdâm eyledi
İşidip cisr-i Mihâle kesr-ü noksan erdüğün
Kesrini cebr eyleyüp noksanın itmam eyledi
Oldu bu cisr sevab-ı encâma târih tamam,
Mustafa Paşa bu âli cisri ihkam eyledi.*

-Yeni Köprü:

Ekmekçizade Ahmet Paşa tarafından yaptırılmış olup sekiz kemerlidir. Yapılışı (H:1016/M:1607) tarihinde tamamlanmıştır. O yıllarda Edirne'de kadı olan Şerif Efendi bu tarihi demiştir.

Tarih

(Arapça metin tam okunamadı)

*"Gad bena Ahmed ikdû'l vûzerâ
Fevk-i nehr-i mu'birâ mu'teberâ
Reset-ül tariha min kılâ
Mû'bira minhi cûi....."*

Garip bir anlaşmadır ki bu köprünün yerinde eskiden bir ağaçköprü vardır ki Yeni Köprü adıyla tanınmıştır. Bu ad yeniden taş ile yapılan köprüye de verildi. Nitekim Kısbi Efendinin dediği tarih bu anlamı işaret etmektedir.

TARİH

"Taşla yaptı yeni köprüyü Ahmet Paşa"

-Bunlardan başka Saray Hasbahçesi içinde bir taş köprü daha vardır. Bunların dışında sekiz yerde ahşaptan yapılmış köprüler vardır.

**TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
MERKEZ KÜTÜPHANESİ**

EDİRNE'NİN SUYU

Bu şehrin suyu bir menzil uzaklıktadır. Sultan Süleyman Han kanallarla getirtip Kıyık semtinden şehre almıştır.

Su yolu boyunca büyük vadilere uğradığından birkaç yerde kemerler yapılmıştır. Sonra, vezirlerden bazı büyük bina sahipleri de bazı yerlerde sular ekleyip hepsi o kanaldan şehre geldikten sonra Kıyık'dan aşağı Sarıca Paşa Mahallesi'ne yakın yerdeki bir kubbe altında toplayıp oradan şehre dağıtırlar. Camiler, hanlar ve hamamlardan başka mahalleler arasında yüz altmışdan fazla çeşmeye ve on yedi adet sebilhaneye dağıtılır ki birer birer yazmanın gereksizliği karşısında hepsinin başı olan su yolunun yazılması uygun görüldü.

Yazarın Şi'ri

*Gezme sakın serseri her çeşmeyi
İr göre gör kendini ser çeşmeye
Vâsıl oldu ise eğer çeşmeye
Serseri gezme sakın her çeşmeye*

SEKİZİNCİ BÖLÜM EDİRNE ŞEHRİNİN ÇEVRESİNDE OLAN KASABALAR

Edirne şehrini dört yönünden üçer-dörder menzil yerden Karadeniz ile bahr-ı Rûm ve Balkan dağları ve İstanbul hududu çevirir. Bunların ortası bir hâzîre şeklindedir ki Edirne şehri bu hâzirenin ortasında kurulmuştur. Etrafında kırk adet kasaba vardır ki,hepsi, alış-verişe ait işlerde Edirneye bağımlıdır. Bu kasabaların adları şunlardır:

Gümölcine, Ferecik, Rodosçuk, Ereyli, İncik, Keşan, Hayrabolu, Çorlu, Evreşe, Burgaz, Baba-i atik, Vize, Pınarhisar, Saray, Kırkkilise Ahyolu, Midye, Karadeniz Burgazı, Aydos, Karinabad, İslimiye, Kızılağaç, Hâtuneli, Kızanlık, Çırpan.

Bunlardan başka altı kasaba daha vardır ki, onların Edirne'ye uzaklığı birer menzil olduğundan durumlarını kısaca belirtmek uygun görüldü.

-Biri Dimetokadır ki, Edirne şehri ile beraber feth olunduğu yazılmıştır. Eşsiz bir güçlü kalesi vardır ki yeryüzünde benzeri az bulunur. Sultan Murat Han Gazi, fetih sırasında devlet merkezi yapmak için bu kasabayı seçtiğinden, kalesi içinde gönül açıcı ferah bir saray yaptırmıştır ki hâlâ bakımlıdır.

Kızıldeli adıyla bilinen nehir bu kalenin dibinden akar. Bir ustalıkla bu nehirden kale içine su alırlar. Kâfir döneminde bir sarnıç yapmışlardır ki o kasaba halkı o sarnıca kendi deyimleriyle Ceranbuluz derler. Kalenin yüksekliğinde olan padişah sarayı yanından kale divarına indikten sonra o divardan yaklaşık yüz ayak merdivenle o sarnıca inilir.

Bu kasabada bir cami vardır ki, bunu Sultan Mehmet Han(H:813/M:1410) yılında yapmıştır. Üç de medresesi vardır.

-Biri Oruç Paşa medresesidir ki,(H:803/M:1400) yılında yapılmıştır.Oruç paşa (H:822/M:1419) yılında vefat etmiştir.Oruç paşa medresesi önce Ferruhzâde Mustafa Efendi için hariç derecesine yükseltilmiş idi ki,ondan sonra Eminiye Medresesi'ne, ondan Halebiye'ye, ondan üç şerefeliye, ondan Trablusşam'a verilip onu kabul etmeyince Belgrad kadılığına atanıp,bir dahaki yıl (H:1031/M:1691) yılında vefat etti. Onun yerine (H:1076/M:1636) muharreminde (Eylül) Yakut Paşa medresesinde dahil derecesi ile hoca iken vefat eden Osman Efendi olup, onun yerine Eski câmi hocası Mustafa Efendi olup onun yerine hâlâ beylerbeyi hocası olan Yusuf Hanzâde olup,onun yerine hâlâ Eminiye hocası olan Rodoslu zâde İbrahim Efendi olup onun yerine hâlâ Sarâciye hocası Hüseyin Efendi olup,onun yerine bu fakir (Hibri) ve de(H:1049/M:1639) İbrahim paşa medresesine halkınca yerine Bâliedenizâde Abdullah Çelebi olmuştur

-Biri de Abdülvâsi Efendi medresesidirki, düşük derecede idi. (H:1040/M:1630) sonlarında Pîrizâdi Mustafa Çelebiye hariç derecesi ile verildi.

-Biri de Karagöz Paşa medresesidir ki düşük derecededir.Ve de iki hamam vardır.

-Biri Oruç Paşa'nındır. Buna, Fısıltı Hamamı derler.(H:801/M:1398) yılında yapılmıştır. Bu adı almasının nedeni, hamamda içi boş olarak yapılmış bir kemerin bulunmasıdır.

Bir kimse o kemerin bir tarafında ağzını divara tutup fısıldasa, bir kimse de başka tarafta kulağını tutsa, beri taraftaki, fısıltı halinde ne söylese aynen duyar.

-Biri de, Feridun Bey hamamıdır ki, târihi bu beyittir.

BEYİT

*Tahsin-ü kasem edüp hâtrıf dedi târihini
Billah güzel olmuş hamam-ı Feridun bey*

(H:979/M:1571) yılında Feridun Bey hamamı yapıp (H:1030/M:1620) senesinde Sultan Osman tamir etmiş idi. Kapısının üstünde Sultan Osman adının yazılması bu tamir nedeniyledir.

Bu kasabada eşi bulunmaz kiraz ve bostan olur. Edirne şehrine maşraba ve testi çoğunlukla bu kasabadan gelir.

-Biri de, Ergene köprüsü kasabasıdır (Uzunköprü). Müslümanlar tarafından kurulmuştur. İstanbul'un fethinden önce Anadolu'dan Rumeli'ye askerin geçmesi için Gelibolu Boğazı'ndan başka yol bulunmayıp Ergene suyu da istenildiği şekilde geçit vermiyordu. Hayırlar babası Sultan II.Murat o yerde yüz yetmiş dört kemer üzerine büyük bir köprü yapıp bir başına yayalar adlı bir köy,öbür başına da bir kasaba kondurup bir cami, imaret ve hamam yaptırmıştır.

Anlatılmaktadır ki, imaret tamamlandıktan sonra Sultan Murat Han, kendi eliyle fakirlere yemek dağıtmıştır. Dünyada buna benzer bir köprü'nün yapılmış olduğu bilinmiyor.

Bu büyük yapının tamamlanması (H:847/M:1443) yılında olmuştur. Amma, caminin çatısı ahşaptan olduğu için eskimiş, Sultan Osman Leh seferine çıkarırken Edirne'ye geldiğinde yapısı temelinde yenilenip çatısı yine ahşaptan yapıldı. Bu fakir (Hibri) o iki tarihi birleştiren bu parçayı düzenleyerek caminin kapısı üzerine yazıldı.

TARİH

*Gün sekiz yüz kırk yedide han Murad-ı pâk-din
Hayr için bu câmi'i cısr ile bünyad eyledi
Rahne ermişdi ana lâkin mürûr-ı dehr ile
Bin otuzda Hân Osman yine âbâd eyledi.
Ol iki sultana herkes eylesün deyyü du'â
Bu iki târihi Hibrî nazm-ile yâd eyledi*

TARİH

*Gün sekiz yüz kırk yedide hân Murâd-ı pâk-din
Hayr için bu cami'i cısr ile bünyad eyledi*

TARİH

*Rahne ermiş idi ana lâkın mürûr-i dehr ile
Bin otuzda hân Osman yine âbâd eyledi*

TARİH

*Ol iki Sultana herkes eylesün deyü duâ
Bu iki tarihi Hibri nazm ile yâd eyledi.*

-Biri de, Hafsadır ki, İstanbul yolunun ilk menzilidir. Burada, eskiden on beş sene Vezir-i a'zam olan ünlü Mehmet Paşa (H:985/M:1577) yılında bir cami ve büyük bir han ile çifte hamam yaptırmıştır. Bundan eski bir cami daha var idi ki, Abdüsselam cami'i derler ve bir eski han daha vardır.

-Biri de, Hasköy adıyla ünlü olan kasabadır ki, Fatih döneminde Vezir-i a'zam olan Mahmut Paşa'nın hassı olmakla ünlüdür.

Burada Mahmut Paşa'nın câmi'i ve dâhil sınıfından medresesi vardır. Bundan başka bir câmi daha vardır ki Dayı Bey adlı kimse yaptırmıştır. Tavanı kubbelidir. Hafsanın başka kadısı olmayıp bunun kadısına bağlıdır.

-Biri de, cisr-i Mustafa Paşadır ki, burada Süleyman Han dönemi başlarında vezir olan Mustafa Paşa'nın Meriç nehri üzerinde eşsiz bir köprüsü olduğundan bu adla ünlenmiştir. Ayrıca Süleyman Han'ın hasekisinin bir cami'i, bir de hanı vardır.

-Biri de, Çirmen adlı kasabadır ki, Edirne'den dört sene sonra (H:767/M:1365) yılında fetholunmuştur. Burada Sarıca Paşa'nın bir cami'i vardır ki tavanı kubbelidir.

DOKUZUNCU BÖLÜM EDİRNE'DE GÖMÜLÜ OLAN KUTLU ŞEYHLER VE BİLGİNLER

-Şeyh Şücaeddin el-Karamani:

Şeyh Hamid-i Kayseri hazretlerinin müritlerindedir. Kıvırcık saçı ve sakalı birbirine karışmış meczup bir kimse idi. Sultan II. Murat ile rüyalarında bazı görüşmeler olmuş, ertesi hâlâ kabrinin bulunduğu yerde (Tabakhane semtinde Tunca kenarında ünlü ziyaret yeridir.) rast gelip hatırını sorduktan sonra zâviyeyi yaptırdı.

Şeyh Şücaeddin mezarı yönündeki divarını kerpiç ile yapıp her kerpici üç ihlas ile yerine koymuştur.

Sonra Sultan Süleyman o mescidi tamir ettirip cami'e çevirtti. Şeyh Şücaeddin, o binayı yapan mimarın rüyasına girip islam olmaya davet edince, ertesi gün mimar müslüman olup Hidayet adını aldı.

O zamanda adı geçen zaviyenin şeyhi olan Cerrahzâde şeyh Müslühüddin efendi (ki şeyh Şücaüddin soyundandır) o divarı da tamir etti.

-Şeyh Muslihüddin ;

Zamanında debbağlar imamı demekle ünlü idi. Şeyh ibn vefa hazretlerinin şeyhidir. Şeyh Abdülatif-i Kudsi hazretleri bunlar hakkında "Lücec-i hakikatden bir bahrdır" diye şahitlik ettikleri akayık'da yazılıdır.

Kabri, debbağlar semtinde Tunca kenarında Şeyh Şücaüddin zâviyesine yakın mescidinin haziresindedir. Vaktini o mescitte ibadetle geçirip akşamdan sabaha kadar yüzer rek'at namaz kılıp her ikirek'atta bir abdest tâzelerdi.

Zâhiri ve bâtını ilimlere sahip Tanrı katında özel yeri olan bir kişi idi. İrşâd-nâme adlı bir risale yazdığı söylenir. Mescidin şimdiki imamı, Şeyh Muslihüddin adında eğitimsiz bir kişidir.

-Şeyh Mes'ut Efendi;

Başlangıçta hocalık mesleğinde iken şeyh Alaüddin adlı bir aziz ile tanışıp tasavvuf yoluna girdi. Bu konuda ilerleyip aydınlatma derecesine geldiği zaman Edirne'yi yurd edinin büyük kerametler göstermekle ünlendi.

Fatih dönemi sonlarında vefat ettiği zaman Sultan Bayezid cami'i yakınında Tunca nehri kenarında kendi adıyla bilinen Zâviyesinin yanına gömüldü. (H:1015/M:1606) yılına kadar kabrinin üstü açık idi. O senede bir örtü yapıldı.

-Şeyh Mehmed eş-şehir-Gülbaba;

Bu, Şakayıktaki yazılı değildir. Ama eskiden Gülbaba zaviyesinde şeyh olan hayalîzâde, defter-i hakaniden Gülbaba'nın yaşantısını içeren (H:1011/M:1602) yılında bir defter örneği çıkartmıştır ki, bu hayat öyküsü ondan alınıp yazıldı.

Defterde şöyle belirtiliyor:

Gül Mehmet Baba Fatih döneminde İrvan ilinden Rum diyarına gelmişti. Gül Mehmed Dede olarak tanınırdı. Bilim ve tekvâda yetenekli olduğundan,

Fatih Sultan Mehmet Han'ın İstanbul'da yaptırdığı câmide sekiz sene tefsir ve hadis anlattı. Fatih de vaazlarında hazır bulunmuştur.

Bu hizmetlere karşılık bir para almazdı ve paralı görevi kabul etmezdi. Fâtih kendisinden iki sene tefsir, hadis ve şeriat bilimleri dersi almıştı. Bir zaman sonra Fatih Edirne'ye gelince onu da beraberinde getirdi.

İki sene eski camide vâaz ve öğütlerde bulundu. Bu sırada bir gün Sultan Mehmet Han avlanmak için Karaca ve Karaca köyleri çevresine çıktığı zaman Gül Mehmet dedeyi de beraberinde götürür. Etrafı dolaşırken Gül Mehmed Dede, o köyler yakınında korucu köyü yöresini beğenir ve padişahı rica ile ister.

Padişah da orayı malik olarak kendisine verir. Gül Mehmet Dede, padişahın izniyle o yerde oturup orayı çocuklarına, soyu tükendiği zaman da bilgincilere vakfetti. Vefatında o yere gömüldü ve orası ünlü bir mesire ve ziyaret yeri oldu. Kendisinden sonra Hafız adlı oğlu da o yerde oturdu. Herhalde bu defteri Tıgî bey görmemiş olmalı ki, Gül Mehmed Dedeyi, Buharalı olarak anlatmış.

Şimdi Şeyhi, Mes'udiye Şeyhi İsmail Efendidir. Şairlerden Tıgî Bey, Gülbaba'yı Beş dize ile anlatmıştır.

ŞİİR

*Aşina-yı bahr-ı irfân -ı kerâmet gül baba
Rûşenâ-yı dîde-i ehl-i basiret gül baba*

*Ab-ı rûy-i hayli merdân-ı Buhara'dır özû
Cûy-i bânûndur bu gül ayn-ı vilâyet gül baba*

*Dürr-i pâ-yı Necef ser çeşme-i âl-i Ali
Lûlû-yi lâle-yı ummân-ı siyâdet Gül Baba*

*Saki-i Kevser gadir-i hunda buldu iltifat
Eyledi bu göl kenarında ikamet Gül Baba*

*Can verüp gâzı ebû'l-fethi de râh-ı aşkda
Tigîya bulmuş bu menzilde şahadet gülbaba*

Defterden anlaşılan budur ki, Gülbaba'nın takma adı önce "Gül" olup, sonra kabrinin yakınında olan "Göl" sözüne dönmüş olmalı. Doğruyu Allah bilir.

-Şeyh Bayezid:

Çelebi Şeyhin hizmetinde tarikat ve hakikat eğitimini tamamladıktan sonra Edirne'ye yerleşmiş idi.

Kıyık kabristanında kendisi için yapılan şarapdar zâviyesinde gömülüdür. O zâviyeyi padişah şarap darlarından biri onun için yaptırıp bir de köy

vakfetmiş idi.Şeyh hazretlerinin aydınlatıcı anlamlar taşıyan çok değerli şiirlerine örnek olarak alınan şu beyit anlamlıdır:

BEYİT

*Kendi hüsün hûblar şeklinde peydâ eyledi
Çeşm-i âşıktan onu döndü temâşa eyledi*

Fatiha sûresinin yorumunu yapmış ve (okunamadı)*

Revah ve Tûr-i Sîna adlı iki kitabı vardır. Türk dilinde sırr-ı cânân adlı bir kitap yazmıştır. Molla Câmi nin Fuzuh adlı kitabına açıklama yapmıştır. Galiba Sultan Süleyman Han döneminde vefat etmiştir.

-Şeyh Remezan Efendi;

Hacı Bayram Sultan tarikatından olup benliğini eğitime orucunu tamamladıktan sonra hakikat bayramına erişince Edirne'ye yerleşmiştir. Gaflet vadisindeki sapıkları doğru yola sokmak için ışık tutup çevresini aydınlatmaya başlamıştır. Sultan II.Bayezit döneminde vefat edip Ağaçpazarı Semtinde kendisine bağlı Zavîyede gömülmüştür.

Anlatılır ki, II.Bayezit döneminde bir sene kadar Edirne'de yağış olmayıp kıtlık belirtileri görülmeye başlayınca, Edirne halkı birkaç kere yağmur duasına çıkmış ise de olumlu sonuç alamamıştır. Bunun üzerine Şeyh Remezan Efendi'yi minbere çıkardılar. Henüz minberde iken hudutsuz bir bulut oluşup Tanrı rahmeti indi.

-Şeyh Muslihüddin eş-şehir bi Cerranzâde;

Babası Şeyh Alaüddin, Şeyh Muhiddin-i İskilîbi hazretlerinin müritlerinden büyük kerametlere sahip kutsal bir kişidir. Edirne'de Şeyh Şücaüddin zaviyesinde şeyh olup müritlerini eğitmek için ömrü olgunluk dönemine gelmişti. Muslihiddin Efendi ondan ve Şeyh Abdurrahim Müeyyedî'den ruhsat alıp tasavvuf yoluna girdi. Uzun iç savaşımdan sonra Hak erenlerinden olup olgunlaşarak isteyen aşıklara Tanrı yolunu gösterme çağına gelince babasının yerine Şeyh Şüca' zaviyesine şeyh oldu.

Anlatılır ki:

Hayatının ilk dönemlerinde dünyayı ilgilendiren bilgilerle uğraşıp tasavvuf'u inhâr ederdi. Bir gece dostlarıyla toplanıp sohbet ettikten sonra toplulukta bulunanlar uykuya yatınca kulaklarına gökten acaip sesler gelmiş.

Gök yüzüne baktıkları zaman büyük bir taşın, toplantı yaptıkları yerin çatısına düştüğünü ve onu delip içeri girdikten sonra tabanda kaybolduğunu görmüşler.

*Okunamadı R.K

Bu korkunç sesden huzursuzlaşanlar birbirlerine sordular. Kimse bilmeyince yine huzur uykusuna daldılar. Şeyh Muslihiddin hazretlerine bu rüyadan büyük korku geldi ve aklı duracak oldu.

Bu korku ile toplantıdan ayrıлып, eski düşünce yolunu bırakarak bütün değerli giyisilerini sattı. Amma, yine tasavvuf yolunu inkarda direndi.

Babası bu yola çağırırken o inkarda inat ediyordu. Bu sırada gözlerindeki gaflet perdesi kalkıp kabirlerdeki durumlar önüne açıldı. Hatta kabirler arasında gezinirken her birini hayatlarındaki evlerinde oturdukları gibi görür idi.

YAZARIN ŞİİRİ

*Kiminin makberesi dopdolu nûr
Kabri vûs'atde isi zevk-ü sūrûr
Merhadî ravza-i Rıdvan olmuş
Hemdemi hûr ile gilmân olmuş
Çark olup rahmet-i Hokka bedeni
Nur-ı mahz olmuş anın cümle teni
Kincinin za'f-ile hâli düşvâr
Kincinin dūd ile kabri humlân
El'yâz ey kerem çok Rahmân
Söyleyip der birisi hâlin ana
İster idi dil-ü cân ile du'â*

Bu sırada kendisi gâh İstanbul'da gâh Bursa'da ve birçok uzak yerlerde dışkı yemekte olduğunu görüp temizlenme olanaksızlığı karşısında aklı durur.

Bu hal üzerine yedi ay geçince, bir gece ev halkı uyurken bir kişi gelip eline yapışarak ömründe görüp işitmediği garib bir yere götürdükten sonra büyük bir dağın ortasında ateşle ağız ağıza dolu bir eve sokup, üzerine dört kişiyi bağlayıp tüm vücudunu içten ve dıştan ateşe verdikten sonra yine çıkartıp yerine getirdiler.

Bu hâli babasına anlattığı zaman: "O ateş muhabbet ateşidir. Bundan sonra Hakkı isteyip Tanrı aşkına düşmenin belirtisidir " diye yorumladı. O geceden sonra eski hâli kaybolup tarikata girenin başlangıç belirtileri görüldü. Hâsılı Şeyh Muslihüddin hazretleri, Şeyh Şücâ Zaviyesine şeyh olduktan sonra bir süre de İstanbul'da Şeyh Yafıkî Zaviyesine atanıp yedi yıl kaldıktan sonra yine Edirne'ye gelip (H:938/M:1575) Muharreminde (Nisan) rahmete kavuştu ve şeyh Şüc'a Zaviyesi yakınına gömüldü.

Hikâye:

Ahizâde Mehmet Efendi:

Edirne'de eski câmi hocası iken, birgün yoksul görünüşlü bir kimse evine gelip "Siz" yakın zamanda Rüstem Paşa'nın Hayrabolu'da yaptığı medreseye hoca olacaksınız. Falan gün haber gelir diye bağış isteğinde bulundu.

Ahizâde Efendi bu kişinin bilinmezden haber verdiğine sıkılıp bir süre düşündükten sonra bu bilginin kaynağını sorar. O derviş: "Ben Cerrahzâde Muslihiddin Efendi dostlarından kalabalık bir aileye sahip fakir bir kimseyim. Kendisine borcumun çokluğundan ve yoksulluğunun ağırlığından dert yandım .Buyurdu ki: "Bu gece hazreti peygamberin topluluğuna girdim. Bana, eski cami hocası mevlana Muhyüddin, Rüstem Paşa'nın yaptığı medreseye hoca olur. Git o hocaya müjdele, belki senin yoksulluğuna bir parça yardım eder"dedi.

Benim de sana güvencim tam olduğu için bunu haber vermeğe geldim" der. Ahizâde Efendi, dervişin dediklerini duyunca şeyhin iyi huyluluğunu eskiden işitmiş olduğu için kuşkusu hafifler. Dervişe birkaç akçe bağışlayıp "Eğer sözün çıkarsa bana gel senin bazı borçlarına kefil olayım"der. Sonunda dervişin belirlediği günde Ahizâde Efendiye medresenin müjdesi gelir.

HİKAYE

Yine, adı geçen Ahizâde, Efendi Edirne'de hoca iken çok sıcak bir günde gezi zorluklarını göze alıp bâzı kasabalara gider iken yolunu yitirip, yük hayvanında su da olmadığı için susamış ve kendinden geçmiş.

Yol boyu su ararken sonunda üzüntüye düştüğü zaman bir yerde yorgunluktan inip susuzluktan bitkin düşünüp otururken, bir kimse çıka gelip sırtından bir çuval indirip içinden birkaç karpuz çıkartıp önlerine koyup "Cerrahzâde Muslihiddin Efendi size selam söyleyip bu karpuzları yesinler ve falan tarafa gitsinler diye buyurdular" dedi.

Ahizâde Efendi bu hale sevinip şeyh hazretlerinin yerini sordu. O kimse,"Bu dağın arkasında çiftliği vardır. Ben orada olurum. Şimdiki halde evlerinden çıkıp falan hoca falan yerde yolunu kaybedip susuzluktan büyük sıkıntıya düşmüştür. Biriniz götürebildiği kadar karpuz yüklenip giderek yolunu gösterebilirsin" diye buyurdularından bu fakir sözünü tutup geldim dedi.

BÖLÜM BAŞI

Büyük bilginlerden Şair Ahmet Paşa'nın babası olup Murat Han döneminde Ordu Kadısı olan Mevlânâ Veliyüddin ve Fatih döneminde şeyhül islam olan Fahrüddin-i Acemi, Süleyman Han döneminde Anadolu ordu kadısı olan Mirim Efendi ve Sultan II.Selim medresesinde hoca iken vefat eden Ebüssuud Efendinin torunu mevlâna Abdülvâsı Efendi ve yine adı

geçen medresede müderris iken ölen Hemşirezâde Mehmed Efendi ve Sultan Bâyezid Han medresesine fetih öncesi hoca olup, (H:895/M:1489) tarihinde vefat eden Mevlana Bahaüddin Edirne şehrinde gömülüdürler.

EDİRNE ŞEHRİNDE KADI OLANLARDAN:

-Zeyrek zâde Rüküddin, Emir Bey zâde Muslihiddin Efendi ve Hayalizâde Ali Efendi ve mevlânâ Muhyiddin Mehmet bin Hasan-ı Samsûnî, ve mevlânâ Muhyiddin-i Acemi ve berelice Muhyiddin ve Abdülatif Efendi (ki,pamuk kadı derlerdi) ve Bedrüddin Mahmut ve Merhâba Efendi ve Piri Paşazâde efendi ve Râ'î Efendi Ethem zâde Mustafa efendi ve Tefiki zâde Ahmet Efendi.

Bunların tümü, ait oldukları yerlerinde, anladıkları gibi kadılıkları sırasında vefat ile Edirne'de gömülmüşlerdir.

Bu yazılanların dışında Bâli Efendi adlı hoca, dârü'l-Hadis medresesiyle Edirne'ye gelip oradan Sultan Selim'e hoca olduktan sonra yine darül'hadise emeklilik ile hoca olup (H:1015/M:1606) tarihinde Edirne'de vefat etti.

-Ferruhzâde Mustafa Efendi (ki,Eminiyye ve Halebbiye'ye ve üçşerefeliye hoca olduktan sonra Belgrad'a kadı olup,oradan ayrılmış iken Edirne'de vefat etti.

-Ali Efendi adlı hoca "ki Edirne'li idi. (H:1004/M:1595) tarihinde dârü'l-Hadis hocası iken vefat etti.

-Edirneli Hüsam Efendi adlı hoca on yıl kadar Eski Cami hocası olup bu görevde iken (H:1000/M:1591) yılında Edirne'de vefat etti.

-Hâlisi Efendi adlı emekli bir hoca "ki Ders-i âm idi"(H:1002/M:1593) de Edirne'de vefat etti. Bostan Efendi adlı bir hoca Edirne'ye Üç Şerefeli müderrisliğine gelip (H:1010/ M:1601) tarihinde Edirne'de vefat etti.

-Hüseyin Efendi adında bir hoca Emminiye Medresesi'nde hoca iken (H:1019/M:1610) tarihinde Edirne'de vefat etti.

-Edirnelilerden Hikmet Efendi adındaki bir hoca Yakut Paşa Medresesinde (H:1011/M:1602) yılında Edirne'de vefat etti.

-Edirnelilerden Müzellef Ahmet Efendi adlı hoca, Taşlığa Eski Cami, Halebiye, üç şerefeliye, darülhadise hoca olduktan sonra (H:1034/ M:1624) yılında Edirne'de vefat etti.

-Fazlı adlı hoca Edirne'ye Dârülhadis medresesi ile gelip oradan Sultan Bayezid hocası olduktan sonra (H:1038/M:1628) yılında Edirne'de vefat etti.

-Ni'meti adlı hoca, İbrahim Paşaya, Taşlığa ve Halebiye ye hoca olduktan sonra (H:1043/M:1633) yılında Edirne'de vefat etti.

-Arnavut Osman Efendi adlı hoca, on sene Beylerbeyi Medresesinde hoca olduktan sonra (H:1043/M:1636) yılında Edirne'de vefat etti.

Arpacı Osman Efendi adındaki hoca, dahil derecesiyle Yakut Paşa ya hoca olduktan sonra (H.1046-M:1636) yılında Edirne'de vefat etti.

-Piri zâde Mustafa Çelebi, adındaki hoca dâhil derecesiyle Emir Kadı hocası olup,sonra Emiye'ye verildiği sırada (H:1053/M:1643) yılında Edirne'de vefat etti.

-Edirneli Sâmi Mehmed Efendi; Üç şerefeliye, sahnı darû'l-hadis, İstanbul'da Siyavüş Paşaya ve Şehzade medresesine hoca olup sonra Manisa'ya oradan Gümölcine'ye kadı oldu ve (H:1052/M:1642) zilhicce (kasım) tarihinde Edirne'de vefat etti.

-Fatih döneminde şeyhü'l islam olan Abdülkerim Efendi de Sultan camii yakınında kendisinin yaptırdığı mektephane haziresinde gömülüdür.

-Onun oğlu Abdülvehhap Efendi (ki Sultan Selim Han döneminde defterdar olmuştur) de o mektepte gömülüdür.

ONUNCU BÖLÜM

EDİRNE'YE SAHİP OLAN BÜYÜK OSMANLI SULTANLARI VE MUTLU HAYATLARININ ANLATILIŞI

Bu özet kitabın değerini artırmak için büyük Osmanlı Sultanlarının nicelik ve niteliklerini de burada anlatmak uygun görüldüğünden kısaca yazıldı.

Başka tarihlerden daha faydalı olmak için her padişahın tahta çıkışları ve vefatları sırasında söylenen tarihler, olduğu gibi aşağıda yazıldı.

BÜYÜK SULTANLARIN SOY KÜTÜKLERİ

- Süleyman Şah oğlu Ertuğrul Bey (H:641/M:1243)
- Sultan Osman Gazi (H:701/M:1301)
- Sultan Orhan Gazi
- Sultan Yıldırım Bayezid Han
- Sultan Murat Han-Sultan Mehmet Han
- Sultan Bayezid Han
- Sultan Selim Han
- Sultan Süleyman Han
- Sultan Selim Han-Sultan Murat Han
- Sultan Mehmet Han
- Sultan Ahmet Han
- Sultan Osman Han
- Sultan Mustafa Han
- Sultan Murad Han
- Sultan İbrahim Han
- Sultan Mehmet Han

Osmanlı soyunun kurucusu, Ertuğrul Şah oğlu Osman Handır. Osmanlı tarihlerinde yazılı olduğu gibi, Osmanlı soyunun asıl kökü olan Kayı Han kabilesi a'mal Horasan'dan Kâhân şehrinde otururdu.

Cengiz dönemi karışıklığında Ahlat hudutuna gelip orada yerleşmişlerdir. Moğollar orayı da istila edince Rûm diyarına yönelip Câber Kalesi yanında Fırat nehrinden geçerken önderleri olan Süleyman Şah suda boğuldu.

O zaman Ertuğrul adındaki önder kâfir diyarında çenk etmek isteyip Selçuklu Sultanı Alaüddin Keykübada baş vurdu ve kendilerine uygun bir yurtluk verilmesini rica etti.

O sırada İslam diyarının hudut boyu olan Engürünün Karacadağ bölgesi kendilerine yurtluk olarak verildi.

Ertuğrul Gazi beş yüz Baba Yiğit Cenkçi ile denilen yere indi ve ömrünün sonuna kadar gazâ ve cihad ile uğraştı. Sonunda yaşı doksanı aştı ve (H:680/M:1281) tarihinde vefat etti. O zaman Osman Gazi gazâ meydanlarında savaşıp nice beldeler fethetti.

Bu başarıları, Sultan, II.Alaaddin duyunca türlü övgülerle davul ve zurna ve hançer ve kılıç gönderip Eskişehir sancağına eyalet merkezi olmasını kararlaştırmıştı. Sonunda, (H:699/ M:1299) senesinde Gâzan han askeri II.Alaad-dini esiredip sultanlıktan uzaklaştırdığı zaman hâlâ Anadolu ilinde her diyar kendisine uyup ünlü komutanlardan her birisi eyalet merkezlerinde özerk olup sultanlık iddasında bulundular.

Osman Gazi de adı geçen yörede saltanat bayrağını açıp, kendisi ve temiz soyundan gelen çocukları kâfirler üzerine çıktıkları savaşlarda Tanrı'nın yardımını sağladı.

O, (H:656/M:1258) yılında doğup saltanatı (H:699/M:1299) tarihinde başlamış, (H:716/M:1316) yılında vefat etmiştir. Hükümdarlığı süresinde yirmiden fazla önemli kalenin fethini başarmıştır.

Bunlar arasında en ünlüleri:

İnegöl, Bilecik, Kestel, Kete, Yalak Abâd, Kocaeli, Lefke, Akçahisar, Geyve, Atranus, Bursa, Konropa ve Karamürsel'dir.

**CEDD-İ SANİ-İ ŞEHİNŞAHAN-I OSMAN-I TEBAR A'Nİ
ORHAN HAN BİN OSMAN ŞAH-I TACDAR:
(Osmanlı Soyunun İkincisi Osman Şah Oğlu Orhan Han)**

Orhan Gazi (H:680/M:1281) tarihinde doğmuş, (H:716/M:1350) yılında ölümsüzlük alemine göç etmiştir.

TARİH

*Sâhib-i taht-u tâc-u tabl-u alem
Şah Orhan dâver-i a'zam
Çün ecib-u nidâsun eyledi gûş
Giyüb ihrâm etdi azm-i harem
Dedi hâtrf du'a edip târih*

Osmanlı devletinde dirhemler, dinarlar ve para onun adına basılmıştır.

ÖNEMLİ KALELERDEN:

Koyunhisar, İznikmid, İznik, Göynük, Taraklı, Yenicesi, Balıkesir, Karasu ilinin tamamı, Bergama, Aydıncık, Edremit, Kirmasti, Ulubat, Kızılca Tuzla, ve Rumeli tarafından Çimni, Bolayır, Konurhisar, Ece ovası, Gelibolu, İpsala, Hayrabolu, Malkara, Tekirdağı ve daha nice kaleler onun döneminde alınmıştır.

HAYRAT'I:

İznik'te bir kiliseyi cami'e çevirdi ve bir medrese yaptı. (ki Osmanlı ülkesinde yapılan ilk medresedir.) Bir de imaret yaptı. Bolayır'da babası Rumeli fatihi Süleyman Paşa'nın üzerine bir cami ve imaret de yapmıştır. Bursa'daki kendi adıyla anılan cami ve imaretini (H:736/M:1335) yılında yapmıştır. Ayrıca, Geyikli Baba'ya bir zâviye yapmıştır.

Fatih-î Hısn-ı Edirne Şah Gâzi-i Murât Hân Oldu Gazi ve Şehid Olsun Hemîşe Ruhu Şâd

SULTAN I.MURAT:

Mutlu doğumu (H:717/M:1317) tarihinde olup tahta çıkışı (H:761/M:1359) yılında Bursa'da olmuştur.

Ölümsüzlük alemine göçüşü ise (H:794/M:1391) yılında olmuştur.

ÖNEMLİ KALELERDEN:

Engürü, Çorlu, Dimetoka, Keşan, Burgaz, Baba, Edirne, Kara Ferye, Yeni Zağra, Vardar, Gümölcine, Ferecik, Drama, Kavala, Biga, Yanbolu, Filibe, Çirmen, İslimiye, İhtimam, Samakov, Kütahya, Simav, Karaağaç, Beyşehir, Isparta, Terkoz, Siroz, Sofya, Köstendil, Susmanos, İskedil, Manastır, Pirlepe, Zikne ve de daha nice kale ve beldelerin fetni ona nasib olmuştur. Konya üzerinde Karamanoğlu ile büyük savaşlar yapıp zaferler kazanmıştır. Kosova'da kâfirlikler üzerine vur emri verilen kâfir askeri bozulduktan sonra kendisi küçük bir gurupla savaş alanını gezerken yaralı bir kâfir, ölümler arasından kalkıp ayaklarını öpmek bahanesiyle yanına geldiği zaman, yaralanmış domuz gibi sivri uçlu bir hançeri karnına saplayıp şehid etti.

HAYRAT'I:

Bursa'da hisar içinde saray kapısında bir cami yaptı ve (H:767/M:1365) tarihinde Bursa şehrinin yamacında bir cami ve medrese ve imaret de yaptı. Bilecik ve Yenişehir adlı kasabalarda birer cami yaptırmıştır. Ayrıca Pûstin-Pus adlı bir aziz için Zâviye yaptırmıştır. Bursa maksimindeki mescit de onundur feth ettiği beldelerdeki kiliselerden döndürülmüş camilerde dualar ve hutbelerde kendisinin değil, oğlu Yıldırım Bayezit'in adı okunur. Çoğunun tanınması yine Yıldırım Bayezid adıyladır. Ama bunun nedeni bilinmiyor.

**Hüsrev-i dâver ŞahinŞeh-i Cemşid-fer
Râbi-i Osmaniyan Hân-ı Bayezid nâm- ver
(Osmanlıların Dördüncüsü Bayezit Han)**

Doğum tarihi,hoca efendi târihinde yazılı olduğu gibi (H:761/M:1359) yılında babasının saltanat tahtına çıktığı senedir. Kendisi, (H:729/M:1389) yılında tahta çıkmıştır. Vefatı(H:805/M:1402) yılında olmuştur.

FETHETTİĞİ ÜNLÜ KALELER:

Kratova,Üsküp,Ceroz(Ciroz),Vidin tüm Aydın ili, Saruhan, Eflak, Konya, Karaman, Niğde, Aksaray, Karahisar, Alaşehir, Kayseri ve Menteşe illeri. Amasya, Tokat, Sivas, Canik, Samsun, Taraklı, Bolu, Kastomoni, Osmancık. İlk defa Selanik, Yenişehir, Güzelcehisar Vidin, Malatya, Divriğ, Besni, Erzincan ve Kemah haleleri tamamen onun döneminde fethedilmiştir.

Fakat, Timur karışıklığında bir bölümü çocuklarının ellerinde kalıp, gerisi, eskiden vâli olan hakimlerinin eline düşmüştür.

Bir süre sonra yavaş yavaş yine Osmanlıların eline geçmiştir.

HAYRATI':

Bursa şehrinde biri büyük, öbürü küçük iki câmi yaptırmıştır. Yine Bursa'da bir cami, medrese, aşevi ve dârü'ş-şifa yaptırdı. Ayrıca, Ebu İshak alemdarlarına bir zâviye yaptırmıştır. Edirne'de bir cami ve aşevi, Balıkesir ve Bolu'da birer cami yapmıştır. Daha birçok kasabalarda câmileri vardır. Ama,önce yazıldığı gibi babasının döneminden kalıp kendi adıyla anılmıştır. Bilinmesi gerekir ki, Yıldırım Bayezit Han'dan sonra Sultan Mehmet'in yazılması, öbür târih yazarlarına uyularak olmuştur. Yoksa, Edirne taht şehrinde Yıldırım Han olayından sonra sekiz seneden fazla Yıldırım Han oğlu Emir Süleyman Han saltanat sürüp iki buçuk seneden fazla Mûsa Çelebi adlı kardeşinin tahtta kaldığı bilinmektedir. Bunun ayrıntıları on üçüncü bölümde anlatılmıştır. Oraya bakılması gerekir.

**Hazret-i Sultan Mehmed Bin Sultan Bâyezid
Eyledi Osmâniyanın mülkünü feth-i cedid
(Sultan Bayezid oğlu Sultan Mehmet)**

Mutlu doğumu (H:781/M:1379) yılında olmuştur.Bir söylentiye göre de (H:777/M:1375) yılında dünyaya gelmiştir.

(H:805/M:1402) den (H:810/M:1407) gelinceye kadar on bir yıla yakın bir süre kardeşleriyle çekişme halinde saltanat sürüp sonra sekiz yıl tek başına padişahlık yapmış ve (H:814/M:1411) yılında ölümsüzlük alemine göç etmiştir.

FETHETTİĞİ ÖNEMLİ KALELER:

Samsun, İskilip, Sivrihisar, Kırşehir, Niğde, Beyşehir, Seydişehir, Saideli, Kastamonu, Canik ili, Sûran-ı Kangırı, Havza, Tosya, Bakır küresi ve daha nice kale ve beledeler (ki, Timur fitnesinde Osmanlı egemenliğinden çıkmış idi) çoğunu yeniden zaptetmiştir.

HAYRAT'I:

Bursa'da Yeşil Cami ve yanındaki imaret ve medrese onun eserlerindedir. Merzifon'da iki câmi ve iki hamam yapıp Filibe yakınında Kutaş adlı yerde Minnetoğlu Mehmet Bey adlı gâziye bir câmi ve imaret yapmıştır. Edirne şehrinde de Eski Cami'i tamamlamıştır.

**Şâh eb'ul-hayrât Şâhinşâh-i Osmânî nejât
Nasır-ı dîn hüsrev-i sâhib kerem Sultân Murâd
(Hayırlar babası Sultan Murat)**

Mutlu doğumu (H:806/M:1403) yılında olup saltanata çıkışı(H:814/M:1411) yılındadır. Vefatı (H:855/M:1451) yılında olmuştur. Ki, "Rahmet-i Rabbi" vefatının tarihidir. Bu târihi şerh-i akayid'e hâşiye yazan Hayâlî Çelebi demiştir.

ŞİİR

*Şeh gâzi-i Murâd bin Mehemmed
Ki cûmle Rûm-u âm olmuşdu râmı
Güzer kıldı cihandan ana târih
Mülk-ü eshâb-ı cennetde makâmı*

İzmir Kalesinin, Cüneyt Bey'in elinden kurtarılması, Düzmece Mustafa'nın katli. Ebnad-ı Kızılca hocanın katli, Koca Kayası kal'asının fethi, Selanik'in ikinci olarak fethi. İngurus ve Güvercinlik kalesinde İngurus askeri ile yapılan büyük savaştan zaferle çıkılması, Mora'da Kerme Hisarı'nın fethi ve yıkılması, Akçahisar ve Bolu, Badra ve Kocacık kalesi, İkinci kere Menteşe diyarının ele geçmesi, Dobruca sahrasında Kral Nikola'nın başının kesilmesiyle kâfirler arasında meydana gelen bozgun ve bundan sonra kâfirler yeniden kasabaya geldikleri zaman birçok beylerin katledilip nice yerlerin fethedilmesi kendisine kısmet olmuştur.

HAYRAT'I:

Edirne'de Üç Şerefeli Câmi'i ve Eski medresesi, Murâdiye Cami'i, Ergene üzerinde yüz yetmiş dört kemerli güçlü köprü, ve o kasabada olan câmi, aşevi, hamam. Filibe'nin eski camii, Bursa'da Muradiye camii, medresesi ve aşevi. Yenişehir ile Selanik arasında Karasu adlı nehir üzerinde güçlü bir köprü, Bursa'da Abdal Mehmed türbesi kendisinin yaptığı eserlerdendir. Ve daha nice belde ve kasabalarda sayısız bina ve köprüler yaptırmıştır.

Fatih-i Kostantiniyye hân-ı Mehmed bin Mûrad
Buldu Şöhret Ebû'l nâmıyle ol beyne'l-ibad
(İstanbul fatihi, Murat oğlu Mehmet)

Doğumu (H:833/M:1429) yılında olmuştur. Tahta çıkışı (H:855/M:1451) yılı muharreminin (Şubatının) on altısında, vefatı, (H:886/M:1481) yılında olmuştur. Vefatı için söylenen tarihlerden:

TARİH

Ölmedi şeh Mehemed bin Murâd
Mûlk-i baĝ-ı civân'a kıldı seyr
İşi hayr olduĝu için dâ'im
Oldu târih ana du'ây-ı hayr

Diğer:

Ecel câmin içüp sultân Mehemed
Kodu târihini âlemde mahmûr

FETHETTİĞİ KALE VE BELDELER:

İstanbul'un fethi, Silivri Kalesi ve İstanbul'a baĝlı olan diĝer kaleler, Körföz, Güvercinlik ve Semendire kaleleri, Mora vilayeti, Amasra, Yenice Kalesi Eflak'ın alınması, Hersek vilayeti, tüm Bosna vilayeti, Draç Kalesi ve İzvornik, Elbasan, Güzelcehisar, Ereĝli, Aksaray, Külek, Göksun ve Alâiye kaleleri Menkub, Azak, Kefe, Şarki Karaaĝaç, Eğriboz, Karabaĝ'dan İskenderiyye kalesi ve Trabzon'un fethi kendisine nasip olmuştur.

Uzun Hasan adlı Acem Şâhı ile cenkleşip galip geldiĝi dünyaca ünlüdür. Bu savaş (H:878/M:1473) yılında olmuştur.

HAYRATI:

İstanbul'da kendi adıyla ünlü câmi, sahn-ı seman medreseleri, aşevi, darû'ş-şifa, Eyyüb Sultan türbesi, cami'i ve medresesi, üç şerefeli medresesinin ilk bölümü ve Eski ve Yenisaray. Edirne'de yeni saray ve kale içinde kilise cami'nin hâlen duran binası ve Edirne ile İstanbul arasında Baba adlı kasabanın eski cami'i ve Küçük Çekmece cami'i onun yaptıĝı hayrat eserlerdendir. Ayasofya gibi kiliseden dönme camilerin sayısı belli deĝildir.

Padişah-ı Salih-üm dūmdar ve sultân-ı sa'îd
Serv-i baĝ-ı âl-i Osman a'ni Sultan Bayezid.
SULTAN II.BAYEZİD:

Kutlu doğumu (H:851/M:1447) yılında olup (H:886/M:1481)yılında tahta çıkmıştır. Şair Ahmet Paşa:

TARİH

"Rûm'a kayser oldu Sultan Bayezid"

Mısraĝı ile tarih düşmüştür. Vefatı (H:918/M:1512) yılında olmuştur.

TARİH

Afitâb-ı evc-i izzet pâdişâh-ı mülk-ü dîn

Nahl-i gülzar-ı Mehemed hân sultân Bâyezid

DÖNEMİNDE FETHEDİLEN ÖNEMLİ KALELER:

Melvan,Tarsus,Akkerman,Modon ve Koran, Navarin, Draç, Midilli, Yenice, Varsak, Tepedelen ve Arnavutluk vilayeti ve İnebahtı II.Bâyezid'in ünlü fetihlerindendir.

HAYRATI:

İstanbul'da kendi adıyla anılan cami ve medrese-i şeyhü'l-islam, aşevi. Edirne'de de adıyla anılan cami, medrese, aşevi, darü's-şifa ve Tunca nehri üzerinde altı kemerli köprü ve değirmen,dolap ve çifte hamam.

Amasyada müfti medresesi, cami ve aşevi, rıbat, hangâh, Osmancık kasabasında Kızılırmak üzerinde olan dokuz kemerli bir köprü.

Geyve'de Sakarya suyu üzerinde olan dört kemerli büyük bir köprü ve saruhan vilayetinde Gediz suyu üzerinde on dokuz kemerli büyük bir köprü.

Bunlar Sultan Bayezit'in değerli eserlerindendir ki buraya alındı.

ŞİİR

Pâdişah-ı Kışverkân-ı kahraman-ı mülk-i Rûm
Hazret-i Sultan Selim Dârâ-yı ishender hücûm

(Sultan II. Selim)

Mutlu doğumu (H:875/M:1470) yılında olup (H:918/M:1512) yılında tahta çıkmış ve (H:926/M:1519) da vefat etmiştir.Tahta çıkışı için söylenen tarih:

Dokuz yüz on sekizde Selim oldu cihan'a Şah

Diğer:

"Server-i sâhip-kıran"

Vefatı için söylenen tarih:

*Ruhunu sultan Selimin yâ ilâh
Gark-ı rahmet kıl bi-hakk-ı fatiha
kim vefatına onun târihidir
Ehl-i iman ruhu için fâtiha*

Diğer tarih:

Gitdi Sultan Selim hayf hayf

Diğer tarih:

*Beka mülküne azm edip sefer kıldı
koyup sultan Selim hâki cihan mülkün Süleymâne*

FETHETTİĞİ KALELER VE BELDELER:

Onun fethettiği kale ve beldeler sayısızdır. Özetle belirtirsek:
Diyarbakır ve Kürdistan ve Dulkadir vilayeti: Halep'ten tâ Mısır,Hicaz ve Yemen'e varıncaya kadar fethedilmiştir. Çaldıran sahrasında Şah İsmail savaşı (ki herkesçe ünlüdür) (H:926/M:1519) da olmuştur.

HAYRATI:

Şam'da Şeyh Muhiddin-i Arabinin türbesi yakınındaki cami ve aşevi, Konya'da Mevlâna türbesindeki şadırvan onun eserlerindedir.

İstanbul'da kendi adıyla bilinen câmi (ki türbeside onun yanındadır) bunu, oğlu Sultan Süleyman Han, babasının ruhu için yapmıştır.

**Al-ı Osman mefharı sultan Süleyman Handır
Ser-firâz-ı şhr-yârân Sikender-şandır**

(Osmanlı soyunun övüncü Sultan Süleyman Han)

Doğumu (H:900/M:1494) başlarında olup tahta çıkışı (H:926/M:1519) yılındadır.O yüzyılın şâirleri buna, benzeri olmayan târihler demişlerdir. Ben gördüklerimi buraya yazıyorum:

TARİH

*Sâye saldı saltanat tahtına şâh-ı kâmuran
Devlet ile muntazam kıldı cihân ahvâlini
Bilmek istersen huruf-ı sâyede târihin
Ey muhâsip sâye nin tutma hisaba dâlini*

DİĞER:

*Şeh Süleyman oldu çünkim şeh-i şevvâl içre şâh
Hatif-ı gaybî dedi târihin feyz-i ilâh*

TARİH

*Kâbede şah Süleyman haberin işidicek
Hacılar zemzemesinden dola beyne'l ûlemeyn
Kande yâ merve hakkı yaz bu safâda târih
Dâ-ı adlile cûlûs eyledi şah-ı haremeyn*

TARİH

*On birinci rûz-ı yekşenlihde şeeval ayının
Alemi tâbende eden çerh-ıadlin mâhıdır
Heft kişver halkı bilsinler cûlûsuna anın
Dendi tarih yedi iklimin Süleyman Şahıdır*

TARİH

*Saltanat tahtına geçdi han Süleyman bin Selim
Şâd-u hurrem oldu bu lûtfâ kamu yoksul-u bây
Devletle taht-ı baht-asâra çün etdi cûlûs
Mûlhim-i gayb dedi târih hâkim-i kişver-küşâ*

DÜZYAZI

Osmanlı'nın onuncu temsilcisi, bu dünyayı Zigetvar seferinde iken (H:974/M:1566) yitirdi. Vefatı için söylenen tarihler:

TARİH

"Mekânı kasr-ı Firdevs ola anın"

TARİH

*"Demiş Sultan Süleyman pend edip oğlu Selim Han'a
Selimim adl-ü dâd et sana benden bu yeter*

TARİH

Bilürsün kalmadı Bâki cihan mülkü Süleyman'a

VE TÜRBEİNİN TARİHİ

"Meşhed-i şâh-ı şehid dir"

"Saltanatı süresince on dört defa savaşa çıkıp büyüklü küçüklü üç yüz altmış kale fethetmiştir".Ali'nin "Zeyl-i Şakayik" adlı eserinde böyle yazılıdır.

Belgrad,Böğürdelen, Zemun, İslankamen, Koynık, Eyni, Aydaşvar, Rodos, İstanköy, Bodrum, Aydos, Tahtalı, Sunmak, Aynık, Petervardin, Yalvak, Raçe, Gargoriç, Derkas, Dimitrofça, Bulkay, Soylan, Lipvar, Varad, Budin, Peşte, Segedin, Çaçka, Sinad, Façka, Tel, Simarbanka, Virlik, Kaman, Batakhisarı, Balurca, Selvar, Berzence, Adilcevaz, Ahlat, Vastan Erciş, Ercik, Bağdât, Şehrbân, Kerkük, Musul, Loristan, Valpo, Van, Basra, Vâset, Tamaşvar, İstolni Belgrad, Estergon, Sikleş, Vişegrad, Sariyan, Tata, Cezayir ve ona bağlı yerler, Sigetvar, Mohaç sahrasındaki büyük savaş (H:932/M:1525) yılında olmuştur.

HAYRAT'I:

İstanbul'da kendi adıyla ünlü büyük cami, dört medrese, dârü'l-hadis, Tıp medresesi, aşevi, dâr'ş-şifa, Sultan Selim cam'ii, medrese ve aşevi, Tophane semtinde Cihangir cami'i, Bağdat'da imâm-ı âzam türbesi, cami'i ve aşevi, etrafında kalesi, Abdülkadir Geylânî türbesi yakınındaki cami'in tâmiri, mescidü'l-haram minberi ve bir minaresi, Mekke-i mükerremede medrese ve hazreti Hatice'nin evi ve hâlâ durmakta olan bâzı kutsal yapılar,Arafat'dan Mekke-i mükerreye gelen akarsu, (ki kazılmasına tam on sene çalışılmıştır), Medine-i münevverenin ve Kudüs'ün ve Ariş'in ve Hassa'nın ve daha bâzı beldelerin kalelerinin hâlâ durmakta olan binaları, Medine-i münevverede mescid-i kabanın şimdiki binası, aynı yerin, Kudüs'ün ve daha bâzı beldelerin kalelerinin bugün uzakta duran binaları, Şam'da gökmeydan semtinde iki minareli bir cami, medrese ve aşevi, Konya'da, Mevlânâ zâviyesi yanında iki minareli büyükbir câmi, İstanbul ve Edirne'nin su yolları, Kefenin Kilise cami'inin şimdiki binası, Bakras belindeki cami ve han, Büyükçekmece'de deniz kenarındaki cami,han ve büyük köprü,çorludaki cami, medrese ve han onun pek güzel eserlerindedir.

Husrev-u Cemşid-menend sâye-i Rabb-i Kerim
Aftâb-ı burc-ı devlet hazreti sultan Selim
(Sultan II.Selim)

Doğumu (H:930-M:1566) yılında olup hilâfet makamına (H:974/M:1566) yılında geçmiştir.

O dönemde söylenen tarih şöyledir:

TARİH

Saadetle bugün sultan selim han
Süleyman mülküne çün oldu mâlik
Dedi gûş eyledikde İlmî târih
Mubarek ola şâha pâdişehlik

TARİH

Melik oldu Şeh Selim aldı Süleyman mülkünü

TARİH

*Sırrü veş gayb dedi ana târih
Şeh-i cem kadr sultân-ı selâtin*

TARİH

*Mecdiyâ dedi bana hâtrif onun târihini
Geldi sultân-ı cihan sâni Selim*

TARİH

*Fevrî Merhûm pâdişâhim ruhuma dedi ervâh
Kıldın diyâr-ı Kudsi teşrif hayr makden
Dünya hilâfetini kime sipariş ettin
Kim bilür halife min ba'd nesl-i âdem
Târih edüp etmiş zâhir değilmi buna
Sultan Selim oldu sâhib-kıran-ı âlem*

TARİH

*Cûlûsuna dedi Sultan Selim'in âşikî târih
Şeh-i dünya olup ikbal-i ömrü cavidan buldu.*

Vefatı (H:982/M:1574) yılında oldu. Vefatına Dursunzâde Abdullah Çelebi "Padişah oldu dūr tahtından" tarihini demiştir. Türbesinde de şu tarih yazılıdır.

"Turbe-i sultan Selim pâk-i din" Yemeni Zeydiler istila etmiş iken onun döneminde Sinan Paşa gidip tamamen fethetmiştir. Kıbrıs, Tunus, Halku'l-Vâd ve daha birçok kale ve beldeler onun döneminde fethedilmiştir.

HAYRAT'I:

Mescid-i haramın yapısı zayıflamış olup Sultan Selim döneminde tamamen yenilenmesine başlanmış ise de tamamlanması oğlu Murat Han zamanında olmuştur. Edirne Şehrinde adıyla ünlenen câmi (ki niceliği ve niteliği anlatılmıştır.) medrese ve dârü'l-kurrâ, Karaman ili hudutunda Karapınar adlı yerde iki minareli bir cami ve yanında, üstü kurşun örtülü büyük han onun eseri olan büyük yapılarıdır.

**Şehriyâr-ı nâmver Sultan Murâd-ı nâmdâr
Mefhar-ı Osmânîyân hâkan-ı hurşid işlihâr
(Osmanlıların Övüncü III.Murat)**

(H:953/M:1546) yılında doğmuştur. "Hayrû'n-neseb" ve "Gül-i sâbit" sözleri bu doğuma tarih olmuştur.Padişahlık tahtına çıkışı (H:982/M:1574) yılında olmuştur. ki, döneminin şairleri bu güne târihler demişlerdir.

TARİH

*Vâris-i mülk-i Süleyman hazret-i sultan Murâd
Ol ki kemter bendesidir Rüstem-ü Efrâsiyâp
Kimse sıfrû'l-yed değil eyyâm-ı adlinde anın
Müstedâm ide vücûdun hakk ila yevmmü'l hisab
Muhlîsî şükr eyleyüp târihini dedi onun
Sadra geldi adlile sultan Murâd-ı kâmyâb*

DİĞER

"Bi Zülm"

DİĞER

"Hünkâr-ı âdil"

DİĞER

"Şemşir-i İslam"

DİĞER

"Kudûmuna bihayır"

DİĞER

"Padişah-ı âlem oldu gül gibi Sultan Murâd"

DİĞER

"Çalında nevbet-i Sultan Murâd"

DİĞER

Ey Turâbi oldu târihi onun

Oldu şâh-ı müslimûn Sultan Murâd

DİĞER

Dedim Misâli şevkle târihim anun

Sultan Murad eyledi dünyayı bermûrad

DİĞER

Bu devr içre Kabûlî bundan özge olmaya

TARİH

Selimin geçti eyyâmı zaman Sultan Muradındır.

DİĞER

*Hâtrf-ı gaybî dedi Mahvî anın târihini
Oldu ikbal ile dâver âleme sultan Murâd*

DİĞER

Ömrün mezîd izzile devlet ziyâd-bâd

Ve Kınalızade hasan Çelebi :

"Saltanat yine buldu Murâdını" diye tarih düşmüştür.

Zeyrek zâde Mevlâna Mehmed el Hüseynî

"Hâze'l Murâd" sözüyle tarih demiştir.

Ölümsüzlük alemine göçüşü (H:1003/M:1594) yılında olmuştur.

Türbesinin tarihi:

"Türbe-i Sultan Murâd"dır.

Sultan Murad'ın erkek ve kız olarak toplam yetmiş altı çocuğu olmuştur ki, bunlardan otuzu, kendisi yaşarken ölmüş, on dokuzu onun ölümü sırasında katlonulmuş ve ölümünden sonra hayatta on yedi kızı kalmıştır.

Saltanatı döneminde Acemistan üzerine zaman zaman serdarlar gönderip Tebriz, Tiflis, Revan, Gence, Nahcivan ve Revan beldeleri ele geçirilmiş idi. Lâkin bir süre sonra Celâlilerin baş kaldırmaları sırasında hepsi kızılbaşlar eline geçti. Kâfirler sınırında Yanık adlı ünlü kale de Serdar Sinan Paşa eliyle fethedilmişti. O da birkaç sene sonra kâfirlerin eline düştü.

Kars kalesini Kara Mustafa Paşa onun döneminde (H:987/M:1579) yılında yaptırmıştır. Edirneli Vâlihî Efendi orada beraber bulunmuş ve bu târihi demiştir.

TARİH

"Yapıldı Kars revnak buldu İslam"

Mescid-i haram'ın (ki Sultan Selim Han döneminde başlanmıştır) tamamlanması Sultan Murâd'a kısmet olmuştur. Zemzem kuyusunun üstünü de o yaptırmıştır. Mescid-i peygamberinin de avlusu tarafında üç sıra hurda kubbeler ve Medine'nin güzel kalesi kapısında bir sikaye ve Manisa'da bir câmi ve bir medrese onun güzel eserleri arasındadır.

Doğumu (H:974/M:1566) yılı zilkadesinin (Mayıs) yedinci cum'a gecesidir.Doğum yeri Anadolu'da Aydın sancağında Sart kazasına bağlı bir çayır yeridir.

Saltanat tahtına geçişi (H:1003/M:1594) cumâdel ûlasında(ocak) olmuştur.(Ki o zaman,söylenen tarihlerden biri budur.)

"Cülûsuna dedi târihi Nâli "

Müsellem Ana heft iklim-i âlem

Yenipazaru Ali bu tarihi demiştir ki bir beytde üç tarih yazılmıştır.

TARİH

Bir seher gördüm sūrûş-i mulk-i gayb edüp nûzûl

Birbirine mûjde eyler cümle mesrurûl-fu-âd

Kimi hünkâr-ı cedîd âlî okur târihini

Kimi der zıll-ı zalil ve kimi zıllullah-bâd

Dursun zâde Abdullah Efendinin mahlası "Feyzi"dir.Sultan Mehmet Han'ın cülûsuna bu dört mısra'ı târih demiştir ki herbiri başlı başına tarih olduğundan gayri herbir mısra'a ekleyip toplandığı zaman herbirinden yirmi dörter târih çıkıp hepsi yüz tarih olduğunu açıklamıştır.Mısra'ı bunlardır:

TARİH

Cem-menzil ve Cemşid-hüner müfehhim-i kül

Sultan Mehmed şeref-i mülk-i Kemâl

Sultân-ı kerim fenn-i şeh-i âlem o

Der mihr-i ali ez meyli makbûl fi'âl

DİĞER

Hamdülillah oldu abâdan mülk âdil- u dâd

Geçdi taht-ı devlete ol dâver-i âli nejad

Zıll-ı Halk Sultan Mehmed hân-ı âdil devridir.

Eylese anın seza,emrine âlem inkiyâd

Şâd olup bu Sofî'i dâ'î dedi târihini

Oldu âdil pâdişâh Sultan Mehmed bin Murâd

Eğri Kalesi (H:1005/M:1596) senesinde kendisinin de katıldığı seferde fethedilmiştir.Tabur cengi (ki pek ünlüdür) aynı yılda olmuştur. Kaniye adlı kale de Serdar İbrahim paşa eliyle (H:1009/M:1600) yılında fethedilmiştir. Ölümsüzlük alemine göçüşü (H:1012/M:1603) recebinin (aralık) on yedisinde olmuş ve Ayasofya yakınında özel türbeye gömülmüştür.

Hâil-i hayrât şahinşâh-i İskender-hüner
A'ni sultan Ahmed ol fermân revâ-yı bahr-ü ber
(Sultan I.Ahmet)

Mutlu doğumu (H:996/M.1587) Cumadel ulasının (mart) on ikisinde olmuştur.Tahta çıkışı ise (H:1012/M:1603) recebinin(ocak) on yedinci günü olmuştur.O dönemde bunun için söylenen tarihler:

Edirneli Sâlihî:

TARİH

"Devr-i devrân âdil pâdişâh-ı dîn-i penah"

YİNE

"Mâlik-i bahr-u berr ve şehzâde-i âli nejad"

YİNE

"Şah Ahmed bin Mehemmed oldu âdil şahımız"

YİNE

Saltanat kime müyesser ola derken Sâlihî
Dedi tarihini Osman mülkü Sultan Ahmed'in

Sultan Ahmet,(H:1026/M:1617) yılında vefat etmiştir.Bunun için denen

Tarih:

Cennet-i adnî makam eyledi Sultan Ahmet
Göçdü diki Sultan Ahmet bin yirmi altıda

Türbesinde de bu yazılıdır:

"Türbe-i sultan Ahmed evc-i illiyyin ola"

DÜZ YAZI:

Estergon kalesi ve İstoni Belgrad ve o yörede bulunan bâzı kale ve beldeler birer yolla kâfirler eline düşmüş iken Sultan Ahmet döneminde yine fethedildi. Düşman ile olan savaş on beş yıl sürmüş iken onun döneminde barış ile sonlanmıştı. Saltanat süresinin sonlarında Celâli eşkiyası Anadolu, Halep,ve Şam illerine tamamen yayılmış iken bastırılmıştır.

İstanbul'da altı minareli cami'i ve medrese ve aşevi (H:1026/M:1617) yılında tamamlanmıştır. Bâzı hasbahçelerde ve Edirne Sarayında da mescitler yaptırmıştır. Çorlu ile Silivri arasında Sekbanlı adlı köy yakınındaki köprü de onundur. Beyt-i mükerreme zaman içinde eskimiş olduğundan iki yerinde saf gümüş kaplı kuşaklar yaptırmıştır. Medine'de peygamber cami'i civarında, müslüman ziyaretçilerin abdest alabilmeleri için musluklar ve su depoları yaptırmıştır.

Gülbün-i gülzâr-ı Ahmet hâni Osmân-ı şehid
Rahmetin kılsın ziyâde Rabb-i rahmân-ı mescid
(Sultan II.Osman)

II.Osman (H:1013/M:1604) yılında doğdu.Sultan Ahmed,(H:1026/M:1617) zilkade (Ekim) de vefat ettiği zaman kardeşi Sultan Mustafa'yı aynı ayın on dördüncü günü tahta çıkartmışlardı. Lâkin, niteliği saltanata uygun düşmediğinden (H:1027/M:1617) rebîülevvelinin guresinde (Şubatın 1.günü) tahtan indirilip Osman Han'ı padişah yaptılar.

O zaman söylenen tarihler:

TARİH

Du'amız bu ilâhi ola târih
Anıla adl ile Sultan Osman

KESBİ'nin Tarihi

Biri şâhın çıkınca dedi târih
Zihi sultan Osman mülkün aldı

YİNE

Yokdur hisâbında alınca biri târih
Aldı mülk-i ebû ecdâdını sultan Osman

Diğer Târih:

"Şeh-i Osmaniyân"

Şehit olmasına neden olan acayip hikâye:

Garip olay (ki söylenip yazılması akılları şaşkına çevirir) (H:1031/M:1621) yılı recebinin (Mayıs) ilk onunda meydana gelmiştir. Bu yürekler yakıp sızlatan üzücü olay için söylenen tarihler:

Şerif Efendi:

"Katlü's-sultân Şehiden"

Kafzâde:

Tahkîr-i pâdişah

YİNE

"İnne Osman şehîd"

Nev'i zâde:

Şâhinşeh-i yegâne Osmân-ı nev civân
Kıydı bugün zamâne ta ki bihükmi yazdan
Gûş edüp ehl-i diller bu kıssayı serâser
Tarihini dediler oldu şehit Osman

DİĞER

Hüsrev-i hâmi-i şer'-i nebevi
Hân-ı Osman şeh-i milket-i Rum
Olıcak ana şehâdet rûzı
Düştü târihi anın hey mazlum

DÛZ YAZI:

Budin hudut boyunda Vaç kalesi (Ki kâfirler eline düşmüşdü) onun zamanında Budin beylerbeyisi Karakaş Mehmet Paşa eliyle fetholundu. Kaptan Halil Paşa firenk diyarında * (okunamadı R.K.) adında bir kale fethetti ise de korunması olanaksız bulunarak yakılıp yıkıldı. Habeş ve Basra vilayetlerinde bâzı kale ve beldeler fetholundu. Lehistan üzerine bizzat sefere çıkıp barış yaparak döndü.

HAYRAT'I:

İshakçı adlı kasabada bir kale ve bir câmi yapmıştır. Ergene'de Sultan II.Murat cami'ini yenilemiştir.

**Fetheddüp Bağdâd şehrini kodu mâm-u nişan
Bâni-i beyt-i Huda sultan Murâd-ı Kâmurân
(Sultan IV.Murat)**

IV.Murat (H:1021/M:1612) Cumadel ulasının (Haziran)yirmi sekizinde doğmuştur. Tahta çıkışı (H:1032/M:1622) zilkadesinin (temmuz)on beşinci gününde olmuştur. Sultan Osman olayında askerler Sultan Mustafa'yı yeniden tahta çıkartmışlardır. Bu kere bir yıl dört ay kadar tahta kaldıktan sonra yine indirilip yazılan senede Sultan Murat Han tahta çıktı.

TARİH

*Hamdülillah peder-ü ammi birader mülkin
Varis-i vâhid olup aldı o sultan-ı ferîd*

Dönemin şairlerinin dedikleri tarihler:

TARİH

*Murâd üzre devritdi devrân yine
Acep midir olsa,cihan halkı şâd
Didi gûş edüb ilmî târihini
Cûlûs etdi izz ile sultan Murâd*

DİĞER

*Geçince hazret-i sultan Murâd nâm-ver Tahta
Keder ref'oldu dilden halk-ı âlem şâd olup güldü
Hudâya şükr edüb Bahşi didim ben dahi târihin
Bihamdillah Murâdın buldu âlem şâd olup güldü*

DİĞER

*Didi Fikrî lafzen ve ma'nen anın târihini
Ey culûs etdi bin otuz ikide Sultan Murâd*

DİĞER

Cehd edüp aldı birâder mülkünü sultan Murâd

DİĞER

Sultan Murâd'a Hakk yine mülkün mubarek eylese

DİĞER

Bu fakîr (Hibri)de,o gün için bir tarih demiştir.

TARİH

*Müyesser eyledi bir şâh-ı âdil
Edüp lûtf-u inayet halka ALLAH
Cihana han Murâd'ı etdi sultân
O'dur çünküm sa'adet burcuna mâh
O'dur şâyeste-i tâc-ı hilâfet
Ana lâyük cihanda devlet-ü câh
Müşefrref eyleyüp ecdâdı tahtın
Cülûs etdi sa'adette çün ol şâh
İşidip bende Hibri dedi târih
Murâda erdi devlet hamdülillah*

DÜZ YAZI:

Ölümsüzlük dünyasına (H:1049/M:1639) yılı şevvalinün (ocak) on altıncı günü göç etmiştir.Cenazesi,babası Sultan Ahmet hanın türbesine gömülmüştür.Sultan Osman Han olayında Cennetoğlu adlı bir Celâli Anadolu vilayetinde Tireyi ve etrafındaki bazı yerleri, Abaza Mehmet Paşa Erzurum'u,İlyas Paşa Balıkesir'i ve Bergamay'ı, Ma'noğlu Emir Fahreddin Trablusşam semtinde olan beldeleri istila etmişlerdi.

Sultan Murat,saltanatı döneminde hepsini birer yolla elde edip katlettirdi. Kızılbaş üzerine kendisi bizzat savaşa gidip Revan kalesini on bir gün kuşattıktan sonra (H:1045/M:1635) seferinin (Temmuz) yirmi üçüncü günü fethetti. Lâkin, Acem Şahı tarafından yeniden alındı. Kale komutanı Mustafa Paşa o sırada vefat etti ve başkomutan tarafından yardım da edilmedi. Sonra yine kendisi Bağdat kalesine gidip fethetti:

TARİH

*Müyesser eyledi dârü's-selamın fethini Hâdî
Şebhinşâha Resûlun çar yarı kıldı imdâdı
Bu feth-i a'zâma düşdü hurûf-ı muamele târih
O dâver zor bozu ile hâlâ aldı Bağdadı*

Tanrının izniyle yine fethedilmesi küçük bir işarete bağlıdır.

HAYRAT'I:

Hayır işlerine ait binalardan Revan ve Bağdat kutsal savaşları sırasında birçok yerlerde kervansaraylar yaptırmıştır. Osmancık adlı kasabada bir günlük yoldan büyük bir su getirilmiş ve birçok yerlerde çeşmeler yaptırmıştır. Özellikle Beytullah binasının yapılması bu padişaha kısmet olmuştur. (H:1039/M:1629) yılında büyük bir sel baskını ile Kâbenin kapısı yönündeki divar dışında kalan üç divar yıkıldı. Olay padişaha duyurulunca kendi hazinesinden yeteri kadar tam ayar dinar ve yapı ustaları gönderip (H:1040/M:1640) yılında Kâbenin kapısını ve makam-ı İbrahim binasını yenileyip ve onartıp Kâbenin damını mermer ile döşetti. Tanrı'dan dilerim ki padişah,hayatının sonuna kadar tahtından ayrılmasın ve düşmanlarını kahretsin.

**Hüsrev-i devr-ü zâmân şahımşeh-i asr-u evân
Hazret-i sultân İbrahim zıll-ı müstean
(Sultan İbrahim)**

Bu İskender ünvan sultanın doğumu (H:1026/M:1617) şevvâlinin (Ekim) on ikisinde olmuştur. (H:1049/M:1659) şevvalinin (Ocak) on altıncı günü de tahta çıkmıştır. Dönemin şairleri bu olay için tarihler demişlerdir. Sadreddin zâdenin oğlu Ruhi Çelebi şu tarihi demiştir:

"Halled-allah-u mülk-i İbrahim"

Semâ'i Mahmut Çelebi (Ki Boluludur) şöyle demiştir.

TARİH

*Niçe bin yıl dönerse çerh
Getirmez şeh-i İbrahim gibi pâdişâhı
Dedim tahta cûlûs etdikde târih
Aduvsunu anın kahret ilâhi*

Edirneli Kisbi Çelebi de o yıl hayatta olduğu için şöyle demiştir:

TARİH

*Eyledi çün rihlet-i dâr-ı baka Sultân Murâd
Kabrini pûr nûr,cennet ide mevâsını Hakk
Halk-ı âlem gördüler mevtin o gazi serverin
Etdiler her biri dūnyâ içre matemden sebak
Eylediler kâtib-i esrâr-ı ilhâma su'âl
Kime ihsan etdi baht-ı hazret-i Rabb-i felak
Yazdı ol demde ser-i Kilkile târihin dedi
Şah-ı âlem eyledi Sultân İbrahim-i Hakk*

Ve Edirneli Bostanzade âzerî Çelebi böyle demiştir:

TARİH

*Bu cûlûsa düşdü yek târiih-i hub ey Azerî
Kıldı Hakk Sultan İbrahimi mülke pâdişâh*

Hibri adıyla tanınan bu fakir de bu tarihi demiştir:

TARİH

*Şehâ sâye-i devletin âleme atâ eyledi çünkü Rabbû'l felak
Sûrûr-ı hezâr ile Hibri dedi cûlûsuna ey zıll-ı Hakk*

Zağralı Tarzî de böyle tarih demiştir:

TARİH

Eyledi devlet ile Sultan İbrahim cûlûs

DİĞER

"Sadr-ı şâhî"

Şinasi:

"Makam-ı İbrahim"

DÜZ YAZI :

Vefatı, (H:1058/M.1648) recebinin (Temmuz) yedisinde olmuş ve sultan Mustafa'nın türbesine gömülmüştür. Onun döneminde Azak Kalesi, Kazak istilasından kurtarılmıştır. Girid adasında Hanya ve Reteme kaleleri fethedilmiştir. Amma hayır kurumları yapılarından hiçbirinde başarı gösterilmemiştir. Ulu Tanrı bilir.

Bâğ-ı mülke şeh Mehemmed hân hem çün goncadır

Sal-i târih-i cûlûsu anlar için goncadır.

(Sultan III.Mehmet)

(H:1051/M:1641) Ramazanının (Aralık) son gününde doğmuştur. Döneminin şâirleri bunun için şu tarihleri söylemişlerdir.

Şehri:

Bârek-Allah geldi bir şehzâde-i âli - nijâd

Beyanı:

Reh düşüp dedi beyâni hazret-i şehzâdenin

Mevlidî tarihini mihr-i sipihr-i saltanat

Mahvî :
Cihanda pîr ola şehzâde-i sultân İbrâhim

Nisârî:
Eylesün şehzâde-i sultâni Hakk pîr-i kemâl

Nezâkî:
Zik-i şehzâde-i emn-âver sultan İbrahim

Edirneli Azerî:

*Geldi iki med-i beşîr müjde ile târihin dedi
Şehzâde-i âli-hesap sultan Mehemmdir gelen*

Bu kitabı yazan (HİBRİ)

*Geldi bu cihân bâğına çün ol gül-i devlet
Hibrî dedi târihin ey fahr-i selâtin*

DŪZ YAZI :

Tahta çıkışı (H:1058/M:1648) recebinin (Temmuz) on yedinci günü olmuştur.O dönem şairleri bunun için şu tarihleri demişlerdir:

TARİH

*Cihâna verdi revnâk devlet-ü izzetle var olsun
Sa'âdetle cülûs etdikde o şâh-ı felek-pâye
Dedim gûş eyleyip târih ikbâlin ziyâde olsun
Halkın bir lûtfudur Sultan Mehemmed cümle dünyâyê*

CEVRİ:

*Cihâna pâdişah oldukda târihin dedi Cevrî
Cülûs-ı hân Mehemmed eyledi âsûde dünyayı*

NASİBİ:

*Vefat-ı şâh-ı İbrahim gûş edip dedim târih
Hele sultan Mehemmed pâdişâh-ı bahr-ü berr oldu.*

TARİH

*Çü şah oldu sultan Mehemmed cihâna
Ummid ol ki Ebû'l fethe ola mudâni
Sebeb ola nice fütû'ha cülûsu
Ola tarih ona ebû feth-i sâni*

ONBİRİNCİ BÖLÜM EDİRNE ŞEHRİNE KADI OLUP, VERDİKLERİ KARARLARA MÜSLÜMAN OLAN VE OLMAYANLARIN RAZI OLDUKLARI EFENDİLER.

Kitabın ön sözünde anlatıldığı gibi Rûm ülkesinde geçmiş zamanlarda târihe ait kitap yazılmadığından o dönemlerde yaşamış olan bilginlerin de durumları hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Fetihden başlayıp molla Hüsrev'in kadılık dönemine gelinceye kadar (ki arası tam doksan senedir) bu arada Edirne'ye Vâli ve Hâkim olan efendilerin durumlarından ve adlarından elde bir bilgi bulunmadığından buraya yazılmayıp belirtildiği gibi Molla Hüsrev'den başlanıldı.

Edirne şehri kadılığı, İstanbul dışında, derece yönünden tüm kadılıkların (mevleviyetlerin) en onurlusudur. Üsküdar, Manastır, Çöke ve Ada adlı dört nahiyesi vardır ki bunlar iki yüz yirmi yerleşim birimine ayrılmıştır.

-MEVLANA HÜSREV:

Kadılarının ilki Mevlânâ Hüsrev'in adı Mehemed bin Feramuzdur. Babası Firenk emirlerinden olup Tanrı'nın yardımı ile İslam dinine dönmüştür. Kendisi, Hüsrev adlı ünlü birinin kayınbiraderi idi. Küçük yaşta babası öldüğü için onun korumasına girip "Emir Hüsrev Kayını" diye tanınmıştır. Giderek de "Emir Hüsrev" adıyla ünlenmeye başladı.

Bilim yolunu seçip geniş bilgiler edindikten sonra Edirne şehrinde Şah Melek Medresesine ve Hlebiye'ye hoca olup sonra bu ile kadı oldu (H:1080/M:1669) yılında, Edirne'ye bitişik alan, cisr-i Mustafa Paşa kazası, gelir yönünden verimsiz olduğu için kadı efendiler orada hizmet istemezlerdi. Bu nedenle Edirne'ye bağlayıp nahiyesi beşe çıkartılmış ve köy sayısı üç yüzü aşmıştır.

Mevlana'nın Edirne'ye kadı olması (H:852/M:1448) yılında olur (ki, kendisinin imzalamış olduğu bâzı vakfiyeleri bu fakir (Hibri) görmüş olduğu için bilgi edinmişimdir).

Taşköprülüzâde [Fatih Sultan Mehmet'in tahta ilk çıkışında (ki H:847/M:1443) tarihinde olmuştur) Molla Hüsrev orada kadılık yapmıştır. (H:849/M:1445) yılında tahttan indirilip Sultan Murat Han yeniden padişah olunca, "Kişi kendini koruyandan iyi ve kötü günlerde ayrılmamalı" diye ordu kadılığını bırakıp beraber Manisa'ya gitti] demiştir.

Halbuki elde ettiğimiz belgelere göre, kendisinin, Fatih'in tahttan indirilişinden sonra kadı olması gerekir. Görünen odur ki, Fatih'in Manisa'ya bırakıp yine Edirne'ye gelerek, onun döneminde ordu kadısı olduktan sonra yine Edirne şehrine kadı olmuştur. İşin doğrusunu Ulu Tanrı bilir.

Daha sonra, Hızır Çelebi'nin ardından, yandaşları ile beraber İstanbul'a kadı olup sonra müftü oldu. Ve (H:885/M:1480) de vefat etti.

Fıkıh dalında "Dürer-u gurer", eserlerinin en ünlüsüdür. "Mutavvel" e ve "Telvih" e de açıklama ve yorumları vardır. Usûl bilim dalında da bir metin ve

yorumu vardır. "Tefsîr-i Beyzâvî" nin başında "Seyekûlû's sūfehâ" cüz'ine kadar olan bölüme açıklama yazmıştır.

Söylenir ki, bu yorumu, adı geçen âyete gelince yazmaktan vazgeçmiş. "Niçin aşağısını yazmazsınız" diye sorulduğu vakit: "Seyekulû's sūfaha" diyerek cevap verirmiş.

-MEVLANA MAHMUT BİN İBRAHİM:

Bu, Şakayık'da yazılı değildir. Lâkin, câmi ve medrese sâhibi İbrahim Paşa vakfiyelerinden birisi (ki, H:859-M:1454) yılında yazılmış ve onun tarafından imzalanmıştır. Burada Edirne kadısı olarak görülmektedir.

-MEVLANA İBRAHİM PAŞA BİN HALİL PAŞA

Babası, Sultan II. Murat döneminde (H:832/M:1428) yılında vezir olmuştur. İbrahim paşa babasının son dönemlerinde Edirne'ye kadı olmuştur. Taşköprülû zâde İbrahim Paşanın" babası, (H:857/M:1453) yılında Fatih tarafından katlettiği zaman bu da Edirne'deki görevinden uzaklaşıp, hatta o kadar iftira edildi ki, bâzı bilginlerin yardımcısı olmak isteği, padişah korkusundan kabul edilmeyip Bursa şehrinde tahsildar oldu" denmiştir.

Fakat Mecdi, Şakayık çevirisinin kenarında:

"İbrahim Paşa Edirne şehrine (H:855/M:1451) den (H:871/M:1466) tarihine kadar (ki, arası on altı senedir.) kadı olmuştur ki, halk arasındaki geçerli belgelerini inceleyen efendiler böyle bulmuş.) demiştir. Aslında bu fakir (Hibrî) de Edirne şehrindeki medrese sahibi İbrahim Paşa'nın vakfiyelerini gördüm ki, onun imzasıyla imzalanmış olup (H:867/M:1462) tarihini taşıyordu ve Edirne kadısı olarak imzalanmıştır.

Görevine son verilmesinin nedeni babasına karşı duyulan kızgınlık olmayıp başka bir şeye bağlı olmak gerekir. Doğrusunu Allah bilir.

Sultan II. Bayezid döneminde yine saygınlık kazanıp ordu kadısı ve sonra vezîr-i âzam olmuştur. Ayrıntılar Şakayık'da yazılıdır.

Ölümü (H:905/M:1499) yılında olmuştur. Gerçi yazılı İbrahim Paşa vakfiyelerinin birkaçı ve İsmail Bey Medresesinin vakfiyesi (ki, H:969/m:1561 tarihinde yazılmıştır). Bunlar, onun imzasıyla imzalanmış olduğuna göre (H:971/M:1563) yılına kadar kadı olduğu kuşkusuzdur.

Ama yine İbrahim Paşa'nın (H:859/M:1454) tarihiyle yazılmış bir vakfiyesi Mahmut Efendi adlı bir kadı imzasıyla olduğundan sanılır ki babasının katli sırasında görevden alınıp sonra yeniden Edirne'ye kadı olmuştur. İşin doğrusunu Allah bilir.

-MEVLANA MAHMUT BİN İBRAHİM:

Bu, Şakayık'da yazılı değildir. Lâkin, camii ve medrese sâhibi İbrahim Paşa vakfiyesinden biri (ki H:859/M:1454) tarihinde yazılmıştır) Edirne kadısı olarak bunun tarafından imzalanmıştır.

-MEVLANA MUSTAFA BİN YUSUF EŞ-ŞEHİR Bİ HOCAZADE:

Hakkındaki bilgi,Şakayık-ı Nûmâniye'de yazılı olduğu gibi, önce Fatih Sultan Mehmet'e hoca,sonra asker kadısı ve daha sonra da Edirne'ye kadı oldu. Sonra sırasıyla İstanbul kadısı, Sultan Medresesi hocası, İznik'te hoca ve kadı, yeniden Bursa Sultaniye medresesinde hoca ve hem de müftü oldu. Bu durumda iken (H:893/M:1487) yılında vefat etti. "Kitâb-itehâfût" ve "Şerh-i İzzi" ve Şerh'i hidâyetü'l-hikem" ve "Haşiye-i Şerhü'l-mevâkif" en ünlü eserlerindedir.

-MEVLANA AHMET PAŞA İBN-İ VELİ-YÜDDİN:

Ünlü şair Ahmet Paşadır ki, Edirne kalesi içinde Nâzır Çeşmesi önünde olan mescidi yaptıran ve Sultan II.Murat döneminde ordu kadısı olan Mevlâna Veliyüddin'in oğludur. Muradiye hocası olduktan sonra Edirne'ye kadı oldu. Sonra Fatih Sultan Mehmet'e vezir olmuştur. Daha sonra bâzı nedenlerle vezirlikten alınarak Tire ve Bursa sancaklarına vali olmuş idi. Bu konumda iken (H:920/M:1514) yılında vefat edip Bursa'da gömüldü.

-MEVLANA HAMİD-ÜDDİN BİN EFDALÜDDİN EL HÜSEYİN:

Efdalzâde denmekle ünlüdür.Edirne'ye kadı olması Şakayık'ta yazılı değildir.Mecdi,Zeyl-i ekayık'da "Kasımpaşa cami'inin vakfiyesi, Edirne Kadısı olarak adı geçen bu kişi tarafından imzalanmıştır" demektedir. Buna göre(H:883/M:1478) yılı içinde Edirne'ye kadı olmuştur. Bu da adı geçen cami'in tamamlanması tarihidir.

İstanbul'a da kadı olup sonra müfti oldu ve (H:908/M:1493) tarihinde vefat etmiştir. İsfehâni'nin "Şerh-i mutali ve seyyid Şerif'in "Şerh-i muhtasar" ına açıklamaları vardır.

-MEVLANA MUSTAFA BİN AHMET:

Bunun adı Şakayık'ta yazılı değildir. Mecdi,Şakayık çevirisinin kenarında, (H:885/M:1480 yılında yazılmış resmi belgelerde imzasını gördüm) demektedir.

-MEVLANA MEHMET BİN BAYEZİT:

Bu da şakayık'da yoktur.Lâkin,Mecdi'nin çevirisi kenarında (H:889/M:1484 yılında yazılmış imzasını taşıyan belgeleri gördüm) demektedir.

-MEVLANA MUSLİHİDDİN KASTELANİ:

Önce Bursa'ya, sonra Edirne'ye kadı oldu. Sonra İstanbul kadısı olup oradan Kazaskerliğe atandı ve (H:901/M:1495) yılında vefat etti. Aynı yılda Ali-i Arabî ve Mevlâna İzâri de vefat ettiğinden, gönül erlerinden biri bu tarihi demiştir:

TARİH

*Gitti Kâstelli, İzârî hem dahi Molla Arap,
Cümlenin tarihi zahirdir, veli zâhir değil.*

-MEVLANA YARALI MUHYÜDDİN:

Gençliğinde bazı yaşıtları ile kavga edip yaralanmış olduğundan yaralı adı konmuştur.

Eğitiminden sonra bâzı medreselere hoca olmuş, Fatih döneminde Edirne'ye kadı olup bu meslekte başarı gösterdiğinden görevinden alınıp Bayezid Han'a hoca olarak atandı.

Orada da padişahla uyuşamayıp yeniden Edirne kadılığına atandı. İkinci kere görevinden alındıktan sonra günlük iki yüz akçe ile emekli oldu.

-MEVLANA MUHYİDDİN-İ ACEMİ :

Molla Gūrani'nin izleyicilerinden olup erginlik derecelerinin üst basamağına çıktığı zaman sahn medresesinden Edirne'ye kadı oldu ve bu hizmette iken vefat etti.

Kabri Kasımpaşa Cami'inde Ordu Kadısı Mirîm Çelebi'nin kabrinin yakınındadır. Hakkı yükseltip haksızlığın, yalanın ve hakka karşı olanın yok edilmesi bakımından bağışlamasız bir şeriat tutkunu, dini kurallara sım sıkı bağlı bir kimse imiş. Seyyid Şerif'in "Şerh-i feraiz" ine hâşiye yazmıştır.

-MEVLANA HÜSAM-ÜDDİN HÜSEYİN BİN ABDÜRRAHMAN:

Bilimsel eğitimini tamamlayıp sahn deresesine geldiği vakit önce Edirne'ye, sonra da Bursa'ya kadı oldu ve oradan, günde seksen akçe ile yine sahn hocası oldu. (H:916/M:1510) yılında bu görevde iken vefat etti. Seyyit Şerif'in "Şerh-i tec-rid" ine eklemesi ve bâzı risaleleri vardır.

-MEVLANA YAKUP BİN SEYİD ALİ:

Eğitimini tamamladıktan sonra ilk açılışında Edirne'de Sultan Beyazıt Han Medresesine hoca olup buradan yine Edirne'ye kadı oldu.

Sonra yine sahn hocalığına atanıp buradan da günlük yüz akça ile emekli oldu ve (H:931/M:1524) yılında vefat etti.

"Şer'atü'l İslam"ı şerhetmiştir. Dibâçe şerhine hâsiyesi vardır. Kara Sâdi'nin "Şerh-i miftah"a olan es'ile sine hâşiyesi vardır. "Târih-i İbn Yâfi" yi özetlemiştir.

MEVLANA RÜKNÜDDİN MEHEMMED EŞ-ŞEHİR Bİ ZEYREK ZADE

Bilimsel yönden yetişdikten sonra Bursa'da Murâdiye medresesinde hoca, sonra da Edirne'ye kadı oldu. Giderek derecesi yükselip Rumeli Asker Kadılığına atandı. Sonunda Edirne'de emekli olup Muradiye Vakfı'ndan ödenek bağlanıp Kırklareli kendisine arpalık olarak verildi. Nihayet (H:939/M:1532) yılında vefat etip üç şerefeli yanında yaptırmış olduğu okulun kabristanına gömüldü.

-MEVLANA İSA FAKİH:

Bu da Şakayık'da yazılı değildir. Lâkin, Mecdî, Müeyyed zâde biyografisinde: "H:998/M:1589 da Edirne kadısı iken vefat etti" demiştir. Ben de bir belgede imzasını gördüm.

-MEVLANA ABDURRAHMAN EŞ-ŞEHİR Bİ MÜEYYED ZADE:

Gençliğinde İran ve Arabistan'da eğitim ve öğrenimini tamamladıktan sonra Anadolu'ya gelip bâzı medreselerde hoca olmuştur.

Sekiz yıl bu hizmeti yapmış ve sonunda sahn hocalığı derecesine yükselmiş ve (H:889/M:1484)den (H:907/M:1501) yılına kadar Edirne'de kadılık yapmıştır. Daha sonra önce, Anadolu, sonra da Rumeli Kazaskeri olmuştur. Kadılıklarda bulunup oradan emekliye ayrıldı ve (H:912/M:1506) yılında vefat etti.

Kendisinin bir fetva dergisi vardır ki "Müeyyid zâde cöngü" denmekle ünlüdür. Ayrıca, Kelam bilim dalında bir eseri ve ba'zı risaleleri vardır. Ayrıca, Farsça ve Türkçede eşi bulunmaz şi'irleri vardır.

-MEVLANA MUSLİHÜDDİN MUSTAFA :

Birgi zâde denmekle bilinir. Temel eğitimini tamamladıktan sonra Şehzade Sultan Mehmet'e hoca olmuştur. Sonra Sahn hocası olup bu kere Müeyyed-zâde yerine Edirne'ye kadı oldu.

Bu hizmette on bir yıl kadar kalıp Sultan Selim'in tahta çıkışı senesi (ki, H:918/M:1512) görevinden alınmış ve (H:919/M:1513) yılında Edirne'de vefat etmiştir.

Kendisi, bilgin ve bildiğini uygulayan, dış görünüşü de kusursuz olduğundan güzellik ve olgunluğu kişiliğinde birleştirmişti.

Kadir süresinin yorumunda bir iki cüz kadar bir risalesi vardır. Ayrıca, diğer bir ayet'in yorumunu da yapmış olduğu bir risalesi daha vardır.

-MEVLANA MÜHYİDDİN MEHEMMED BİN HASAN-I SAMSUNİ:

Temel eğitimini tamamladıktan sonra hocalık yolunda sahn derecesine yükseldi. Seksen akçe ile emekli edilmiş iken Sultan Selim Han'ın tahta çıkışı yılında (H:918/M:1512) Edirne'ye kadı oldu ve bu görevde iken (H:919/M:1513) yılında vefat etti. Seyid Şerif'in "Miftah"ına ve "Şerh-i tecrid"e yazdığı hâşiye ve Allâme-i Tafta zâninin "Hâşiye-i Telvih" ine hâşiyeler yazdı.

-MEVLANA ŞÛCAÜDDİN İLYAS:

Şüca diye adlandırılmıştı. Doğum yeri Dimetokadır.

Bilim yolunda sahn hocası olduktan sonra Edirne'ye kadı oldu. Sonra Bursa kadısı ve bâzı medreselere hoca oldu.

Yaşı doksana vardığı zaman yüz akçe ile emekli oldu ve (H:919/M:1513) yılında vefat etti.

Seyyid Şerif'in "Hâşiye-i şerh-i tecrid" ine ve "Hâşiye-i şerh-i adûd" una hâşiyeler yazdı. Ayrıca, Hayâli Çelebi'nin "Şerh-i akaid" hâşiye'sine de hâşiye'si vardır.

-MEVLANA AHMED BİN SÛLEYMAN BİN KEMAL PAŞA:

Edirne'de doğmuştur. Ceddi, büyük emirlerden olduğu için gençliğinde eğitimini tamamladığı vakit o da emirlik yoluna girmiştir.

Sultan Bayezit Han ile bir sefere beraber giderken o dönemde vezîr-i âzam olan Halil Paşa oğlu İbrahim Paşa'nın meclisinde bir gün emir olan Evranos Bey Zâde Ahmet Bey (ki, büyük bir emir idi) oturur durumda iken o sırada Filibe Müftisi olan Mevlânâ Lûtfi derviş giysisi ile çıka gelip o şanlı emirin üst tarafına oturdu.

Mevlânâ Kemal paşa zâde, Molla Lûtfi otuz akçe ile hoca iken böyle bir emirin üstünde yer almasını garipseyerek nedenini birine sordu. O kimse de:

Bilginler sınıfına saygı göstermenin herkes için gerekli olduğunu ve dünya malına ve rütbesine olanlardan daha önce gelmeleri gerektiğini söyledi.

O zaman, Mevlânâ'nın hatırına şu geldi ki:

Emirlik yolunda bu büyük kişinin derecesine ulaşmak olanaksızdır. Ama, o kadının erdemlik çizgisine yükselmek Tanrı'nın izniyle olabilir, deyip o seferden dönünce yeniden bilim yoluna girerek olgun bir kişi olduğu zaman eğitim alanında bir çok medreseye hoca olduktan sonra Edirne Sultan Bayezid Han medresesinde hoca, sonra da Edirne'ye kadı oldu.

Daha sonra Anadolu Kazaskeri olup arkasından Edirne Darü'l-hadis medresesinde günlük yüz akçe ile emekliliğe ayrıldı.

Sonra yine Sultan Bayezit Medresesine atandı ve (H:932/M:1525) yılında Şeyhül islam olup (H:940/M:1533) yılında vefat etti. Mezarı, İstanbul'da Edime kapısı dışında Emir Buhâri Zâviyesi yanında ünlü bir ziyaret yeridir.

Yüzden fazla kitap ve risale yazmıştır. Hepsisi de değerli ve geçerlidir. En önemlileri şunlardır:

Kur'an-ı Kerim'in (Sad) sûresine kadar yorumu, Hâşiye-i Keşşaf'ın bir bölümü, Şerh-i Hidâye, İslah-ı miftah'ına hâşiye, Tağyir ve tenkih, tecrit ve hâşiye-i tehafût, islah-ı miftah ve onun şerhi, fenn-i hikmette muhakemat'a hâşiye, hâşiye-i miftah, Şerh-i sahih-i Buhâri, şerh-i meşarik, şerh-i feraiz, Farsça'da Nigâristan ve dekayik-ül hakayik, muhit-ül lûgat, Türkçe terceme-i nücümü'z-zâhire, terceme-i rücu'ş-şeyh ilâ sabâh, Yusuf-u Zelihâ ve kusursuz bir divân'ı vardır.

**-MEVLANA MUHYİDDİN MEHMET ŞAH İBN-İ ALİ BİN YUSUF BALI
İBN-İ MEVLANA ŞEMSÜDDİN EL-FENARİ:**

Klasik eğitimini tamamladıktan sonra İstanbul'a kadı oldu. Sonra Kahire Kadısı olup (H:914/M:1508) yılında Edirne'ye kadı oldu. Ardından Kazasik olup (H:919/M:1515) yılında vefat edip Bursa'da büyük babasının kabrine yanına defn olunmuştur. Ölümüne şu dize tarihtir:

TARİH

"Gitdin ey şah efendi eyvak"

DÜZ YAZI :

Seyid Şerif'in mevakıf'ına ve şerh-i ferâyiz'ine ve sadrû's-şeriâ'ya hâşiye yazmıştır.

-MEVLANA MUHYİDDİN MEHEMMED BİN ALİ EL- FENARİ:

Daha önce adı geçen Mehemed Şâh Efendi'nin kardeşidir. Klasik eğitimini tamamladıktan sonra bilim yolunda sahn hocası olup ardından Edirne'ye kadı oldu.

Sonra Anadolu ve Rumeli Kazaskerliklerinde on beş yıl kadar görev yaptı ve (H:944/M:1538) yılında Şeyhül islam olup kısa süre içinde kendi isteğiyle bu görevden ayrıldı ve (H:954/M:1548) de vefat etti.

TARİH

İde Muhyiddin efendi ruhunu şâd ol ilâh

DÜZ YAZI :

Bir kur'an yorumuna başladı ise de tamamlayamadı. Seyyid Şerif'in şerh-i miftah'ına hâşiye yazdı.

-MEVLANA BEDRÜDDİN MEHEMMED BİN ABDULLAH :

Vezir Hadım Ali Paşa'nın serbest bırakılmış kölelerindedir. Klasik eğitimini tamamladıktan sonra hocalık yolunda ilerleyerek sahn derecesinden Halep kadılığına atandı ve sonra Edirne'ye kadı oldu ve bu sırada (H:936/M:1529) yılında vefat etti ve Edirne'de İstanbul yolu üzerinde yaptırmış olduğu cami'inin kabristanına gömüldü.

Denilir ki, onu sevmeyenlerin biri, mescidin yapılmasına "La hayr-ı fih" diye tarih dedi. Ve o sene Bedrüddin Efendi vefat ettiği zaman "El hayr-ı fih" diye tarih söyledi.

-MEVLANA MUHYİDDİN MEHEMMED İBN-İ ALİ EL- CEMALİ :

Klasik eğitimini tamamladıktan sonra hocalık yolunda ilerleyip sahn derecesini alıp Edirne'ye kadı oldu. Mecdi Efendi;(H:938/M:1531 tarihiyle yazılmış imzası görüldü) demiştir. Sonra bu görevden alınıp yine sahn hocası olmuş-tur.Buradan yüz akçe ile emekliye ayrılıp (H:957/M.1550) de vefat etti.Edirne kadılarının adlarının yazılı olduğu bir mecmuada Mirim Efendinin köşesinden sonra Muhyiddin adı yazılmıştır.Allah bilir bunun ikinci

def'aki kadılığıdır.Hidâye üzerine bâzı eserleri vardır. Osmanlı tarihi üzerine güzel bir kitap yazmıştır. Farsça ve Türkçe şiir yazmada güçlü ve muamma düzenlemede hünerli idi.

Bu dize ölümüne düzenlenen tarihtir:

"Molla Çelebi rûhunu şâd eyleye Kayyum"

-MEVLANA ABD-ÛL- LATİF BİN ABD-ÛL VEHHAP:

(Kı,Pamuk Kadı denmekle tanınırdı) Bilim yolunda dereceleri aşacak Sultan Bayezit medresesinden Bursa'ya, sonra da Edirne'ye kadı oldu. Söylenilmektedir ki Şeyh İbrahim Gülşen'i Mısır'dan İstanbul'a geldiği zaman Abd-ül Latif efendi ile buluşup konuşduklarında şeyh İbrahim Gülşeni ona öleceği günü haber verdi.O da öleceği zaman belli olunca, (H:939/M:1532) yılında kadılıktan ayrılıp ikinci defa Sultan Beyazıt hocası oldu. O yıl Ramazan'ın 20 si ile 30'u arasında, müteveli, maaşını götürdüğü zaman "biz bu kadir gecesini ahirete göceceğiz" diye üç günlük ücretini geri verdi. Nitekim kadir gecesini vefat edip Kasımpaşa Cami'inde Mîrim Çelebi kabrinin yanına gömüldü.

-MEVLANA MUHYİDDİN MEHEMMED BİN PİR MEHEMMED PAŞA:

Klasik medrese öğrenimini tamamladıktan sonra bilim yolundaki basamakları atlayıp önce sahn hocası, sonra da Edirne kadısı oldu. Bu sırada (H:941/M:1538) yılında vefat edip dâ'r-ül hadis cami'i kabristanına gömüldü.

Anlatılır ki,bir gece kol gezerken Toprak Dede adlı bir dervişe rastlayıp kızarak dövmeye başlar. Derviş de "Allah-ı taala seni yaksın" diye beddua eder. Allah'ın hikmeti, haftasına varmadan Hatip Köyü adlı köydeki kendi bahçesinde bir gece fazlasıyla şarap içip kendinden geçmiş iken üzerine mum düşüp ateşlenir.

Yine anlatılır ki kendisi Edirne kadısı iken Ebüs-suad Efendi Bursa'dan İstanbul'a kadı olduğu zaman,onu memnun etmek için Ada nahiyesini Dimetoka'dan ayırıp Edirne'ye bağlattı.

Türkçe şiirleri vardır.Şi'irde kullandığı ikinci ad Razî'dir.Bu parça onundur:

*Dilber dutarsa âşika n'ola ce'fâ yolun
Ermez bisât-ı kurbe tutanlar vefa yolun*

-MEVLANA MUHYİDDİN MEHEMMED BİN KUTBÜDDİN MEHEMMED İBNİ MEHEMMED KADI ZADE-İ RUMİ :

Klasik medrese öğrenimini tamamlayıp hocalık yoluna girdi ve (H:941/M:1534) yılında Edirne'ye kadı oldu.

Sonra İstanbul kadısı, Anadolu Kazaskeri olup isteği ile emekliye ayrıldı. Ve (H:954/M:1547) yılında vefat etti. Mezarı Edirne kapısı dışında Emir Buhâri zâviyesi yakınındadır.

Amcası Mirim Efendinin yanında terbiye görmüş olduğu için "Mirim Köşesi" denmekle ünlenmiştir. Astronomi konusunda güzel bir eseri olup Kâfiye'ye de tamamlanmış bir şerhi vardır.

-MEVLANA AHMED BİN MEHEMMED BİN HASAN ES-SAMSUNİ :

Klasik medrese eğitimini tamamladıktan sonra Edirne Sultan Bayezid medresesinden, önce Bursa'ya, sonra da Edirne'ye kadı oldu. Daha sonra İstanbul Sultan Bayezid medresesine hoca olup, oradan İran ve Arabistan üzerine genel müfettiş olmuş ve borçlanması nedeniyle de Halep kadısı olup ve buradan günlük yüz akçe ile emekliye ayrıldı. (H:979/M:1571) muharreminin (Mayısının) başlarında vefat etti.

DÜZ YAZI:

Kadılık görevi boyunca dürüst bir yol izlemiş ve eşkiyanın ve halkın huzur ve düzenini bozan kimselerin disiplin altına alınması yolundaki başarısı halk arasında örnek gösterilir olmuştur. Telvih'e ve şerh-i mevakıfa ve mes'ud-ı Rumî'nin metn-i âdab şerhine hâşiyeleri vardır.

-MEVLANA HÜSANÜDDİN HASAN-I KARASİ:

Medrese eğitimiyle sahn derecesinden Bursa'ya kadı olduktan sonra (H:945/M:1538) yılında Edirne kadısı oldu.

İstanbul kadısı da olup (H:952/M:1547) yılında görevden ayrılarak yüz akçe ile yine sahn hocası olmuş iken (H.957/M.1550) yılında vefat etti.

MEVLANA MUHYİDDİN MEHEMMED EŞ-ŞEHİR Bİ-MERHABA ÇELEBİ

Bilim yolunda sahn medresesinden Şam'a, sonra Bursa'ya ve (H:949/M:1542) yılında Edirne'ye kadı oldu .Buna,Emiri Çelebi şu tarihi demiştir:

TARİH

"Hâkim-i fâzıl dedim namı dilden ebed lâ gelmedi"

Kadı iken (H:951/ M:1544) yılında vefat etti.

MEVLANA MUSLİHÜDDİN EL MÜŞTEKİR Bİ-BOSTAN EFENDİ :

Klasik eğitiminden sonra samân medreselerinden birine hoca oldu.Sonra Bursa'ya oradan da Edirne'ye kadı oldu.

Daha sonra İstanbul kadısı olup,bu görevde dört yıl kaldı. Oradan da ayrılıp önce Anadolu,sonra da Rumeli Kazaskerliğine atandı. Burada da beş yıl kalıp günlük yüz akçe ile emekli oldu. Bu durumda iken (H:977/M:1569) senesinde vefat etti. Teksir-i Beyzâvi'den sûre-i En' âma hâşiyesi vardır.

-MEVLANA SİNAN EFENDİ :

Klasik eğitimini tamamladıktan sonra Edirne'de Sultan Bayezid medresesine ve Halebiye'ye hoca olup sonra Şam'a kadı oldu ve oradan Edirne kadılığına atandı. Oradan Anadolu Kazaskeri arkasından da Süleymaniye dūr-ül hadis'ine hoca oldu. Yaşlı ve zayıf olduğu için medreseden ayrılıp emekliliği seçti. Yaşı doksana vardığında (H:986/M:1578) yılında vefat etti. "Tefsir-i Beyzâvi" ye tamamına yakın haşiye yazmıştır. "Hidâye nin Kitab-ı Kerakiyye"sine ve Kitab-ı vesâyâ sında haşiyeler yazmıştır.

-MEVLANA ABDURRAHMAN EL AMASİ :

Klasik öğrenimden sonra Edirne Sultan Bayezid medresesinden (H:954/M:1547) yılında Halep kadısı oldu.

Ordan Bursa'ya,sonrada Edirne kadılıklarına atandı. Burada dört yıl kalıp Edirne vakıflarının yazımını yapmıştır ki,hâlen onun defterine başvurulur.

Sonra beş yıl süreyle Rumeli Kazaskerliği yapıp buradan Kahire,sonra da Mekke kadılıklarına atandı. Sultan Selim'in tahta çıkışında yeniden Rumeli Kazaskeri olmuş ve (H:983/M:1575) yılında vefat etmiştir.

-MEVLANA MUSLİHÜDDİN EL NİKSARİ :

Klasik medrese öğreniminden sonra Manisa medresesine hoca, sonra da Bağdat'a kadı olup altı sene orada kaldıktan sonra Ardından Halep ve Bursa kadısı olup (H:958/M:1551) yılında Edirne kadısı oldu.

Sonra İstanbul'da kadı oldu ve oradan da Süleymaniye darülhadis hocalığına atandı. Ve (H:969/M:1561) yılında vefat etti.

-MEVLANA MEHEMMED HÜSAMEDDİN EŞ ŞEHİR Bİ-KARA ÇELEBİ:

Eğitimini tamamladıktan sonra Edirne'ye kadı oldu.Ben(H:961/M:1553) tarihinde yazılan bir vakfiyede onun imzasını gördüm. Sonra İstanbul'da kadı olup bu sırada (H:965/M:1558) yılında vefat etti. Türkçe şiirleri vardır. Kullandığı ikinci ad "Hicri"dir. Bu dize onundur.

ŞİİR

*Ayağın toprağına dil can verip yaşlar döker
Anı ol yana çeken ya suyu ya toprağıdır.*

-MEVLANA MUSLİHİÜDDİN İBNÜ'L-MEVLA MUHYİDDİN EŞ ŞEHİR Bİ-İBNİ'L MİMAR:

Eğitimini tamamladığı zaman ilk açılışında Süleymaniye medreselerinden birine hoca oldu.Sonra Bursa, oradan da Edirne kadısı oldu ve bir süre de boş da kaldıktan sonra Medine kadılığına atandı.

Oradan açığa alındı ve İstanbul'a dönerken Mısır'a geldiğinde (H:972/M:1564) yılında vefat etti. Söylenir ki: Medine'de iken bir gece

rüyasında "El-Kazâ-yı fi'l Mısır" derler. Uyandıktan sonra bu rüyayı yorumlayarak kendisinin Mısır kadısı olacağı konusunu çıkartır. Bunun için de dönüş yolu olarak Mısır'ı seçer. Mısır'a geldiğinde Tanrısal kaza ortaya çıkar.

-MEVLANA FIRUZ BİN ABDULLAH:

Maktul İbrahim Paşa'nın özerkliğini verdiği kölelerindendir. Klasik öğreniminden sonra Bağdat'a, iki kere Haleb'e Şam'a ve Mısır'a kadı olup (H:966 / M:1558) yılında Edirne'ye kadı oldu. Sonra İstanbul kadısı ve Anadolu Kazaskeri ve oradan Mekke kadısı olup (H:984/M:1576) yılında vefat etti.

-MEVLANA ES SEYİT HASAN BİN SİNAN:

Seman medreselerinden birinin hocalığından Halep ve oradan Mekke kadılığına atandı ve orada beş yıl kaldı.

Sonra, (H:969/M:1561) yılında Edirne'ye kadı oldu. Buradan günlük doksan akçe ile emekli olmuşken (H:975/M:1567) senesinde vefat etti.

Kadılığı sırasında hukuka saygılı ve şeriatı koruyucu olmuştur. Hatta, anlatılır ki: Mekke halkından bir kişi zararsız bir konuda kimsenin haberi yokken yirmi bin filori vermek ister. O, kabul etmedikten gayri kişiyi kovup ırzına söver.

-MEVLANA KAMİ EFENDİ:

ADI MEHEMMED DİR. Babası Edirne'de mesnevihan olduğundan Mesnevihanzade denmekte idi. Klasik eğitiminden sonra Sultan Süleyman Hanın beğenisini kazanıp son döneminde yani (H:974/M:1566) yılında Edirne'ye kadı olmuş idi.

Padişahın ölümü üzerine açığa alınıp bir süre sonra Kıbrıs adası fethedilince oranın tüm kalelerini ve beldelerine kadı oldu ve (H:977/M:1579) yılında vefat etti. Olağanüstü yazma yeteneği ile Kimya-i sa'adet çevirisine başladı ise de tamamlamak nasip olmadı.

Edirne'li olup da Edirne'ye şu ana kadar kadı üç kişi vardır ki, bunlardan birisi şair Ahmet Paşa, biri Kemal Paşa Zâde ve biri de budur.

-MEVLANA MEHEMMED İBN-İ HURREM:

Klasik eğitimini tamamlayıp Süleymaniye Medreselerinin açılışında hoca olup oradan Mısır'a kadı oldu.

Sultan II.Selim'in tahta çıkışı yılında (ki, H:975/M:1567dir) Edirne'ye kadı olmuştur.

Sonra İstanbul kadılığına atanıp oradan günlük yüz akçe ile emekliğe ayrıldı ve (H:978/M:1570) yılında vefat etti. İslah-ı îzâh'a ve Tecrid'e hâşiyeleri vardır.

-MEVLANA ALİ EŞ- ŞEHİR Bİ-KEMAL ZADE:

Klasik eğitimini tamamladıktan sonra ilk açılışında Süleymaniye Medreselerinden birine hoca olup oradan sırasıyla Şam, Kahire ve Bursa kadılıklarına atanıp (H:977/M:1569) yılında Edirne'ye kadı oldu. Buradan İstanbul'a atanıp sonra Anadolu Kazaskeri olduğu zaman Sultan II.Selim Han ile beraber Edirne'ye geldi.

(H:979/M:1571) yılında vefat edip İstanbul yolunda Nâzır Çeşmesi yakınına gömüldü. Şerh-i Tecrid'e ve Câmî'ye ve Dürer'e ve Keşşaf'a ve Tefsir-i Beyzâvi'ye Hidâye'ye ve İnâye'ye ve Şerh-i Mevakif'e hâşiyeleri vardır.

Türkçe divanı ve münşeati ve Ahlâk-ı Alâî adlı güçlü bir anlatıyla yazılmış bir kitabı vardır. Türkçe, Arapça, Farsça şi'ir yazma yeteneğine sahip, eşi az bulunan usta bir şairdir.

-MEVLANA MEHEMMED BİN NURULLAH EŞ-ŞEHİR Bİ-AHI ZADE :

Şehzade Sultan Mehmet Han medresesine hoca olduktan sonra Halep ve Bursa kadılıklarında bulunup (H:979/M:1571) yılında Edirne kadısı oldu. Sonra Anadolu Kazaskeri olup buradan Süleymaniye dar-ül-hadis'ine hoca oldu. Bu görevde iken (H:990/M:1582) yılında vefat etti.

-MEVLANA MEHEMMED BİN EŞ-ŞEHİR Bİ-MALUL ZADE:

Klasik öğreniminden sonra Sultan Selim döneminde (H.980/M:1572) yılında Edirne'ye kadı oldu. Zamanla ilerleyip Rumeli Kazaskerliğine, sonra da Şeyhül İslamlığa yükseldi ve fetva ile nakipliği birleştirdi. Sonra müftulikten ayrılp, bu halde iken (H:992/M:1584) yılında vefat etti.

-MEVLANA MEHEMMED BİN EŞ-ŞEHİR Bİ-ÇİVİZADE:

Eğitimini tamamladıktan sonra Melül zâde yerine (H:982/M:1574) yılında Edirne'ye kadı oldu.

Sonra, üç kere Kazasker olup ardından da Şeyhül İslamlığa atandı ve bu görevde iken (H:995/M:1586) yılında vefat etti.

-MEVLANA MEHEMMED BİN MUSLİHİDDİN EŞ-ŞEHİR Bİ-BOSTAN EFENDİ :

Eğitimini tamamlayıp hocalık basamağına çıkınca Çivizâde yerine (H:983/M:1575) yılında Edirne'ye kadı oldu. Sonra, önce Anadolu ve sonra da Rumeli Kazaskeri olup bir iki def'a da şeyhül İslamlığa atandı ve bu görevde iken (H:1006/M:1597) yılında vefat etti. Arapça ve Türkçe pek güzel şi'irleri vardır.

-MEVLANA İVAZ EFENDİ:

Klasik eğitimini tamamlayıp hocalık derecesine yükseldiği zaman Sultan Murat döneminin başlarında, yâni (H:985/M:1577) yılında Edirne'ye kadı oldu. Sonra İstanbul kadılığına ve iki defa da Kazaskerliklere atanıp (H:993/M:1585) yılında vefat etti.

-MEVLANA MEHEMMED:

(Kİ, MOLLA EFENDİ DENMEKLE ÜNLÜDÜR)

Sultan II.Selim'in tahta çıkışında Manisa kadısı olduğu için Bursa'ya kadı oldu. Sonra Edirne'ye kadı olup (H:996/M:1578) yılında vefat etti.

-MEVLANA ABDÜLKERİM MEHEMMED BİN MEHEMMED:

(Düğmecibaşı zâde Mehemmed Efendi demekle ünlüdür.)

Klasik eğitimini tamamladıktan sonra değişik görevlerden geçip Murat Han döneminde (H:988/M:1580) yılında Edirne'ye kadı oldu.

-MEVLANA ABDULLAH BAHAÜDDİN ZADE ABDULLAH EFENDİ:

Bu da Sultan Murat döneminde (H:990/M:1582) yılında Edirne'ye kadı oldu.

-MEVLANA AHMET BİN RUHULLAH EL-ENSARİ :

Bu da Sultan Murat Han döneminde orta basamaklardaki görevleri yaptıktan sonra (H.991/M:1583) yılında Edirne'ye kadı oldu.

-MEVLANA AĞAZADE MEHEMMED EFENDİ:

Sultan Murat Han döneminde (H:992/M:1584) yılında Edirne'ye kadı oldu.

-MEVLANA RA-İ HASAN EFENDİ :

Öğrenimini tamamlayıp hocalık derecesine yükselince (H:992/M:1584) yılında Edirne'ye kadı oldu.

Bu görevde iken (H:993/M:1585) muharreminde (Ocağında) vefat edip İstanbul yolunda Nâzır Çeşmesi yanına gömüldü. Anlatılırki: O zaman Edirne'de kahvehaneler yeni yeni duyulmakta idi. Ancak bir iki yerde kahvehane vardı.

O sırada şeyh şüca' zâviyesinin şeyhi, eskiden şeyh olan Cerrahzâde Muslihiddin Efendi'nin oğlu Emre Çelebi idi. (Ki cezbe sahibi kimse idi) O sene Kazancılar Kapısı dışında bir kahvehane var imiş. Emre Çelebi kalender bir kimse o kahveye gittiğini, günün kadısı Râ-î Hasan Efendi duyar. Emre Çelebi'yi kahvehaneden aldırıp dövdürmek ister. Bunu duyan Emre Çelebi, babası şeyh Muslihiddin'in kabrine gidip: "Elbette şu kadının şerrini benim üzerimden kaldırmaya çalış, yoksa, senin cesedini kabrinden çıkartırım" diye bir hayli ileri geri konuştu.

Tanrı'nın hikmeti "Emre Çelebi o gece rüyasında görür ki, rahmetli babası eline ok ve yay almış kadı tarafına kaza oku gibi atılır. Ertesi gün kadının sırtına şirpençe çıkıp birkaç gün sonra vefat etti.

-MEVLANA HÜSAMÜDDİN:

Daha önce (H:961/M:1553) yılında Edirne kadısı olmuş olan Karaçelebi zâde oğludur. Öğrenimini bitirdikten sonra gerekli hizmet derecelerini geçip, Râi Hasan Efendi yerine (H:994/M:1585) yılında Edirne kadısı oldu.

-MEVLANA MUSTAFA EFENDİ EŞ-ŞEHİR Bİ-LUTFİ BEY ZADE:

Eğitimi tamamlayıp hocalık düzeyine yükseldiği zaman (H:995/M:1586) yılında Edirne'ye kadı olmuştur.

-MEVLANA ŞEMSÜDDİN BİN ABDULLAH EFENDİ :

Köseç Şemsi demekle tanınırdı. Eğitimi tamamladıktan sonra (H:996/M:1587)den (H:998/M:1589) yılına kadar üç sene kadı olmuştu. Sonra derecesi yükselip Anadolu Asker Kadısı oldu ve (H:1011/M:1602) yılında vefat etti.

-MEVLANA MUSTAFA BİN MUSLİHİDDİN:

Daha önce yazılmış olan Bostanzâde'nin kardeşidir. Eğitimi tamamlayıp hocalık derecesine yükseldiği zaman Şemsi Efendi yerine (H:998/M:1589) yılında Edirne'ye kadı oldu. Sonra İstanbul kadılığına oradan da Anadolu ve Rumeli Kazaskerliklerine atandı ve (H:1011/M:1602) yılında vefat etti.

-MEVLANA SUNULLAH EFENDİ:

Ebû's-suud Efendinin amcazâdesi Cafer Efendi'nin oğludur. Eğitimi tamamladıktan sonra hocalık derecesine yükselip (H:999/M:1582) yılında Edirne'ye kadı oldu.

Sonra Kazasker ve dört kere de Şeyhülislam olmuştur. Son defasında (H:1007/M:1598) tarihinde hoca efendi yerine müfti oldu. Üçüncü yılında görevden alınıp yerine hocazade Mehmed Efendi müfti olmuş iken birbuçuk sene bekleyip (H:1011/1602) recebinin (Aralık) 22'sinde ikinci kere müfti oldu. Otuz gün sonra, Korpas Osman fitnesi çıkınca yine görevinden ayrılıp dokuz ay kadar gizlendi.

O sırada padişah değişikliği oldu. Yeni padişah tahta çıkmadan önce can düşmanı olan Yemişçi Hasan Paşa katledilmiş olduğundan Padişah Sultan Mehmet'in izni ile saklanmaktan çıkıp üçüncü defa (H:1013/M:1604) muharreminin (Mayıs) 11.günü yine müfti olup bu kere de üç yıl kadar görevde kaldı.

(H:1015 / M:1604) Rebiül evvelinin (Temmuz) 21 inde yine görevden alındı. Yüz yirmi gün sonra, yerine müfti olan Mustafa Efendi vefat edince dördüncü defa yine müfti olup (H:1017/M:1608) yine açığa alındı ki bu, son müftiliği idi. Bu durumda iken (H:1021/M:1612) tarihinde vefat etti.

Fâizî Çelebi, vefatı için bu tarihi demiştir:

TARİH

*Cihandan gitti Sunullah Efendi
Makamı ola nûzhetgâh-ı Cennet
Dedim ey Faizî târih-i fevtin
İlâhi eyle Sunullah'a rahmet*

-MEVLANA MUSTAFA EFENDİ İBN-İ EBU'S SU'UD:

Eğitimi tamamlayıp hocalığa yükseldiği zaman (H:1001/M:1592) yılında Edirne'ye kadı oldu. Buradan İstanbul kadısı, sonra da Anadolu ve Rumeli Kazaskerliklerinde bulunup (H:1008/M:1599) yılında vefat etti.

-MEVLANA ABDÜLHALİM EFENDİ:

Ahi zâde Mehmet Efendinin oğludur. Eğitimi tamamladıktan sonra hocalığa yükselince (H:1022/M:1613) yılında Edirne'ye kadı oldu. Sonra kadı olarak İstanbul'a, oradan da Anadolu, sonra da Rumeli Kazaskerliklerine atandı ve (H:1023/M:1614) yılında vefat etti.

Şevahid'u-nübüvve'yi ve Reşahat'ı çevirmiştir.

-MEVLANA BEBEK ZADE MEHEMMED EFENDİ:

Görev basamaklarını aşmış Abdülhalim Efendi yerine kadı olmuş idi.

-MEVLANA ES'AD EFENDİ:

Klasik eğitimini tamamladıktan sonra Süleymaniye Medreselerinden birinden (H:1004/M:1595) yılında Edirne'ye kadı oldu. Sonra İstanbul Kadısı ve Anadolu ve Rumeli Kazaskeri olup (H:1024/M:1605) yılında şeyhülislam oldu.

TARİH

*Kâ'beden Es'ad efendi gelüp oldu müfti
Bağrını nâveg-i reşk ile adûnun deldi
İşidip Hâşimî-i dâ'i dedi târihin
oldu müfti'i zeman Es'ad Efendi geldi*

Gülistan'ı Türkçe'ye çevirmiştir.

MEVLANA HASAN EFENDİ İBN-İ ALİ EFENDİ :

Kınalızâde Ali Efendi'nin iyi yetiştirilmiş oğludur.

Temel eğitimini tamandıktan sonra hocalığa yükselince Es'ad efendi yerine Edirne'ye kadı oldu.

Sonra Mısır'da Reşid kadılığından emekli olup orada (H:1012/M:1603) yılında vefat etti. Olağanüstü değerinde yazılmış bir şairler tezkeresi vardır ki, adı, aydın kişiler arasında daima söylenir.

**-MEVLANA MEHEMMED EFENDİ İBN-İ ŞEYHÜLİSLAM
MEHEMMED EFENDİ :**

Bostanzâde Mehemmed Efendi'nin iyi yetişmiş oğludur. Eğitimide hocalığa derecesine yükselince (H:1005?M:1596) yılında Edirne'ye kadı oldu.

Sonra İstanbul kadısı ve birkaç kere de Anadolu'da ve Rumeli Kazaskeri olup (H:1034/M:1624) tarihinde vefat etti.

-MEVLANA RIDVAN EFENDİ:

Eğitimini tamamladıktan sonra hocalık derecesine yükselince (H:1006/M:1597) yılında Edirne'ye kadı oldu. Sonra İstanbul Kadılığına ve Kazaskerliklere atanıp, yaklaşık (H:1025/M:1616) yılında vefat etti.

**-MEVLANA FEYZULLAH EFENDİ İBN-İ AHMET EŞ-ŞEHİR
Bİ-KAFZADE:**

Eğitimini tamamladıktan sonra hocalık derecesine yükselince (H:1007/M:1598) de Edirneye kadı oldu. Sonra İstanbul kadılığına ve daha sonra da Anadolu ve Rumeli Kazaskerliklerine atanıp (H:1020/M:1611) yılında vefat etti.

-MEVLANA MUSTAFA :

Müfti Mustafa Efendi demekle tanınır. Eğitimini tamamlayıp, Sultan Mehmet'in annesinin iskelede yarım kalan cami'inin medresesine hoca, ve, (H:1008/M:1599) yılında Edirne'ye kadı oldu.

(H:1075/M:1664) yılında bu cami ve medrese tamamlanmıştır. Sonra İstanbul kadısı ve Anadolu Kazaskeri oldu.

O sırada, yâni (H:1011/M:1602) de Korpas Osman olayı çıktığında Sunullah Efendi yerine Şeyhülislam oldu. Bir yıl beş ay kadar bu görevde kaldıktan sonra açığa alınıp sonra (H: 1015-M:1606) tarihinde tekrar Şeyh-ül islam oldu ve bundan üç ay sonra vefat etti.

Edirne'ye kadı olduğu zaman Dimetoka da ona bağlanmıştı. Tığî Bey atanma yılına bu tarihi söyleyip o anlamı belirtiyor.

TARİH

Minnet Allaha ki devrinde bu sâhib-i adlin

Gülşen-i Edrene envâ'i ni'ama doldu

Dimetoka dahi ilhak olucak mansıbına

"Hakem-i mahkeme-i Edrene târih oldu

Hakem, mahkemei, Edrene, Tarih olur

69 144 260 565

Toplamı 1008.

Mevlâna müfti-i asr-ınâ şeyh-ül islam ve'l mûslimin. Bakıyyetü's-selefi's-sâlihîn nakibü'l-ulema'l' âlimin hazret-i YAHYA Efendi-İbnnü'l--mevla el-merhum ZEKERİYA Efendi

DÜZ YAZI:

Tüm bilim dallarının erginliğine varduktan sonra öğretim seçip Üsküdar'ın Valide Sultan medresesine atandı. Sonra, Halep, Şam, Kahire makamlarını şereflendirip (H:1010/M:1601) yılının safer (Ağustos) ayında Edirne kadısı oldu. Şâir Kısbî, bu atanma için şu tarihi söyledi:

TARİH

*Bu Kısbî nasbını işütdüğü dem dedi târihin
Edirne hâkimi Yahyayı âdil oldu devlet ile*

ve, kadı oluşunun (H:1012/M:1603) yılı sonunda istifa edip İstanbul'a gittiği zaman hiç beklemeyip (H:1013/M:1604) Şabanının (Aralık) ortasında İstanbul kadısı oldu. Kısa bir süre sonra Anadolu Kazaskeri olup orada da dört ay kadar kalıp aynı yıl Zilhiccesinde (Mayıs) Rumeli Kazaskeri oldu. Sonra bu hizmete birkaç kere daha getirildi ve (H:1031-M:1621) yılında şeyhül islam oldu.

Müfti oluş târihi :

Hamd eyleyip, Hakka anın der Hâşimi târihin

Yahya efendi hamd-ü lillah müftü oldu adl ile

Gerçi Şeyhülislamlığının H:1031/M:1621 dönemi, yönetimin özelliği nedeniyle, bir iki kere onun hizmetinden yoksun kıldı. Lâkin, yine sonunda bin türlü utanmalar ile onun ayağına yüz sürüldü.

YAZARIN ŞİİRİ

Bu abd-i ahkar ol zât-ı muazzamdan mülazimdir

Hulûs ile gece gündüz duasına mülâzimdir

Yahya Efendi (H:1031/M:1621) recebinde (Mayıs) müfti olmuştur. Aynı yıldan tam yirmi iki yıl, altı ay geçtikten sonra (H:1053/M:1643) Zilhiccesinin (Şubat) on sekizinci gecesinde vefat etti.

Yaşı, seksen dördü tamamlamıştı. Sultan Mehmet Cami'inde, yerine Şeyhülislam olan Ebu Said Efendi namazını kıldırıp, babası Zekeriya Efendi'nin türbesine gömülmüştür.

Namazında tüm ileri gelenler, bilginler ve vezirler hazır bulunmuşlardır. Vefatı sırasında dönemin şairleri şöyle tarihler demişlerdir:

TARİH

*Gitdi ol Yahyâ-yı 'âdil sâhib-i fazl-u 'amel
Hazretinden yâ ilâhi 'afv-ü rahmet yâr ola
Gûş edince bi'l-bedâhe dediler târihîni
Menzil-i Yahyâ Efendi cennet-i gülzâr ola*

Ve bu târihi Edirneli Azeri Çelebi söylemiştir:

TARİH

*Yahyâ Efendi rihleti hayfâ bu âlem halkının
Mâtemlerin tecdîd edüp kıldı kulûbun pür-melâl
Ol zübde-i nev-i beşer ol fâzıl-ı nikû-siyer
Bâng-i rahîli gûş edüp 'ukbâya etdi intikâl
Gavvas-ı bahr-i ma'rifet, müşkil-güşây-ı 'asr idi
Bulmaya öyle kâmilî çok devr ede bu mâh ü sâl
Ana du'âmız bu hemîn olsun enîsi hûr-ı 'ayn
Cennât-ı 'Adninde mekîn etsün hûr-ı 'aynı
Cennât-ı 'Adninde mekîn etsün hüdây-ı lâ-yezâl
Yüz bin te'essüfle anın nâçâr dedim târihin
Yahyâ-yı 'âdil eyledin mülk-i bakâya irtihâl*

Bu tarih de Ergeneli Rıza Çelebi'nindir.

TARİH

*Müftî-i 'âlem ki etdi 'âkıbet dehre vedâ'
Rükn-i dîn ü devlet idi gitdi hayfâ dediler
Ey Rıza ervâh-ı kudsî fevtine târih için
Citdi gülzâr-ı cinâna rûh-ı Yahyâ dediler*

Bu tarih de Râkımü'l- hurûfundur.

ŞİİR

*Bir seher gördüm etmiş istilâ
Gamla gussa hâsile 'amma
Dedim âh u enînin kimedir
Kimin için düşüp siz âlâma
Dediler cümlesi edüp târih
Hibriyâ âh şeyhülislâma*

DİĞER

*Yahyâ Efendi hazret-i ol pîr-i muhterem
Kim asumana ermiş idi kadr-ü rif'ati
Kâmil yirmi üç sene müftî-i 'asr olup
Bildirdi halka cümle umûr'ı şerîati
Andan bulurdu mahlası her mübtelây-ı gam
Bây u fakîre açık idi bâb-ı devleti
Mollây-ı 'asr müftî-i devr-i zamân iken
Hâke düşürdü çarh o sâhib-i fazileti
Mülk-i cihândan ahır-ı kâr eyledi ferâğ
Semt-i bakâyâ eyledi ikbal ü rağbeti
Sem'-i şerîfine erişüp emr-i erca'ı
Geldi cânibe yine etdi 'azîmeti
Hâtif du'â edüp dedi târihini anın
Yahyâ Efendi'ye ol semî ede rahmeti*

-MEVLANA SEYFİ ZADE AHMED EFENDİ:

Vücadek adıyla ünlüdür. Hocalık derecesine yükseldikten sonra bilinen dereceleri geçerek (H:1012/M:1603) yılında Edirne kadısı oldu. Benim doğumum bunun döneminde (H:1012/M:1603) Zilhiccesinde (Mayısında) olmuştur.

-MEVLANA ŞEYH MEHEMMED EŞ-ŞEHİR Bİ-ŞEYHİ:

Hocalık derecesine yükselince basamakları atlayıp (H:1013/M:1604) yılında Edirne'ye kadı oldu. Seyfizâde ve Şeyhî yedişer ay süreyle bu görevlerde kalmışlardır.

-MEVLANA MEHEMMED EFENDİ EŞ-ŞEHİR Bİ-GANİZADE:

Öğrenimini tamamladıktan sonra dereceleri geçip hocalığa yükseldiği zaman (H:1013/M:1604) şevvalinde (Şubat) Edirne'ye kadı oldu. Sonra, İstanbul kadısı, Anadolu ve Rumeli Kazaskerliklerinde de bulunup (H:1036/M:1626) yılında vefat etti.

TARİH

*Bezm-i fâniden çeküp âhir Ganizâde ayak
Kaldı bâkî neşve-i sahba-yı nazm-ı fâhiri
Dedi târih-i vefatın sâki-i bezm-i ezel
Geçdi dünyâdan alem ile asrın nâdiri*

DŪZ YAZI :

Tefsir'i Beyzâvi üzerine sure-i en'âm'a kadar hâşiye yazmıştır. Nitekim şöyle demiştir:

ŞİİR

*Fâzılla tefsîr-i Kadı üzre yazdım hâşiye
Bana dense kadı-i sâni değil cây-ı kelâm*

Ayrıca, kalemîye risalesi vardır. Sultan Osman han adına da şâh-nâme'si vardır. Dîvan ve münşaat ve şi'irleri de ünlüdür.

-MEVLANA MEHEMMED EFENDİ İBN-İ HŪSAMEDDİN EŞ-ŞEHİR Bİ-KARAÇELEBİ ZADE:

Bilim yolunda hocalık derecesine yükselince (H:1015/M:1606) yılında Edirne'ye kadı oldu. Sonra İstanbul kadısı ve arkasından da Anadolu ve Rumeli kazaskeri olup (H:1042/M:1632) yılında vefat etti.

-MEVLANA MUZAFFER EFENDİ:

Bilim yolunda hocalık derecesine yükselince (H:1015/M:1606) tarihinde Edirne'ye kadı oldu .Görevden alındıktan sonra (H:1020/M:1611) yılında vefat etti.

-MEVLANA YAHYA EFENDİ EŞ-ŞEHİR Bİ-BOSTANİZADE:

Bostan zâde Mehemmed bin Mehemmed Efendi'nin kardeşidir.(Ki,buna gelinceye kadar aynı soydan beşinci kadıdır.) Hocalık derecesine yükseldiği zaman (H:1018/M:1609) tarihinde Edirne'ye kadı oldu.

(Ki,çocukluğumda tanıyabildiğim Edirne kadılarından ilkidir.) (H:1024/M:1615) yılında İstanbul, sonra Anadolu ve Rumeli kazaskerlikleri yapıp (H:1049/M:1639) rebiül evvelinin (temmuz) sonlarında vefat etti.

MEVLANA MUSTAFA EFENDİ EŞ-ŞEHİR Bİ-AZMİ ZADE:

Hocalık derecesine yükselince (H:1020/M:1611) yılında Edirne'ye kadı oldu. Kolay dönemde işden alınmış idi. (ki,ancak üç-dört ay görevde kalmışdı), Sonra İstanbul'da kadı oldu. Anadolu ve Rumeli kazaskerliklerinde de bulunduktan sonra (H:1040/M:1630) yılında vefat etti.

Târih

*Azmi zâde o mefhar-i fudelâ
Dâr-ı ukbaya eyledi rihlet
Hâtrf-i gayb dedi târihin
Rûh-i pâkine dembedem rahmet*

DÛZ YAZI:

Dürer'e ve Menâr ibn-i Melek'ine ve Câberi'ye ve de bâzı, değerli bilginlere hâşiyeler yazmıştır. Türkçe'de sâki-nâmesi ve dîvan ve münşeati vardır.

-MEVLANA MUSLU BİN MUSTAFA PİR ALİ:

Hocalık derecesine yükseldikten sonra (H.1020/M:1617) yılı sonlarında Edirne'ye kadı oldu.

Oradan ayrılıp üç sene İstanbul kadısı olup oradan da ayrıldı ve (H:1027/M:1617) yılında vefat etti. Bu fakir'in sünnet düğünü (ki,H:1021/M:1612) yılında olmuştur) tarihinde kendisi kadı bulunup tüm hocalar o törene katılmıştır.

-MEVLANA EŞ-ŞEHİR Bİ- NİHALİ EFENDİ :

Hocalık derecesine yükseldiği zaman bilinen basamakları atlayıp (H:1012?M:1603) yılında Edirne'ye kadı oldu. Sonra İstanbul'a kadı olup bu görevde iken (H:1017/M:1608) muharreminde (Nisan) vefat etti.

-MEVLANA MEHEMMED EŞ-ŞEHİR Bİ - ÇEMİ EFENDİ:

Duyulduğu gibi, önceleri ileri gelen kadılardan iken Vezir-i âzam Murat Paşa'ya olan yakınlığından dolayı hocalığa yükselip kadı olarak Halep'e atandı. Sonra, Bursa Kadısı olup, oradan (H:1013/M:1604) yılında Edirne'ye kadı oldu. Sonra, iki kere İstanbul kadısı, iki kere de Anadolu kazaskeri olup (H:1044/M:1634) tarihinde vefat etti.

-MEVLANA MEHEMMED EŞ-ŞEHİR Bİ-SARI HOCA:

(H:1013/M:1604) yılı sonlarında Edirne'ye kadı olmuştur. (H:1014/M:1605) yılında görevden alındı ve bunun arkasından vefat etti.

-MEVLANA MEHEMMED EŞ-ŞEHİR Bİ-ŞERİF EFENDİ:

(H:1014/M:1605) yılında Edirne'ye kadı oldu. Sonra İstanbul kadısı ve yardımcılıkla beraber kazaskerliklerde bulunduktan sonra (H:1040/M:1630)da vefat etti.

MEVLANA ABDULLAH EFENDİ EŞ-ŞEHİR Bİ-ALİ ÇELEBİZADE:

(H:1015/M:1606) yılında Edirne'ye kadı olmuş idi. Sonra, İstanbul kadısı ve Anadolu kazaskeri olup (H:1039/M:1629) yılında vefat etti.

MEVLANA SALİH EFENDİ:

Daha önce adı geçmiş olan Es'ad Efendinin kardeşidir.(H:1039/M:1607) yılında Edirne'ye kadı olmuş idi. Sonra, İstanbul'a kadı olup oradan Anadolu kazaskerliğine atandığı zaman (H:1038/M:1628) yılında vefat etti.

MEVLANA SÜNBLİ ALİ EFENDİ :

Yaşamının ilk dönemlerinde Habeş kökenli bir müslüman iken

YAZARIN ŞİİRİ

*Râm olup ana devr-i çerh-i hüken
Devlet erdi abd-i esved iken*

(H:1017/M:1608) sonbaharında Edirne'ye kadı olup, (H:1019/M:1610) yılına kadar bu görevde kaldı. Sonra, İstanbul'la ve Anadolu ve Rumeli kazaskerliklerine atanıp (H:1032/M.1622) yılında vefat etti.

Edirne'de buna olan yüz karalığı,kadılarından hiçbirine olmamıştır. O garip olayın ayrıntıları şöyledir:

(H:1019/M:1610) yılı başında yapılan para ayarlamasında eski paranın doğru ayarlı olarak geçmesi için İstanbul tarafından izin çıkıp Edirne kadısına gelen buyrukta" daha önceki padişahların sikkesi ile basılmış olan tam ağırlıklı ve tam ayarlı paralar geçerli olur" sözü yazılı olup bu söz kadı tarafından görülünce ağırlığın tamlığı ve ayarın doğruluğu saptanmayınca bilinmez.

Şimdi genel olarak şehir içinde ve dışında olan herkes elinde bulundurduğu az veya çok parayı gösterip değerlendirsinler" diye duyurular yaparak padişah buyruğundaki geniş görüşü daraltıp ağırlaştırdı.

Bu durum karşısında çarşılarda alış veriş tamamen durdu ve büyük sızlanmalar başladı.

Bu sırada her cuma günü ki, adetleri uyarınca hocalar da kadının huzurunda toplanmışlardı. Eskicami yanına şehir halkı toptan birikip haylıca ileri geri konuştular ve " durumumuzu kadı efendiye anlatalım " diye gruplar halinde mahkeme yönüne hareket ettiler.

YAZARIN ŞİİRİ

*Yürüdü gûya seyl-i firâvân
Gören derdi ana tûfan-ı insân*

DÜZ YAZI:

Saldırganlar mahkeme kapısına geldikleri zaman, yaşlı bir iki kişiyi içeri davet edip akıl yoluyla isteklerini düzenlemek gerekirken,kadı efendi hemen ayağa kalkıp mahkeme sofasına çıktı.

Padişah emrini okuyarak "tam ağırlıklı ve doğru ayarlı"nın anlamının, ağırlık ve ayarın kontrol edilmesi olduğunu bildirmeyi düşündü.

Dışarı çıkıp taraflar arasında böyle anlamsız konuşmalar yapılırken o sırada şehir güvenlik görevlisi olan Sarı Osman adlı yüksekten konuşan kişi, toplu bulunanlar üzerine kılıç çekti.

Bundan sonra etraftan Allah Allah sesleri yükseldi ve ellerindeki taşları fırlattılar.

ŞİİR

*Atup her birisi yer yer niçe taş
Nice taş kim yarardı her biri baş
Kime manzûr olur ise bu hâlet
Sanurdu kim kıyâm itti kıyâmet
Bilürün camlar hep oldu rîzân
Deriçeyle der oldu cümle yeksân
Ziyâde etdiler rem-i rücûmu
Hemân katline itdiler hücûmu
Mu'avin oldular ensar u a'yân
Hele can kurtaruben oldu pinhân
Odur ol kasr kim bakdıkça hâlâ
Görünür her taraftan aşikârâ
O demde nâ-tamâm idi yapusu
Yoğ idi nerdübânı ve kapusu
Anın çün hiç mukayyed olmadılar
O kasr içinde anı bulmadılar
Müderisler görüp bu fitne-i faş
Güç ile her biri kurtardılar baş*

Giderek bu halden haber alan uygunsuzlar, zorba ve vurguncular etrafı yağmaya ve vurup,kırıp,yıkmaya başladılar.

Mahkemenin içinde ve dışında yiyecek ve kitaptan, taa hasıra varıncaya kadar herşeyi yağmaladılar.

O gün ikindiden sonra kadı efendi saklandığı yerden çıkıp birkaç günahsız müslümanı katlettikten sonra İstanbul'a hareket etti.

Oraya vardığında, iç ağaların aracılığı ile hâlini kendi istediği gibi anlatıp bir kapıcı başıyı mübaşir ve Sultan Beyazıd Medresesi hocası Seyfizâde'yi hâkim alıp birkaç günden sonra Edirne'ye gelerek Nasuhpaşa Sarayına indi.

Ertesi gün tüm hocaları, şehrin ileri gelenlerini, imam ve hatiplerini ve tüm çarşı esnafını toplayıp teftişe ve inceden inceye araştırmaya başladı.

Bu sırada suçlular aldıkları eşyayı, geceleri mahalle mescitlerine bırakıp sabahları namaza gelen imam ve müezzinler bunları götürüp teslim ederlerdi.

Yetkili kişi hem değerlendirci hem de özerk olunca kör kılıç gibi, teftiş sırasında kuşkulandığı kimseleri yakalatıp hapsettirdi. Tutukevleri ağızlarına kadar doldu.

DİZE

"Dâvâcın kadı,yardımcın Allah"

DÜZ YAZI:

Şehrin her yanı gece-gündüz ah-ı vâh sesleri ile çınladı. O gece öylesine zulüm ve vahşet oldu ki anlatılması mûmkün değil.

Hele ki bu sırada Tanrı'nın bağıışı yetişip, durum padişaha duyurulmuş olduğundan Edirne halkının suçu bağışlanmış ve tüm tutukluların serbest bırakılmaları emri gelmiş ki "Fe lillah-il hamd vel minnet" Bundan sonra bir iki ay daha görev yapıp mahkemenin harab olan yerlerini tâmir ve hâlen kadı efendilerin oturdukları büyük şehnişini yaptırdıktan sonra görevden alındı.

Bu olaya o dönem şairlerinden biri bu tarihi demiştir.

TARİH

Sünbül 'Ali kim Edrene'ye kadı olalıdan

Haccacın 'Irak-ı 'Araba etdüğü batdı

Hükmünde hâtâ etdüğüçün hâkim-i zalim

Mellâh-ı fülk felekin anın karaya atdı

Gâret-zede-i 'âm olıcak dedi bulası

Târîhin Ebu Sünbül 'Arab cunbalak atdı.

MEVLANA HOCAZADE ABDULLAH EFENDİ:

Babası Ömer Efendi Sultan Osman'ın hocası olduğu için şânına uyularak Süleymaniye medresesinin birinden (H:1019/M:1610) yılında Edirne'ye kadı oldu. Bu görevde dört-beş ay kalmıştır. Sonra İstanbul'a kadı oldu. O sırada genç Osman olayı çıkmış olup görevinden uzaklaştırıldı ve saklandı.

Bu durumda on sene bekledikten sonra beş sene kadar Anadolu ve Rumeli kazaskerlikleri yaptı. Sonra, Revan seferinde Kahire kadılığına atandı. Mısır'a gidişinde (H:1046/M:1636) muharreminin (Haziran) ilk günü vefat etti.

-MEVLANA HASAN EFENDİ:

Biber kardeşi demekle ünlüdür. Hizmet yollarından geçip (H:1030/M:1620) yılında Edirne'ye kadı oldu. Sonra İstanbul kadısı olup ardından Anadolu ve Rumeli ordu kadılıklarına atandı. Süleymaniye dâr'ül hadisinde emeklilik ile hoca iken vefat etti.

-MEVLANA NİŞANCI ZADE:

Hasan Efendi yerine (H:1031/M:1621) yılında Edirne'ye kadı olmuş iken Edirne'ye gelirken Babaeski'de vefat etti. Cenazesi İstanbul'a gönderilip orada defnedildi.

-MEVLANA HİDAYET EFENDİ:

Görev basamaklarını aşdıktan sonra Mekke'den dokuz senede ayrılıp (H:1031/M:1621) yılında Edirne'ye kadı oldu. Sonra İstanbul'a kadı olup bu görevden de ayrıldı ve (H:1039/M:1629) recebinde (şubat) vefat etti.

-MEVLANA ŞEYH ZADE AHMED EFENDİ:

(H:1032/M:1622) yılında Bursa'dan ayrılmış iken Edirne'ye kadı oldu ve adı geçen yılın sonunda vefat etti.

-MEVLANA UŞŞAKİ ZADE MUSTAFA EFENDİ:

Şeyh zâde yerine Edirne'ye kadı olmuş idi. Bu hizmette 20 gün kadar kaldıktan sonra Eyüp Kadılığına atandı. İstanbul kadısı da olup o görevden alındıktan sonra (H:1036/M:1626) yılında vefat etti.

-MEVLANA MUTAHHAR EFENDİ:

(H:1032/M:1622) yılı yarısının sonlarında Mısır'dan açığa alınmış iken Edirne'ye kadı oldu. Buradan da ayrılışında çok geçmeden (H:1033/M:1623) yılında vefat etti.

-MEVLANA HÛSAM EFENDİ:

Tulumcu zâde takma adıyla ünlüdür. (H:1033/M:1623) muharreminin (Ekim) ilk on günü içinde Edirne'ye kadı oldu. Gelip hizmete başladıktan bir hafta sonra açığa alındı. Sonra İstanbul'a da kadı olmuştur. Fazlaca yaşlanıp (H:1055/M:1645) yılı sonunda vefat etti.

**-MEVLANA MEHEMMED BİN MUSTAFA BİN MEVLANA
EBU'S-SU'UD EL MÜFTİ:**

Klasik eğitiminiden sonra hizmet basamaklarını aşır (H:1033/M:1633) yılı başlarında Edirne'ye kadı olmuştur. Sonra İstanbul'a kadı olup Anadolu kazaskeri iken (H:1044/M:1634) yılında Rumeli kazaskeri oldu. Sultan Murat Han ile Bağdat seferine gitmiş idi. Fetihden sonra Diyarbakır'a gelindiği zaman (H:1048/M:1638) zilkadesinde (Nisan) vefat etti.

-MEVLANA KASSAB-ZADE ALİ EFENDİ:

Ebū-s su'ūd efendiden sonra Edirne'ye kadı olup üç gün görevde kaldı. Sonra, emekli olup (H:1044/M:1634) başlarında vefat etti.

**-MEVLANA AHMED EFENDİ ZADE NUH BİN
AHMED EL-ENSARİ:**

(H:1033/M:1623) yılı sonlarında Edirne'ye kadı oldu. Sonra İstanbul kadısı ve arkasından da Anadolu ve Rumeli kazaskerliklerine atanıp (H:1050 /M:1640) yılı sonunda vefat etti

-MEVLANA RECEP EFENDİ:

(H:1035/M:1625) yılı başlarında Bursa kadılığından Edirne'ye atandı. Sonra İstanbul'a kadı olmuştur. (H:1046/M:1636) cumadel ûlasının (Ekim) ortalarında vefat ettiği duyuldu.

-MEVLANA MAHMUD EFENDİ:

Daha önce yazılan Ahizâde Abdülhalim Efendi'nin iyi yetiştirilmiş oğlu idi. (H:1036/M:1626) de Edirne'ye kadı olmuş idi. Aynı yıl sonlarında açığa alınıp İstanbul'a gittiğinden birkaç gün sonra vefat etti.

-MEVLANA MUSA EFENDİ EŞ-ŞEHİR Bİ-KARA MUSA:

Kahire'den açığa alınmış iken (H:1036/M:1626) sonlarında Edirne'ye kadı olup (H:1038/M:1628) yılında açığa alındı. Sonra İstanbul'a kadı olup (H:1048/M:1638) de vefat etti.

**-MEVLANA MEHEMMED BİN MEHEMMED BİN EŞ-ŞEYH MEHEMMED
EŞ-ŞEHİR Bİ-ÇİVİ ZADE:**

(H:1038/M:1628) yılında Mısır'dan açığa alınmış iken Edirne'ye kadı oldu. Sonra İstanbul kadısı ve daha sonra da Anadolu ve Rumeli kazaskerliklerine atandı ve (H:1061/M:1650) yılında ortalarında vefat etti.

-MEVLANA KARAÇELEBİ ZADE MEHEMMED EFENDİ:

Mısır kadılığından açığa alınmış iken (H:1019/M:1629) yılında Edirne'ye kadı oldu. Buradan açığa alınıp İstanbul kadısı oldu ve sonra da Anadolu ve Rumeli kazaskerliklerine atandı.

İki defa Rumeli Kazaskeri olduktan sonra arpalık yoluyla Galata kadılığını elinde tutarken (H:1063/M:1652) zilhiccesinde (Ekim) vefat etmiştir.

Babası Mehemed Efendi ve dedesi Hüsam Efendi hepsi de Edirne'ye kadı olmuşlardır ki, bu durum hiçbir aile soyuna nasip olmamıştır.

-MEVLANA NEVALİZE SAİT EFENDİ:

Bursa'dan ayrılmış iken (H:1040/M:1630) yılında altı ay kadar Edirne'ye kadı oldu. Bunun döneminde Edirne'nin tüm mahallelerindeki evler bir ay süreyle geceleri taşlanıp halk sokaklarda sabahlara kadar tüfekler ve sopalar ile gezdikleri halde nereden atıldığı bilinmezdi.

Şehir halkı çok kere yatağa girmeyip uykusuz kalır ki, sonunda bu olay onun görevden alınmasına neden oldu. Halkın çoğu bu taşların cinler tarafından atıldığına inandı ki, bu yüzden de ona cinci kadı adını verdiler.

-MEVLANA ABDULLAH EFENDİ:

Bülbül zâde demekle ünlüdür. Eyüb'e, Filibey'e, Şam'a, Bursa'ya kadı olup sonra (H:1041/M:1631) yılı başlarında Edirne'ye kadı olmuştu.

Buradan açığa alındıktan sonra Ergene köprüsü (Uzunköprü) arpalık olarak verilip yedi sene sonra İstanbul kadılığı derecesiyle Gelibolu kazası arpalık olarak verilmişti.

Bu durumda iken (H:1053/M:1643) muharreminde (Mart) vefat etti.

-MEVLANA MEHEMMED EFENDİ:

(H:1041/M:1631) yılında şeyhülislam olan Ahizâde Hüseyin Efendi'nin oğludur.

Bursa'dan ayrılmış iken, adı geçen yılın sonlarında Edirne'ye kadı oldu. Sonra, (H:1042/M:1632) başlarında İstanbul kadılığına atandı.

Orada kadı iken (H:1043/M:1633) recebinde (Ocak), babası Hüseyin Efendi'nin bilinen olayı ortaya çıktığı zaman Kıbrıs Adasına sürgün edildi.

Sonunda (H:1043/M:1633) yılı sonbaharında vefat etti.

-MEVLANA KASIM EFENDİ:

Süleymaniye'den Halebe, oradan Mısır'a ve daha sonra da (H:1042/M:1632) yılında Edirne'ye kadı oldu. İstanbula da kadı olup oradan açığa alındıktan sonra (H:1045/M:1635) rebiülâhbirinde (Eylül) vefat etti.

MEVLANA AHMED EFENDİ:

Kınalızâde Fehmi Efendi'nin mülâzımı olduğu için Mu'id Ahmed Efendi demekle tanınmıştır. Mısırdan ayrılmış iken (H:1043/M:1633) yılında Edirne'ye kadı oldu. Buradan uzaklaştırıldıktan sonra İstanbul kadılığına atanıp Anadolu ve Rumeli Kazaskerliklerinde de bulunduktan sonra (H:1055/M:1645) zilhiccesinde (ocak) şeyhülislam olmuş idi. Bu görevde iken (H:1057/M:1647) rebülevvelinin (Nisan) yirmisinde vefat etti.

-MEVLANA ZEYREKZADE YUNUS EFENDİ:

Hizmet yolunda Süleymaniye'ye ulaştığı zaman kayın babası Evliya Mehmet Efendi Padişah imamı olduğundan Revan seferi sırasında Sultan Murat Han'dan rica edip (H:1044/M:1634) sonunda doğrudan Edirne'ye kadı oldu.

Bu dönemde bâzı düşmanlarının yermesiyle padişahın kızması üzerine (H:1045/M:1635) ramazanında (Şubat) bir gece teravih namazı kılarken ansızın tutuklanıp Gümölcineye sürgüne gönderildi ise de bir ay sonra bağışlanıp yine Edirne'ye geldi. Sonra görevden ayrılarak hacca gitti ve Ergene köprüsü (Uzunköprü ilçesi) arpalık olarak kendisine verildi.

Bir süre Rumeli Kazaskerliği derecesi ile nakib-ül eşraf olup oradan da uzaklaştırıldı. Ve (H:1062/M:1615) vefat etti.

-MEVLANA ABD-ÛL GANİ EFENDİ:

Benli gani demekle ünlü idi. Bursa'dan ayrılmış iken (H:1045/M:1635) şevvalinde (Mart) Edirne'ye kadı olmuş idi. Burada felç olup yedinci ayında açığa alındı ve İstanbul'a gittiği zaman (H:1046/M:1636) şevvalinde (Şubat) vefat etti.

-MEVLANA NA'İLİ MEHEMMED EFENDİ :

Süleymaniye medreselerinin birinden Haleb'e, sonra Mısır'a kadı oldu. Buradan açığa alındıktan sonra (H:1046/M:1636) Cemaziel âhirinin (Ekim) başında Edirne'ye kadı oldu.

Buradan da İstanbul kadısı oldu ve görevine son verildiği zaman uzun caâbâd (Hasköy) arpalık olarak verilmişti. O durumda iken (H:1050/M:1640) seferinde (Mayıs) vefat etti.

MEVLANA MUSTAFA EFENDİ EŞ-ŞEHİR Bİ-EDHEM ZADE:

Medine'ye, oradan da Bursa'ya kadı olup (H:1048/M:1638) muharreminde (Mayıs) Edirne kadılığına atanmıştı. Adı geçen yıl cemaziel evvelinin (Eylül) on sekizinci günü vefat edip Eski cami yanındaki mektep Kabristanına gömüldü.

-MEVLANA MEHEMMED EŞ-ŞEHİR Bİ-KABAKULAKZADE:

Süleymaniye medreselerinden birinden Medine'ye, oradan Bursa'ya kadı olup, (H:1048/M:1638) muharreminde (mayıs) Edirne'ye atandı. Buradan İstanbul kadısı, sonra da, Anadolu Kazaskeri oldu. Rumeli ordu kadısı iken (H:1061/M:1650) şevvalinde (Eylül) vefat etti.

-MEVLANA AHMEDZADE MEHEMMED EFENDİ EL MÜŞTEHİR Bİ-MOLLA ÇELEBİ:

Süleymaniye'den Haleb'e, oradan Mısır'a kadı olup (H:1047/M:1637) şevvalinde (şubat) Edirne'ye kadı olmuş idi.

Açığa alındıktan sonra Rumeli pâyesiyle ödenek ve arpalık verilip, bu durumda iken (H:1058/M:1648) yılında vefat etti.

-MEVLANA AHMED EFENDİ EŞ-ŞEHİR Bİ-TEVFİKİZEDE:

Süleymaniye'den çıkıp Selânik'e, oradan da Şam ve Mısır'a kadı olduktan sonra (H:1051/M:1641) rebiül evvelinin (Mayıs) sonlarında Edirne'ye kadı olmuş idi. Aynı yıl recebinin (Ekim) yirminci günü olan cuma günü Edirne'de vefat edip İstanbul yolu üzerinde Nâzır çeşmesi yakınına gömüldü.

Daha önce yazılmış olan Râ'i Hasan Efendi'den Edhemzâde'ye gelinceye kadar olan kadılardan hiçbiri Edirne'de vefat etmemiş idi. Onun arkasından dördüncü senede bu da vefat etti.

Nişancı zâde de gerçi Edirne kadısı iken ölmüştür. Ancak, o, Edirne'ye atanıp yolda gelirken ölmüş ve cenazesi İstanbul'a götürülmüştür.

-MEVLANA ZEYNEL-ABİDİN EFENDİ:

Tabip sınıfından olduğu için Sultan Mehmet han dârü's-şifasında reis ve Süleymaniye dârü's-şifa medresesinde hoca olduktan sonra şansının uygun gitmesiyle Sultan Murat Han'ın Bağdat seferi sırasında Kasım Paşalı Emir yerine Hekimbaşı olmuş ve Galata kadılığı da bu göreve eklenmiştir. Orada kadı iken (H:1051/M:1641) recebinin (Ekim) sonlarında Edirne'ye kadı oldu. Buradan ayrıldıktan sonra İstanbul'a, oradan da Mısır'a kadı olmuş idi (H:1056/M:1646) yılında vefat etti.

-MEVLANA AVARE ZADE MUSTAFA EFENDİ:

Süleymaniye'den Halebe, oradan Galata ve Bursa'ya kadı olduktan sonra (H:1052/M:1642) Cemaziel evvelinin (Ağustos) ilk günlerinde Edirne'ye kadı olmuştur.

Kâmi efendiden sonra Edirneliler içinde bundan başka kimseye Edirne kadısı olmak kısmet olmamış idi ki, ikisinin arası yetmiş sekiz senedir. Garip olan şudur ki, bunun döneminde Edirne medreselerinin de tümü Edirnelilere nasip olmuş idi.

Açığa alındıktan sonra (H:1056/M:1646) recebinin (Ağustos) sonlarında vefat etti.

-MEVLANA BAHAYİ MEHEMMED EFENDİ:

Hoca zâde Abd-ul-Aziz Efendinin oğludur. Klâsik basamaklardan geçip Selânik'e, Şam ve Halebe hâkim ve Vâli olduktan sonra (H:1054/M:1644) seferinde (Nisan) Edirne kadısı, kadı oldu.

Açığa alındıktan sonra İstanbul kadısı ve daha sonra da Anadolu ve Rumeli Kazaskeri oldu. (H:1059/M:1649)recebinin (Temmuz) başlarında şeyhülislam olmuş idi. (H:1061/M:1650) Cemazüel evvelinde (Şubat) açığa alınıp (H:1069/M:1651) yılında yine şeyhülislam idi. (H:1064/M:1653) Seferinde (aralık) vefat etti. Evinin yakınındaki bahçeye gömüldü.

-MEVLANA KUTSİ ZADE ŞEYHİ EFENDİ:

Anadolu'nun erdemli kişilerinden olan Kudsi Efendi'nin oğludur. Küçük yaşta sağlam bir eğitim gördükten sonra öğretim yolunda gerekli basamaklardan çıkıp Mihrümah Sultan Medresesinden Kudüs, Filibe Selanik görevlerine atanmıştır.

(H:1054/M:1644) başlarında Bursa'ya hâkim ve Vâli olmuş idi.

Aynı yıl sonlarında Edirne hükûmetine atandı.

Lâkin, kendisi Edirne'ye gelmeyip vekilleri bir hafta süreyle görevi devralmışlar, kendisi, yolunu İstanbul yönüne çevirmiş, oraya kadı olmuş ve bir kere Anadolu, sonra da Rumeli Kazaskerliği yaptıktan sonra Nakibül-eşref olmuştur.

-MEVLANA ŞA'BAN EFENDİ:

Devlet büyüklerinin yardımı ile kırkdan ayrılmış iken Diyarbakır'a kadı olup sonra Şam ve Mısır'a atandı.

(H:1054/M:1644) zilkadesi (Aralık) sonlarında da Edirne'ye kadı oldu. Buna gelinceye kadar Bosnalılardan Edirne'ye kadı olan duyulmamıştı.

Ayrıca, Şâban adlı bundan gayri kadı da duyulmuş değildir. Sonra İstanbul kadısı ve Anadolu ve Rumeli Kazaskeri de oldu.

-MEVLANA BAŞMAKÇI ZADE MEHEMMED EFENDİ:

İpsala'ya Mevleviyet ile kadı olup açıktaki iken Belgrad'a atandı.

Burada padişahın beğenisini kazanıp (H:1055/M:1645) rebiülahirinde (Kasım) İstanbul kadılığına yükseldi.

Açığa alındıktan sonra Üsküdar'da bekledi. Sonra, Sakız kadısı olacağı duyuldu (H:1065/M:1654) Ramazanında (Haziran) vefat etti.

-MEVLANA ŞEYH MEHEMMED EFENDİ:

Sultan Ahmet döneminde padişah imamı olan Mustafa Efendi'nin oğludur. Klasik basamakları atladıktan sonra iki def'a Selanik'e kadı olup, ikinci def'asında (H:1055/M:1645) şevvalinde (kasım) Edirne kadılığına atandı. (H:1056/M:1646) şevvalinde (temmuz) açığa alınmış iken vefat etti.

-MEVLANA BOLUVİ MUSTAFA EFENDİ:

Büyük bilginler arasında Boluvî (Bolulu) efendi demekle ünlü olan kişidir. Atik Ali Paşa medresesi hocası iken vakıflar müfettişi olması nedeniyle padişahın beğenisini kazanıp Bursa Kadısı olmuş idi.

Bir sene geçtikten sonra (H:1056/M:1646) Rebiülevvelinde (Nisan) Edirne kadısı oldu.

Üç ay sonra İstanbul kadılığına gönderildi. Oradan da önce Anadolu, sonra Rumeli Kazaskerliklerine geçip (H:1067/M:1656) şâbanında (Mayıs) şeyhülislam olmuştur. Çalışkan bir kişidir. Deli Hüseyin Paşa'nın vezirliği döneminde yaklaşık yirmi beş yaşında imiş. Mısır'a sürgün edilip orada öldü.

-MEVLANA HANEFİ MEHEMMED EFENDİ:

Eski den kadılar sınıfından iken hocalık yoluna girip oradan da Edirne Sultan Selim Medresesinden Medine-i Münevvereye sonra da Mısıra Kadı olmuştur.

Sonra (H:1056/M:1646) recebinde (ağustos) Edirne'ye kadı oldu. Buradan açığa alınmış iken Rumeli Kazaskerliğine atandı ve (H:1066/ M:1655) remazanının (haziran) yirmi altıncı günü şeyhülislam oldu. Sonra arpalık verilerek emekli edildi. Hâlâ bu durumdadır.

-MEVLANA KEBİRİ MEHEMMED EFENDİ:

Eski Boşnaklardan büyük bir şeyh olduğundan bilgiler arasında Kebiri Efendi demekle ünlü idi.

Öğrenimini tamamladıktan sonra birkaç mevleviyette bulunup Galata'dan ayrılmışiken (H:1053/M:1643) cemaziel evvelinde (Temmuz) Edirne'ye kadı olmuş idi.

Beş ay hizmetten sonra açığa alındığı zaman bâzi arpalıkları var iken (H:1060/M:1650) recebinde (haziran) vefat etti.

-MEVLANA ABDURRAHMAN EFENDİ:

Gelibolulu demekle ünlü Şeyhi Efendi'nin oğludur. Öğretim yolunda Kasım Paşa medresesinde hoca iken bâzi vezirlerin yardımı ile doğrudan Selanik kadısı olup oradan ayrılmış ve (H:1053/M:1643) şevvalinde (Aralık) Edirne'ye kadı olmuş idi. Sonra İstanbul'a da kadı olmuştur.

-MEVLANA MUSTAFA EFENDİ:

Mustafa zâde demekle ünlüdür. Eskiden ünlü kadılar arasında iken Kıbrıs, Lefkoşe'deki görevinde hocalığa yükselip oradan ayrıldıktan sonra bir süre de Bağdat hakimi olup, oradan ayrılmış iken (H:1058/M:1648) rebilülahirinde (Nisan) Edirne'ye kadı olmuş idi.

Aynı yıl şâbanında (Ağustos) açığa alınıp bâzi arpalıkları var iken (H:1064/M:1653) şevvalinde (Ağustos) vefat etti.

-MEVLANA ABDÜLKERİM MEHEMMED EFENDİ:

(H:1005/M:1596) yılında Edirne'ye kadı olmuş olan Bostanzâde Mehmed Efendi'nin oğludur.

Bursa kadılığından ayrılmış iken (H:1058/ M:1648) şâbanının (ağustos) başlarında Edirne'ye kadı olmuş idi.

Açığa alındıktan sonra İstanbul'a da kadı olmuştur. Bugüne kadar bu soydan altı kişi Edirne'ye kadı olmuştur.

-MEVLANA SEYFULLAN MEHEMMED EFENDİ:

Necâti zâde demekle ünlüdür. İstanbul Medreselerinden birinden Bağdat'ta, sonra Mekke'ye kadı olup ondan ayrılmış iken (H:1059/M:1649)

cemaziel ahirinde (haziran) Edirne'ye, sonra İstanbul'a da kadı olup (H:1067/ M:1656) seferinin (Kasım) sonlarında vefat etti.

-MEVLANA MEHEMMED EFENDİ:

Şâdi zâde demekle ünlüdür. Hocalık derecesine yükseldiği zaman bâzi hocalık görevlerinde bulunduktan sonra Halep'ten ayrılmış iken (H:1006/M:1597) şâbanının (Mart) sonlarında Edirne'ye kadı olmuş idi. Aynı yıl zilhiccesinin (temmuz) ortalarında süresini tamamlaması için Selanik'e atandı.

Oradan açığa alınmış iken (H:1065/M:1654) recebinin (mayıs) sonunda vefat etti.

-MEVLANA NU'MAN EFENDİ:

Şam'da şeriat bilimleri öğrenimini tamamladıktan sonra İstanbul'da gelişmiş ve bazı medreselerde hocalık edip Kayseri kadısı olmuş idi.

Oradan açığa alınmış iken dârü'ssaade ağası Süleyman Ağa'nın yardımı ile (H:1061/M:1650) zilhiccesi (Kasım) sonlarında Edirne'ye kadı oldu.

Sonra Bursa'ya kadı olup padişah oraya gittiği zaman (H:1074/M:1663) yılında Celâli Hasan Paşa olayı çıktığı için katlolundu.

-MEVLANA ESİRİ MEHEMMED EFENDİ:

Geçmişte şeyhülislam Yahya Efendi'nin fetvâ emrini alan Bursalı mehmed Efendidir. Küçük yaşta türlü dallarda eğitimini tamamladıktan sonra, basamaklardan atlayıp, Mekke'ye, oradan da Mısır'a hâkim ve vâli oldu. Açığa alındıktan sonra (H:1062 / M:1651) ramazanında (Ağustos) Edirne'ye kadı oldu. Tanrı bunu kutlasın.

-MEVLANA ESİRİ MEHEMMED EFENDİ:

Süleyman Han döneminde şeyhülislam olan Kadri Efendi'nin torunlarından olduğu için Kadri zâde demekle ünlü idi.

Hocalıklı değişik illerde kadı olduktan sonra (H:1063/M:1652) şevvalinde (Ağustos) Edirne'ye kadı oldu. Sonra, İstanbul'a da kadı olmuştur.

-MEVLANA ARAPZADE EBU'S SU'UD EFENDİ İBNÜ'L-MEVLANA ABDURRAHİM BİN ABDUL MUHSİN EL MÜŞTEHİR Bİ- ŞA'RANIZADE:

Seçkin bilgiler arasında Ş'ranî Efendi demekle tanınan ergin kişinin oğludur.

Küçük yaşta iyi bir eğitim gördükten sonra klasik basamaklarda hizmet edip Süleymaniye medreselerinden birinden hocalığa yükselip daha birçok önemli hizmet yerlerinde çalışarak sonunda Bursa'dan ayrılmış iken (H:1064/M:1659) zilkaesinde (Eylül) Edirne kadısı oldu.

Ulu Tanrı bu hizmeti kutlu kılsın ve onun döneminde halkı üzüntü ve sıkıntıdan korusun.

-MEVLANA ABDÜLFETTAH EFENDİ:

Şeyhülislamıktan emekli olmuş olan Ebu Said Mehemed Efendi'nin fetva emmini olup dünyanın altı yönünde erdemi ve erginliği ile ünlü olup, yaygın olan Altıparmak adıyla tanınır

Çocukluğundan başlayan öğrenimini tamamladıktan sonra klasik dereceleri aşır Süleymaniye medreselerinden birinden Selanik ve Bursa gibi beldelere hâkim ve vâli olduktan sonra (H:1065/M:1654) şevvalinin (Ağustos) ortalarında Edirne kadısı oldu. Ulu Tanrı bu hizmeti hayırlı ve uğurlu kılsın.

-MEVLANA, ADI GEÇEN ŞEYH ZADE MEHEMMED EFENDİ:

(H:1061/M:1650) muharreminde (Aralık) Galata'dan Edirne kadılığına atanan şeyh zâde efendidir ki, İstanbul'a kadı olduktan sonra (H:1066/M:1655) şabanında (Mayıs) ikinci defa olarak Edirne kadısı oldu.

-MEVLANA ABDULKADİR EFENDİ:

Akbıyık Kadri Efendi denmekle tanınır. Bursa'dan açığa çıkmış iken (H:1066/M:1655) şevvalinde (temmuz) Edirne'ye kadı olup, oniki gün hizmetten sonra açığa alındı.

İstanbul'da kadı olup, Anadolu ve Rumeli ordularına birkaç kere Kazasker olup açığa alındıktan sonra vefat etti.

-MEVLANA RUHULLAH EFENDİ:

Eselden Sultan Ahmet Medresesi'nden emekli hoca iken vefat eden Sadrüddin zâde Efendi'nin oğludur. Şeyhülislam Es'ad Efendi'den mülâzim olup hocalık derecesine yükseldi.

Mısır'dan ayrılmış iken (H:1066/M:1655) Zilkadesinde (Ağustos) Edirne'ye kadı olmuştur.

Sonra İstanbul'a kadı olup hizmetten alındıktan sonra (H:1073/M:1662) yılında dıvan-ı humâyun'da şehitler arasına girdi.

-MEVLANA HASAN EFENDİ:

Bilginler arasında Uzun Hasan Efendi demekle tanınır. Öğrenimini tamamlayıp hocalık derecesine yükselince Bursa'dan ayrılmış iken (H:1062/M:1651) yılında Edirne'ye kadı olmuştur.

Sonra açığa alınıp İstanbul'da Sultan Ahmet Medresesi'nden emekli oldu ve bu durumda iken vefat etti.

-MEVLANA İSA EFENDİ:

Bosnalı'dır. Öğrenim yolunda hocalık derecesine yükselince Bursa'dan ayrılmış iken (H:1067/M:1656) Zilkadesinde (Eylül) Edirne'ye kadı olup altmış sekiz seferi (Kasım) sonlarında açığa alındı.

Altı ay Edirne'de kadılıktan bulunduktan sonra aynı yıl şevvalinin (Temmuz) başlarında, aşağıda yazılı olan Dahki Efendi'nin yerine tekrar Edirne'ye kadı olmuştur.

Bir ay sonra padişah İstanbul'a giderken o da beraberinde gitti. Anadolu ve Rumeli ordularına birkaç kere kadı olduktan sonra vefat etti.

-MEVLANA MUSTAFA EFENDİ:

Sirozlu'dur. Halk arasında Dahki Efendi demekle ünlüdür.

Şehzade Mehmet Han medresesine geldiği zaman (H:1067/M:1656) yılındaki boğaz cenginde ordu kadısı olmuş idi. Zaferle sonuçlanan o seferde Edirne'ye vardığı zaman vezirin kayırması ile (H:1068/M:1657) saferinin (Kasım) yirmisinde birdenbire Edirne'ye kadı olmuş idi.

Yedi ay kadar bu görevde kaldıktan sonra açığa alınıp, yerine, yine İsa Efendi atandı. Kendisi de üç defa İstanbul'a kadı olup üçüncüsünde (H:1080/M:1669) Zilhiccesinde (Nisan) Rumeli Kazaskeri oldu. Sultan IV. Mehmet Girit Savaşı'ndan gelirken Siroz'a yakın yerde orduya katıldı.

-MEVLANA AHMET EFENDİ:

(H:949/M:1542) yılında Edirne kadısı olan, daha önce adı geçmiş bulunan Edirneli Merhaba Efendi'nin torunu olduğundan bilginler arasında Merhaba zâde unvanıyla tanınmıştır.

Küçük yaşta başladığı eğitimini tamamlayıp hocalık derecesine yükselince illerde hakimlik ettikten sonra Bursa'dan ayrılınca (H:1069/M:1658) Muharreminin (Eylül) yirmisinde Edirne'ye kadı oldu. O âna kadar Edirnelilerin Edirne'ye kadı olanları bununla ancak beş kişiye kismet olmuş idi.

-MEVLANA YAKUP EFENDİ:

Öğrenimini tamamlayıp hocalığa yükselince (H:1070/M:1659) yılı içinde Edirne'ye kadı oldu.

-MEVLANA MEHEMMED EFENDİ:

Büyük bilginler arasında Kameti zâde Efendi demekle ünlü olan kişidir. Bilim yolunda hocalık derecesine yükseldiği zaman (H:1071/M:1660) yılında Edirne'ye kadı oldu.

Buradan açığa alınıp Mekke kadılığına atandı. Oradan döndüğü gün İstanbul kadılığı verilmiştir.

-MEVLANA BALİ EFENDİ:

Bilim yolunda hocalık derecesine yükseldikten sonra (H:1073/M:1662) yılında Edirne'ye kadı oldu. Daha sonra da üç defa İstanbul'a kadı oldu.

-MEVLANA ÖMER EFENDİ:

Hocalığa yükseldikten sonra Bursa'dan açığa alınmış iken (H:1073/M:1662) yılında Edirne'ye kadı oldu.

-MEVLANA MEHEMMED EFENDİ:

Şeyhülislam Ebüs-su'ud Efendinin torunu olduğu için Ebüs-su'ud zâde demekle ünlüdür. Hocalığa yükseldiği zaman (H:1074/M:1663) yılında Edirne'ye kadı oldu.

-MEVLANA ES'AD EFENDİ:

Ünlü şâir Bâkî'nin torunu olduğu için Bâkî zâde demekle tanınır. Eğitiminde hocalık derecesine geldiği zaman Bursa'dan ayrılmış iken (H:1075/M:1664) yılında Edirne'ye kadı oldu. Açığa alınıp, İstanbul'a gidişi üzerinden fazla zaman geçmeden vefat etti.

-MEVLANA MEHEMMED EFENDİ:

(H:1058/M:1648) yılında şeyhülislam olan Abdülhalim Efendi'nin oğludur. Eğitiminde hocalık derecesine yükselip Süleymaniye medreselerinden Selânik ve Mısır'a ve daha sonra da otuz sekiz yaşında Edirne'ye kadı oldu. (H:1076/M:1665) Rebiül'âhirinin (Ekim) başlarında Edirne'ye girerken tüm bilgileri, kadılar, medrese hocaları, sipâhi ve yeniçeriler ve şehir ileri gelenleri tarafından karşılanıp mahkeme binasına kadar beraber geldiler ve burada yeryüzü halifesinin (padişahın) egemenliğinin devamı için dualar edildiikten sonra göreve başladı.

-MEVLANA AHMED EFENDİ:

(Kalaycı Zade Adıyla Ünlü)

Hocalık derecesine yükselince (H:1077/M:1666) Muharreminin (Temmuz) sonunda Edirne'ye kadı oldu. Açığa alındıktan sonra İstanbul'a gidip orada vefat etti.

-MEVLANA ŞEYH MEHEMMED EFENDİ:

Hüsâm zâde adıyla anılır. Eğitim yolunda Şeyhülislam Yahya Efendi'den mü'lâzım olup Süleymaniye'den Selânik ve Bursa'ya hâkim ve vâli olduktan sonra (H:1078/M:1667) rebülevvelinin (ağustos) başında Edirne kadısı oldu.

Tanrı, hizmetinde hayırlı ve başarılı kılınsın.
Onbeş ay bu görevde kaldıktan sonra Mekke'ye atandı. Orada da altı ay görev yaptıktan sonra vefat etti.

Yerine:

-Olay sahibi KÜRT İSHAK EFENDİ:

Bir gece Şaban ayının sonlarında Edirne'ye gelip üç ay Edirne kadısı oldu. Zilkade ortalarında kuşkucu olduğu için ileride anlatılan avret olayında bir gece ansızın kaçtı. Bir süre sonra İstanbul'da vefat etti.

-MEVLANA VELİ ZADE AHMED EFENDİ:

Hocalık derecesine yükselip birkaç beldede kadı olduktan sonra on altı ay Edirne'ye kadı olup açığa alındı. İstanbul'a gidişinden bir süre sonra vefat etti.

-MEVLANA DEBBAĞ ZADE:

Hocalığa yükselince Şam'a kadı oldu. Oradan ayrıldıktan sonra (H:1071/M:1660) rebiül evvelinde (Kasım) Edirne'ye kadı oldu. Açığa alınca İstanbul'a gitti.

-EDİRNELİ ÇELEBİ DEMEKLE ÜNLÜ AHMED EFENDİ:

Şeyhülislam Yahya Efendi'nin fetva emini olup, küçük yaşta eğitime başlayarak tamamladıktan sonra Ebu Said Efendi'nin yanında bekleme süresini doldurmuş ve klasik yollardan geçip Süleymaniye medresesi darülhadisinden Selânik'e kadı olmuştur

(H:1083/M:1672) saferinin (Mayıs) ortalarında Edirne'ye kadı oldu. Tanrı başarılı kılınsın.

Kendisi, Edirnelilerden Edirne'ye kadı olmuş olanların sekizincisidir. Açığa alındıktan sonra, Edirne'deki evinde oturdu. Düzgün ve açık yazıp konuşmada eşi az bulunan bir kişi idi.

-MEVLANA AVARIZ ZADE MES'UD EFENDİ:

Öğreniminde hocalık derecesine yükselip ve birkaç belde de kadılık ettikten sonra (H:1084/M:1673) yılında Edirne'ye kadı oldu. Görevde on altı ay kaldıktan sonra açığa alındı ve İstanbul'a gitti.

-MEVLANA İLAHİ ZADE DEMEKLE ÜNLÜ MEHEMMED EFENDİ:

Öğrenimini tamamladıktan sonra birkaç belde de kadı oldu. (H:1085/M:1677)zilkade (Ocak) tarihinde Edirne kadısı oldu.Tanrı hayırlı eylesin. Amin.

ONİKİNCİ BÖLÜM EDİRNE'DE YETİŞEN ŞAİRLER

*Hamd ana ki ol kerim-i hâlik
Ol kâdir-i pür kemâl-i râzık
İnsanı kelâma kâdir etdi
Her sözlerini çün cevher etdi
Halk etdi cenâb-ı Rabb-i izzet
İnsânda sūhan,sūhanda hikmet*

Tezkere yazarların sistemlerine uyularak şairlerin adları alfabe sırasına göre yazıldı.

-AHMED BİN SÜLEYMAN BİN KEMAL:

Kimliği kadılar arasında anlatılmışdır ki, Kemâlpâşa zâde demekle ünlüdür. Bu ŞiİR onundur. (*)

ŞiİR

*Yaş döküp kan ağlayup ol mahı cüst-ü cûdayım
Hizmetim eksik değil geh oddayım geh sudayım*

-AHMED PAŞA İBN-İ MOLLA VELİYÜDDİN:

Bunun da kimliği kadılar arasında anlatılmıştır. Bu şiir onundur.

ŞiİR

*Kati gönülden şikâyetler kılur dil gamzene
Gör niçe divânedir kim uğrıya tâş atdırır
Zülf-i siyah olmasa yüzünde 'aceb olmaz
Ol cennet-i firdevs dürür anda şeb olmaz*

-AHMED BEY (ki Tütünsüz adıyla ünlüdür)

Ağaç Pazarı semtinde medrese ve türbesi vardır. Döneminde ünlü sancak beylerinden imiş. ŞiİRde kullandığı ikinci ad Rıdvânî dir. Sehi bey tezkeresinde "Nizami'nin Hamse'sini Türkçeye çevirdi" denmiştir. Bu iki beyit onundur. Allah rahmet eylesin.

* Çeviriye esas olan metnide isim sıralaması eski Türk alfabesine göre yapılmıştır. Burada da aynı yol izlendi. R.K.

ŞiİR

*Şaçın miski ile 'anber karışmış
Lebb-i la'lünile sükker karışmış
Sanasın ergüvandır la'l-i nabı
Ten-i simînine ahmer karışmış*

-AZERİ:

Bostanzâde İbrahim Çelebidir ki ıstabl-ı âmire sınıfının önde gelenlerindedir. Büyük hüner sahibi, konuşması, görüşmesi tatlı, eski şairlerin sohbetlerine ermiş ve görüştüğü kültürlü kişilerin çoğu ile fikir alışverişinde bulunmuş, dünya görüşleri, iyiyi kötüyü ayırma gücünde bir kimsedir. Bu iki beyit onundur.

ŞiİR

*Ebruvân-ı yâr kim aşub-ı cândır her biri
Dest-i kudret birle nakş olmuş kemandır her biri
Şerhalar bu sine-i sâd çâkde güyâ hemân
Çıkmağa kas-ı visâle nerdübandır her biri*

DÜZ YAZI :

(H:1057/M:1647) şevvalinin (Ekim) başlarında vefat edip buna, bu kitabın sahibi (hibri) şu tarihi yazmıştır:

TARİH

*Azerî dîde-i erbâb-ı hüner
Edicek ravza-i rıdvâna hıram
Nâm-ı Rıdvân ana târîh oldu
Çün rızây-ı Hakk ide ana merâm*

Azerî Çelebi'nin son söylediği beyit:

ŞiİR

*Koyup âlâyîş-i dehr-i yöneldim cânib-i Hakk'a
Bu bâzârın ferâgat eyedim sūd u ziyânından*

-EMRİ ÇELEBİ:

Adı Abdullah'tır. Lâkin,

MISRA

"Hüner ehli zamânede gülmez"

Sözü uyarınca tüm vakitleri isteğine erişmeden geçmiş ancak ,bâzi yüksek mekânlara yazıcı ve Edirne'de Yıldırım Han Cami'ine mütevellî

olmuştur. Şi'irlerini dîvan halinde toplamıştır. Muamma ve târihleri pek değerlidir. Hayat hikâyesi tüm tezkerelerde vardır. Bu iki beyit onundur.

BEYİT

*Pâyâmâl eyleme gîsû-yi 'abîr-efşânın
Kuyruğun basma nigâra uyur ejderhanın*

BEYİT

*Gördüm ey dil minnet ister vermene dünyâ murâd
Ana minnet etmeden kurtuldum oldum nâ-mûrad*

DÜZ YAZI :

(H:938/M:1575) tarihinde vefat etmiştir. Bu mısra vefatı tarihini gösterir.

-BAHŞİ:

Kadılar sınıfındandır. (H:1035/M:1635) yılı içinde ölmüştür. Anlatılır ki: Bir gün adı geçen Bahşî; Nazûki ve Cevâni ve Aklî çavuş adlı şairler ile İstanbul'da deniz kıyısındaki meyhanelerin birinde içki içerken Sultan Ahmet Han kayak ile o yerden geçtiği sırada içkinin etkisiyle hepsi neşelenmiş olduğundan aralarından Bâhşî "Bir kadehimiz iç padişahım aşkına" diyen nâra atıp, öbürleri de onunla aynı dili konuşunca, bu kendini bilmezlerin üçü de taş gemisine konulur. Bir süre sonra yine serbest bırakılırlar. Bu beyit onundur.

BEYİT

*Çekersin yâr tenhâya mücerred seyre gelmezsin
Rakîbâ sen hele kûy-ı nigâra hayra gelmezsin*

-BÜLENDİ:

Asıl adı İbrahim'dir. Doğum yeri Anadolu'dur. Ama Edirne'de gelişmiştir. Başlangıçta Gülşeni fakirlerinden olup bir zaman da dânişmend olduktan sonra Edirne yakınında Timurtaş adlı köyde hatib olmuştu. (H:1039/M:1629) yılında bir gece eşkiyalar tarafından basılan evinde ağır şekilde yaralandı ve bunun etkisiyle birkaç gün sonra vefat etti.

TARİH

*Hem etdim çâr mülhak hem du'a edüp dedim târîh
Bülendiye ilâhî gülşen-i 'adnin makâm olsun*

DÜZ YAZI :

Mir Hüseyin muammalarını şerh etmiş idi. Gazelleri eşsiz ve rubailerî gönül okşayıcıdır.

Muammada da adını duyurmuş ünlülerdendir.

ŞİİR

*Bak benim mir'at-ı ruhsârım sîfâtına deme
Söyledirsin şimdi ben tûtî-makâlî dilberâ*

RUBAİ

*Hayfâ ki sevûp Bülendiyâ ol şâhı
Arturdu dil-i belâ-keş âh ü vahı
Târîk-i şek anlama yaşım tuğyânı
Söndürdü çıkup semâya şem-i mâhı*

-BEDİ'İ:

Sultan II.Selim döneminde yetişmiş şâirlerdendir. (H:995/M:1586) yılında vefat etmiştir.Bu beyti, Simten adlı güzel hakkında demiştir.

ŞİİR

*Hasretinle zerd olup çehrem benim ey Simten
Pota-i gamda yanup zer gibi kâl oldu beden
Ey Bedî-i gevher-i nazmın nisâr et pâyına
Bu mesel meşhûrdur yâd olmamış vârn veren*

-BEYANİ:

Beylikden vazgeçip bir miktar timar ile yetinmiş idi. Hasan Çelebi tezkeresinde ikinci adı ile yazılıp Aşık Çelebi tezkeresinde Peykî şeklinde adından söz edilmiştir. Bu beyit onundur.

BEYİT

*Cihân deryâların bir katre denlû'âyına almaz
Gözüne 'âlemi yeldirdi bu çeşm-i güher-pâşım*

DÜZ YAZI:

Yerme ve hezeldede sözünü saklamaz olup, Acem seferinde bir sipahiye incinip onun hakkında şöyle demiştir:

BEYİT

*Bir kızılbaşı havâle edeyim ben sana kim,
Boyu bir karış ola yâşî benim yâşdâşım.*

-BEYAZİ BEY:

Sipahi sınıfından olup adı Mehmet Beydir. Yaşı ihtiyarlığa vardığı zaman dişleri beyaz kalmış olduğundan Beyazî mahlasını almıştır. Şi'irleri güzel ve tarihleri değerlidir.

ŞİİR

Şâne gibi zülf-i 'anber-hâma girmiş çıkmışız
Niçe sevdâya düşüp çok dâme girmiş çıkmışız
Ol kadar mest ü 'arak-rîz olmuşuz kim bilmeziz
Ol peri ruhsâr ile hammâma girmiş çıkmışız
Ey Beyâzî kâ'be-i kûy-ı habibe 'azm edüp
Câme-i cismi koyup ihrâma girmiş çıkmışız

BEYİT

Ol tîfl-ı nev-resim benim at sürdüğüm görse
Tahsinler ile der bu ne zibâ sürüşdür

DÜZ YAZI:

(H:1056/M:1646) yılı içinde Edirne'de vefat etmiştir.

-TABI-İ:

Adı Ali, mahlası bâzan Feyzî ve bâzan da Tabî'î idi. Yazma san'atında tam bir hüner sahibi idi ve ağır zeameti vardı. Meshîh'inin şehrengiz'ine nazîre yazmıştır. Bu şiir onundur.

ŞİİR

Altun kalem misâl bu âh-ı şerer - feşân
Yazdı felek sahîfesine sûre-i duhân

TIĞI BEY:

Hakkını vermek gerekir ki keskin şairdir. Saraydan sipahilerle çıkıp sonra dergâh-ı âli müteferrikalarından olup, nitekim Sultan Ahmet Han'a verdiği kasidede o topluluktan şikayet eden bu beyti demiştir.

BEYİT

Beni bir fırkaya saldı ki, sığmaz nâmı bu bahra
Zebân-ı farisîde 'atf-ı tefsîri perişândır

DÜZ YAZI:

Nigaristan adlı kitabı Türkçe'ye çevirmiştir. Lâkin, müsvettede kaldığı için beyaza çekilip tanınmadı. Çoklukla Edirne'de muhtesip ağası olup (H:1017/M:1608) yılında vefat etti. Kususuz divanı vardır. Bu matla onundur.

BEYİT

Şu dem kim nakl edüp teslîm idem deynim olan cânı
İlâhî bana yol şahidleri kıl dîn ü i'mânı

DÜZ YAZI:

Edirne ihtisabında topal Mehmet Ağa ve Aksak Muzaffer nâip ve yek çeşm Asaf kethüda iken, Tiğî bey bu kıtayı demiştir.

ŞİİR

Bir 'aceb cem'iyyeti var ihtisâb ocağının
Çarh-ı keç-rev kılmamış bu ittîfâkında galat
Kâtibi meflûç ve ağa a'rac ü nâ-pâyidâr

Kethüdâ yekçeşm, Nâzir nîmten, Nâ'ib sakat
Bir der-âmed gelse beş kişi dokuz gözlü olur
Nâ'ib ü ağa birer pây üzere durur hemçü batt

-CELİLİ:

Pamuk dikici (veya, pamuklu diken) idi. Sultan Selim Han döneminde vefat etmiştir. Bu beyit onundur.

BEYİT

İtterimle hemdem ol gitme kapumdan der bana

-CEVRİ:

Harrat zâde, Babası, Acemlerin zariflerinden olup Yavuz Sultan Selim ile beraber gelip Edirne'de yerleşmiştir. Kendisi kadınların ileri gelenlerinden idi. (H:994/M:1585) yılında vefat etmiş idi. Bu matla onundur:

BEYİT

Dili alup gider oldun, gel al bile cânı
Biri birinden ayırma efendi yârânı

-CEVANI:

Kadı zâdedir. Kemalpaşa'dan mülâzim olmuş, kadılık mesleğine girmiş idi. Sonunda altmış akçe ile Vize'de kadı iken vefat etmiştir. Bu matla onundur.

BEYİT

Seg-i yârîm demiş Mecnûn-ı şeydâ
İşidüp Leyli dedi seg be-sahrâ

-DİĞER CEVANI:

San'atkârlardan olup külah dikicisi idi. Sultan Süleyman döneminde yetişen şairlerdendir. Bu beyit onundur.

BEYİT

Vefâ bünyâdi dilberde n'olaydı üstüvar olsa
Ya ben bi-çâre vü üftâdede sabr ü karâr olsa

-HAKİMİ:

Ünlü kadınlardan çuhacı demekle tanınmış olan Ahmed Efendi'nin oğludur. Kendisi de kadı olup Karaferyede kadı iken (H:1038/M.1628) yılında vefat etti. Bu beyit onundur.

ŞİİR

Mâ'iliz ayine-i ruhsârına dildâdeyüz
Sâf-dil,pâkize-meşreb,gıll ü gişden sâdeyüz
Bir gün olur kim öğüdür Hâkimî devrân bizi
Asiyâb-ı çerh içinde dâne-i üftâdeyüz

Ve diğeri:

Kand-i lebiyle tûtî-i dil etdi güft u gü
Mirât-ı rüy-ı yâr ile oldukda rû-be-rû

-HÜSAMİ:

Padişah divanı sekreterlerinden idi. Güzelce Mahmut Paşa'ya reis olmuştur. (H:1016/M:1607) yılında Cağala zâde ile Acem seferine gidip Diyarbakır'da vefat etti. Bu beyit onundur.

BEYİT

Şerâb-ı 'ışk ile mestim gubârı neyliyeyin
Hatt-i 'izara esirim bahârı neyliyeyin

-HÜSEYİN ÇELEBİ:

Pervane zâde demekle bilinirdi. Sipahi sırtından olduğu için Hafız Paşa (H:1032/M:1622) yılında Bağdat'ı kuşattığında beraber gidip, dönüş sırasında Araplar elinde can verdi.Bu şiir onundur.

ŞİİR

Gülşen-i hüsn içre cânâ kâmetin serv ü nihâl
'Arızın verd-i mutarra gözlerin nergis misâl
Hâkden ref' et Hüseynî behdenî şâhim meded
Hicr-i pâbûsunla gâyet oldu zirâ pâymâl

DÜZ YAZI:

Hâlâ bir oğlu vardır ki o da şiire yeteneklidir ve sipâhi mahlası olmuştur.

-HIFZI:

Kur'anı ezberlemiş olduğu için bu mahlası seçmiştir. Sarı memi demekle ünlü idi. Rahmetli Ahî'den sonra Karaferye'de hoca olup orada vefat etmiştir. Bu şiir onundur.

ŞİİR

Ey hatt-ı ruhsârı yâr ol hüsn-i tahrîrin senin
Eyledi rengin varaklar üstüne yarin senin

-HATEMİ BEY:

Burgas kasabasında cami'i olan Mehmed Bey adlı sancak beyinin çocuklarındandır. Pâdişah özel dairesinde yetişen sipahilerin seçkinlerinden olup dünyayı görmüş olgun bir ihtiyar idi. Bu eşsiz beyit onun değerli divanıdır.

BEYİT

Görüp nâfînde cânânın bu gün bir hâl-i 'anber-bû
Nedir dedim göbek miski dedi ol gözleri âhû

DÜZ YAZI:

(H:1004/M:1595) yılında öldüğü vakit memi zâde bu tarihi demiştir.

TARİH

Hâtemîye tevbe-i tevfikle irüp ecel
Buldu hüsn-i hâtme târîh-i hatm-i bî-bedel

-HİDRİ:

Tepegöz Hızır demekle tanınırdı. Kırk akçe ile Bursa'da Yıldırım medresesinde hoca iken nikris hastalığına yakalanmış olduğundan bu hizmet yolunu bırakıp, günlük otuz akçe ile emekli oldu. Bu beyit onundur.

BEYİT

Kasd-i dil ol zülf-i 'anber fâmadır
Bir kalenderdir ki,'azmî şâmadır

-HUFFİ:

Fâtih dönemi şairlerindedir. Gerçi eğitim görmemişti. Lâkin yazılan ve sözleri anlaşılır imiş. Çocuklukla cinas san'atını kullanır imiş. Bu beyit onundur.

BEYİT

Fitneden gerçi anın hâli dahi hâli değil
Lîk cân u dil alan gözleridir,hâli değil

-HULUSİ:

Edirne'de bir meyvecinin oğludur. Önce Edirne Sarayı'na girdikten sonra İstanbul'a gönderilip hâlâ, padişahın özel hizmetlileri arasındadır. Padişahımız Sultan Murat'ın Üsküdar bahçesinde yaptırtıkları gönül ferahlatıcı yeni köşk için bu tarihi demiştir.

TARİH

*Habbezâ kasr-ı letâfet-hazr ü zibâ-tarh kim
Mislini görmüş değil çeşm-i sipîhr-i pür-hıyel
Böyle bir kasr-ı dil-ârâda revâdir eylese
Rûz u şeb zevk ü safâ zill-ı Hudây-ı lem-yezel
Hazret-i Sultân Murâd-ı nâm-ver kim şimdi halk
Darb-ı şimşîri cihângîrin eder darb-ı mesel
Ey Hulûsî hâsılı ol kasr-ı cennet gayreti
Çünkü teşrif etdi ol şahînşeh-i 'âlî mahal
Sâkinân-ı 'âlem-i kudsî o dem târîhini
Dediler şâha mübârek ola kasr-ı bî-bedel*

-HAYALİ BEY:

Adı Mehemmed'tir. Vardar'da doğmuştur. Yetişip gelişmesi ise çoğunlukla Edirne'de olmuştur. (H:964/M:1556) yılında vefat ettiği zaman Ayşekadın Hanı yakınına kendisine ait çeşme yanına gömülmüştür. Bu mısra ölümüne tarihtir.

MISRA'

"Sözü dilde,hayâli gözde kaldı"

DÜZ YAZI:

Biyografisi Aşık Çelebi tezkeresinde yazılıdır. Dîvanı gayetle ünlüdür ve şiirleri toplum dilinde yaygındır.Bu şiir onundur.

ŞİİR

*Kaldı nümüne dehre cihân-ı harâbdan
Berk-i hazân hazân'in-i Efrâsyâbdan*

-HAYALİ ZADE:

Adı İbrahim'dir. Döneminin seçkinlerinin, görüşmelerinden ve sohbetlerinden haz duyduğu zarif ve aydın bir yaşlı idi. Emri Çelebi, babasıyla tanışık olduğundan doğumuna "hoşveled" diye tarih demişti.

Edirne mevlevihânesi (ki,Sultan Süleyman bir def'a Edirne'de iken döneminin asker kadısı olan efendi,padişah toplantısına giderken yolu üzerinde bir mevlevi, kendinden geçmiş durup küçük aptestini yapar.

Asker kadısı toplantıya gidip,padişah tarafından kabul edildiği zaman, gördüğü durumu anlatıp, teklifi ile mevlevihaneyi kapatmış idi.

Bundan sonra burada mevleviler oturmayıp, ancak,Farsça bilen birisi haftada iki gün mesnevi anlatırdı.

Hayâli zâde o mesnevi okuyanların sonuncusudur ki onun zamanında Sultan Ahmet döneminin başlarında yine açılıp Kemal dede adlı birisi şeyh olarak atandı ki, o zamandan sonra semâ ayinleri yapılip sonra yine (H:1074/M:1663) yılında yasaklandı.

Hayâli zâde, Ayasofya binasının durumunu anlatan Türkçe bir risâle yazmıştır ki, kendi el yazısı ile olan nusha bendedir.

(H:1022/ M:1613)zilkadesinde (ocak) vefat etti. Hayatta iken, Muradiye cami'i kabristanında mezar yaptıtır, kendisinin olan bu iki beyti mezar taşına kazdırmıştır.

BEYİT

*Yanılıp bunca günâhı eyledim nisyânile
Hazretine niçe varsun bu kulun 'isyânile
Fahr-i 'âlem hürmetine 'izzetine ya ilâh
Cennete gönder beni imânile ihsan ile*

DÜZ YAZI:

Tanrı'nın hikmeti,vefatı sırasında Sultan Ahmet Han Edirne'de bulunup o vakit de Muradiye mütevellisi olan Nâdân İsmail Efendinin başvurusu ile Nasuh Paşa cenazeyi câmi kabristanına defnettirmeyip Kiyık kabristanına gönderdi. Bu beyit onundur.

BEYİT

*Kızardı tâb-ı mülden ruhlerin buldu tarâvetler
Açıldı bağ-ı hüsnün gülleri Allaha minnetler*

-DANIŞI:

Adı Mustafa'dır. Hocalık yoluna girmiş iken (H:1027/M:1617) yılında genç yaşında vefat etti. Yaşasaydı, kendisinden bir çok eserler vermesi beklenebilirdi. Bu beyit ölümünün tarihidir.

TARİH

*Dedim fevtin işidüp bir ziyade bi-bedel târih
ilâhî Dânişî merhûmu ihsânınla kıl abâd*

Bu iki beyit onundur.

BEYİT

*Bir çeşm-i kâtilin hedef-i ebruvâniyuz
Benzer gönül ki tir-i kazânın nişâniyuz
Ol şâh-ı milket-i sühanın Dânişî bu gün
Minnet Hudâya mazhar-ı lûtf-i nihâniyuz*

-DA'İ:

Adı Mehemmed'dir. Sofu zâde demekle ünlü idi. Taşlık câmi'inde hatip ve Edirne sarayında hoca idi. Kur'an okuma ilminde hünerlive diğer ilimlerde de yorum yapabilecek güçte aydın bir ihtiyar idi. (H:1027/M:1615) yılında vefat etti. Ölümüne düşen tarih şudur:

TARİH

*Dedim ey sâliki târihini ol şeyh-i kurrânın
Teheccüd-i hîn geçdi cân fidâ kıldı Sofu-zâde*

DÜZ YAZI :

Sür'atli yazı yazma gücü bulunduğundan, önemli kitaplardan birçok kopyalar çıkartıp, Şeyh Muhammed cezerinin tecvit biliminden olan Mukaddime'sini manzum olarak Türkçe'ye çevirmiştir. "Avâmil'i bahr-i haffi de Türkçe olarak yazmıştır. Gazellerinden hiçbiri görülmemiştir. Fakat, iyi târihleri vardır. Avamil çevrisinin başlangıç beyti bunudur.

BEYİT

*Hamd-i Hakk ile oldu feth-i kelâm
Umarım ahir ide Rabb-i enâm*

-DERVİŞ ÇELEBİ:

Köstendilli Mustafa adlı bir kadının oğlu olup kendisi de bilim yolunu seçmiştir. Bu beyt onundur.

BEYİT

*Kadd-i dil-cûyun hayâli dîde-i hûnâbda
Güyâ bir serv-i ra'nâdir kenâr-ı âbda*

-DESTARİ:

Sarıklı İbrahim adlı bir doktorun oğludur. Kendisi de tıp ilmini seçmiş olup Edirne bimarhanesinde üçüncü tabip iken (H:1023/M:1614) yılında vefat etti. Bu şi'ir onundur.

Şİ'İR

*Ey yüzü mâhım hayâlinle senin oldum hilâl
Yâ kâşın fikri beni etdi za'îf ü bi-mecâl*

Bu da onundur.

Şİ'İR

*Oldu bir simin berg-i 'aşkile sinem tâze dâğ
Dâğlar feryâdına âheng olup tutdu kulâğ*

-RIZAZİ:

Dimetoka doğumludur. Gelişmesi Edirne'de olmuştur. Kasapzâde Abdülherim Efendi denmekle tanınmış idi. Hocalar sınıfından olup üç dilde (Arapça,Farsça,Türkçe) şi'ir söyleme yeteneğinde idi. (H:985/M:1577) yılında vefat etti. Bu matla onundur.

BEYİT

*Kosam bin dâğî bir dâğ üzere sinemde 'aceb sırdır
Tefâvüt etmez ol gün yüzlünün yanında hep birdir*

-RIF'ATİ:

Kadılar sınıfından divâne görünümlü bir kimse idi. (H:1013/M:1604) yılında Plevne kadısı iken öldü.Bu matla onundur.

BEYİT

*Ziyâ-bahş oldu her bir sagar-ı mey tekye-i câne
Çerâğın aydın olsun dâ'imâ ey pîr-i meyhâne*

-REFİKİ:

Amasya doğumlu ise de dâr-ül hadis vakıflarına mütevellî olduğu için hayatında evi, vefatında kabri Edirnededir. Bu matla onundur.

BEYİT

*Tâ seyre çıkdı nâz ile serv-i revânımız
Andan beri yerine oturmadı cânımız*

(H:939/M:1532) yılında vefat etmiştir.

-REVÂNİ:

Adı İlyas'dır. Yavuz Sultan Selim Trabzon'da şehzâde iken onun meclisine girip kıymet kazandıktan sonra üzerinde değerli birşey bulunup elinden alındı. Kendisi de Arabistan yolunu tuttuğunda, padişah, yaptığına pişman olup yoldan döndürmüştü, o da bir gazel demişti. Matla budur.

BEYİT

*Ne 'aceb gerdiş-i 'âlem ne 'azab devr-i felek
Bir dem içinde bile vardı otuz yıllık emek*

DÜZ YAZI :

Çoğu zamanlarda birtakım vakıf işlerinde görev alıp gününü geçirirken (H:930/M:1523) yılında vefat etti. Bu mısra ölümünün tarihidir.

TARİH

"Cenândan yana cân atdı Revânî"

DÜZ YAZI:

İşretnâme adlı manzum bir kitabı vardır ki, bu beyit ondadır.

MESNEVİ:

*Ederse ehl-i meclîs n'ola ikrâm
Kî yahni puhtedir gâyet değil hâm
Görüp meclisinde şâd oldu şarâbı
Soyunup raks urur tâvuk kebâbı
Nedendir meclîse çâk böyle ikdâm
Niçün palûdeye göz dikdi bâdâm*

-RUMİ ÇELEBİ:

Sipahi sınıfından iken emekliliği seçmiş yaşlı bir kişi idi.

-DİĞER RUMİ:

Kanuni döneminde yetişmiş şâ'irlerdendir. Rumeli Beylerbeylerinin divan kâtiplerinden idi. Bu dörtlü onundur.

RUBA'İ

*Her ki dünyayâ gelür âhir ecel câmin içre
Ne 'aceb menzil olur kimi konar kimi göçer
Ceres (ü) nâle ile kâfile-i 'ömr göçer
Kös-i rihlet çalınur geldi geçer geldi geçer*

-ZAMANİ:

Yavuz Sultan selim döneminin sonlarında vefat etmiştir. Bu beyit onundur.

BEYİT

*Dedim nâr-ı 'izârında nedir zülf-i siyeh cânâ
Dedi ol gözlerim nûru niçün olmaz duhân âteş*

-DİĞER ZAMANİ:

Bunun da doğum yeri Uzunköprü'dür. Adı Mehmed'dir. Dânişmend iken Şehzâde Sultan Mustafa'nın yanında sekreter olup, şehzâdelerin katledikleri dönemde, divan önde gelenleri perişan olduğu zaman bunun da ömrü son buldu. Bu beyit onundur.

BEYİT

*Bilmez ki nice âzide ağıyar gezdürüp
Gören sanur Zamânî'yi segbân olup gezer*

-SAGARİ:

Kazaz Ali denmekle ünlü, zevk sahibi zarif bir kişidir.

BEYİT

*Sohbetine tâlip idi hâs-u 'âm
Olmuş idi bezm-i mey ansız harâm*

DÜZ YAZI:

Fâtih döneminden Kanûni dönemine kalmış aydın bir yaşlı kişi idi. Ömrünün sonlarında yasaklardan uzaklaşıp uslanmak istediğinden kabrini kazdırıp etrafına bir servi, bir bâdem ve bir şeftali fidanı dikeyor. Bu beyitleri de mezar taşına kazdırmış idi.

ŞİİR

*Anın için mezârım üstünde
Ben bu eşcârı böyle vaz' etdim
Tâ gören sormadan bile hâlim
Bu cihân içre n'eyledim n'etdim
Bir boyu serv, çeşm-i bâdâmın
Şeftalüsine doymadım gitdim*

DÜZ YAZI:

Refikî adlı bir şâir Edirne Şehrinin balçığından rahatsız olup bu yergiyi dediği zaman (ki bendi budur)

BEYİT

*İlahî sen halâs eyle, bizi bu şehri batıldan
Kişi anı ne seyr etsün geçilmez âsla kilden*

DÜZ YAZI:

Sagarî de ona karşı bu beyti demişdi.

BEYİT

*Şu kim şeytân-sıfat eyler şikâyet âb ile kilden
Yüzüne yellen anın aslı od'dur hazz eder yelden*

-SALİKİ:

Kanûni döneminde yaşamış şairlerdendir. Adı Ahmet'tir. İyi kemankeş ve küştigir idi. Gâhi Galata'da azeb, gâhi de Arabistanda gezerdi. Sonunda Arabistan'da öldü. Bu matla onundur.

BEYİT

*Yazsam 'aceb mi sen şeh-i nâ-mihribâna cöng
Bâz-i derûnu yazmağa olur bahâne cöng*

-DİĞER SALİKİ :REFİKİ ZADE:

Saray nakkaşlarından iken Edirne'de ehl-i cihet olup o durumdayken (H:1030/M.1620) yılı içinde vefat etti.Çoğunlukla târih söylerdi.Bu parçası tasdik etmiştir.

ŞİİR

*Ermeğe Ka'be safâsına şu kim himmet eder
Tîğ gibi kemer-i himmetin iki kat eder*

*Er olan bu zen-i dehrile niçe ülfet eder
Şam u Kuds'e erişür sonra yerin cennet eder*

*Kime kim Ka'be nasib olan Hudâ rahmet eder
Her kişi sevdüğünü hânesine da'vet eder*

-KESBİ, VEYA, KİSBİ:

Kanûni döneminde yetişen şairlerdendir. Adı Durak'dır.Pâdişah çevresinde ona bağlı olanlardan dır. Bu beyit onundur.

BEYİT

*Varını gel şol kadar yolunda dökdü saçdı kim
Kaldı eğininde hemân bir pârelenmiş pirehen*

-SİHRİ:

Adı Mehemmed'dir. Divdest oğlu (divdest zâde) demekle tanınır ki, babasının çok sür'atlı yazı yazdığı için divdest derlermiş. Kendisi bu yolda babasından daha sür'atlı imiş. Kemalpaşa zade Edirne kadısı iken mahkeme kâtibi olup, ondan sonraki kadılar zamanında da kâtiplik edip ömrünün sonuna kadar bu görevi sürdürmüştür. Bu beyit onundur.

BEYİT

*İlâhi isterim cismim serâser tâze dâğ olsun
Bir er yatur desûnler kabrim etrâfı çerâğ olsun*

-SA'İDİ:

Tüccar sınıfından Hacı Osman adlı kişinin yetiştirmiş olduğu köle sınıfındandır. Yeterli bir eğitim gördükten sonra ilmiye sınıfına girmiş olup, halen ünlü kadılar arasında bulunmaktadır. Eşsiz şîirleri vardır. Bu beyitler onundur.

BEYİT

*Erüp nihâyete firkat, dem-i visâl erişür mü
Murâdına dil-i nakâm-ı hasta-hâl erişür mü*

BEYİT

*Hasta-i 'ışkız meded dönsün mey-i hamrâ biraz
Lâzım olmuşdur çekilsün şîşe-i sahbâ biraz*

-SUVARİ:

Kanûni döneminde yetişmiş şairlerdendir. Yaşamında, önceleri san'atı, canbaz ve sohbeti gönülleri ferahlatan bir kimse idi. Sonraları tasavvufa gönül verip, hankâh sahibi bir şeyh oldu. Bu beyit onundur.

BEYİT

*Halka-i zülfünde cân ü dil mu'allâklar döner
Birbirine karşı oynar, san iki cânbâzdir*

-SEHİ BEY:

Necâti Bey'in yetiştirmesi ve sohbet arkadaşı imiş. Dîvan kâtibi iken Edirne'de Dârü'l Hadis mütevellisi olmuş idi. Rûm'da tezkiretü's şuaara toplanların ilki budur. (H:950/M:1543) de vefat etti. Bu matla onundur.

BEYİT

*Dâğlar halkası giydirdi zırhlar tenime
Cebe satmak niçe olur göstereyim düşmenime*

-ŞAHİDİ:

Sultan Cem'in defterdarı ve önde gelenlerinin övünç noktası idi. Bu beyt onundur.

BEYİT

*Dedim kim görmedim cânâ senin gibi güzel gözler
Dedi kim görmedim ben de senin gibi güzel gözler*

-ŞU'Âİ:

Mihal mahallesi semtinde bir debbağın oğlu olup yeniçeri sınıfına girmiş idi. (H:1025/M:1616) yılında vefat etti. Bu şiir onundur.

ŞİİR

*N'ola bî-çâreler gitse dilâ cânânın ardınca
Yürürler bendeler zirâ şeh-i devrânın ardınca
Müsellemsin, Şu'âî, sen gazelde ehl-i nazm içre
Kıyasım bu, varan sensin şeh-i Selmân'ın ardınca*

-ŞİFAYİ:

Gülşeni tarikatındandır. Mühür yapan Derviş Bâkî olarak tanınır. Uzun yıllar Arap ve Acem vilayetlerinde dolaştıktan sonra (H:1043/M:1633) yılında Edirne'ye geldi ve burada kalmaya karar verdi. Mühür yapımında zamanın ustalarındandır. Hâlâ Edirne Dârü's-şifâsında başhekimdir. Bu şiir onundur.

ŞİİR

*âh-ı ışkın vezîr-i kârdânıdır gönül
Mülk-i Rûm'un Hakk bu kim sâhib-kırânıdır gönül
Okların gözler o hûn-rizin şikâf-ı sinede
Ey Şifâyî kal'a ten dîdebanıdır gönül*

-ŞEVKİ:

Bir koca karının kölesi idi. Sonra Sultan Bayezit'in oğlu Sultan Mehmet Manisa'da iken Necâti ve Tâli'i orada bulduklarından bunun da hevesi üstün gelip onların hizmetlerine girmiş idi. Bu matla onundur.

BEYİT

*Yazan hilâl resmini tâk-ı zebercede
Evvel kaşın hilâlini kılmiş müsevvede*

-SADIK BEY:

Fâ'izî efendi "Züptetü'l eş'âr" ında "yedi adet birçok şiiri içine alan dîvanı görüldü" demiştir. (H:1000/M:1591) yılı içinde vefat etmiştir. Ahdi, tezkeresinde "Bunu sarayda hizmeti kabul etmeyip kazancını serbest olarak gördükçe Sâdık adının bir harfini değiştirip Sârik şekline korlar idi. Amma doğru değildir" demiştir. Hâsılı, güzel yazan usta bir şâir idi. Bu matla onundur.

BEYİT

*Sâki sana göz kıpduğunu gördü hubâbın
Alınduğu hep o idi meclisde şarâbın*

-SANİ'İ.

Attar Ahmed adlı birisinin oğlu olup adı Mehmed'tir. Hekimlik ettiği için çevresinden haylice saygı görmüş olup yaygın bir ünü vardır.

Bununla beraber sarayda hizmeti kabul etmeyip kazancını serbest olarak sağlamak amacıyla İstanbul'da Saraçhane yakınında bir eczane açıp rahat bir geçim sağlamıştır.

(H:993/M:1585) yılında ilaçların özelliklerini bildiği için kimya bilimi ile uğraşmaya başladı.

Lâkin, alınması gerekli bazı korunma önlemlerini almakta hatalı davrandığından asit buharından dişleri tamamen dökülmüştü. Bu etki ile zehirlenerek vefat etmiştir.

MISRA

"kimiyâger be kîssa-i mürde vü renk"

BEYİT

*N'ola sen bağırımın başın gözetesen sofi bîmârim
Kişinin dost başına bakar düşman ayağına*

-SABAYİ:

Adı Hayreddin'dir. Sultan Bayezid döneminde yetişen şairlerdendir. Arnavut Koca Davut Paşa, Bosna Beylerbeyi iken yaptığı savaşları on beş bin beyt kadar şiirle yazmıştır.

Kusursuz dîvanı olan ünlü bir şâirdir. Bu matla onundur.

BEYİT

*İştihâ yalın kılıç hûn-ı visâle ermez el
Söyleşürin acele âğyara geldi ise ecel*

-SABRİ:

Aşağıda yazılacak olan İlmî Mahlaslı bir kadının oğludur. Kendisi de ünlü kadınlardan olup hâlâ İstanbul'da oturmaktadır. Kusursuz dîvan sahibi, iyi huylu bir şâirdir. Bu şiir onundur.

ŞİİR

*Hiç dil gibi tîr-i müjesine sipihr olmaz
Ammâ nideyim aşık-ı zâra nazar olmaz
Ah etme Sabâ ergüre gûş gele şâyet
Ey bülbül-i şeydâ işidilmez haber olmaz
Can verme dürer-i şevki ile n'ola yolunda
Sabrî gibi sultânımı cândan sever olmaz*

-SIFATİ:

Kanûni döneminde yetişmiş şairlerdendir. Cerrahlık san'atında büyük usta, güzel huylu bir kimse idi. Bu matla' onundur.

BEYİT

*Olmayaydı la'l-i dilber gibi şeker-bar şi'r
Olmaz idi 'âlem içre böyle kıymetdâr şi'r*

-SABAYİ ZADE EFENDİ:

Kadılar sınıfının ünlülerinden olup Sultan Ahmet Han'ın son dönemlerinde yetişen şairlerdendir ve de o dönemde vefat etmiştir. Bu şiir onundur.

ŞİİR

*Yakup kül eyleyüp yerimi od ider misin
Bu nâr-ı firkat içre beni kor gider misin
Senden ayırmam ol mehi derdin felek bana
Şimdi ne dersin 'ahdine durmaz döner misin
ölümüne, Mama zâde Efendi şu tarihi yazmıştır.*

TARİH

"Aldı gerdünden ecel görki sabâyî-zâdeyi" diye

-UBEYDİ EFENDİ:

Adı Abdurrahman'dır. Nebî halife adlı bir ermişin oğludur. Şeyhülislam Kadızâde'nin yanında çalışıp kendisi de kadılık yoluna girmiş idi. Son olarak eski Zağra'da kadı iken (H:981/M:1573) yılında vefat etti. Bu mısra vefatının tarihidir.

MISRA

"Ah fevt oldu Muharremde 'Ubeydî Çelebi"

İyi ahlak sâhibi, töreli ve terbiyeli bir kişi idi. Müsiki ilminde ve muamma yazmada benzersiz olup şiirde büyük ün sahibi idi. Bu şiir onundur.

ŞİİR

*Ademin sâgar-ı 'ömrüne cihân bir demdir
Hey meded ol dahi hûn-i dil ile hem-demdir
Halkı lâya'kıl iden hâb değildir her şeb
Anların gündüzün içdikleri câm-ı gamdır*

-ABDİ:

Kadılar sınıfından olup Vize yakınında Saray adlı kasabada kadı iken (H:1020/M:1611) yılı içinde vefat etti. Bu mat'la onundur.

BEYİT

*Cıvârımda olan ol âteşin ruh-ı yâre çarpıldım
Ne yâre belki arada olan divara çarpıldım*

-İTABİ:

Adı Ahmed Çelebidir. Bir anda üç dört gazel demeğe yetenekli, rahat konuşan az bulunan bir şâirdir. Sultan II.Selim döneminde yetişmiş olanlardandır. Bu beyit onundur.

BEYİT

*Kızıl güldür desem ruhsârına ol gönca âl anlar
Hilâle benzetirsem kaşların eğri hayâl anlar*

-ASKERİ:

Yaşamının başlangıcında kalender bir derviş olup, bir süre gezgin dolaşıttıktan sonra zeamet sahibi olup Selânik'te oturmuştur. Kanûni döneminin sonunda yetişen şairlerdendir. Bu beyit onundur.

BEYİT

*Her zemînin tân mı dönse çarh-ı gerdün üstüne
Cinsidir elbette döner dîn olan dîn üstüne*

-ATA:

Fâtih dönemi şairlerindedir. İyi huylu ve yakışıklı ve hünerli bir genç olduğu için, Fatih, kendi hizmetine almak istediği zaman suçlayıcı Atâi'den çekinip "dirîğ" redifli bir kaside deyip içinde bir beyit yazar:

BEYİT

*'Adline sığınur idi zulm-ı zamânedен
şimdi 'Atayî'ye gücü sultân eder dirîğ*

-İZARİ:

Adı Mehmed'dir. Anadolu ordu kadısı Hasan Beyefendinin yanında çalışıp hoca olduktan sonra, haddini bilmez bir kişi olduğundan, görev yerlerinde hizmetlilerin rüşvetleri ile geçinmeyi âdet edinmiş idi. (H:996/M:1587) yılında vefat etti. Bu beyit onundur.

BEYİT

*Gelmedi sâki kanâ'at var iken meyhânede
Bir ayağım evdedir bir ayağım meyhânede*

-ATAYİ:

II.Selim dönemi şairlerindedir. Hekim Sinan oğlu derler idi. Bir zaman ilim yoluna girip sonra Edirne bimarhânesinde ikinci tabip oldu ve bu görevde iken vefat etti. Bu beyit onundur.

BEYİT

*Zerd çehre ile bulur kûyunu âşık bolıcak
Buldurur sâhibine ka'beyi altun olucak*

-İLMİ-İ NAZÛK:

Adı Ahmed'tir. Lûtfî Çelebi derler. Bir kadının oğludur. II.Selim dönemi şairlerindedir. Abdurrahman Efendi'nin yanında çalışıp ilim yoluna girmiş idi. Şi'irleri nâzikânedir. Bu beyit onundur.

BEYİT

*Savt-ı mûrgâna n'ola gûş tutarsa gül-i ter
Bu kadar sözler işitdik şâhım gerekir bir dinler*

Bu da onundur.

BEYİT

*Avâze-i 'adl-ü kerem -ü dâdın işitdik
dergâhına yüz sürdük iyi adın işitdik
Ol şâha şikâyet mi var ey 'ilmi felekden
Dün gece yine nâle vü feryâdın işitdik*

(H:1080/M:1669) yılında Kıbrıs'ta Baf Kadısı iken vefat etti.

-İLMİ: AYAN ZADE:

Kadıların ileri gelenlerinden olup gâh Edirne'de, gâhi de Çirmen'de otururdu. (H:1057/M:1647) cemaziel ahir'inin (temmuz) sonunda vefat etti. Bu beyit onundur.

BEYİT

*Kande varam sâye-i serv-i bülendim var iken
Kime kul olam senin gibi efendim var iken*

-AHDİ:

Adı Ali'dir. Yıldırım Han şeyhi oğlu demekle tanınır. İlim yoluna girip sonunda eli akçe ile Kepenekçi Medresesi'nden açığa alındığı zaman üzümlük günlük yirmi akçe ile emekli oldu. Bu matla onundur.

BEYİT

*Gâh açıldı gonca geh dürdü yüzünü nazdan
'Arz-i didâr etdi ya'ni bülbüle açmazdan*

-GARİBİ:

Yavuz Sultan dönemi şairlerindedir. Mahmut Çelebi adlı bir defterdarın oğlu idi. Okçulukta ve şiirde hünerli bir genç idi. Canberd-i Gazâlî seferinde vefat etti. Bu şi'ir onundur.

Şİ'İR

*Halk-ı 'âlem zâr zâr ağlar figânımdan benim
Kıssa-i ferhâd kaldı dâstânımdan benim*

-FANİ:

Kanûni dönemi şairlerindedir. Sahhaflıkla geçinen kanaat sahibi yaşlı bir kimse olup Kanaat köşesinin sultanı idi. Bu beyit onundur.

BEYİT

*Devr-i lâ'inde senin meyhâra bir ben bir hubâb
Baş açık, yalın ayak, avâre bir ben bir hubâb*

-FANİ ATTAR :

Sultan III.Murat dönemi şairlerindedir. Sultan Mehmet Han (IV.Mehmet) Eğri seferine giderken Edirne'ye geldiği zaman bir övgü şi'iri verip karşılığında para ödülü almış idi. Lokman hekimin öğütlerini Farsça'dan Türkçe'ye çevirmiş idi. Bu beyit onundur.

BEYİT

*Köhne cisre uğrama gel ey püser
At ile geçmekten anı kıl hazer*

Manzum bir bilmece risalesi vardır ki (H:1003/M:1594) yılında yazılmıştır.
Bu bilmece onundur.

BİLMECE

*Nedir ol hokka kim yâkûta benzer
İçî pür dürr-i meknûndur müdevver
Kapansa bir hayal olur gözünde
Açılrsa dökülür kand-ı mükerrer*

BİLMECE'NİN CEVABI

*Leb-i dilberdir anı bil sen ammâ
Deme nâdâna ağzından çıkarmâ*

-FÜTÜHİ:

Adı Abdülazizdir. Kadılık mesleğinde güzel yazı yazan ve Türkçe şiir söyleme gücüne sahip olup genç yaşında iyi bir eğitim almıştır. Bu beyit onundur.

BEYİT

*Biz hemdemânı derd-i keşânı mahabbetiz
Ülfet künendegâh harifân-ı mihnetiz
Güm küştegân-ı vâdi-i pür-vehm-i firkatiz*

DÜZ YAZI:

(H:1051/M:1641) remezanının (aralık) yirmisinde Edirne'de vefat etti.

-FEDAYİ:

Adı, Ali Bâli'dir. Zamanında, yakışıklı, iyi yetişmiş bir genç olup Sultan II.Selim Şehzâde iken yakınında bulunan ünlü bir sipahi idi. Güzel konuşurdu. (H:969/M:1561) yılında canına kıydı.Bu matla onundur.

BEYİT

*Gerçi kim bağırma tiğ-i gam-ı firkat geçdi
Hançer-i hicrî dil ü cânıma kat kat geçdi.*

-FAZIL-I LENG:

Adı Fazlullah dır. Birçok ilimlerde bilgi sahibidir. Bu yolda çok zahmet çekip Amasya müftisi Ümmü'l-Veled zâdenin yanında çalışmıştır. Mesleğe girmeden vefat etti. Kanûni dönemi şairlerinden olup bu beyit onundur.

BEYİT

*Hattin erişdi verdi aşûba ol cemâlî
Güyâ diyâr-ı Rum'u tutdu çıkup Celâlî*

DÜZ YAZI :

Emrî Çelebi,Fazlı hakkında onun dilinden bir gazel demıştır. Beyit ve makda bu beyitlerdir.

ŞİİR

*Timur-ı mihnetim gam ile atım oynadı
Ahım duhânı n'ola bana otağî
Fazl-ı Lenk pâyına düşse 'aceb değil
Ahû görünce der güzelim itin aksağî*

-FAZLI:

Ehl-i cihet sınıfından çok hünerli bir kimse idi. Özellikle minarelerde ip üzerine kandil dizmede yetenekli olup çoğunluklu nakışlar dizerdi. (H:1007 /M:1598) yılında vefat etti. Bu şiir onundur.

ŞİİR

*Şerâr-ı âhımı seng-i dil-i dildârdan çakdım
Çerâğ-ı sineme mihr-i ruh-ı envârdan yakdım
Niçe zâr olmasın evtârî her sâz-ı nagamsûzın
Anı çeşm-i nizârımda olan evtârdan takdım
Yolunda pâymâl etdim nukûd-ı eşkimî saçdım
Dağtıldım encüm-âsâ kâti yokdan vardan nakdım*

-FEYZİ:

Kanûni dönemi şairlerindendir. Dünya bilimleri ile uğraşırken bu yolu bırakıp kalbini arıtmak için Mısır'a gitti. Orada sipâhi bölüğüne geçip divan görevlileri sınıfına girdi. Bu beyit onundur.

BEYİT

*Pâyını tomrukda gördü gonca-i nev-restenin
Benzinin uçduğu budur bûlbül-i dil-hastenin*

-KADİRİ:

İshak Fakih adlı birinin oğludur. Edirne'de hoca iken Sultan Bayezit döneminin sonlarında vefat etti. Hayal gücü yüksek, eşi az bulunur usta bir şair idi. (H:1030/M:1620) yılında vefat etti. Bu beyt onundur.

BEYİT

*Hengâme-gîr olursa surahi 'aceb değil
Kim niçe pehivânı basar bir ayağ ile*

-KABAYİ:

Kul cinsinden olup Ali Paşa çarşısında hazır giyisi satıcısı olduğu için Kabâyî mahlasını almıştır. (H:1030/M:1620) yılında vefat etti.

-KAMİ EFENDİ:

Kadılar arasında yaşamıştır. Şiirleri ve sözleri eşsizdir. Bu matla onundur.

BEYİT

*Çâk etdi yakarı gül gibi 'uşşâkda sine aç
Gel bahşiş eyle kullara şâhım hazîne aç*

-KERİMİ:

Kanûni dönemi şâirlerindedir. Ben, Edirne hakkında Kerîmi mahlası ile yazılmış bir şehrengiz gördüm. Görünen o ki, bunun olsun. Bu beyit onundur.

BEYİT

*işve-vü hâlet gerekdir gözlerinde dilberin
karelik dersin bulunur kelle-i mismârda*

-KEŞFİ:

Sultan II.Süleyman dönemi şâirlerindedir. Bilim yolunda güzel yazı yazma yönüne heveslenmiş olup giderek emirlik derecesine yükselmiştir. Bu beyit onundur.

BEYİT

*Hayât ezây-ı 'âlem ruh-bahş-i mürde-i gamsın
Hemân ben hastenin cânı değilsen cân-ı 'âlemsin*

-KESBİ:

Adı Mehemmed'tir. Sipahî sınıfının ileri gelenlerindedir. Pâdişah dîvanı yazıcılarının en değerlilerinden olup daha nice hizmet yerlerinde de bulunmuştur. Geçmişten kalma yaşlı bir bahtı aydınlık kişidir. Târîh söylemede hünerli olduğundan bunları ayrı bir dîvan içinde toplamıştır. Bâzi eserleri de vardır. Konuşma yeteneği güçlü, dîvan sahibi bir şâirdir. Bu beyit onundur.

BEYİT

*Yansa ger nâr-ı tecellây-ı visâl-i yârdan
Dönmeye Musâ-sıfat dil-i ruyet-i didârdan*

DÜZ YAZI:

(H:1050/M:1640) rebiülevvelinde (Mayıs) vefat etti. Anlatılır ki: Kesbî Çelebi yaşamının sonlarında uslanmaya niyetlenip Edirne'den, İstanbul'a taşınan vâiz Mahmut Efendi'ye mürid olmuş idi. Aynı yılda Mahmut Efendi ölünce Kesbî Çelebi fazlaca üzülp "İlâhî yakın zamanda benim de canımı al "diye dua etmişti. Allah'ın emriyle haftasında o da öldü.

-GÜFTİ:

Kadılar sınıfının ileri gelenlerinden olup döneminin şâirlerindedir. Bu şiir onundur.

ŞİİR

*Zâr-ı dili yâ sînedi pinhân ederin ben
Yâ 'ışkile 'alemleri seyrân ederin ben*

-LAHİKİ:

Sultan II.Selim döneminde Farsça'dan Türkçe'ye lûgat yazan Halîmi'nin oğlu olup Edirne'de yerleşmiş idi. Kendisi de yumuşak huylu olup güzel yazanlar sınıfından idi. Bu şiir onundur.

ŞİİR

*Ele girmez mi sâki bize sunsan bir ayak bâde
Yere ayak mı basardım sevincimden ben üftâde*

-MİSALİ:

Adı Hasan'dır. Önceleri zenaatkâr sınıfından iken sonraları pâdişah dîvanı yazıcılarından olmuş idi. Hüner sahibi, yakışıklı, çalışkan ve döneminin benzeri olmayan bir şâir idi. (H:1006/M:1597) yılında vefat ettiği zaman Tîgî Bey bu beyti söylemiştir.

BEYİT

*İşidüp Tîğî fevtin dedî târîh
Misâli geçdi bu dâr-ı fenâdan*

Bu beyit onundur.

BEYİT

*Sa'âdet ile gelür deyu "d-i ferâh-fâl
Hilâl-i şehri evcine çıkdı edüp istikbal*

-MECDİ:

Adı Mehemmed'dir. Bilgi ve erdemlik yolunun seçkinlerindedir. Ahî zâde Mehemmed Efendi'nin yanında çalıştıktan sonra kadılık mesleğine girip o sınıfın ileri gelenlerinden olmuştur. (H:999/M:1590) yılında vefat etti. Bu misra' ölümünün tarihidir.

TARİH

"Mecdî ye rahmet ede Rabb-i Mecid"

Taşköprülüzâde'nin "Şakayık" ını büyük bir başarıyla Türkçe'ye çevirmiştir. Aynı zamanda ona bir miktar da ek yazmıştır. Gayet ayrıntılı olduğu için çoklukla iki cilt olarak yazılır. Bu beyit onundur.

BEYİT

*Nisbet emez rûyunu ayîneye ehl-i sarâ
Tûtî-i güyâ ne denlü söylese andan yana*

-MESTİ:

Sultan II.Beyazid dönemi şairlerindedir. Fazlaca yakışıklı olduğundan Necâti Bey aşık olup hakkında şunu demiştir:

BEYİT

*Yalnız ben değilim her kişi divâne durur
Sen perirü-ü melek manzara Mestî Çelebi*

Henüz pek genç iken dünyayı terk etmiştir.Bu şi'r onundur.

Şİ'İR

*Benim sûrahi gibi şâh-ı tâc-dârım yok
Kuluyum ayağın öpmeğe iktidârım yok*

-MU'İNİ:

Kanûni dönemi şairlerindedir. İlim yolunu seçmiş, yazın güzel, şi'ri değerli bir şair idi. Bu matla onundur.

Şİ'İR

*Bakmadı yâşıma bakdım o meh-i tâbâna
Ne sitârem bana yüz tutdu ne hód-cânâna*

-MU'İNİ:

Kanûni dönemi şairlerinden olup kadılar sınıfındandır. Adâletli ve yardım sever olup derviş yaratılışı, gençlere olan aşkı ile ünlü ve dîvan sâhibi bir şair idi. Bu beyit onundur

BEYİT

*Gel ey vâ'iz sirâtin hafvın anma lutf-ı Hakk çokdur
Geçenlerden haber aldık biz anda korkuluk yokdur*

-NECATİ:

Doğrusu budur ki, döneminin şairlerinin sultanı idi. Adı İsa'dır. Fatih döneminde kendini göstermiş, Sultan II.Bayezit döneminde şehzade sultan Abdullah'a kâtip olmuş, onun ölümünden sonra şehzade sultan Mahmud'a nişancı olmuş idi. Onun da ölümü üzerine ayda bin akçe aylık ile yetiñip yalnızlık köşesine çekildi ve bu durumda iken (H:914/M:1508) yılında vefat etti. Bu beyit onundur.

BEYİT

*Bîdâr olun ki derde erişür devây-ı sihr
'Adetdir açılır der-i dâdû-ş-şifây-ı sihr*

-NEŞATİ:

Mahlası,daha önce Semendî idi.Sonra Neşâtî mahlasını aldı.Henüz gençlik yaşında iken genel kültür alanında yeterli bir eğitim görmüş olup,şi'ir alanında da ince zevkli,neşeli bir dili vardı.Bu şi'ir onundur.

Şİ'İR

*Çekdikçe mey-i nâzi o çeşm-i siyah-i mest
Bir âfet olur 'âleme her bir nîgeh-i mest
Ne cân u ne dil kala Neşâtî bir olursa
Ol gamze-i pür-fitne ile ol nîgeh-i mest*

-NAZMÎ:

Kanûni döneminde yetişen şairlerdendir. Adı Mehemmed'dir. Sipahî sınıfından olup, bâzi nazire yazılmış gazelleri tüm nazirelerle beraber toplayıp büyük bir mecmua haline getirerek kendisi de hepsine nazireler söyleyip kusursuz bir dîvan oluşturmuştur. (H:955/M:1548) yılında vefat etti. Bu beyit onundur.

BEYÎT

*Niçe bir dola eyvâh ile kûyun
Yazıkdır ehl-i 'ışkın âhın alma*

-NİHÂNÎ:

Adı durak'tır. Sultan II.Selim Manisa'da şehzâde iken defterdarı idi. Gayetle cömert ve bağış yapmakta ünlü idi. Bâzi bozguncular onu Sultan Süleyman'ın yanında kötülerdiler. Bu yüzden (H:970/M:1562) yılında şehitler arasına katıldı. Bu mısra' şehid edilmesine târihtir.

TARİH

"Eyleye Hakk cinâni ana durak"

Bursalı Rahmi Çelebi bir sûz-i nâk mersiye söylemiştir ki, matla' onundur.

ŞİİR

*Ey dil bu ittisâl nedir ma-sivâ ile
Kat'ı ta'alluk et yûrû mikrâzi lâ ile*

Şehit olmadan önce bir gazel-i abdâr ile o sırrı açıklamıştır ki, bu beyit onundur.

BEYÎT

*Sultân-ı gam-ı 'ışkına dil olalı menzil
Cân oldu şehâ şahid-i maksûduna vâsıl*

-NASUHÎ:

Yavuz Sultan Selim döneminde yetişmiş şairlerdendir. Attarlar sınıfından olduğu için hekimlik yoluna girmişti. Lakin, bu fende yetenekli olmadığından Basirî bu beyti demiştir.

BEYÎT

*Kim ki içdi Nasûhî şerbetini
Sihhata tevbe-i nasûh etdi*

DÜZ YAZI:

Şakayı seven,güler yüzlü bir kimse imiş. Bu beyit onundur.

BEYÎT

*Mûlk-i dil sensiz şehâ yıkıldı virân oldu gel
İntihây-ı firkat-ü pâyân-ı hicrân oldu gel*

-NİHÂNÎ

Adı İbrahim'dir. Ubeydî'nin yanında yetişmiştir. Bâzi resmi gelirlerle geçinip (H:1000/M:1591) yılı başlarında vefat etti. Ömrünün sonlarında akli dengesi bozulup, bir ramazan gecesi bir gencin gözünü çıkardığı için akıl hastalıkları hastanesine konmuş idi.

Bâzi dostları ziyarete gittiklerinde, önüne dev'at ve kalem koymuş yine gazel söylemeye çalıştığını görürler. Şi'irleri eşsizdir. Bu beyit onundur.

BEYÎT

*Serkeşlikde bana benzer sanurdu kendini
Hâlim beyân edüp âb döndürdü âsiyâbi*

-NÜVİSÎ

Adı Yunus'dur. İlim yoluna girip nice yıllar Edirne mahkemesinde kâtiplik etmiştir. Sonra İstanbul'a atanmış olup bu şi'ir onundur.

ŞİİR

*Ne esîr-i lutf-ı dehriz ne gam-ı ferdâde yüz
Ser-firâz-ı 'ışk olaldan serv-veş azâdeyüz
Bend-i zülfünden Nûvisî gitti ümmîd-i necat
Çün melâmet deşti içre mûrg-i dâm-ı üftâdeyüz*

-VALİHÎ EFENDÎ

Dürüstlüğü ile tanınmış, gençliğinden, ömrünün sonuna kadar öğüt vermek ve va'z etmekle vakit geçirmiştir.

Olgun kişiler arasında aranan ve beğenilen bir kimse olduğu için, Edirne'de Sultan Selim cami'i yapıldığı zaman cami'in ilk vâzı olmuştur.

(H:996/M:1587) zilkadesinin (Eylül) yirminci günü vefat edip Tunca Nehri kenarında Şeyh Şü'ca Zâviyesine defn olundu.

Ölümüne çok târihler denmiştir. Aşık yaratılışlı bir kimse olup şi'irleri aşk ağırlıklıdır. Hatta, anlatırlar ki: Birgün Vâ'ız kürsüsünde va'z ederken gönül bağı olan güzel ile bir rakibi konuşarak câmi'e girip tam kürsünün karşısına otururlar. Teklifsizce sohbe başlayınca:

"Gayr ile görsem seni, gayret helâk eyler beni"

deyişinde olduğu gibi, va'iz efendinin sabrı ve kararı tükenip sözlerini karışdırarak sonunda kendini tutamaz duruma gelir. Hemen kürsüden aşağı sıçrayıp saldırır. Rakibin, karşı koyma gücü yetmeyip hemen kapıdan kaçar.Vâ'iz efendi düşe kalka yerine oturup nasihata başlar.

ŞİİR

'Aşkın halât-ı vecdin ihtiyârî sanmanuz
Dilrübâlar şivesi âdemde koymaz ihtiyâr

Bu beyit onundur.

BEYİT

Marîz-i 'ışkınâm dermân bana sen şâha kalmışdır
Yetişin derd-i 'ışkınla işim Allaha kalmışdır

-VASİİ

Adı Abdülvâsi Efendidir. Doğum yeri Dimetoka olup, Edirne'de oturur. Eğitimi tamamlayıp bilim yolunu seçti. Değişik görevlerde çalışıp Rumeli ordu kadısı olduktan sonra mevlânâ İbn-i Kemalpaşazâde'nin ölümüyle boşalan şeyhülislamlığa atanmayışına gücenip, tüm kitaplarını Edirne bilginlerine vakfetti.

Tüm öğrencilerine de diploma vererek kendisi Mekke'ye göçetti. Orada mücavir oldu. Bu durumda iken (H:945/M:1538) yılında rahmete kavuştu. Bu şiir onundur.

BEYİT

'Aşkın hakkında çok söz söyler imiş dilbere
Çok söz işidir uyarıya düşmana cânânımız

-VAHDİ:

Kebeci zâde derlerdi. Edirne'de Saray Hocalığından diploma almış ve kadılık mesleğine girmişti. Elbasan kadılığından ayrılmış iken vefat etti. Kanuni dönemi şairlerindedir. Şairlerin mahbup dostlukla ünlü olanlarından kalender huylu bir kimse idi. Bu matla' onundur.

BEYİT

Basarmış derler erbâb-ı riyâzet bağrına tâş
Sen ey sengin-dil ol ben za'îfin gel karındaç

-VECDİ:

Adı Câfer'dir. Edirne'de Saray Cerrah-ı emini iken öldü. Kanûni dönemi başlarında yetişmiş şairlerdendir. Halk arasında ünlü olan Ana-Bacı hikâyesini bu yazmıştır. Bu beyit onundur.

BEYİT

Câna sevdâlar salup bu zülfi 'anber sâyine
Bin belâyâ mübtelâ oldu dil-i şeydâ yine

-VEHBİ:

Adı hüseyin Çelebi'dir. Bu yüzyıl şairlerinden ve kadılar sınıfındandır. Bahârî mahlasını almıştır. Sonradan Vehbî'ye çevirdi. Bu şiir onundur.

ŞİİR

Gönül Ferhad-veş gâhî mekânın bî-sûtûn eyler
Gehi avârelik deştinde izhâr-ı cünûn eyler

-HATİFİ:

Adı Abdurrahman'dır. Zâhidî zâde demekle bilinen birinin oğuludur. Eğitime önem verip Müftî Muhyiddin Efendiden icazet aldıktan sonra ilim yolunu seçti. Kanûni, Van seferine çıktığı zaman yanında gidip Kayseri'de vefat etti. Allahın sırrı, babası da hacdan dönerken aynı yerde vefat etmişti. Babasının yanına gömdüler.Bu kıt'a onundur.

KIT'A

Dün elin yumuş dilerdi kim rakib
Yaş elile dute zulfün dilberin
Ah edüp didi irakdan Hâtifi
Tutma bir dem kim kurusun ellerin

-HADİ:

Mama zâde Ahmed Efendidir ki, kadılar sınıfının ileri gelenlerinden yetenekli, gelişmiş, yetkin bir kişi idi.

Nigâristan'ı Türkçe'ye çevirmiş ve Güzide adlı tarihe ait bir kitapta hazırlamıştır. Lâkin, ikisi de müsvedde olarak kaldı. Temize çekilmedi. (H:1018/M:1609) yılında vefat ettiği zaman Tiğî Bey bu târihi demiştir.

TARİH

Tiğî-i dâî didi târihini
Rûh-ı Mâma-zâdeye rahmet ola

Eşşiz târihleri vardır.Bu arada,Koyun Baba adlı ermiş kişi öldüğünde:

TARİH

"Dehr kasabı Koyun Baba'yı kurban eyledi"
diye târih söylemiştir.Bu şiir de onundur.

BEYİT

*Etsün mü âh-ı dil-süzüm alevler âşikâr
ışk derler nâmına dilde bir âteş-pâre var*

Zağralı Aşki,hakkında bu yergiyi demiştir.

KIT'A

*Ser defter-i erbâb-ı şakâ mâ-sadakı
Mecmu'a-i hikd ü hasedin ser varakı
'Aşki ki kesilse başı ya çıksa gözü
Vallahi şakîdir yine billahî şakî*

YAKİNİ:

Kanûni döneminde yetişen şairlerdendir.
Günlük kırk akçe ile vakıf işlerine bakma görevi ve yılda dört bin akçe yıllık ile ödüllendirildi.

Kanûni ile, şehzadelîği döneminde yakın ilişki kurmuş, hatta, bir kere yayladan inerken ateşli bir hastalığa yakalanmış olduğundan pâdişahın özel arabalarına bindiği görülmüştür.

Ömrünün sonuna kadar bekâr yaşayıp zârif kimselere sohbet arkadaşıları kurup onlarla dostluk ederek gününü geçirdi. Bu beyit onundur.

BEYİT

*'Aşık oldum yine bir dilber-i ra'nâ gördüm
Leb-i cân-bahş dehen-i mu'ciz-i 'İsa gördüm*

ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EDİRNE ŞEHRİNDE MEYDANA GELEN ACAİP HALLER VE GARİP OLAYLAR

- İLK OLAY:

Edirne şehri yöresinde görülen acaip olayların birincisi Sırp kâfirleri olaydır ki, hikâyesinin aslı budur:

Filibé şehri Lala Şakir Paşa tarafından fethedildiği zaman, Felspo adıyla anılan o şehir bu isimle ünlenmiştir. İstanbul'dan çıkartılıp uzaklaştırıldığı zaman Sırp hâkimi olan despotun yanına giderek Lala Şahin'den şikayetçi olup yardım istedi ki İslamlardan öc alsın.

Despot Mihayl de, cahil topluluğu harekete geçirip, Bosna ve Engürüs ve Eflak kralları ile birleşerek (H:766/M:1364) yılında yardımcı askerlerle beraber Edirne yönüne hareket ettiler.

Lala Şahin Paşa düşmanın gelişini haber alınca padişaha acele haber gönderip durumu bildirdi. Düşman askerinin dışında, sayısız sivil olduğunu ve Rumeli askerinin bunlarla baş edemeyeceğini duyunca Gazi Padişah Gelibolu üzerine gitmek isterken Pınarhisar'ın yakınına gelince kalenin fethi ile ilgilenerek Edirne'nin korunmasına gelip yetişmeden Edirne'ye bir merhale uzak-taki Mustafa Paşa Köprüsü adlı kasabaya yakın Meriç Nehri kıyısında hâlâ Sırsındığı demekle ünlü olan yere indi.

Lala Şahin Paşa padişah yardımından ümitsizliğe düşünce Tanrı'nın yardımına sığınıp eldeki islam askeri (ki,düşman askerinin ancak onda biri idi) ile düşmana karşı koymaya çalışıp, önce Hacı İlbey kendi askeri ile yollandı. Hacı İlbeyi, tutsak almak için düşman üzerine at sürdürüğünde gördü ki düşman askeri Karadeniz gibi uçsuz ve bucaksız.

İslam askeri ki, onların onda biri idi, bunlarla çatışmanın olanaksız görülmesi üzerine, yardımcı olması için Tanrı'ya sığındı.

O zaman kendisine bir ilham geldi ki: Düşman askeri, üstün sayılarına güvenerek kendilerini mutlak galip olarak görüp gece-gündüz, fitne ve fesat içine gömülmüştür.

MISRA

"Geceler mest, gündüzün mahmur" olmuşlardır.

Bunların üzerine gece baskını yapmanın uygun olacağı kanısına varıldı. Dört yöne adamlar gönderildi. Geceleyin düşmanın bazıları uykuya dalıp, bazıları şarap ve kebab eğlencesinde iken her taraftan korkunç sesler, davul, boru ve tekbir sedasını yükseltmekle düşmanın kalbine büyük ürküntü düşürüp, şaşkınlığa uğratıp serseme çevirdiler.

O büyük kalabalık, etraftan gelen boru ve davul seslerini duyunca gecenin karanlığında darladağın olup, bazıları bazıını öldürüp kanını toprağa kardı.

Bir kısmı da sonbahar yaprağı gibi Meriç nehrine dökülüp bir nicesi can korkusuyla karmaşa alanından uzaklaşarak herbiri bir köşede saklandılar.

ŞİİR

*Gâziyân-ı dilâver-i çâlâk
Ettiler çün bu hâleti idrâk
Şükr edüp bârgâh-ı Yezdâna
Erdiler ni'met-i firâvâna
Küşteden puştalar olup peydâ
Cüy-ı hûn ile doldu ol peydâ
Ehl-i islâmın aldılar hayfın
Bağladılar bakîyetü's-seyfîn
Lâ-cerem Hacı İlbeyi vü sipâh
Oldular behçetile 'âzim-i rah*

DÜZ YAZI

Gerçi bu garip fetih ve hızlı başarı Hacı İlbeyi'ne kısmet oldu. Amma, Lala Şahin Paşa'nın bu zaferde katkısı olmadığından üzgün ve kıskanma durumunda olduğu söylenmektedir ki, o büyük savaşçı, Lala Şahin'in düzeni ile zehirleip cennete gönderildi.

YAZARIN DİZESİ

*Kimdir ol kim zehr-i dehr-i âkîbet nûş etmedi
Cevr-i dür-ı gadr-ı a'dâ anı bî-hûş etmedi*

İKİNCİ OLAY:

Edirne şehrinde meydana gelen garip olayların büyüğü, Yıldırım Bayezit' den sonraki şehzadeler felaketidir ki uzun öykünün özeti şudur:

Yıldırım Bayezit'in, Timur olayı sonunda dört şehzadesinden Emir Süleyman Edirne'ye, İsa Çelebi Bursa'ya, ve Sultan Mehmet Han Tokat ve yörelerine hakim olup, Mûsa Çelebi, Sultan Mehmet Han'ın yanında kalmıştı.

Kısa sürede Sultan Mehmet Han, İsa Çelebiyi ortadan kaldırıp Bursa'da babasının tahtına çıktı.

Anadolu vilâyetine hâkim olduğunu Emir Süleyman duyunca, kalabalık bir askerle Gelibolu'dan Anadolu'ya geçti. Sultan Mehmet Han, kardeşinin bu saldırısı karşısında Tokat semtine çekildi ve Emir Süleyman Bursa'ya girip kaplıcalarda içgâle-mine, etrafındakiler de şehri yağmaya daldılar.

Bu sırada Mûsa Çelebi, Sultan Mehmet Han'ın izniyle Karadeniz'den Eflak'a gidip Rumeli Beyleri kendisine uymakla Edirne tahtına çıktı.

Emir Süleyman Bursa'da bu ürkütücü haberi duyunca acele ile Rumeli'ye geçip Mûsa Çelebi ile yaptığı büyük bir savaştan sonra yine Edirne tahtına sahip oldu.

Bu bozgun üzerine Mûsa Çelebi dağa çıkıp Emir Süleyman'ı gözetmeye başladı ve fırsat kolladı. Bir kere Emir Süleyman gaffet içkisi ile Edirne hamamında gütdudaklı sâkiler elinden şarap içip zevk ve sefa ile gün geçirir oldu.

Mûsa Çelebi, Emir Süleyman'ın bu derece herşeyden habersiz ve kendini beğenir durumda olduğunu duyunca birgün sipahilerle Edirne yönüne at sürüp şehrin etrafını toz dumana kattı.

Durumu Emir Süleyman'a duyurdukları zaman, haberciyi azarlayıp kovdu. Mûsa Çelebi'nin askerleri Edirne bağlarına girdiler ve kale yakınına ulaştılar. Evranos Bey, ki, yıllardan kalma yaşlı bir kişi idi, hamama giderek şöyle dedi:

"Ey Şehzâde, ne feragat demi ve ne işret âlemidir!"

ŞİİR

*Diler isen ki 'izz ü câhın ola
Nazar-ı lutf-ı Hakk penâhın ola
Olma zinhâr müdemmen-i bâde
Vermesün bâde aklını yâde*

DÜZ YAZI

Emir Süleyman, kırmızı şaraba o kadar tutulmuş ve önlem almayı o kadar unutmuş idi ki, öğüt kabul etmeyip:

"Ey hacı lalam, nedir bu üzücü sözler? Mûsa kimdir ki benim üzerime asker çekip egemenlik iddiasında bulunsun" dedi.

Evranos Bey, şehzâdenin, eğlence topluluğundan ayrılıp devletleri gelenlerinden Yeniçeri Ağası Hasan Ağa'ya şehzâdeninin inadını anlatarak onu da şehzâdeyi uyarmaya yöneltti.

Hasan Ağa da şehzâdenin meclisine giderek anlattıkları ile şehzâdenin canını sıktı.

Suçsuz olarak kızgınlık okuyla Hasan Ağa'nın sakalını tıraş ettirip meclisten çıkarttı. O da büyük üzüntü içinde öbür beyler ile Mûsa Çelebi'ye katıldılar ve ölüme düşüp Edirne'ye getirildiler.

Bundan sonra, Emir Süleyman içkinin verdiği neşe ile sarhoş durumda hamamdan çıkıp İstanbul yoluna düşdü.

Yolculuk sırasında Dügüncü köyü adlı yere geldiği zaman bir Türkmenin tanımasıyla onu yakalayıp Mûsa Çelebiye haber verdiler. O da Koyun Mûsa'sını gönderip şehzâdeyi şehit ettirdi.

Bu olaydan sonra Mûsa Çelebi Edirne tahtında başına buyruk kaldı. Emirindeki yöneticilere güvenmediği için çoğunu kast ve yok etmekle zaman geçirdi. Onların yerlerine kendi yandaşlarını yerleştirip mallarını elinden alarak Emir Süleyman'a ettikleri vefasızlığı bahane edip herbirini kendinden yüz çevirtti.

Bu yüzden, Rumeli ileri gelenleri Sultan Mehmet'in Rumeliye gelmesini candan ve gönülden bekler olmuşlardı. O sırada Sultan Mehmet İstanbul

tefkurunun yardımı ile Rumeli'ye geçip İstanbul yakınında İnce yüz adlı yere geldiği vakit Mûsa Çelebi deniz gibi askerlerle onu karşıladı. Çarpışmada Sultan Mehmet önce galip, sonra malup oldu ve yine Anadolu'ya geçti. (H:816/M:1413) yılında yine İstanbul tefkurunun yardımı ile Rumeli'ye geçti ve Vize yakınına indiği zaman Evranos Beyden bir bağlılık mektubu aldı. Mektupta, serhad emirleri gelmenizi bekliyorlar. Musa Çelebi ile çatışmada acele etmeyin ve bu yolda kararlı olun deniyordu. O da, buna göre Edirne yönüne hareket etti.

Bu sırada Musa Çelebi'nin kaderi, sultanın kaderi ile çarpıştı ve kısa sürede ondan yüz çevirip, kumandanları hakkında güvensiz olduğundan savaşı vâdettikleri halde karşı tarafa geçtiler. Sultan Edirneye geldiğinde kale koruyucuları anahtarları teslim edip, kendileri Filibeye, oradan da Balkan dağlarına çekildiler.

Mûsa Çelebi bâzı derbent ve yollarda Sultanın sipahilerine karşı zafer arzusu ile fırsat kollamada idi.

Bu sırada Musa Çelebi tarafından İzmiroğlu Hamza Bey Sultan'ın askerlerinin başı Mihaloğlu ile Mihaloğlu ile karşılaşmış ve Mihaloğlu tarafı galip geldi. Hamza Bey:

DÜZ YAZI:

Oradan geçilip Sofya yöresine inildi. Sonra Şehirköy derbendinden geçilip Niş sahrasına konuldu.

Mûsa Çelebi, her geçide uğradığında Sultan askerine saldırdı. Fakat, çabası boşa çıkardı. Oradan Las bölgesine gelince, Paşa Bekir ve Tırhala beyi Sinan Bey ve öbür serhad kumandanları gelip sultanın ayağına yüzlerini sürerek onurlandırdılar.

Las hâkimi olan Evranos Bey de aynı işi yapıp Sultanın övgüsünü kazandı. Sonra Kosova'ya geldiği zaman İzmiroğlu Hamza Bey, Musa Çelebi'den yüz çevirip beş bin atlı ile Sultanın askerine katıldı.

Mûsa Çelebi, yanında yedi bin kapı kulundan ve Mihaloğlu Mehmet Bey ve Timurtaşoğlu Umur Beyden gayri kimse bulunmadığını haber aldı. Bundan sonra Sultan, emirleri ve ileri gelenler ile Kara su yolundan tekrar Sofya yönüne hareket etti.

Çamurlu alanına indiğinde Mûsa Çelebi banyoya gelmişti. O sırada askerlerinden birçok yarar kişiler de Sultanın askerlerine katıldılar. Mûsa Çelebi bu hâli görünce geri kalan atlılarının gönüllerini alıp elbirliği ile Çamurlu sahasında fedâî gibi bizzat çarpışırken askerleri dağılınca, safları yarıp geçtiler. Bayezid Paşa ile Mihaloğlu onu çevirip bir yerde, bindiği at gibi gücünü yitirdiğinden yakalanmasına çalışıp Sultanın yanına götürdüler.

Sonunda, düzenin sağlanması için Sultanın buyruğu ile genç şehzadeyi ok kirişi ile boğup hayatından ve Rûm saltanatından ayırıp uzaklaştırdılar. Bundan sonra Sultan Mehmet Han ülkedetek başına hâkim oldu. Savaşlar ve ölümlerde sona erdi.

ÜÇÜNCÜ OLAY:

Yukarıda sözü edilen Bayezit oğlu Sultan Mehmet (H:814/H:1411) yılında Edirne'de vefat ettiği zaman, şehzadesi Sultan Murat, sancağında bulunduğu için cenazesini kırk iki gün kadar gizleyip hatta, iç organlarını çıkartıp salhâne yakınındaki kabristana gömerek üzerini mermer ile kaplamışlardır. O mermerlere adını ve vefat tarihini de yazmışlardır. O mezar hâlâ denilen yerde durmaktadır.

Gizleme işi uzayınca asker sınıfı bunu anlamış "elbette pâdişahı görmek isteriz" diye hücum ettikçe, devlet ileri gelenleri bunu önlemeye çalışmış Ancak, bu davranış, onların kuşkularını daha da artırmıştır.

Sonunda bu önlemler de yarar sağlamayınca yine bir araya gelip pâdişahın özel doktorlarından Kürd Ozan adlı bir hekimin önerisi üzerine, pâdişahın cenazesi olan köşkün kapı ve pencerelerini, soğuktan koruma bahanesiyle iyice kapatıp cenazeyi bir köşede tahta oturtup, giydirdikten sonra, arkasına, elini hareket ettirmek için birisini sakladılar.

Bu yerinde önlem üzerine karar verip askerlerin yaşlılarından birkaç tanesini içeri aldılar. Bu sırada adı geçen tabip bağırıp çağırarak gelip:

ŞİİR

*Hemân destârını atdı zemîne
Dedi erkân-ı devlet a'zamına
Senin paşa elinden dâd u feryâd
Niçün şâha edersin böyle bî-dâd
Biz etdikçe 'ilâca sa'y u ikdâm
Sen eylersin anı ibtâl ü 'idâm*

DÜZ YAZI:

İçeri girmiş olanlar, ölünün hareketini diri hareketi sanarak tabibin bağırması karşısında padişahın yanında fazla durmayarak hemen ona dua ederek çıkıp gittiler.

Böylece ölüm anlaşılmamış oldu. Bir kaç gün sonra Sultan Murat'ın taht kenti Bursa'ya geldiği duyulunca, cenazeyi de tahtı revanda oraya gönderdiler.

DÖRDÜNCÜ OLAY:

Sultan II. Murat, tahta çıkışından bir yıl sonra (H:815/M:1412) bâzı olayları ortadan kaldırmak için Bursa tarafına gitmişti. Rumeli sınır boylarında, Düzmece Mustafa adında kimliği belirsiz bir kişi çıkıp Timur savaşında "Yıldırım Bayezid'in kaybolan Mustafa adlı oğlu benim "diye ayaklanmıştı. O taraflardaki emirler de ona boyun eğip Siroz'u ve diğer beldeleri ele geçirerek Gelibolu Boğazı'na gelmişler, burdan da geçerek Bursa yakınında Ulubat Suyu kenarında Sultan murad üzerine saldırmışlardı.

Sultanın askeri, Tanrı'nın da yardımı ile üstün gelince, Düzmece çaresiz kalıp Rumeline kaçarak Edirne yöresine hareket etti.

MİSRA

"ol avâre baht-ı ber-geşte ile gitti reh-i idbâra"

DÜZ YAZI :

Sultan Murat onun arkasından koşturup gelince Edirne'de de duramayıp kaçtı ve Kızılağaç Yenicesine gelince ona arkadaş olan sipahiler için aslını öğrenince, arkalarından gelen askere teslim ettiler. Durum Edirne'ye duyurulunca ferman üzerine:

BEYİT

*Hisâr-ı Edrene burcundan etdiler meslûb
Hemişe düşmen-i 'Osmâniyân ola mağlûb*

BEŞİNCİ OLAY:

Sultan II. Murat (H:847/M:1443) yılında saltanat tahtını bırakıp kendini ibadete adanarak Manisa'ya hareket etti. Tahtını, oğlu Sultan Mehmet'e bıraktı.

Bu olay duyulunca, eşkiya sınıfı, Osmanlı Ülkesine saldırmak için birleştiler.

Bu arada Karamanoğlu'nun kışkırtması ile Rumeli hudut boylarında olan Engürüs, Alman, Bosna-Hersek, Karabağ'dan, Eflak ve Firenk ve diğer kâfir hâkimleri toplanıp Lasoğlu Despot önerine düşüp seksen bin demir zırlı kâfir, denizler gibi hareketlenip İslam Ülkesine dalgalar gibi saldırdıkları Sultan Murat'a duyurulduğu zaman sü'atle Edirne'ye hareket etti.

Kâfirler, Niğbolu'dan Varna yakınına gelmişlerdi. İki taraf karşı karşıya gelip çarpıştığı zaman ilk bozgun İslam tarafında olmuş iken, sonradan, düşman kralının başı kesilince düşman bozguna uğradı. Çoğu kılıçtan geçti, geri kalan da kaçtı.

Bu fetih, (H:848/M:1444) yılında Sultan Murat'a nasip oldu.

O sırada Edirne'de büyük bir yangın çıkıp Bedesten tarafından Tahtakale yakınına kadar olan kısım kül oldu. Hatta bedesten kethudası Hoca Hasan, Bezaz-istancılar ile yapı içinde yandılar.

Yeniçeri sınıfı başkaldırıp Hadım şehabeddin Paşayı bastılar. Paşada iç kapıdan çıkıp Saraya sığındı. Ancak, pâdişahın koruması ile kurtuldu. Sonra tüm yeniçeriler Buçuktepe'ye çıkıp isyan ettiler.

Bunun üzerine ücretlerine buçukar akçe eklenerek bu olay bastırıldı.

Bu nedenle de o yere Buçuktepe adı verildi.

Bu ayaklanmayı bahane eden Vezirlerden Halil Paşa, İshak Paşa, Uğurluoğlu gizli fikir birliği edip Sultan Murat'ı Edirne'ye davet ettiler.

Olavin çıktığı yılın sonları idi ki, (H:842/M:1445) idi. Sultan Murat deniz yoluyla Edirne'ye gelip Buçuktepe'ye indi. Avlanma bahanesiyle çıkıp yeniçerilerin asıl amaçlarını bildiğinden, yeniden tahta çıkarak Sultan Mehmed'i yine Manisa'ya gönderdi

ALTINCI OLAY:

Fatih Sultan Mehmet bilginlere fazlaca ilgi gösterdiğinden, eraftan Edirne'ye gelen bu kişileri sarayına davet edip derecelerine göre değer verirdi. Bir zamanda, Hurûfilerin başı olan Fazlullah-ı Tebrizî taraftarlarından ba'zı kötü düşünceli kimseler, dürüst kişiler gibi gözüküp pâdişaha yaklaşmış, onun kalbini ve güvencesini kazanmıştı.

Mahmut Paşa bu durumdan fazlaca üzüлüp onları padişah meclisinden uzaklaştırmaya çalıştı. Fakat, pâdişahın onlara karşı aşırı ilgisini gördüğünden durumu anlatmaya cesaret edemiyordu.

Daha sonra, büyük bilginlerden o dönemde şeyhülislam olan mevlâna Fahrüddin-i Acemi'ye anlattı ve dinî yeteneğine inandığından yardım istedi.

Paşanın sözleri mevlânâyı etkilemiş olduğundan, o sapık kişileri dinlemek istedi. Paşa da onları dâvet edip mevlânâyı bir yere gizledi ve onlara serbestlik gösterdi.

Onların geçersiz görüşlerine yakınlık gösterip içlerinde sakladıkları düşünceleri açığa çıkarttı. İnançlarının temelini, Hulûl ve ilhad olduğu ortaya çıkınca Fahrüddin-i Acemi sabredemeyip sağlam dinî inancı gereği saklandığı yerden çıkıp tutuklanmalarına girişince saraya kaçtılar.

Mevlânâ, ardlarınca gidip isteğinde direnince, inandırma gücüyle Sultanı râzi edip, hepsini alarak üç şerefeli camii'ne götürdü.

Müezzinlerine sela ettirip halkı câmi'e topladı. Minbere çıkıp o fesatçıların çarpık yorumlarını anlatarak katledilmesi gerektiğini ve bunun büyük sevabı olduğunu bildirip hazır bulunanlara, onların toptan yakılmaları gerektiğini söyledi.

Bunun üzerine, Namazgâh ovasına odun yüküldürüp, o sapık topluluğu ateşe attırdı. Anlatılır ki: Mevlânâ Fahrüd-din, ateşi tutuşturmak için bizzat üflediği sırada saç ve sakalının bir kısmı yandı.

YEDİNCİ OLAY:

(H:961/M:1553) yılı baharında (ki,doğ a Edirne yöresini cennet bağı etmişti) Fatih Sultan Mehmet, Manisa sancağı valisi şehzade Bayezit ile Manisa hâkimi sultan Mustafa'yı Edirne'ye çağırıp sünnet törenlerinin yapılmasına başladı.

Edirne civarında ADA adıyla bilinen gönül açıcı adaya çadır ve gölgelikler kurulup o yeşillik alan sultanların törenlerine uygun olarak donatıldıktan sonra etraftan gelen düğüncüler ile öylesine doldu ki, kalabalıktan insanlar üst üste istifi olmuşlardı. Her ayakta güzel bir yüz kendini gösterip eğlence takımı ile cennetin gül bahçesine dönmüştü.

Sultan Mehmet tahtına oturup toplulukta bulunan bilginlere ikramlarda bulundu.Ünlü bilginlerden Mevlâna Fahrüddin ve Mevlâna Ali-i Tusî pâdişahın sağında ve solunda oturma şerefine erip öbür bilginlerde derecelerine göre yerlerine aldılar.

Güzel sesli gençler Kur'an okumaya başlayıp peygambere övgü ile bitirdiler. Kur'an ayetlerine ait konular büyük meclisteki bilginler arasında konuşulup fikirler ileri sürüldü.

Sonra meclis tamamlanıp ikramların çokluğu o dereceye vardı ki yoksullar ve miskinler de toplayıp satıldılar. Helva ve şekerleme tepsiler ile getirilip hermollanın önüne konulup kaldırıldıktan sonra yerlerine götürülmeleri için hizmetçileri eğittiler. Herbirine birçok armağanlar ve övünç giysileri başışladılar ve gönülleri alınarak geldikleri yerlere döndüler.

İkinci meclise büyük şeyhler dâvet edildi. Allahın birliğini zikrederek gelip zevk ve şevk ile değerli konuşmalar yapıldı. Üçüncü mecliste üst düzey siviller, cenkçi sipahiler dâvet edildi. Silahşörler meydana girip hünelerini gösterdiler. Dördüncü mecliste halk, yoksullar, yetimler, tören gereklerini yerine getirdiler. Tam bir ay süreyle düğün eğlencesi söylece sürüp sünnet töreni son bulunduğu zaman şehzadeler eski görev yerlerine döndüler.

SEKİZİNCİ OLAY:

Sultan II.Bayezit (H:917/M:1511) yılında Edirne'de iken büyük oğlu sultan Ahmed'i veliahd edip, bunu uygun gören devlet ileri gelenleri ile tahta çıkartmak isteyince, Trabzon sancağında bulunan Sultan Selim bunu duydu.

Bunun üzerine, gemilerile Karadeniz'den Kefe kıyısına geçip Edirne tarafına hareket ettiği duyuldu.

O zaman Rumeli emirleri Edirne'ye dâvet edildi Henüz bunların askerleri gelip yetişmeden, Bayezid on beş bin kadar asker ile ada çayırı adlı adaya otağ kurup oturmuştu.

Sultan Selim Edirne'ye yaklaşınca ondan korktuğu anlamı çıkmasını diye oradan ayrılıp saraya yakın yerdeki çukur çayıra geldi.

Sultan Selim'in askerleri de gelip karşılına indi. Bayezit, şehzade askerlerinin bu kadar yaklaştığını görünce çatışmaya girmemek için büyük

bilginlerden Sarı Gürz takma adıyla bilinen Mevlânâ Nureddin'i şehzadeye göndererek "Elbette benim uygun görmemi isterse Rumeli hudud boyundan birini kabul edip o tarafa gitsin"dedi.

Şehzâde de Semendire sancağını kabul edip o tarafa hareket etti. O gider gitmez vezirler ve komutanların çoğu Sultan Ahmet yanlısı olduğundan, Sultan Bayezid'i toplanan asker ile Sultan Ahmed'i tahta çıkartmak üzere İstanbul'a götürmek istediler.

Durumdan haber alan şehzâde, yanında toplanan otuz bin askerle Zağra'dan at sürüp üçüncü gün Çorlu yöresinde Sultan askerine erişti. İki taraf karşılaşip çarpıştı. Sonunda, sultanın askeri dağıldı. Şehzade yine sancağına gidip saltanat sırası kendisine gelinceye kadar orada kaldı Bundan sonraki olaylar genel tarihlerde yazıldıır.

DOKUZUNCU OLAY:

TATAR HAN İSYANI

(H:1034/M:1624) yılı içinde Tatar Hanı olan Mehmet Giray Han'ın kardeşi Şahin Giray (ki,eskiden büyük Rodos'da hapsedilmişdi) Edirne'ye zarar vermek amacıyla Tunca nehrinden bâzi şer Tatar güçleriyle geçip Babadağ adlı yere geldiği vakit Tanrı'nın hikmeti, Tatarların başarılarından olan güçlü Timur Han o yörede bulunuyordu. Bu durumu öğrenince kendi yönetimindeki Dobruca gençlerinden çokça asker toplayıp Şahin Giray'a karşı çıkdıkta, Tanrı'nın izni ile Şahin Giray'ı kaçırdı.

Edirne şehri Dârü'u-nasr ve'l meymene olup daima aynı Tanrı yardım ve koruması ile bu sefer de böylesi bir felaketten uzak kaldı.

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM EDİRNE HAKKINDA SÖYLENİMİŞ ŞİİRLER

Bu beyitleri Mesihî bey Edirne hakkında söylemiştir:

ŞİİR

'Aceb şehir olur anın bâğ-u râğî
Virir kişiye cennetden ferâğî
Temâşâ eylesen her bir minâre
Dönüpdür serv-kad bir şivekâre
İçinde suları mevzûn - reftar
Bulutlar başı ucunda hevâdâr
Soyunup Tunca'ya girse güzeller
Açılır ak göğüsler ince beller
Siyah futâ kuşanur ak dilber
Olursan gece vü gündüz berâber
Futâda Hak komuş bir sırr-ı gaybı
Ki örter dâmen ile görse aybı
Su içre bunlara kılsan nigâhı
Görürsün burc-ı âbî üzre mâhî
Bunlardan vasl u man abdala benzer
Ki bunlar suya düşmüş mala benzer
Gözün yaşı Meric olsa nazarda
Ne mümkün bir kolun boynuna Arda
Gören bu şehri bu resme kıyâmet
Sanur bununla dokuz oldu cennet
Zihi cennet ki yerilmez günehkâr
Görür 'âsî vü 'âbid bunda didâr
İçinde var anın niçe melekler
Ki mislin görmemiş devr-i felekler

DÜZ YAZI:

Bu güzel edebi eser de Celâl zâde Mustafa Çelebi'nindir. Tabakatü'l - Memâlik adlı kitabının Edirne'ye ait bölümde bahsedilmiştir.

Ne şehir ol ki misâl-i bâğ-ı cennet
Bihîşt-i 'adne dönmüşdür ne minnet
Sular güyâ gümüşden sahalardır
Kenârında çemenler levhalardır
Kenâr-ı Tunca sehrâ vü musalla
Bihîşt anda revân âb-ı musaffâ
Meriç ırmağı benzer selsebile
Ya kevser suyudur cârî sebile

Revândır nehr-i Arda Nil'e benzer
Eder toprağı altun bitürür zer
Şükûfe menba'dır bâğ u râğî
Dirahtı sâyesidir gül yatağı
Nevâya başlasa bülbül Kemerde
Dil-i 'uşşâki yağmalar seherde
Safây-ı mevsim-i 'iş-i behârî
Cilâ virir komaz dilde gubârî
Hevâsî nûkhet-efzâdir meşâme
Safâda ta'n ederse n'ola şâme
Olup her câmi'i zikir ile memlû
Dolu her güşesi ya Rab ya Hû
Mücessem nûra benzer her minâre
Kılur tevhid-i Hakkı âşikâre
Sevâdında mahalle Mısır ü Basra
Erişmez vasfının imkânı basra
Makkarr-ı şâh-ı zişân kasr-ı 'âli
Bihîşt-i 'adn ola varsa misâli
Kenâr-ı cuybârında çemenden
Çiçekler bû verir misk-i Notenden
Simâr u hâsılı elvân-eşkal
Zülâl-i ravzası güyâ ki selsâl
Gülistânında bülbüller figânı
Eder pür-gulgule kevn-ü mekânı
Mamak Pınarı 'işret-cây-ı şâhî
Bütün dünya değerdir 'arsa-gâhî
Nevây-ı mürgu halet-bahş u dil-süz
Enin-i 'andelibî hâtir-efrûz
Olup her subh-ı bezm-i husrev-âyin
Tutar lâleler anda câm-ı zerrin
Şarâb-ı nazla gonca - kadeh-nuş
Benefşe- zâr ve sergerden ve medhüş
Kimi bezm ve gehi recm-i kıyânî
Giyer maî zırhlar husrevanı
Önünde Tunca mir'ât-ı mücellâ
Safâ-efzâ kûdüretten musaffâ
Saf ender saf kuşunlar bağlamış gül
'Alem-i serv-i sipâhî ceşş-i bülbül

DÜZ YAZI :

Humâyun-nâme sâhibi 'Ali Efendi, Edirne'de üç şerefeli Medresesi'nde müderris olduğu zaman yazdığı Kitâb-ı Mezbûru Edirne adil eserinin ön sözünde yazmış olduğu bu şiirinde Edirne'yi övmüştür.

Şii'r

Esdi cân bâğına bâd-ı 'itirsây-ı Edrene
Feyz-i rûh etdi fezây-ı cân-fezây-ı Edrene
Def' edüp dilden gumûm-ı köhneyi İsâ gibi
Tâze cân verdi dem-i mu'ciz-nümây-ı Edrene
Gonce gibi şekl-i gülden derhem olmuşken gönül
Gül gibi açdı nesim-i dilgüşây-ı Edrene

DÜZ YAZI:

Nisârî mahlâsını kullanan Hüseyin Çelebi Edirne'de doğmuştur. Gençliğinde İstanbul'a yerleşmiştir. İstanbul'dan Edirne'ye manzûm bir mektup göndermiş olup, bu şiir, bu mektubtan alınmıştır.

Var nigâh et Câ-be-câ ey nâme-i hasret-şi'âr
Dilkeş ü halet fezây-ı gülîstân-ı Edrene
Gonce-i ra'nâyı güzâr-ı leb-i dilber gibi
Metheder mi rûz u şeb nazmâverân-ı Edrene
Tunca vü Arda Meriç kevser gibi olmakta mı
Her birisi zînet-i sahn-ı cenân-ı Edrene
Çilve eyler mi girüp simîn-bedenler Tunca'ya
Hüblar kaçmakda mı âb-ı revân-ı Edrene
'Azm ederler mi temâşây-ı Demirtaşu yine
Mehveşân-ı saht-kalb âhendilân-ı Edrene
Her ikindide ser-i cisr-i cedîde nâz ile
Seyre varırlar mı yine dilberân-ı Edrene
Kûşe kûşe şöyle seyreyle o şehr-i dilkeşi
Tâ nümâyân ola peydâ vü nihân-ı Edrene
Eski câmi'de varup eyle du'â kim oldurur
Kâ'be-i sâni makâm-ı sâlihân-ı Edrene
Câmi'-i Sultân Selimi dahi seyret kim odur
Reşk-i firdevs-i berin nâzik makam-ı Edrene
Hibrî-i İsi-dilin bûs eyle evvel makdemin
Çünkü oldur server-i danışverân-ı Edrene
Cümleden evvel anı yazmazdı hamem namesi
Olmasa ger âb-ı rûy-ı sâlihân-ı EDİRNE
Azerî'ye kıl du'â eyle hulûs-ı ta'mimî
Şimdi oldur şâ'ir-i mu'ciz beyân-ı Edrene
İştîyâk ile Semendî'ye senâlar eyle kim
Şimdi oldur râyız-i çapuk 'inân-ı Edrene
Eşheb-i endişesiyle çilve eyler mi müdâm
Ol esir-i şâhid-i nâ mihrîbân-ı Edrene

DÜZ YAZI:

Edirneli Hatemi Bey, Padişah, III.Sultan Selim hakkında Edirne redifli bir kaside söylemiştir. Bu beyitler ondan alınmıştır.

Şii'r

Devr-i gülde reşk-i cennettir fezây-ı Edrene
Gülşen-i firdevs olupdur şimdi cây-ı Edrene
Teng-dil olsan daralsan gonce-i dem-beste-veş
Gönlünü açar fezâyı dilgüşây-ı Edrene
Gülşen-i cennet gibi her bâğ-ı bir hurrem fezâ
Dem-be-dem hûb olmada hüsn-i bahây-ı Edrene
Abı kevser hâki misk ü seng-i sim-i hâmdır
Gayret-i firdevs-i a'lâdır binây-ı Edrene
Teşnesin ihyâ eder dil-mürdesine cân virir
Hız-u İsâdır eder âb ü hevây-ı Edrene
Reşk-i müjgân-ı gülîstân-ı iremdir her biri
Nağmede her bülbül-i destân serâ-yı Edrene
Her gümüş bir meyi gencine-i cemşid iken
Bir dükkân malin olur budur safây-ı Edrene
Gûşe-i meyhânesin Cem tahtına vermez buğün
Dürd-keş bir rind-i meynûş-ı gedây-ı Edrene
Leb şeker âyine-ruhlar bezmini peydâ eder
Tûtîyân-ı nûkte-gûy-ı hoş-edây-ı Edrene
'Alem sultân iken oldun esir bin belâ
Vay eğer kul idine bir bî-vefây-ı Edrene
'Azm ederdî Tunca-veş olup revâne seyrine
Hân Selim-i 'âdil ol fermân-revây-ı Edrene
Tunca bir bahr-i revân ol şâh dürr-i şâh-vâr
Bir sadef olmuş ana devlet sarây-ı Edrene
Mâverâünnehr'de hân olmadan hakân-ı Çin
Yekdürür olmak gedây-ı bî nevây-ı Edrene
Nûş-ı dârû der idim germâda her mah pâresi
Zehr-i kâtildir eğerçi kim şitây-ı Edrene
Pâdişâh-ı heft kişver eyleye gâhî nazar
Bu dürür ancak cihânda iddi' ây-ı Edrene
Ey gönül bir derde uğrarsan esir-i 'aşk olup
Hâtemi gibi olursun mübtelây-ı Edrene

Bu beyit de Tiğî Bey'in merhûm Sultan Ahmet Hân hakkında Edirne'de söylediği kasidenin beyitidir.

ŞİİR

Edirne şehri mi bu yâ gülşen-i me'vâ' mıdır
Anda kasr-ı pâdişâhî cennet-i â'lâ mıdır
Beyt-i ma'mûr-ı felek mi ol fezâda ol sarây
Yâ zemini cennet olmuş ka'be-i 'ulyâ mıdır
Sun-ı Hakk yâ gülşen-i cennetden ifrâz eylemiş
Başka bir cây-ı tarab-engiz ü gam fersâ mıdır
Cûylar mı devreden tarf-ı çemenzârın yâhud
Ma'i pervâz ile nat' olmuş yeşil hârâ mıdır
Bezm-i hurrem pür-fezâ mı her kenârı cûybâr
Yâ miyân-ı cûda 'aks-i künbed-i hadrâ mıdır
Hitf için yahûd vücûd-ı pâdişâhî cûylar
Pاسبân-ı genc-i devlet olmuş ejderhâ mıdır
Cenneti görmüş bir âdem var ise gelsün desûn
Tarhı anın dahi böyle dil-keş ü zibâ mıdır
Habbezâ cây-ı neşât-efzâ ki rıdvân görse ger
Hayretinden derdi bu cennet midir dünyâ mıdır

Bu kıt'ayı merhûm Nev'i-zâde 'Atâyî Efendi, Edirne'nin Timurtaş mesiresi hakkında söylemiştir.

ŞİİR

Bezm-i dârû'l-üns-i kudsın anlamazdık hâletin
Edrene şehrinde yârân-ı safâyı görmesek
Ba-husûs ol şehre nûzhetgâhda bi-manend olan
Kasr-ı hâlet-bahş-ı âb-ı cânfezâyı görmesek
Her taraf havz-ı lebaleb pür-safâ âyinedir
Nesne görmezdik bu cây-ı dilgüşâyı görmesek

Bu kıt'ayı da adı geçen yer hakkında söylemiştir.

'Aks-i berk-i gül ile şuh gül endaminin
Cûylar verdi nişân-ı 'ârız-ı dilcüsundan
Geliniz nûş edelim bâri kabak suyundan
Rind-i meyhâre bulunmazsa gedûy-ı meynâb

Padişahımız Sultan Murat Han Gazi hazretlerinin tahta çıkışlarının üçüncü yılında Edirne'ye geldiğinde Neftî Çelebi bu gazeli söylemiştir.

GAZEL

Nice dil-şâd olmasınlar şeyh ü şâb-ı Edrene
Şehri teşrif etdi şâh-ı kâmyâb-ı Edrene
Sâyesinde şenliğe yüz tutdu ser tâ serine
Oldu yeksân cây-ı ma'mûr ve harâb-ı Edrene
Ol kadar etdi sirâyet feyz-i hulk u meşrebi
Kevser ü misk oldu hep âb u tûrâb-ı Edrene
Nûkhet-i hulkile hoşbû oldu hâki ol kadar
Rum'ı Çin etdi şemîm-i müşkûnâb-ı Edrene
Meşreb-i şûhunda bir sır var ki te'sir eylese
Zâ'il olmaz haşre dek keyf-i şerâb-ı Edrene
Yaraşur Neftî bu şîr-i abdârı 'âleme
Ber-güzâr eylese mânend-i gülâb-ı Edrene
Açdı hurrem etdi zirâ gül gibi endişesin
İltifat-ı pâdişâh-ı cem-cenâb-ı Edrene
Hazret sultân Murâd-ı kâmurân kim hak vire
Eyleye devletle zevk-i bî-hesâb Edrene

DÜZ YAZI:

Bu gazel padişaha gösterildiği zaman, Şeyh-ül İslam Yahya efendiye, buna bir nazire yazmasını teklif etti. O da bu buyruğu yerine getirip şu güzel şiiri yazdı.

ŞİİR

Gül rûhun büyüün sabâdan aldı âb-ı Edrene
Ben de bildim kim olur erzân gülâb-ı Edrene
öyle ma'mûr oldu hubân İstanbul ile kim
Câydır bir gence her genç harâb Edrene
Özge 'âlem verdi lutfile o şehri dilkeşe
'Alemin sultânı şâh-ı kâmyâb-ı Edrene
Hazret-i Sultan Murâd ol şâh-ı 'âlim-kadr kim
Pây-ı bûsile mu'azzamdır cenâb-ı Edrene
Makdemile şöyle rifat buldu ol şehri güzün
Nûh sipihre ta'n eder şimdî kibûb-ı Edrene
Şemme-i lûtfun verüp hâsiyet-i misk ü gülâb
Kadr ü kıymet bulmada âb u tûrâb-ı Edrene
Anı döndürmüşdü pîr-i köhne-sale rûzgâr
Hamdü'lillah yine 'avdet etdi şebâb-ı Edrene
İltifatın bir safâ bağışladı Yahyâ'ya kim
Vermeye bir meste ol hâli şerâb-ı Edrene

DÜZ YAZI:

Bundan sonra dönemin şairleri daha birçok nazireler söylemişlerdir ki bunlardan Kırım Hanı Hüsam Giray'ın naziresi şudur.

GAZEL

Varup dünyây-ı dün için dūr-i Dârâya baş eġmem
Tevâzu' eylerim ehl-i dile ednâya baş eġmem
Şerab-ı 'aşkile mest-i müdâımın devr-i la'linde
Sûrâhi-veş süreyya sâgar-ı sahbâya baş eġmem
Ben ol 'arsa diliri 'arsa-i 'aşk cuvânım kim
Zer ü zivîrle pür olsa zen-i dünyâya baş eġmem
Bihamdullâh ki tab'ımda lûlû-yı hüner çokdur
İnûp gavvâs-veş kendim dūr-i deryâya baş eġmem
Serem şemşir-i bürrân ile Mirzâ kat' ederlerse
Varup ayağına minnet edüp a'dâya bâş eġmem.

ŞİİR

Merhûbâ ey pâdişâh-ı cem-cenâb-ı Edrene
Oldu teşrîfinin hurrem şeyh ü şâh-ı Edrene
Raġbet etse kimyâ denlû 'aceb mi halk ana
Pâybüsile şeref buldu türab-ı Edrene
Öyle ma'mur oldu kim reşk etmede cümle bilâd
Feyz-i teşrîf-i kudûmunla harâb-ı Edrene
Pâdişâhile bile geldi bahârın n'ola ger
Galib olursa bihişte âb u tâb-ı Edrene
Şâh-ı Efrîdûn-'alem Sultân Murâd-ı cem- haşem
Ey şehinşâh-ı cenâb-ı kâmyâb-ı Edrene
Devletinde bir sefâ elverdi kim erbâbına
Vermez ol gûna safâ keyf-i şerâb-ı Edrene
Hazret-i sultanı tasdî' eyledin seyfi sakın
'Afvını eyle recâ ey bî-hicâb-ı Edreneâ

DÜZ YAZI:

Bu nazire de ünlü kadılardan İlmî Efendi'nindir.

ŞİİR

Gördüler lutf u îniyet şeyh ü şâb-ı Edrene
Zâ'il olmaz haşre dek bu âb-u-tâb-ı Edrene
Feyz-i hulk u meşreb-i pâkinle şimdi ta'n eder
Kevser-i gilmân-ı hûbân-ı şerâb-ı Edrene
Makdem-i şâh ola hem 'îd ola hem fasl-ı bahâr
İtmesün mü cürme istiġna kıbâb-ı Edrene

Kâhir-i şâh-ı 'Acem sultân Murâd-ı cem-haşem
Şâh-ı 'alem padişâh-ı kâmyâb-ı Edrene
Her taraftan 'askeri deryâ çü-veş akup gelür
Pâyına yüz sürmeġe mânend-i âb-ı Edrene
'İlmiyâ müştak rûmâl etdi hâk-i pâyına
Buldu teşrîf ile teskîn ızdırâb-ı Edrene

DÜZ YAZI:

Bu nazire de Edirneli Nazmî'ye aittir.

Merhâbâ ay dâver-i 'âli cenâb-ı Edrene
Nûkhet-i 'adlin nesim-i müşkûnab-ı Edrene
Hayr-i makdem ey şeh-i rûşen zamir-i rûzgâr
Kim kudûmünile müşerrfe şeyh ü şâb-ı Edrene
Behredâr nefhây-ı gülberk-i lutfun olmasa
Olmaz idi ol kadar hoşbu gülzâr-ı Edrene
Kehkeşân sanma semâda 'asker-i encüm-şümâr
Almış etrâfın şâhâ mânend-i âb-ı Edrene
Eyleye Nazmî du'ây-ı devletin kim dâ'imâ
Eyleye zevk ü safây-ı bî-hisâb-ı Edrene

DÜZ YAZI:

Bu kitabın yazarı (Hibrî) de bu nazireyi söylemiştir.

Feyz-bahş olmadı enhâra sehâb-ı Edrene
Cûş ederse tan mıdır her bir habâb-ı Edrene
Şâhid-i gül hâr ile hem-sohbet olmuşdur meġer
Ana muġberdir bulandı sanma âb-ı Edrene
Ateşin güller ile oldu kenâr-ı cüybâr
Gülşene gel kim yerinde âb-u tâb-ı Edrene
Berg-i sebzile olup eşcâr-ı bâġi serbülend
Her bir rıfatde oldu çün kıbâb-ı Edrene
Gülşen-âbâd-ı cihân ma'mûr olupdur gûyyâ
İltifât-ı hân Murâd ile harâb-ı Edrene
Ol şehinşeh kim du'âsın vird edinmiştir cihân
Nitekim zikr-i cemîlin şeyh-ü şâbb-ı Edrene
Peyrevî-hazret-i üstâd kıl Hibrî hemân
Hüsn-i nazımın tâ pesend ide sebâb-ı Edrene
Ol hüdâvend-i kerîmü'ş-şâna bü-yı hilkâtin
Şemmesine deġmeġe tâze gülâb-ı Edrene
Lutf-ı hâs et bendene ey dâver-i sâhib-kerem
Almak istersen du'ây-ı bî-hisâb-ı Edrene

DÜZ YAZI:

Bu nazireyi de şair Nüvidi söylemiştir.

*Gonce-veş güftâre gelmez dilberân-ı Edrene
İşvesinden söylenmez benzer bütân-ı Edrene
Senden a'lâ fehm ider ey dil senin gönlündekin
Dilberân-ı işve senc-i haldan-ı Edrene
Yalnız sana değil sufi reh-i irşâdda
Pirmâne nâz ider muğ-beçeğân-ı Edrene
Fasl-ı deyde gör ki her meyhânesi bir gülîstân
Sanma mahsûs dem-i güldür zenân-ı Edrene
Çeşme-i cennetden ifrâz oldu gûyâ ki virir
Cûy-ı kevserden nişân âb u revân-ı Edrene
Eşheb-i meyle çıkardık biz de istikbâl edüp
Ey Nüvidî gelse fasl-ı gülîstân-ı Edrene*

DÜZ YAZI:

Bu şiir de şair Bahtî tarafından söylenmiştir.

*Edrene şehri gibi gerçi şehir-i bî-bedel olmaz
Yine ammâ bu dünyâda Stanbula bedel olmaz
Eğerçi hûb olur gâyetde ayvâsı bunun ammâ
Stanbulun sulu şeftâlisi gibi güzel olmaz
Anın berg-i çinâr-ı zir-dest etdi Stanbulu
Kimesne dimesün kim dünyâda el üzere el olmaz
Mahalsiz varmışızdır dime ol şehre sakın ey dil
Zamanında erişdik Hakk budur böyle mahal olmaz
O şehir-i dilgûşânın vasfına dendi gazeller çok
N'ola Bahtî senin nazmın gibi rengin gazel olmaz*

Târîh-i Hatm-i Kitâb
(Kitabın tamamlanış tarihi)

-Bi'avni'llahi'l - mülki'l - Vahhâb-

Hamdü'lillah bu kitâb-ı nev- zuhûr
Oldu bin kırk altı sâlinde tamâm
İhtitâmına anın eyle hisâb
Hâtîme lafzı olur târîh-i tâm
Hakka hamd eyle hemîşe Hibriyâ
Hem resûle eshâba selâm

(Allaha hamd olsun ki çıkan bu yeni kitap)
Bin kırk altı senesinde tamamlandı
Onun tamamlanmasını hisab edersen
"tamam" sözü tam tarih olur

Ey Hibri Allah'a hamd, peygamberler ve onun ailesi yakınlarına da
selam et.

Abdurrahman Hibri'nin Hayat Hikâyesi

Asıl adı Abdurrahman olup, sonradan, döneminin kurallarına uyarak; büyük bilgin, hoca ve mürekkep satıcısı anlamına gelen "Hibri" mahlasını almıştır.

Tarih yazarlarımız ondan "Molla Hibri, Abdurrahman Hibri Çelebi veya sadece Hibri Çelebi" şeklinde de söz ederler.

Babası, Edirne'nin ileri gelen müderris ve kadılarından "Salbaş" lakabıyla tanınmış Habbaz "Ekmekçi" zâde Hasan efendidir.

Hibri H:Zilhicce 1012-M:Mayıs 1604 yılında Edirne'de doğmuş olup çocukluk yıllarını burada geçirmiştir.

İlk öğrenimini de Edirne'de gören yazarımız yüksek medrese öğrenimini İstanbul'da tamamlayıp belli basamakları atladıktan sonra hocalık sınıfına geçmiştir.

Hibri, önce Edirne Emir Kadı, sonra da H:1046-M:1636 sıralarında Dimetokadaki Oruçpaşa medreselerine müderris olmuştur.

Daha sonraları H:Cemaziyel evvel 1049 M:Eylül 1639'dan itibaren sırasıyla Edirne İbrahimpasha, Saraciye, Emiñiye, Taşlık, Câmî'i atik ve üç şerefeli medreselerine ve nihayet H:1069-M:1658 yılında da dâr'ül hadis'e müderris olmuştur.

Mezar taşı hitabesinden öğrendiğimize göre de H:1069-M:1658 yılında vefat etmiş ve Edirne'nin Yıldırım semtindeki kabristana defnedilmiştir.

Sultan IV.Mehmet dönemi bilginlerinden "Bostan zâde dâmadı" demekle ünlü Feyzullah efendi de Hibri'nin oğludur. O da babası gibi müderris olup H:Zilkade 1124-M:Kasım 1712 tarihinde vefat etmiştir.

Hibri'nin Eserleri

Hibri, yalnız tarihçi değil, aynı zamanda güçlü bir biyograf ve şairdir. Eserlerinin hepsi el yazmasıdır.

- 1- Hadaikü'l Cenân (Cennet bahçeleri)
- 2- Enisü'l Mûsamîrin (Gece sohbetçilerinin dostu)
- 3- Defter-i Ahbar (Haberlerin deftedi)
- 4- Tarih-i Feth-i Revan
- 5- Tarih-i Feth-i Bağdat
- 6- Riyâzü'l Arifin Fi'l-ahâdis'i erbân
- 7- Evkat-ı Hamse'ye ait risâle
- 8- Divançe
- 9- Mevâsik-i Mesâlih

Hibri'nin Ölüm Yılı, Öldüğü Yer ve Mezarı

Hibri'nin biyografisini anlatan kaynaklardan (Ata'nın "Şakayık Zeyli", Ahmet Badi efendi'nin "Riyaz-ı belde-i Edirne", Bursalı Tahir Bey'in "Osmanlı müellifleri" ve profesör Tayyip Gökbilgin'in "Edirne Armağan kitabındaki Hibri ile ilgili makalesi" gibi eserlerde Hibri'nin H:1087-M:1677 yılında Serez kadısı iken vefat edip kale dışındaki kabristana gömüldüğü ve hatta mezarının da bir su taşkını sonunda ortadan kalktığı yazılmıştır.

Ancak, Osman Nuri Peremeci, 1939 yılında yayınlanan "Edirne Tarihi" adlı eserinde, Hibri'nin mezarının Edirne'nin Yıldırım semtindeki kabristanda olduğunu yazmış ve bir de fotoğrafını koymuştur.

Sonra, sayın Doçent Sevim Üngün, Hibri ve Enisü'l Mûsamîrin üzerine hazırlamış olduğu doçentlik tezinde Peremeci'nin fikrini kabul etmiş olup o da mezarın bir fotoğrafını yayınlamıştır.

Biz, bu son iki hocanın yayınları ışığında Prof.Dr.Murat Tuğrul ile önce o semtteki Bâdemlik mezarlığında ve sonra da Yıldırım mezarlığında araştırma yaptık. Her ikisinde de Hibri'ye ait dikili bir taş bulamadık.

Ancak, Yıldırım mezarlığında kitâbe yönü toprağa gömülmüş yatay durumdaki bir taşı çevirip temizledikten sonra okuyunca bunun Hibri'ye ait olduğunu gördük. Prof.Dr.Murat Tuğrul ve Yrd.Doç.Mehtap Cömert Ülkücü kitabeyi fotoğraflayıp ıstampajla kalıbını aldılar.

Kitabedeki yazıyı aynen buraya alıyoruz.Bu belge karşısında sanırım ki artık Hibri'nin ölüm yılı ve mezarı üzerindeki belirsizlik ortadan kalkmış olacaktır.

ABDURRAHMAN HİBRİ'nin MEZAR TAŞINDAKİ KİTÂBE

*Hayf Salbaş zâde yani Hibri allâme kim
Rihletile âlemi etmekte şimdi pürkeder
Eyleyip tekmiî dikkatle ulûmî zahiri
İlmi batından dâhi olmuştur hakka bahaber
Perev-i kadı Şureyh-u seyyidü ibn-i Kemal
Hemreh-i Hassan-ü Urîi sahib-i fadl-u eser
Düştü bir tarih-i ziba fevtine ol fâdil
Rûhi Hibri amem-i mâñide oldu cilveger*

H:1069/M:1659

Burada bir de Hibri'nin ölüm yılı olarak Peremeci ve Üngün dışındaki yazarların göstermiş oldukları 1676 yılının nereden kaynaklandığı hakkındaki tahminimizi açıklamak isteriz. Şöyle ki;

Osman Nuri Peremeci yukarıda adı geçen eserinde Hibri'nin mezarı yanındaki onun kardeşine ait olan mezar taşı kitabesini de yazmış. İşte o

taştaki vefat tarihi 1676 olup Hibri'nin kardeşinin ölüm yılını göstermektedir. Sanırız ki, bu yanlışlık oradan kaynaklanmıştır.

Hibri'nin kardeşine ait mezar taşı kitabesi.

Sâhib-i ilm-ü amel Kadri Efendi Hakka,
Alemi terk edip ol etti Vatan ukbada.
Dâima Zühd-ü sâlah ile geçip ömrü onun
Olmamışdı bu fenâ gülşenine diildâde
Ab-ı didem akıtıp fevtine dedim târîh
Gitti dünyâya veda eyledi Salbaş Zâde

H:1087-M:1676

KAYNAKÇA

- Akgündüz Ahmet: Osmanlı kanunnameleri C:1-s:224-233 Hilal matbası 1990 İstanbul
- Baltacı Cahit: Osmanlı Medreseleri. İrfan matbası 1976 İstanbul.
- Develioğlu Ferit: Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik lugat: Aydın kitabevi 1988 Ankara
- Gökbilgin Tayyip: Edirne Armağan Kitabı s:81-117. Türk tarih kurumu basımevi 1965 Ankara
- Levent Ağâh Sırrı: Kelimeler ve remizler mazmunlar ve mefhumlar. İnkılap Kitabevi İstanbul
- Pakalın Mehmet Zeki: Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri sözlüğü milli Eğitim Basımevi 1971 İstanbul.
- Peremeci Osman Nuri: Edirne tarihi. Resimli ay matbası 1939 İstanbul.
- Tosyalıoğlu Rifat Osman: Edirne Rehnüması Vilayet matbası 1920 Edirne.
- Unat Faik Reşit: Hicri tarihleri Milâdi tarihlere çevirme kılavuzu. Türk tarih Kurumu Basımevi 1974 Ankara.
- Üngün Sevim: Enis-ül Mûsamirin doğentlik doktora tezi İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi.

Lûgatçe

A

- Abdal: Dünya ile ilişkisini kesip Tanrı'ya bağlanmış olan kişi, derviş.
- Ahşap: Kereste, tahtadan yapıma.
- Azep: Bekâr, ergin, deniz tüfekçi eri.
- Aziz: Saygıdeğer, sevgili.

B

- Bahr-i Rum: Ege Denizi.
- Bat pazarı: İçinde eski eşya satılan pazar yeri, bit pazarı.
- Beytullah: Kâbe.
- Bizzat: Kişi kendisi olarak
- Bostancıbaşı: Padişah sarayını koruma ile görevli baş sorumlusu.

C

- Cennet-i Me'va: Me'va cenneti.
- Cihat: Din yolunda düşmanla savaş.
- Cisir: Köprü. (Cisr-i Ergene: Uzunköprü ilçesi'nin eski adı).

Ç

- Çerağâh: Çayır, hayvan otlatılan yer.
- Çifte hamam: Erkek ve kadınların ayrı bölümleri olan hamam tipi.

D

- Dânişment: Bilgili, kadınların yanında çalışan stajyer.
- Dâr-ül Hadis: İçinde hadis bilimleri okutulan medrese, okul.
- Dâr-ül kurra: İçinde düzgün Kur'an okuma öğretilen medrese.
- Dâr-üs saade: Saadet yeri, saray.
- Debbağ: Tabak, ham deriyi terbiye eden kişi.
- Derbent: Boğaz, dar geçit.
- Dev'at: Divit, kalem koymak için uzun sapı ve ucunda mürekkep hokkası bulunan madeni alet.
- Dîvan-ı Humâyun: Devlet işlerinin görüldüğü padişah meclisi.
- Divdest: Dev eli, eli büyük (sur'atlı yazı yazanlar için kullanılan ad).

E

- Ehl-i cihat: Devlet katında özel yeri olan nüfuz sâhipleri.
- Emir: Komutan.
- Eş-ehîr-Bi...: Bu ad ile ünlüdür anlamına gelir.

F

- Feragat: Bir şeyden vaz geçme.
- Fetva emîni: Şeyh-ül islam kapısında fetva ile görevli dairenin başı.

G

- Gaflet: Boş bulunma, dalgınlık, ihmal.
- Gazâ: Din uğruna savaş.

H

- Habbaz: Ekmekçi.
- Hadis-i şerif: Peygamber Hz. Muhammed'in sözleri.
- Haffaf: Kavaf, ayakkağı ve terlik satan.
- Haile: Sar'a, cin çarpması, karışıklık, isyan.
- Halife: Birinin yerine geçen kişi, kalfa, ikinci usta.
- Harem: Camilerdeki iç avlu.
- Harrat: Çıkrıkçı.
- Hass: Geliri devlet büyüklere verilen arazi.
- Hâşiye: Bir eserin metnini açıklayan kitap.

İ

- İcâzet: İzin, yeterlilik belgesi, diploma.
- İhlas: Temizlik, doğruluk.
- İlham: Allah tarafından insanın gönlüne bir şey'in doğdurulması.
- İlm-i nücum: Gök bilim.
- İmaret: Yeni yapılan herhangi bir yapı (Günümüzde yanlış olarak, içinde yemek pişirilip bedava dağıtılan aş evleri için kullanılan ad.)

I

- İstabl-ı âmire: Saray ahırları.
- Işık, ışıklar: Kalenderi felsefesi taşıyan tarikatların genç müritleri, dervişleri.

K

- Kabir: Mezar.
- Kâgir: Taştan yapıma.
- Kaside: Şiir şeklinde övgü.
- Kazaz: İpekçi, ipek işleyen, ipek satan.
- Kemankeş: Yay çeken, ok atan.
- Küştigir: Güreşçi, pehlivan.

M

- Mahlas: Bir kimsenin ikinci adı, eskiden şairlerin şi'irlerindeki kullandıkları ad.
- Matla: Divan şi'irinde kaside veya gazel'in (uyaklı) olan ilk beytidir.
- Meczip: Dîvâne, mecnûn, Tanrı sevgisiyle kendinden geçen.
- Melâmet: Melâmi felsefesi.
- Menzil: Bir günlük yol, konak yeri.
- Merhale: Bir günlük yol.
- Merhum: Tanrı rahmetine kavuşan.
- Mescit: Küçük câmi.
- Mescid-i Haram: Mekke'de Kâbe'nin bulunduğu en büyük mâbet.
- Mesire: Gezinti yeri.
- Mesnevhân: Mevlevî tekkelerinde Mesnevi okumaya ve okutmaya yetkili kişi.
- Me'va: Yurt, mesken, makam.
- Mevlânâ: Efendimiz, hazret.
- Mevleviyet: Müderrislikten sonraki ilmî rütbe.
- Muhtesip: Eskiden, polis ve belediye işlerine bakan görevli.
- Muîd: Disiplinden sorumlu öğretmen yardımcısı.
- Musalla: Namaz kılmaya mahsus açık yer, câmiye yakın cenâze namazı kılınan yer.
- Muypap: Kıldan kumaş dokuyan, keçeci.
- Mucâvir: Dünya'dan uzaklaşıp bir mâbet yakınında çekilip oturma.
- Müderris: Ders okutan profesör.
- Müezzîn mahfeli: Büyük câmilerde müezzinlerin oturdukları yüksekçe köşk.
- Müftî: İl ve ilçelerde din işlerine bakan kişi.
- Mülâzîm: Stajyer.
- Mütevellî: Birinin yerine geçen, bir vakfın yöneticisi.

N

- Nakib-ül eşraf: Peygamber soyundan olanların işlerini görmek üzere içlerinden hükümet tarafından atanan görevli.
- Nazîre: Bir şi'ire başka bir şair tarafından aynı ölçü ve uyakla söylenen benzer şi'ir.

P

- Paye: Derece, rütbe.

R

- Râkım-ül huruf: "Bu harfleri yazan" Bir yazıyı yazan kimsenin aynı metin içinde kendisinden söz etmesi gerektiği zaman "ben" yerine kullandığı terim.
- Ribat: Konak, han, tekke.
- Redif: Şi'ir'de, her dizenin sonunda uyakdan sonra kullanılan sözcük.
- Rum: Anadolu, Osmanlı ülkesi.

S

- Sahhaf: Eski kitap satan kişi.
- Sadrazam: Başbakan.
- Salnâme: İl yillığı.
- Sârik: Hırsız.
- Sayfiye: Yazlık.
- Sema': Mevlevî âyini.
- Sikaye: Su deposu.

Ş

- Şehrengiz: Bir yerin doğal güzelliklerini anlatan bir şi'ir türü (Çoğunlukla o yerin yakışıklı delikanlılarını öven bir şi'ir türü.)

T

- Takva: Tanrı'dan korkmak.
- Tasavvuf: Gönlünü Tanrı sevgisine bağlama.
- Tecvî: Kur'an'ı usulüne göre okuma bilimi.
- Tefsir: Kur'an'ın yorumu.
- Tertîl: Kur'an'ı usulüne göre okumak.
- Tîmar: Savaşa katılan beylere ösrünü (onda birini) almak üzere verilen arazi.

V

- Vakiyye: Dört yüz dirhemlik ağırlık ölçüsü, bir okka.
- Vefat: Ölüm.

Y

- Yekçeşm: Tek gözlü, bir gözü görmeyen.

Z

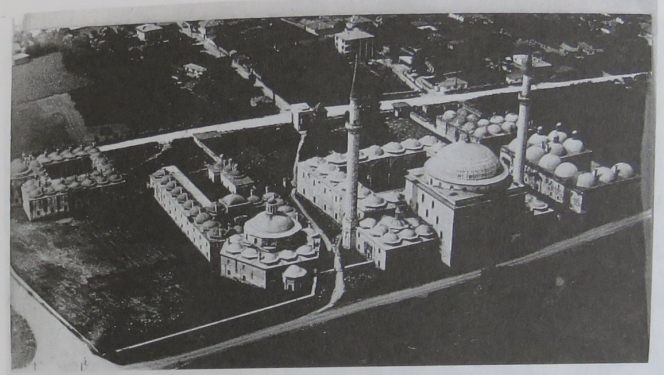
- Zâviye: Küçük tekke.
- Zamet: Osmanlı yönetiminde sipahilere verilen en büyük tîmar.

Fot-3 Fatih Sultan Mehmed'in Edirne'de Tahta Çıkış Töreni

Fot-4 Edirne Sarayının Bostancıbaşı ve Adalet Kasrıları tarafından görünüşü (tam karşıda Cihannüma Kasrı (Dr.Rıfat Osman)

**Fot-5 Edirne Sultan II.Bayezid Külliyesi
(Cami, Tıp Medresesi, Hastahane ve Aşevi.)**

Fot-6 Edirne-Muradiye Camii

Fot-7 Birinci Katı Bizans Döneminden kalan Tekfur Burcunun üstüne yapılmış Osmanlı dönemi Saat Kulesi.

**Fot-8 Edirne'den Genel Görünüş
(Sol geride Selimiye, sağda Eski cami,
sol ön planda Tümen Karargâhı)**

Fot-9 Abdurrahman Hibri'nin gömülü bulunduğu Edirne Yıldırım Mezarlığının genel görüntüsü ve devrilmiş mezar taşı.

Fot-10 Abdurrahman Hibri'nin mezar taşının yakından görüntüsü.

فاتمه
حییٰ الشیرازی بفتح جری عالم

والتیله الی انکذ شمیری پوکمه

ایلیک یار قتل و لور ظاهری

عام باطنی زرق اولمندی

پیروقای شریخ و سدر ابن کمال

همچو سار و فیض و فیض و اثر

دوشدیک بر تلخ ز سیا و زینا

روح جری عالم و غنیه اولم لاجو

سینه
۱۰۴۹

Fot-11 Abdurrahman Hü:?'nin mezar taşı kitabesi.

**OSMANLI DEVLETİ'NİN 700. KURULUŞ YILDÖNÖMÜ
KUTLAMALARI ÇERÇEVESİNDE
YAYINLANAN ESERLER**

- 1 - Ord. Prof. Dr. A. Süheyl ÜNVER'in EDİRNE'si**
- 2 - Edirne Sarayı ve Yerleşim Planı**
Yrd. Doç. Dr. Ratip KAZANCIGİL
- 3 - Notaları ile Edirne Türküleri**
Yrd. Doç. Dr. Ratip KAZANCIGİL
- 4 - Edirne Mahalleleri Tarihçesi (1529-1990)**
Yrd. Doç. Dr. Ratip KAZANCIGİL
- 5 - Edirne Şehir Tarihi Kronolojisi**
Yrd. Doç. Dr. Ratip KAZANCIGİL
- 6 - Enîsü'l-Müsâmirîn (Edirne Tarihi)**
Yrd. Doç. Dr. Ratip KAZANCIGİL
- 7 - Edirne İmaretleri**
Yrd. Doç. Dr. Ratip KAZANCIGİL

**EDİRNE VALİLİĞİNCE YAYINLANAN
DİĞER ESERLER**

- 1 - Atatürk'ün Yaşamında Edirne / Latif BAĞMEN, Oral ONUR**
- 2 - Edirne Şehit ve Gazileri Albümü**
- 3 - Edirne Kadıları / Oral ONUR**

EDİRNE İL HALK KÜT.

1 036000 53589

ISBN 975-585-069-4